ANTONII LODOVICI MEDICI OLYSSIPPONENSIS DE RE MEDICA OPERA QVAE HIC SEQVNTVR.

Erotematum siue cōmentariorum in libros de crisibus Galeni libri tres.

Erotematū numeri ternarij libri sex in quibus tota ferè ars medica cōtinetur.

Erotemata de difficili spiratione.

Erotematum de usu respirationis liber alius.

De corde liber unus absolutissimus in quo tum Aristotelis ꝗ *plurimi errores explicantur, tum uero plurimæ quæstiones enodantur.*

Galeni liber de ptisana.

Galeni de eo quod sit animal, id quod utero continetur.

De eo ꝙ *Galenus animam immortalem esse dubitauerit, liber unus.*

Item alia quædam. legat lector candidus & nec sermonis ornatum nec doctrinā exquisitā quod rarū est in homine nec in Latio, nec in hellade nato desiderabit.

OLYSSIPPONE.
M. D. XL.

AD CLARISSIMVM VIRVM IOANNEM DE BARROS ANTONII LODOVICI MEDICI OLISSIPPONENSIS EPISTOLA.

Vm quosdam Erotematum libros uir clarissime in uulgus edere debuissem, quibus maximã medicinæ theorices partem cõprehendisse mihi uideor. Et opus sine patrono prodire recusaret, eos tibi imprimis nuncupandos statui sub cuius auspicijs hoc opus in manus hominũ daretur. Tu nãq; ut ille inquit meas esse aliquid nugas existimare soles. Tu magnifice de nobis nostrisq; litteris sentis, te nullum alium præstantiorem deffensorem meis scriptis cõparare poßim. Tu eruditione & nobilitate præstas, siquidem uera nobilitas est uirum integerrimum & incorruptum sese præstare. Nulli ocij & negocij ratio magis quam tibi uni constat & perire omne tempus arbitraris, quod in libris litterisq; non insumatur, dies reipublicæ impendis, noctes cum musis & ingenuis commentationibus commutas, maioremq; omnino partem studio quam somno tribuis. Tuoq; ex ore quod de Nestore scripsit Homerus melle dulcior profluit oratio. Tu itaq; multorum millium mihi instar es, quod de Platone dixiße poetam Antimachum ferunt. Ad hæc tuis humeris regia & publica incumbunt negocia. Cũq; ut Bias inquit magistratus uirum ostendat, in hoc publico munere quo fungeris, & rerum indicarum negocia procuras: talem te & iam per multos annos gessisti, ut omnibus miraculo habearis, adeo ut neq; Momus ipse (qui Veneris sandalium ut nimis crepitãtem & stridulum reprehendere ausus est, Iouiq; etiam uitio dedit q; hominum fenestrata pectora non fecißet) nihil in te inuenire poßit quod iure carpat. Ita omnem uicij & suspitionis notam reliquisti ut nihil sinistri quisquam de te suspicari queat. Iam uero cum multa tua in me beneficia extarẽt operepræcium sane fuit & ratio exigebat, ut nos te hoc litterario munere donaremus, ut sit nostræ erga te obseruantiæ immortale monumentum. multum imo uero plurimum se tibi medici omnes debere fatebuntur: quicunq; in horum librorum lectione fuerint uersati. Omnes amant breuitatem, prolixos sermones fugiunt quãuis utiles. omnes ut Plinius inquit ingeniorũ oblectamẽta & amenitates querimus. Nihil legere iuuat quod nõ breuibus sententijs claudatur. siquis liber magnus est, eius uix tribus paginis perlectis, mox illum è manibus deponunt. neq; abs re dixit Flaccus. Quicquid precipias esto breuis. Cum igitur nos hoc in opere tibi dicato quam plurima & exquisitißima ex Galeni omnium medicorum sine controuersia facile principis librorum uastissimo pelago breuiter nouo quodam & iocundo & aphoristico modo docuerimus, non est q; nobis homines immortales gratias non referant. Tu igitur hos libros à calũniatorum morsibus defendas. nullum tam præclarum est opus quin suos vitiligatores habeat, qui dãnant in publico quod legunt in secreto. detrahũt omnibus etiam ijs quæ non intelligere possunt. tenere se artem pollicentur, cum tamen nunq̃ quicq̃ quod lectu dignum sit ex arte proferant. Methodum se scire profitẽtur: quam tamen nunq̃ exercuerunt aut ex ea fructum aliquem protulerunt. Iudicium sibi uendicant miseri homines cum tamen mente & cerebro iudicioq; careant. De quibus inquit Paulus semper addiscẽtes nunq̃ ad finem peruenire potentes. ingeniosi in alieno libro uideri uolunt. Hij nullam aliam subinde quam ex aliorum reprehensione maiorem sibi gloriam aucupantur. Et quemadmodum cantharides inter leta sata & feraces fruges proueniũt, & muscæ ad suauissima & flagrantissima (quod Salomon prodidit) unguenta cõuolant, sic ij optimis & nobilißimis ingenijs nihil aliud quam detrahere & allatrare nouerunt. Et ut magni Basilij exemplo utar. Quemadmodum iniqui pictores ex uitijs & dehonestamẽtis corporis ut scilicet ex deformi oris hiatu, inflatis buccis, oblonga naso, distortis oculis, exiguo capite, & turpi caluicio effigies quasdam cognoscendas tradunt. Ita & ij optimis. quibusq; pretermißis neuos quosdam qui etiam in formoso corpore pulchriores uideri solent insectantur, & uoculam aliquam aut syllabam lacerant atq; ex uno omnium iudicium faciunt. Optime & ægregie cum rebus humanis ageretur: si uirtuti sua ratio constaret & debitus honos redderetur. Hinc & non iniuria quendam magni nominis philosophum se non adeo profeciße dixisse feruntur: q; nullus adhuc sibi inuidisset. Tunc equidem mihi plurimum placere soleo: & me aliquid profeciße cognosco quando aliquos emulatione exagitari uideo. Inuidia (ut Pindarus inquit) miseratione multo præstantior est. displicuisse malis non minima laus est. Hos ego ad coruos (ut in Græco prouerbio est) mitto, mediumq; unguem mando, nunq̃ propter illos nostrum cessabit ingenium. cæteros autem qui sunt probi (quales plurimos esse non dubito) rogatos uolo, ut more Ephecticorum philosophorum epochen ament, cohibeant assensum, tarde sententiam proferant: sutor (quod monuit Appelles) ultra crepidã non iudicet intelligãt prius deinde lacerent, trutinent omnia & uelut in examine expendãt: & tãdem si quam ex nostris laboribus utilitatẽ retulerint (quod Thales à discipulo petit) auctorem fateantur & nobis quod Aristoteles in Elenchis postulat: condignas grates cognoscant. Vale musigeta & bonis litteris quod semper facis fauere perge.

ANTONII LODOVICI MEDICI OLYSSIPPONENSIS EROTEMAtum libri tres: in libros de crisi Galeni, in quibus quecunq; ab illo, tũ in prædicto opere, tum uero alijs in locis scripta sunt: ad eandem materiam pertinentia, exactißime & compendiose continentur. opus & facundum, & medicinæ candidatis utilißimum.

QVid est crisis? Est magna & subita mutatio in morbo ad bonum uel ad malum, uel est perturbatio antecedens illam mutationem.

2 Quot sunt tempora morbi? Quattuor. Principium augmentum, status & declinatio. Scire autẽ operæpretiũ est, alia quidem eße particularia acceßionum singularum tempora, alia uero in uniuersum totius morbi, & ꝙ plures sane in intermittentibus sunt eiusmodi inuasionum partes, pautiores in cõtinuis, quæ ex dierum interuallo acutius premunt, duplo autem minores: in continentibus febribus, quæ æquali usq; ad exitum tenore affligunt, numerantur.

3 Quot sunt in intermittẽtibus particularia tempora? Sex. primũ quidem tempus est, quo uel perfrictionibus, uel horrore, uel rigore per mẽbra eunte subito corripitur æger & molestijs quibusdã capitur, & ægre fert, & cõtrahi in sese, & horrere incipit. Secũdum est inæqualitatis tempus per quod calor cõtratendit, & ab alto ad extimas partes reuocatur, quoad per totũ sit æquabili distributione diffusus. Tertium est incrementi tempus: cum calor iã per omnia sparsus, uires continuo suscipit, & succeßiuis incremẽtis adaugetur. Excipit post hæc uigor cum calor inæquali tenore perstat, deinde declinatio, cũ omnia hæc iam declinant, & calor fit minor, & perhalitũ digeritur, relinquensq; thoracis partes ad sũmos pedes paulatim descendit. sextum tempus infebricitationis & quietis suscipit, quod ad reliqua tempora subsequitur.

4 In febribus continuis quæ acceßiones capiunt, quot partialia tẽpora inueniuntur? Quinq;: nã cætera omnia ferme sunt paria, præterq; ꝙ ad infebritationẽ non terminãtur. In ijs igitur quæ rigorem uel horrorem, uel perfrictionem inuadentes fatiunt, facilis est priorũ illorum temporum ab alijs dignotio, sed tam in hijs, q; in quibus nulla fit cum ingruunt acceßionis significatio, tẽpus illud quod ad quietem

sequitur, & inæqualitatis statū, preclare systole id est pulsus contractio circūscribit. Namq; & si quædam sint, quæ nec frigoris nec rigoris imprimunt sensum, nec significationem fatiunt, quod est ceu quoddam classicum antecedens futuræ febris: in omnibus ijs tamen pulsus intro citatiores & frequentiores manifesto conspitiuntur, quuis & tardior & rarior non parum appareat dilatatio.

5 In febribus continentibus quæ nec frigere, nec horrere compellunt, quot partes poni debent? Tres dūtaxat. Nam calor à principio successiue adaugetur quoad in summum uigorem perueniat. In ijs siquidē tria integra tēpora perfecte pereunt, nō enim significationē inuasionemue cōmittunt, nec calor à principio intus colligitur, nec mox inequaliter diffunditur, nec quies aliqua conceditur, sed confestim ab initio annotationem accessionemue incompressam faciunt, hoc est eam in qua ne quicq; arteriarum ictus reciprocant ad interna.

6 Qui morbi habent uniuersalia hæc quattuor tēpora? Salubres. nam exitiales, quidam in principio, quidam in ascensu, quidam in ipso uigore perimunt. Verū hæc cruditatibus & coctionibus optime inter se distinguntur.

7 Quo pacto nuncupat medicorum summus Hippocrates hæc uniuersalia tempora? Vocat catastases hoc est constitutiones cum ait, paroxysmos & constitutiones morbi indicabunt.

8 Qui modus dignotionis horum tēporum? Non alius q; quem docuit Hippocrates: ex idea morbi, ex anni temporibus, ex accessionum ad inuicem collatione, necnon & ex ijs quæ superapparent.

9 Ex morbi natura quo modo dignoscuntur? Si morbus sit ex genere eorum qui diu durant, longiora habet & principium, & reliqua tempora. Si ex acutioribus breuiora. Vt tertianam cum uides, iudicas mox hanc cum citius terminetur, principium minus obtinere, & reliqua quæ sequuntur tempora, otius q; quartana habituram. Nec enim licet dicere morbum diuturnū, & qui multis finitur mensium spatijs, paria & æqualia, cum eo qui paucis numero periodis porrigitur, uniuersi morbi tempora sortitum. Sic febris ardens, Pleuritis, pulmonum inflammatio phlegmoneue, breue habent principium & alia tempora. Morbi comitiales, articulorum dolores, coxendices, & renum affectus, longiora hæc omnia possident.

10 Ex anni temporibus horisue quomodo ægritudinis tempora dignoscemus? Isto modo. Estiuæ quartanæ magna ex parte breues. Autūnales longæ & maxime quæ cum hieme copulant. Eodem modo morbi omnes qui per brumam accidunt, longiores sunt, æstate breuiores, & omnia tempora otius assequntur.

11 Ex accessionum ad inuicem comparatione temporũ morbi quã habebimus notitiã? Ex magnitudine, ex lõgitudine, ex propositione seu anticipatione. Vt si primo præcedẽte paroxysmo longiore, sequens sit longior, & cum seuis symptomatis ingruat, nec æger ferat facile morbum, & horam solitam anteuertat, non obscura inditia sunt increscentis morbi, & pergentis ad statum. Sin autem & tardius occupet, nec uehementior, nec adeo prolixus, & æger uim morbi æquo animo toleret, sero iudicandum coniectare possis.

12 Ex anticipatione accessionũ nũ morbus semper increscere significatur? Non. Quia quidã morbi, non quia augentur, sed ex propria natura hoc faciunt, atq; ab initio ad finem continuo anteuertunt, ut quædam tertianarum genera.

13 Quomodo horum tempora ex hoc ꝙ ante inuadant, inuestigabimus? Si præter morẽ habita proportione multo citius ꝙ solebãt, præripuerint hominẽ incautũ.

14 Quid intellexit Hippocrates per ea quæ mox apparent (quæ Græce epiphænomena uocat)? Nihil aliud ꝙ uel euacuationes creticas, quæ ut causæ morbũ remouere creduntur, uel signa harum excretionum significatiua, & cõcoctionis notas, uel generis uenosi & arteriarum, uel organorum respirationi seruientium, uel alui inferioris.

15 Quotupliciter principiũ sumitur? Tripliciter. Primo pro prima inuasione morbi exacta & impartibili, & quæ latitudinis expers est. secundo pro spatio tẽporis anteꝙ inuadat secunda accessio. tertio pro toto eo tẽpore quo nullæ coctiones in excrementis apparent. Horum modorũ primus est reijtiendus omnino à medico, secundus inartifitiosus, tertius artifitiosus.

16 Quinam morbi dicuntur incipientes mox recepisse statũ? Qui siue prima siue secunda siue tertia die ad uigorem ueniant, hinc usq; ad morbi integram solutionem extenduntur, absq; hoc quod sensu perceptibilem alteram paroxysmi inuasionem habeant. Quales sunt continuæ quædam febres quas dicit Hippo. mox ut incipiunt florescere atq; uigere.

17 Quomodo cœpit Hippo. principium: quando dixit Pleureticis sputum si appareat, incipientem morbum abbreuiare? In secunda acceptione. uidelicet ante inuasionem secundi paroxysmi, qui ut plurimum illis per tertium obuiant.

18 Quanto tempore producitur principium hoc secundo modo consideratum? Vsq; ad diem tertiã ut ex prognostico innotescit, ubi de uultu lætali agitur. Nam cum prædixisset si ab initio talis facies apparuerit, pernitiosum, subintulit. Si uero iã uetere existẽte morbo, uidelicet triduano, aut quatriduano, ubi satis patet usq; ad tertiam diem eum principium circunscripsisse.

19 Quisnam horum modorum utilissimus in artis operibus est & maxima medico significare est aptus? tertius.

20 Quamlongo tempore principium hoc secundo modo cōceptum protenditur? quandiu non apparent coctionis signa.

21 Est ne hoc modo principium æquale in omnibus morbis, an singulis peculiare? unicuiq; suum proprium initium est, & sic sumptum ad multos etiam quaternarios porrigitur, & etiam ad menses in ægritudinibus que tarde concoquntur.

22 Inflammationes phlegmonæue quot habent tempora? hæc ipsa quattuor. Incipit namq; per totum id tempus, per quod fluxio sanguinis ad particulam deriuatur, late meatus omnes & cauitates distendens (talis enim inflammationum generationis est modus) cum autem putrore sanguis qui influxit, corripitur: & fundi incipit, propter calorem, q̄uis defluxio quieuerit, inflammationis tunc incrementum est. Vbi autem cruor in pus conuertitur, inflammatio uiget, quo tempore & dolores augentur, & febres magis accidunt. At cum exacte suppuratio uel perfecta est, uel digesta remedijs, & discussa perhalitum materia cōcessit, ad declinationem maturasse inflammationem manifestum est. Nam & accidentia releuantur, & omnia leuius & mitius se habere circa ægrum uidentur.

23 Quo pacto in febribus quæ à putrescentibus humoribus proueniunt, hæc tempora separantur? hoc modo. Totum id tempus per quod morbus permanet incoctus, principium est. Cum autem cruditatis signa remittūtur, & incipit ægritudo coqui, augmento id tempus assignatur, quo coctiones indies & continuo magis procedunt. Vbi uero omnibus numeris absoluta concoctio est, statum id tempus esse dicimus. Cum autem accidētia mitiora iam sunt, & leuior morbus, declinationem aduenisse asserimus.

24 In ulceribus quo pacto horum temporum distinctio accipietur? hoc modo. à principio multæ, & tenues, & crudæ sanies in particulam ulcere obsessam influunt, processu pauciores, & crassiores. in statu non iam serosæ illæ humiditates ab ulcere destillant, sed tabo & pure quodam tenui membrum apparet cōspersum, cuius cum fuerit minuta quantitas, & crassitudinem fuerit indeptū, declinationem ulcerum adesse nequicq; ambigendum est.

25 In inflammationibus oculorum (quas Ophthalmias appellant) hæc quomodo discernemus? in prōptu id est. Incipiēte malo multa, & tenuis, & acris, & mordax ad oculum defluxio deriuatur. Profectu temporis minor, sed tamen crassior. In statu lippitudines quædam (quas lemas uocant) adeo lentæ & crassæ cōspiciuntur, ut genas glutinent, & uix oculos aperire sinant, ubi uero declinatio adest, lip-

pitudo tum crassescit, tum seipsa minor euadit.

26 In destillationibus ad fauces, & ad nares (quas grauedines & raucedines nominãt) & in ijs quæ per os & palatum expurgantur, insunt ne hæc omnia tempora? Eadem omnino ratio de ijs & pronũtiatio est. Sub principiũ multa, & tenuia, & acria, & incocta purgãt & educunt. Pautiora & magis crassa cũ morbus increuit. In uigore autem nondum iam stiriam, quæ naso propendeat, sed muccũ crassiorem emungunt, (quem blænã & myxam Græcorum filij nuncupare moris habent) Postremo id quod emungitur, multo minus & crassius, & ex albo pallidum est. Ita igitur in omnibus se res habere dignoscitur. Circa principia omnia cruda sunt, & incocta, & quanto morbus principio propior est, quanto autem ad statum magis accedit, decoctior omnino redditur. Nam in coctionibus quæ à natura fiunt, crassities substãtiæ plurimũ comitari solet, ut potè quæ humores quoscunq; ad nutritionem solidarum particularum conuertere semper enitatur. Quo fit ut coctiones semper ingrossent tum urinas, tum alui excrementa in ijs qui non concoqunt, ad hæc & expuitiones, in ijs qui à Pulmonia uel à Pleuritide laborant, sed & purulentiã in ulceribus, & lippitudines in oculorũ Epiphoris, preterea & pituitates in defluxionibus, & destillationibus uel grauedinibus ad nares. Omnia hæc quippe principio cruda & tenuia uisuntur, cum autem coctiones procedunt, crassitudinem substantiæ induunt & acquirunt.

27 Quare qui inflãmatas particulas confestim ab initio morbi purgatione soluere nituntur, ex eo humore qui est infarctus, & tumorem durum inflãmationẽq; efficit, nihil adimunt, sanas autem partes liquefaciũt? Quoniã non cõcedit passio, nec facile sequitur, dum adhuc permanet incocta.

28 Quare concocta iussit purgari Hippo. & per principia hoc factum cauere? Quoniam tunc morbus est crudus, & humores crassi, atq; lenti, non bene parent tractui purgantium medicamentorum.

29 Quare idem auctor in prima sectione Aphorismorum: in acutis quidem passionibus raro utendũ pharmatijs id est medicinis purgãtibus precipit, sed in principijs tamen hoc faciendum, quando ita res ferat, sibi enim pugnare uidetur? quoniã ibi per acutas passiones, eas in quibus humores turgẽt (quas medicis moris est appellare furiosas) intellexit.

30 Quæ egritudines turgidæ dicũtur? turgere proprie competit animalibus ad usum uenereum rapiẽdum properantibus. Per trãslationem autem egritudines illæ turgescere nuncupantur, quæ nimis urgent, celeriterq; mouẽtur, & in quibus laborantis sensus, ab inordinato humorum & spirituũ flatuũue motu irritantur.

31 Quare huiusmodi ægritudines inter initia purgare licet? quia ad leuiorem attractionem, mobilitas humorũ aliquid facit. eos autem morbos in quibus succi non solum crudi, sed & stabiles in aliquo loco sunt permanentes, nullatenus experiri aut mouere tentamus.

32 Super apparẽtium quotuplex est modus? triplex. primo modo euacuationes quæcunq; aut abscessus, aut sudores, uomitus, alui secessus: sanguinis fluores, collectiones trans aures, super apparentia dicuntur, & hæc si eueniant tanq; causæ remouent morbos. Secũdo superapparẽtia uocamus signa illa euacuationum significatiua ut delirium, peruigilium, dolores, lachrimas, somnum grauem á quo difficilis sit excitatio, uertigines, respirãdi difficultates. Principalissime autem & proprijssime superapparentia nuncupantur signa concoctionis morborum.

33 Quod est signum significans supra genus uenosum, humoresq; qui in ijs continentur? urina. Et alia quidem supra cruditatem notat, ut ea quæ alba, tenuis & aquea est. Alia uero interitum designat, ut nigra, alia uero salutis & concoctionis certissimum signum est.

34 Quod est signum denotans supra membra respirationi destinata? Sputum & aliud quidem cruditatis est nota, ut si nulla, aut si cum tussi ualida difficulter expuant. Aliud mortem portendit, ut quod nigrũ est. aliud salutem indubitatam & concoctionem ostendit, ubi flauum scilicet est uehementer cõmixtum sputo, & sine labore á principio mox emittitur absq; tussi.

35 Sputum quod proprie uocamus? illud quod optimũ est, & tale quale est hominum integra ualitudine agentium. Quod uero aut biliosum, aut serosum, aut sanguinis, aut atræbilis mixtura infectũ est, hæc omnia expuitiones appellamus.

36 Ex quibus signis habemus coniecturam supra uentrẽ & intestina? ex excrementis quæ triplici etiam differentia diuiduntur. Nam alia cruditates, alia coctiones, alia mortem & pernitiem presentaneam presagiunt: ut quæ ex atrabile infra subeunte fiunt.

37 Qualia in quibus contemplari oportet? In febribus omnibus urinã: & etiam in morbis uesicæ, ureterũ, penis, renum. In costali autem dolore, aut pulmonis, aut musculorum thoracis inflãmationibus, & deniq; in passionibus pectoris, & mẽbrorum usu respirationis fungentiũ, sputum: & urinam precipue in Pleuresi: nam hæc non est sine febri. Supra affectus autẽ alui inferioris, uidelicet intestinorum, & uentriculi, si sine febri adsint: fimum qui uentre fertur, contemplator: si febris urgeat & urinam.

38 Concoctionis signa an semper salubria sint, & iudicandum denuntient mor-

bum? salutem quidem nullo non tempore breui futuram notæ coctionis demonstrāt si mox, tardiorem autem, si serius. Non omnino autem iudicio soluendam ægritudinem cōpromittunt, quoniam morbus malumue paulatinis accessionibns concoctum ad omnimodam solutionem peruenire possit.

39 An signa cretica, ut fastidia, ut capitis dolores, ut uentriculi remorsus, ut splendores ante oculos apparētes, semper & iudicium illatura, & bona cēseamus? non. sed si in tēpore contingāt, utilia: quandoq; autem noxia, nō nunq; adeo nihil iuuant, ut malum etiam necessarium, & ineuitabile denuntient. Et ideo Hippo. nolebat, ut crisima signa apparerent statim à principio. Id autem omni alio uerum magis sane existit, iuditio eum morbum finiendū, quem hæc signa præcesserint.

40 Quando principium finit? cum primum coctionis signa apparuerint. Itaq; ad artificialem coniecturam principij, initium augmenti, ad diffiniendum autem tēpus in quo morbus ascendit: principium status prænouisse necessarium est.

41 Quando morbus incrementa suscipit? quando exacerbationes præponuntur, quando sunt maiores, quando sunt uehementiores.

42 Quādo est status? in acutis quidem passionibus principium crisis est extremus limes ascensus, & initium uigoris. Igitur quādo morbus affatim permutatur (quod iudicari dicimus) quando ægritudo robustissima est, quādo extremos affert labores, uigorē in foribus adesse cognoscito. In morbis autem longis: si duo aut tres paroxysmi post augmentum sunt similes, totum id tempus statui debetur.

43 An certum numerū paroxysmorū consimilium sit dare quibus uigoris tempus prescribatur? non. sed in morbis acutis non facile tres ad inuicem similes accessiones reperies: in diuturnis autem non tot solum modo, sed & in multo plures status tempus procedit.

44 Excrementum alui per quod significamus supra membra quæ sunt infra thoracem quale optimum est? quod molle, & consistens, continuumue est, & quod ea hora excernitur qua per salutis tempus subibat, quodq; quantitate multitudineue ingestis proportione respondet.

45 Debet ne aliquid aliud habere excrementum quod nobis bene habere inferiorem aluum & concoctionem optimam ostēdit? ita. Opus namq; est, ut etiam præter illa, sit subruffum, nec graueolens.

46 Secessus qui non seruat tempus in salute consuetum potest ne significare supra coctionem laudabilem? poterit. Nihil obstat namq;, q; q̄uis pulchra præcesserit cōcoctio, serius aut otius eat aluus, aut quia calor seu inflāmatio aliquorū membrorū circunstātium, exuxit & exiccauit excremēta, aut quia non facta fuit cōmo-

da in totum corpus digestio, adeo ut superfluitates remanserint humidiores.
47 Si excrementum alui fuerit consistens & molle? quid indicat? ostendit quidem concoctricem facultatem robustam esse, coindicat autem & mox nullam uicinarum particularum esse inflammatione obsessam, & digestionem cibi in totum corpus omni uitio caruisse.
48 Quo modo excrementũ coniunctũ & molle indicat coctionis ualẽtiam? quia si diminute fuisset perfecta, non consistens, sed humidius fluidiusq; redderetur.
49 Nũquid igitur hæc non suffitiũt ad hoc ut excrementũ hora solita egeratur? non. quia potest etiam nũ ex alijs causis otior aut morosior illius expulsio fieri.
50 Quid est in causa ꝙ citius profluat uenter? debilitas retentricis, aut morsio alicuius irritantis humoris.
51 Prouenit ne aliquando ex fortitudine uirtutis concoquentis? non. quia ea non modo in ægris uehementior non est, sed etiam bene cum illis agatur, si non multum à naturali dispositione recedant.
52 Tardius autem quare deijcitur uenter, ꝙ dum sani agebant? aut propter concoctionem tardam, aut segnem per intestina delationem.
53 Quare secundum proportionem eorum quæ fuerint esitata, si non reddantur excrementa est malum? quia est signum imbecillitatis excretoriæ & expultricis: & causa ꝙ maneant intus aliqua excrementa quæ satius erat excerni.
54 Si hæc igitur adsint quid inde conijcere possumus? salubrem esse inferiorem uentrem, & uirtutes expultricem, & alteratricem cõmode agere. Si autem aliqua ex dictis deffitiant, uel relinquantur, aut tarditatem concoctionis, aut expulsiuæ fragilitatem, aut uitium digestionis in corpus causaberis, aut symptoma aliquod sicuti morsum acrium humorum, aut inflãmationem, uel omnino caliditatem membrorum quæ circumastant debito maiorem, in re esse coniectabis.
55 Quare debet esse excremẽtum non male fetens? quia putrefactionem magnam intus factam demonstrat.
56 Quod est crudum excrementum? Asperum, quod est, & tenue, & humoris expers.
57 Quare subrufum esse debet? quia quod simile est colori comestorũ nullam bilem, summe autem rufum: inmodicã influere in excrementa significat, si in principio morbi id contingat. Nam in fine expurgari sufficienter corpus ostendit.
58 Est ne aliud excrementorũ genus? profecto. quod non secundũ dispositionẽ assumptorum fit, sed humores dominantes ostendit, atq; consequitur. Ut est flauum quod à bile pallida gignitur, uiride quod ab eruginosa, atrũ à melancholia, aut san-

guine retosto, pingue quod ex colliquatione pinguedinis prouenit, uiscosum & precedēte deterius, quod fit, cum partes solidæ liquescunt, in quibus id sūmopere perspici debet, ne quis cibus fuerit in causa, aut coloris excrementorum, aut lentoris, aut pinguedinis, aut graueolentiæ. Semper enim id quod ui morbi prouenit, distinguere oportet, ab eo quod propter externam quampiam causam eueniat.

59 Malorum excrementorum sunt ne alij modi? sunt. uidelicet stridens quod cum crepitu & fragore quodam descendit, spumosum, & uarium.

60 Vndenan isti ortum habere poßint? stridens quidem humiditatem tenuem flatibus recōmixtam, & organorum angustias atq; cōtractionem consequitur, & ex caliditate fit immoderata liquefaciente corpus. Spumosum autem tunc prodit, cum ebulliens aliquod feruensq;, uel spiritus flatuosus pugnant cum humore inclusi, & inequalem affectionem dispositionemue indicat. Varia autē quæ sunt, uarios quoq; affectus in corpore existentes demonstrant, & difficulter sanabiles, atq; malignos, quoniam simplex affectio uel breui tempore & facilime curetur, at quæ à causarum diuersitate pendent, longißimo tempore ad coctionem indigent: ut sanescant.

61 An excrementum quod consistens & molle est, etiam mox leue eße neceßum sit? omnino. Si enim aliæ partes asperæ, aliæ fluide eßent, non eßet cōtinuum. circunflueret nāq;, nec se cum alijs unire poßet, nec communionem cum illis facere, decidens atq; labascens. Atq; de excrementis alui sic diffinire oportet. de urinis restat dicamus: quoniam hæc tertia signorum genera proposuimus.

62 Quæ urina optima est? quæ subrufa, & subflaua est, & magis quidē subrufa, q̄ subflaua, craßitudine mediocris, subsidentiā habēs albā, lenem, & æqualem, & multam, non diuulsam, quæ deniq; urinis benesanorum hominum ubi concoctio secunda perfecta fuerit, similima est.

63 Quid significāt urinæ quæ tales non sunt? Aliæ cruditatem, ut turbidæ, & tenues. Aliæ interitū, ut nigræ, liuidæ, uirides, fetidæ, foliosæ, furfureæ, hordei farinæ craßiori similes. Aliæ semicoctionem, ut subrufæ, & subflauæ cū tenuitate substantiæ: uel habētes hypostasim albam, & leuem, sed diuulsam, aut non per omne tēpus morbi, sed uicissim talem aparentē. Aliæ longitudinem temporis in quo liberandus sit æger demonstrant, ut ualde rubræ cum eiusmodi hypostasi, aut quæ à sanguine non omnino concocto tinguntur.

64 Vrinarum turbulentarum quotuplex est differentia? triplex. Nam quædam q̄uis tales mingantur: mox subsidentiam fatiunt, quædam turbidæ exeuntes tales usq; quaq; permanent. quædam cum puræ exierint, post tempus perturbantur.

65 Quæ est harum urinarum significatio? primæ parum quid de conturbatione

inæquali supereſſe demõſtrant, ſecundæ agitationẽ in ſanguine uigere & conturbationem ſignificant ratione cuius turbulentiæ capitis dolor ut plurimũ ad tales urinas ſequi cõſueuit, quia magna fiat euaporatio ad caput. tertie adhuc nullã coctionem ſortitæ ſunt, ſed concoqui incipere debent.

66 Quæ harũ deterior eſt? Tertia. Longo enim tẽpore & uirtute robuſta indiget ad coctionem: deinceps ſecunda, q̃tũ malitia relinquitur à tertia, quæ futurã adhuc fluctuationẽ indicat tanto eſt prima prauior, in qua fluctuatio iam ceſſauit.

67 Vrinarum tenuium quotuplex eſt modus? Triplex. Quædã enim aquea eſt alba ſcilicet, & tenuis. quædam quæ uentriculi diarrhiæ, aut leuitati inteſtinorum, proportione reſpondet, quæ ſcilicet præter hoc ꝙ aquoſa eſt, etiam nũ contineri nõ poteſt, ſed celerrime otiuſq; egreditur. Alius modus eſt urinarũ in quibus puſculum paruum bilis ruſæ, urinæ illi tenui & aquoſæ admiſcetur. Veluti ſi imagineris modicum quid ex uino tenui & albo àquæ immixtum. Porro ſi per febres ardentes in quibus bilioſa urina eſſe ſolet, album & tenue lotium appareat, raptum bilis ad caput, & delirium, & exitium preſentaneum præſagit, bilis acrimoniam cerebro ſuſtinere nequeunte.

68 Quæ harum eſt peſsima? Quæ in diabetica profluit. Nam duarũ facultatum ultimam perditionem denotat alteratoriæ ſcilicet & retẽtricis. Quæ uero tenuis tantũ, & alba inſtar aquæ exiſtit, quoadhoc ꝙ neutra coctionis aliquid obtinuit, ſimilis eſt primæ. minus tamen mala. quia unius tantum alteratricis impedimentum ſignificat. tertia exiguum nimis coctionis oſtendit, & propinquiſſima eſt urinæ quæ omnimodo incruduit.

69 Quæ proximæ ijs ſunt? Primũ quidẽ ſubpallida, deinde pallida, quæ & eadẽ ſubruſa eſt. Ruſa autẽ q̃tũ ab illis colore diſtat, tantũ & coctione proceſſit. Harum uero quæ pallida eſt, etiã omnino ſubruſa eſt. Nam ſi in aquã aut pallidi multum aut parum ruſi inieceris, idem colos hoc eſt ſubruſus perſitietur.

70 Quid per ruſum, flauum, pallidum, & rubeum colorem intelligendum eſt? Color ruſus albior & turbatior eſt. Flauus nitidior, & purior, atq; ſplendeſcẽs, in quo ſcilicet uis quædam ignea emicat, quem fuluum (ni fallor) nominare poſſumus. Albior ruffo eſt pallidus. Rubeus flauo tanto minus eſt album, q̃tum flauus à ruffo, albore ſuperatur.

71 Flaua in ſummo gradu bilis eundẽ ne reffert colorẽ quẽ ſanguis poſtreme flauus? Nõ. Sed hic quidẽ cũ ad flauedinẽ ultimã conſcẽdit, medius eſt exquiſite inter ſanguinẽ, & bilẽ flauã naturaliter ſe habentẽ. Quã obrẽ nec exacte horũ humorũ uterq; poteſt flauiſsimus fieri, ſe ipſis tamẽ magis atq; magis flaueſcere poſſunt.

72 Quale nam est lotium hominis qui integra ualitudine fruitur? Subrufum & subflauũ. Quale si aquam sero sanguinis, & bile flaua perfũderes: euaderet. Atq; lotium sane hominis bene sani, hoc item precario possidet, ut primo quidem mox ut sanguificatio perfecta est, emingatur habens hypostasim albam, multam, lenem, & æqualem, quæ nihil aliud est q̃ humor crudus, congestus in corpore. Quo autem diutius in inedia, & esuritione homo perstiterit, tanto & biliosior & rufior euadat. Nã omne quod est acre & pingue in sanguine, totũ id in bilẽ flauã cõuertitur.

73 In quibus ætatibus & conditionibus urinæ multũ de sedimine habent? Vbi lautius & opipare uiuitur, urinæ largum sedimentum obtinẽt, ubi partius, exiguũ. ubi tenuiter nullum. Et hieme quidem multum, uere autem paucum. Deniq; pueri & qui uitam inertem agunt, & otio deditam, ij omnes copiosam in lotijs subsidentiam emittunt, alteri ob satiem & ingluuiem nimiam (uoraces nãq; pueri) & quia augendo & nutriendo corpori citius alimentum corripiatur, q̃ conficere uentriculus possit, multum de crudo humore exaggerant, in alteris autem ob pingue & altũ otium, & ignauiam cui se tradiderunt totos.

74 In quibus morbis requiritur, ut hypostasis qualis dicta est, adsit, ut morbus soluatur? In ijs quidem qui ob satietatem, & plenitudinem, & quietem nimiam febricitant, nisi hypostasis multa alba, lenis, & æqualis adsit appareatue, à morbo expeditum iri, non licet. At quicunq; ob inediam, & ieiunium, & labores graues quos tulerunt, febri sunt correpti, ijs satis ad salutem est, si nubecula alba & suspensa utilia apparuerint, ut à morbo euadant, priusq̃ aliquid in urina subsideat. Nam & sani qui uictu exquisitiore utuntur, & laborant magis biliosiores & rufo colore infectas urinas obtinent, & quæ de sedimine modicũ omnino habeant.

75 An poßit igitur urina rufa coctionem portendere? Prorsus si cum hoc in crassitudine medio habuerit modo. Nec Hippo. simpliciter ut crudam urinam rufam accusauit, sed eam quæ preter hoc tenuis etiam nun esset.

76 Quidnam resignant urinæ exitiales quæ farinæ hordei craßiori sunt similes? Grandem colliquefactionem, & mẽbrorum æstuosam caliditatem denotãt. Quæ folijs & furfuribus assimilantur, ambæ tales proueniunt, quia superfitiales uasorum particulæ fuerint resolutæ, sed differunt tamen, quia paruiores, & crassiores sunt furfuraceæ, longiores autem & tenuiores, foliaceæ. Nigræ aut calorem maximum, aut frigus & mortificationem innati calidi ostendunt. Nam ita & exterius contingere cernitur ater color, ut apparet in insolatis, aut alio quocũq; modo infrigidatis. Virides urinæ ad nigras in morbis pernitiosis ubi reliqua sunt lætalia præcedunt. Liuidæ à frigiditate grandi nunq̃ non oriuntur. Oleosæ colliquationis

particularum. Olidæ putrefactionis sunt signum indubitanter. Nulli autem eorum quibus urina nigra apparuerit saluantur, & precipue si per totum fuerit atra & crassa. minus exitialis est, quæ hypostasim nigram tantũ habuerit, hac leuior, quæ enæoréma hoc est suspensum nigrum ostendit, leuius autem omnino malum significant, quibus nubecula dumtaxat, & sublimes partes nigrescunt. Igitur exitiales urinæ sunt atræ & olidæ in acutis febribus, q̃uis interim in fine diuturnorũ morborum salutares ueniant, & pingues oleosæue, & orobi spetiem habẽtes, & furfuraceæ, & pultaceæ, dũ modo uesicæ, uel renum uitio tales non proueniãt, quod facile ex febri, & urinæ cruditate fit notũ, & quia nullus talis in ægro locus affectus habetur. Vrinæ item albæ, & tenues delirium & mortem portendunt, si per febres non propter suppreßa menstrua, uel propter uisceris alicuius obstructionem, sed rapta ad cerebrum bile in causis ardentibus tales mingantur.

77 Quando à calido & quando à frigido nigrum lotium emittitur? Si liuida, aut uiridis præceßit, frigiditatem memineris causari. Si flauus, si fuluus urinarum colos, atræ urinæ præeat, à feruore nimio tunc sanguinem exustum, & retostum, & in atræbilis naturam conuersum fuiße dignoscito.

78 An semper lotiũ nigrum sit exitiale? In febribus quidẽ acutis, nũq̃ talis urina non magnum aliquod malum dabit. At in lienosis, quartana, aut per eam affectionem quam filij medicorum melãcholiam maniamue dixerunt, minore cum dãno, & leuiore iactura excernitur. Contingit etiam ut narrat Herasistatus, ut cum mulier febribus teneretur, uidereturq; iam melius habere, & opinio esset, eam cito conualiturã, ecce repente urinæ nigræ superuenerint, quæ inter peßimas, & omniũ iniquas numerantur, nullum tamen homini illi periculum impendit, aut corriuatum est, quia cum dies purgationis instẽt, nec fiat purgatio, per urinas excerni, & euacuari humorem, (quod fœminæ illi usu uenit) saluberrimum est.

79 Quid est in mictura per quod certißima coctionis, aut cruditatis urinæ dignotio habeatur? Validißimum omnium & maximam uim habens est hypostasis, deinde suspensa. tertio loco nebulæ nubesue superapparẽtes. Illa igitur optima est, in quibus omnia hæc talia fuerint, qualia expediũt. Secundũ gradũ bonitatis obtinent urinæ quibus sedimina cõmoda, deinde quibus suspẽsa, ultimæ sunt quibus nubeculæ tantum salutem præsagiunt. Eodem modo de malis dicendum est. In quibus pariter ex hypostasi fortißima & uehementißima ad malum significatio suscipitur. secundo ex suspensis, tertio nebulæ imbecillius iam & magis anceps periculum portendunt.

80 In ætatibus quas urinas dãnauit Hippo? In pueris tenues, & aquosas. in ui-

ris & mulieribus atras, quoniam ij coloratiores, & rufiores, illi crassiores suapte sponte mingere consueuerunt.

81 Vrina multũ superq; rubea quare semicoctũ prænũtiat morbũ? Quia ex sanguine solo aspergitur, cũ oporteret ut aliquid etiã bilis susciperet, à qua intĩgeretur.

82 Quare cum calidum ita imbecillum est, ut bilem quidem non generet, sed nec sanguinem suffitienter coctum, urina quæ in talibus morbis emittitur, omni periculo uacat q̃uis tempore ad cocturam egeat? Quia materia benigna est, nec humida nimis, aut acris, aut putrida, aut tenuis, aut aquea, aut crassa, sed ad sãguinis ideam in quo sibi bene natura complacet proxime accedat.

83 Quo pacto dignoscetur principium & reliqua tẽpora q̃diu sint duratura? Si noueris signorum alia esse coctionis signa, alia cruditatis, alia mortis, alia salutis, quia significent crisim uenturam, alia cretica quia faciãt: & horum omniũ quædam obscurã, quædam manifestam coctionẽ significantia, quædã autẽ perfectã.

84 Quid præterea habere debet hypostasis quæ optima putãda est? Vt ab alto sensim ad imũ descendat, nam prius summas partes occupat, & tãdem qualẽ diximus: in fundo spectatur. Vt uero merito iustis laudibus, omni ex parte talis residentia cõmendatur, ita si tale fuerit suspẽsum, culpari nõ iniuria debet. & nebula adhuc talis multo magis deterior est, quia multum spiritum flatuosum arguit, qui lentore participes, & crudas materias in sublime erigat. Interdũ uero cruda quædam per lotium deijtiuntur, quæ nescientes fallant, ut uerã subsidentiã esse arbitrẽtur, sed cõtinuitatem, & leuorem illũ non seruant, & mox in urinarij uasis solo colliguntur.

85 Quodnam discrimen est inter coctionis signa & cretica? Pregrande. Nam si uel à prima die coctionis signa appareãt, iuditij securitatem demõstrant, si morbus affatim finiri debeat, & fieri nõ potest, quin optima sint. At neutrũ creticorum signorum genus fidele & bonum similiter est, nec enim firmiter aut malum aliquod aut bonũ nec crisim necessario uẽturam certo prædicere possis. Contingit enim ut utraq; symptomata tã quæ signa scilicet sunt iuditij uẽturi, tam quæ obtinent facultatẽ & signorum & causarũ, in morbo decernendo cretica sint & non cretica, & hoc dupliciter aut quia nullam crisim faciant, aut quia prauam.

86 Est ne aliquod signorum genus medium inter decretoria signa & coctionis? Est. Vt mẽte robustum esse, & confortari, & bene se habere ad ciborũ acceptiones, bene tolerare morbum, bene pulsare arteriam, corpus totum æquale esse, fatiem similimam sanis, decenter accumbere in lecto. Aut contra, difficulter spirare, & præcipue frigidum, & grauiter ferre, inæquales esse arteriarũ ictus, & alia quæcũq; Hippo. in prognostico recensuit. Hæc quidem media sunt inter utrũq; iam

dictum signorum genus. Non enim sunt decretoria, quia nec indicant crisin, nec faciunt, nec omnino fidelia exacte, qualia quæ coctiones denuntiãt. Sunt tamen inter ea aliqua quæ semper bonum constanter spondent, qualia quæ ante posuimus. aliqua quæ semper iniqua sunt, ut quæ posterius narrauimus. Oportet autem ut secũ multo ante statuat medicus, quæ nam optima signa sint, quæ peßima, quæ horum media, quæ proximiora ijs, quæ illis, quæ semper bona, quæ semper mala, quæ temporibus totius morbi uariantur, quæ fidelia, quæ infida, quæ nisi sepius obseruaueris, & mente reputaueris, nihilo differes ab idiota, qui instante crisi titubat, an ad bonum uel ad malum conuertatur, & putans forte ex integro morbum abijsse incautius ægrum dietabis.

87 Quare prænoscere tempora morbi operæpretiũ est? Quia nisi quis à principio respitiens ad futurũ statum rationem uictus constituat, non est quin ægrum in magnum aliquod conijtiat malum.

88 In quibus morbis utilimum est tempora uniuersalia morbi totius prænouisse lõgis ne an acutis? In ijs qui acuti sunt, nam si decimoquarto, aut uigeßimo morbus soluendus sit, non magnopere hoc antea prædiffinisse interest, nec enim propterea magnum quid uictus ratio commutatur, at si morbum qui triduanus aut quatriduanus debet iudicari sic quis alat, ac eũ qui quadrageßima die soluendus erat, hoc extreme absurdum est, & solis insipientibus qui ueterem medicinam ideo carpunt, quia non degustarunt, concedendum.

89 Quo pacto dignoscetur, an morbus cito uel tarde sit iudicandus? Si principium & reliquorum temporum durationem nouerimus.

90 Quomodo scietur principij tempus in quot dies debeat extendi? Si consideraueris febrim in prima die, & urinas, & dein de secunda die inspexeris, & deinceps reliquis diebus, non ignorabis quo morbus uertatur. Nam si febris sit submersa à principio, & urina aquea quæ mingitur, iam tum prædicere poßis, morbum longo tempore duraturum (extreme enim cruda est urina aquea) ꝙ si secunda die aut tertia febris & urina eodem modo persliterint, non solum adhuc morbum esse in principio, nec ascensionẽ incepisse, sed & quod non ante primã ægritudo ascendet, dicere audenter possumus. Deniq; ita habendum est, diligenter contemplator, si coctiones inter initia appareant, nam si contigerit, morbus tunc breui terminabitur, sin tardent, diutius morbus duraturus denuntiatur.

91 Signa coctionis manifestæ ut nubecula rubea uel alba, an si in quocũq; die apparuerint, sequente & proximo decretorio morbum soluendũ significent? Non sed inspitiendi sunt dies, in quibus coctio apparuit, & in tot ferme diebus futuris morbus

morbus ex toto ſoluendus denotatur. Vt ſi quarta die nubecula rubea appareat ſeptima morbus omnino ſoluetur, & multo magis ſi alba. Aſt ſi undecimo apparuerit, decimoſeptimo aut uigeſsimo finiet, ſi in decimo quarto, nõ ante uigeſsimum recedet morbus.

92 In quibus morbis diuturnum eſt principij tempus? In longis: in peracutis autem ſatis anguſtum.

93 Quid neceſsarium eſt prænoſſe ad habendam exquiſitam notionem durationis principij & aliorum temporũ? Quæ ſigna ſignificent ſupra coctionem perfectam, quæ cruditatem omnimodã, quæ coctionem inmanifeſtam demonſtrent, mediam ſcilicet inter eam quæ ad ſummũ peruenit, & inter eam quæ nullas aut obſcuras concoctionis notas ſortita eſt.

94 In urinis quæ obſcure quæ manifeſte quæ deniq; eſt pfecte decocta? Coctio quidẽ perfecta eſt, cũ ĩ urinis ſubſtiterit quid albũ, & leue, & æquale, & cõtinuũ. At uero obſcuræ coctionis inditia ſunt, quãdo urina ex aquea pallorẽ quendã remiſsum acquiſierit, & ſi mingatur turbida, & permaneat talis, & ſi rufa fuerit, & tenuis. Nebula porro alba, aut ſublimamentum æquale, continuum, & album, nubes item rubea, & eius modi hypoſtaſis, aut ſine ſubſidentia urina bene colorata, & mediocriter craſſa, ceſſationem principij ſignificant, & manifeſtioris coctionis ſunt notæ. Vrinæ autem tenues, & aqueæ, exacte ſunt crudæ, & incoctæ & tales apparent in phreneticis, non quidem omnibus, ſed qui ſunt perituri.

95 Nebula aut urina rubea ſignificat né coctionẽ? Significat, ſed tamen diminutã & præcipue cum ſubſtantia tenui, & ideo ſemper hæc urina q̃tũ eſt ex parte ſui ſolutiones morborum retardat, & in plures dies differt & producit morbum.

95 In laterali morbo & pulmonio quæ integræ, quæ obſcuræ, quæ manifeſtæ & notabilis coctionis ſũt ſigna? Si nihil cõſpuat id morbi oĩo crudi inditiũ eſt, ſi uero pauca, & cũ labore, & liquida eiecerit, inmanifeſta eſt, & obſcura adhuc in ijs permutatio. Cũ uero pauca quædã emiſerit, ſed magis cocta, iã morbus ad augmẽtũ tendit, & magis, ſi meliora indies, & plura & faciliori conatu expulerit. Talia igitur ſũt coctionis manifeſtioris inditia certa. At cũ exaſtiſsime multa nimis, & accurate cocta, & ſine tuſsis difficultate excreauerit, hoc tibi coctionis perfectæ & uehemẽtis ſignũ eſt indubitatũ. Si igitur ad ſecundũ quaternariũ cruditatis abſolutæ notæ permaneãt, longũ erit huic morbo prĩcipij tẽpus, ſi autẽ coctionis obſcuræ inditia ĩ hoc tẽpore appareãt, lõgũ ſic quoq; erit prĩcipij tẽpus, ſed minus breuiuſq; priori. ſed ſi pauca quædam, & ualde mediocria fuerint ſigna cruditatis, ſic & paruũ erit futurũ tẽpus prĩcipij. Vt ĩ coſtali morbo ſi ante undecimã nihil uel parũ

expuatur, & tunc primum pauca quædam, & humidiora expuere incipiat, quæ obscuræ coctionis sunt signa, usq; ad talem diem non est aliud q; principij tempus. Si uero decimaquarta aut decimaseptima pauca quædam & concocta eduxerit, quia adhuc mediocris moderatæue coctionis hoc signum est, iudicium perfectum in uigessima die nõ subsequetur, donec magna proueniat mutatio in integra coctione tam sputi, q; urinarum, quæ si acciderit in uigessimaseptima, morbus in sequenti decretorio die trigesimoquarto omnino terminabitur. Sin uero coctionis quæ uigessimoseptimo apparuerint signa, intra primũ quaternarium apparuissent, nullatenus fieri posset, ut morbus septimum ultra protenderetur.

97 Quare cum fortior sit dies uigessima in crisi cõmittenda q; uigessimaseptima & undecima q; decimaseptima priores longe ualidores, si concocta aliqua sputa in ijs apparuerint, non habent tantam uim soluendi morbi? Quia processu euadunt imbecilliores, q; uis si in principio sit morbus soluendus, sint fortiores.

98 Quomodo igitur finẽ futuri principij anteq; ueniat, prænoscemus? Spetialissime quidem per hoc q; ad notas coctionis attẽdamus, quæ q; primum apparuerint, mox principij finis adest. Generalius autem & ex adiectione, & regionem in qua ægrotat, & uictum quo dum erat sanus utebatur, & morbi naturam an lente uel tarde moueatur, si acutus, si diuturnus, an submersus, & qui suffocari uideatur, an cõtra emicans, & cito ad statum & extremum tendens, quin & ætatem, & temperaturã, & anni tempus, & symptomata inspectare oportet, ut ex ijs quod deest & requiritur, inueniamus ad coctionis signa cognoscenda. Vt si per hiemem frigidam, & locum natura algiosum, quispiam suapte sponte frigidior, ætatem agens declinantem, aut senectutem lœto uicinam, suetus frigidas dapes ingerere, ex quibus multi, & lenti, & crassi succi accumulantur, amphemerina febri hoc est cotidiana capiatur, hunc nihil mirum non solum ante septimã, sed nec ante decimamquartã signum aliquod coctionis in urinis nõ ostẽdere, & tam longũ habere principij tempus. Frigidi item sudores in tali febri multo post morbum soluendum significant, & per consequens principij durationis spatium futurum fore diuturnum.

99 Quo pacto & aliorũ tẽporum uniuersaliũ notitiã, & per consequens totum tempus quo morbus durare debet accipiemus? Ex tempore durationis principij, proportionaliter & aliorum temporum durationem consequeris, facileq; perspities q̃tum adhuc à perfecta coctione absit morbus: ut ex integro soluatur. Nam si cum coctionis signa apparuerint, multum desiderari uideris: ad coctionem perfectam, tardius, si autem parum relinqui arbitreris à signis coctionis integræ, citius soluendi morbi spem habeto.

100 Nunquid in morbis omnibus futurum principij finem præscire satius est? Non. Sed in peracutis quæ a prima die qua inuasit morbus florescunt, & uigent, uel ad summum quarto finiuntur optandum est, uel presens & dum adest principium cognoscere.

101 Ij morbi quibus prima die status contingit, nunquid carent principio? Non, sed prima pars paroxismi, est quoq; principium morbi: & idem est initium uniuersale & particulare. Nequaq; autem concipi aut contingere potest, ut paroxysmus seu accessio mox à summo incipiat (perinde ac si esset homo à fulmine percussus) ut ita careret principio morbus.

102 Qui nam cognoscere possumus statum prima die obuiasse? Si coctionis integræ in ea signa apparuerint, si mox subsideat quid utile in urinis. Accidit enim hic simile quod humoribus crudis quando coquuntur, & inflammationibus quæ suppurantur. Vt enim quando pus generatur, dolores & febres accidunt magis, sed ubi confectum est, nec dolores intendi, nec morbus consistere adhuc etiam potest, ita ubi coctio integra humorum affuerit, leuiusq; deinceps incipiat ferre morbũ, postq; in suo uigore stetit, statum iam è proximo affuisse, aut adesse haud dubie cognoscito. At si nebula dumtaxat, aut suspensum, aut neutrum horum appareat, status esse nequit, nisi morbus plus nimio fuerit biliosus.

103 Qui nam intra quatriduum iudicantur? Quibus dum acute febriunt, urina bene colorata, & commoderate crassa, & signa omnia saluberrima affuerint, & multo amplius si nebula, aut hypostasis alba cum ijs apparuerit, ij inter quartum iudicantur. Sic si à principio in morbo acuto omnia signa periculosa, & mortem exitumq; portẽdentia uideas, intra quartũ morietur æger. si signa salutis, aut mortis & reliqua non superlatiue talia, sed tamẽ adhuc lœtalia sunt, aut salubria, morbusq; non simplicissimus sed simplex, morbum ad septimam noueris fore prolongandum. Ante omnia igitur quæ signa sint periculosissima, quæ saluberrima, quæ salua, quæ exitiosa prædidicisse, menteq; obseruasse oportet.

LIBER SECVNDVS EROTEMATVM ANTONII LODOVICI medici Olyssipponensis in secundum de crisibus Galeni.

D præcognoſcẽdas ſubitas mutationes in morbis quas criſes appellamus, quid facere operæprecium eſt? Oportet ut principium, augmentum, ſtatum, & declinationem, & prænoſcere anteq̃ ueniant, & quando fiunt dignoſcere multo ante didiceris.

2 Quonam modo hæc morborum tempora cognoſcentur? Ex idea uel forma morbi, & tẽpore anni, in quo & regionem, & preſentem ambientis aeris cõſtitutionem, & alia id genus ut ætatem, temperaturam, naturas corporũ, uictus quibus uſus eſt, & officia in quibus æger uerſatus eſt cõcipimus; ſed & ex periodorũ proportione & ex ſuperapparẽtibus hæc tempora præſcrutari cõuenit.

3 Ex ægritudinis forma quo modo? Si exempli cauſa noueris q̃ tertiana & qui per tertiã diẽ magis infeſtãt, breuis ſunt durationis. quartana & qui per quartum uiolẽtior redit, diuturni, & q̃ cotidiana & qui per ſingulos dies exacerbantur, minus ſunt longi. & deniq; morbos omnes qui à bile trahunt ortum, breues, longiores, qui à melãcholia, inter utroſq; medios eſſe, qui à pituita proueniũt. continuas igitur febres & intermittentes & ſimplices & cõpoſitas tã quæ ob putredinem humorũ q̃ quæ ob particulas aliquas affectas conſiſtunt, multum nouiſſe contulerit.

4 Has febres quo pacto prõpte cognoſcere ſciuerimus? Si ſimplices & primas ut ſunt pituitoſa, bilioſa, & melãcholica noſcere te exercueris: hijs enim cognitis facile erit & ubi cõmiſceantur inuenire. Vt ſi quis & uinum & mel & oleum per ſe ſingula ante conſpexerit is nec eorum mixturam ignorauerit.

5 Qui modus præſtãtiſſimus eſt ad cognoſcẽdas has febres? Si ipſas ĩ ſeipſis cõtẽplemur primũ quidẽ & maxime ex ijs quæ ſecũdũ propriã ſubſtãtiã illis cõpetũt, nõ autẽ ex ijs quæ extrĩſecus, adiacẽt. Nã ſi duæ tertianæ gignãtur, & duæ quartanæ, indies quidẽ duæ tertianæ, ſecũdo autẽ quoq; die binæ quartanæ exacuũtur. quare aut has unã tertianã, aut illas unã cotidianã putaueris, quod tamẽ lõge abeſſe debet.

6 Ex bile quæ febres generãtur? Tertianæ intermittẽtes, & cõtinuæ, & cauſi.

7 Qui differũt febres intermittẽtes à cõtinuis? Quia in illis humor qui putridus febrim cõmittit, per totũ corpus ſpargitur, in cõtinẽtibus autẽ intra uenas & uaſa cõtinetur. Atq; hinc oĩo deffitiẽtes febres in infebricitationẽ deſinũt cũ ſudore, & cũ rigore inuadũt, quorũ nullũ cõtinuis accidit, niſi ſi quãdo excitata uirtus noxium humorem de uaſis ad extra uaſa protruſerit, quẽ quidẽ tũc rigorẽ efficere poſſibile eſt, quod ſignũ ſoluẽdæ ardẽtis febris Hippo. aſſeruit, ſi ſic laborãtes riguiſſent.

8 Quare per febres intermittentes rigent laborantes? Quia per mẽbra ſenſilia ſcilicet muſculos mouetur, atq; defertur humor à quo rigor producitur. nõ ſolũ autẽ cauſæ frigidæ ſed etiã calidæ rigorẽ producere habẽt, & omne deniq; quod fumo-

ſa & ſuperfluica agitat excrementa, & crudos humores, rigorem inducere poteſt. Sic igitur & calidum medicamentũ rigeſcere aliquãdo cõpulit mordens particulã, & crudi pleniq; acri immunditia, ubi ad balneas acceſserunt uel inſolati ſunt, aut exercitia aliqua & motiones uehementes actitarunt, riguiſſe protinus ſunt cõſpecti.

9 Quando bilioſæ febres multæ generantur? Quando æſtas aut preſens conſtitutio calida, cum primis & ſicca fuerit, & regio ſimiliter calida & ſicca, & ægrotantis temperatura ſimilis, & uita ante exacta in inopia & paucitate eduliorum, & curis, & uigilijs, & laboribus, & ciborum eſu, aut aliorum quorũcũq; uſu, quæ bilem multiplicare ſunt nata, tales extiterint, tunc quidem talium febrium quas amara bilis excitauerit, prouentum expectare oportet.

10 Quæ ſunt inditia tertianæ febris? Iſta. Paroxyſmus quidem cum rigore uehementi, & qui à nullo febrium ardentiſsimarum relinquatur, inuadit: adeo ut corpus caroq; pungi, & feriri uideatur. Pulſus q̃uis cum morbus arripit, tardi ſint, rari, & parui, & obſcuri, tamen iſta non paulominus mitiora ſunt & longe minora, q̃ quartanarijs. Sed & pulſuum ordo exactus & æqualitas nõ ſolum in latione una, ſed cumulo etiam adeſt. Aſt cum inſcendit & augetur multo facilior eſt earum dignotio, ut nullum uel uulgariter educatum latere poſsit. æqualem nãq; & minime impeditam habet uelocitatem, & mox ad uehementiam & magnitudinem excitatur, frequentiamq; proportione acquirit, nec inflammationis aliqua ſuſpitio eſt, q̃ ſi arteriæ tangãtur primum quidem calor multus fit obuiam, acriſq;, & cum multo uapore ſublatus, ſed qui tamẽ non multo poſt à manu ſuperetur, cũ in malignis febribus calor magis & magis inſuauis, & fortior cõtinuo appareat. Vrit itaq; hominem febris, & ſiticuloſum reddit, bibenteq; ægroto confeſtim multitudo calidi halitus aſcẽdit, nec extrema in hac minus calida thorace ſunt. Soluitur porro aut ſudore calido & uaporoſo ſuperueniente, aut bilis uomitibus, aut diſrupta aluo, & mingunt bilioſa. ſed & pulſus non alius q̃ ſanorum dum balneantur, uel exercitio alicui ualido ſe commiſerunt, magnus ſcilicet, & celer, & frequens & uehemens. quin & ſudat æqualiter totum corpus, nec ultra duodenas horas tertiana exquiſita protenditur, ſed ut plurimum intra ſeptem horas ſerius paulo aut citius eius paroxyſmus terminatur. Sin uero & urinã ſubrufam, & ſubflauã & mediocriter craſsã, quæ nebulã albã aut ſuſpẽſum cõmodũ paulopoſt fecerit, interea mingat æger: hanc non ſolũ tertianã exquiſitã, ſed talẽ etiã quæ quartã periodõ nõ ſuperfutura ſit, eſſe dignoſcito. Vrinis autẽ apparẽtibus rufioribus ſine nebula aut ſuſpenſo aliquo in prima periodo uiſa, ad ſeptem uſq; periodos extenditur. Simpliciſsima tamẽ oĩm eſt illa quæ ad ea quæ recẽſuimus ſigna, hipoſtaſim albã, leuẽ,

& æqualem prima mox die ostenderit, non enim tertiam periodum superabit.

11 Quartanæ febris quæ sunt inditia? Ista. Inuadit cum rigore à principio non ita forti, quamuis in processu aucto morbo intendatur. hic sensum ægrotis inuehit, quasi habeant ossa confracta, & contusas carnes, non quasi pungantur. Vrinæ albæ tenues, & aquosæ. Pulsus uero ita parui, & rari, & tardi, & obscuri sunt, quales in nulla alia febri, adeo ut nullus quamuis iuuenis & ætate media sit qui ubi paroxysmus quartanæ inuaserit, non habeat pulsus seniles. arteria certe in tãtam raritatem & inopinatam conuertitur & tarditatem, ut alligata esse, & impediri ab ascensu, & detineri uideatur. Aetas preterea à iuuenta in consistentem aut decrescentem permutans, etiam regio talium morborum feratior, & autũnus quoque maxime frigidus & siccus, & laborãtis atribiliosior natura, & uictus qui præcessit ad gignendam atram bilem aptus quartanas febres pollicentur. Ad hæc uitia lienis, & erraticæ febres, aut tertianæ ob medicorũ incuriam in tales morbos non raro permutare consueuerunt. Quòd si præter hæc etiam ea tempestas plurimas quartanas attulerit, id quoque non falsa quamuis uulgaris fuerit coniectura ad quartanam deprehendendam. Non est autem is medici nomine censendus, qui tertianam à quartana prima die interstinguere non cognouerit.

12 Quæ signa cotidianã ostendunt? Humidior in presens natura, & regio, & hiems frigida, & humida, & uita segnior atque pigrior in torpore atque inertia & crapulis peracta, & ætas puerilis hanc febrim gignere solent, raroque euenit, ut non aut uentris os aut epar fuerit affectum. Præcedunt autem cruditates multæ, & coctionũ tarditates, & acidæ eructuationes, & aggrediente paroxysmo ilia tensa, atque ueluti flatibus repleta, & colos ex albo & pallido intermixtus, quamuis uigeat morbus, & accessiones ad uesperam magis inuadunt. non rigent autem qui hoc morbo decumbunt, sed dumtaxat infrigidantur, nec à principio sudant copiose, sed minime. quamuis postea etiam hoc illis accedat. Quòd si & presens temporis status conformis, & multas cotidianas populariter grassari uideris, multo magis si reliqua adsint, hanc talem cotidianam esse consignato. Non exurunt cotidianæ egrotos. non faciunt siticulosos, non proijci uestem cogunt, non concupiscunt frigidum, nec ueluti flammam quandam ex ore exhalant. Inest autem magna in pulsu inæqualitas & inordinatio.

13 Quot sunt febres intermittentes? Tres iamdictę. Sunt & aliæ tres continuæ prædictis congeneres ab iisdem quidem humoribus ortum habentes, quæ nec inuadunt cum rigore, nec cũ sudore terminantur, quia qui in intermittentibus humor mouebatur, in continuis intra receptacula cohercetur, sed solum differunt, ab illis, qui-

busdã uomitibus, aut sudoribus aut excretionibus quæ adsunt illis, hijs non adsunt. Vocamus autem febrem continuam illam quæ ab eo quo incepit tempore, usq; quo morbus ex integro soluatur, nunq̃ ad infebricitationẽ desinit, q̃uis sensibilis aliqua in ea declinatio appareat. Synochon autẽ tũc dicimus, quando (quia morbus peracutus & æstuosissimus est) nullam usq; ad solutionis tẽpus declinationem facit. atq; huius tria genera fecerunt acmasticam quandam quia semper uigeat appellantes, aliam homotonon, quoniam semper in eodem tenore perstet. tertiam paracmasticam quia continuo ab initio usq; ad finem decrescendo procedat. In illis igitur primis & simplicibus (quas ideo exactas & exquisitas antiqui appellauerunt, quia ab aliquo simplici humore sine uisceris alicuius noxa procreantur) exerceri usq;quaq; & maxime oportet ut illis cognitis prompte continuas condiscamus.

14 Febris cõposita in quot partes deducitur? In duas prima sui sectione. aut enim dicitur composita quia aliquæ iam dictarum febrium commiscentur absq; hoc q̃ uiscus aliquod fuerit oblæsum, aut quia ob particulas aliquas affectas consistunt.

15 Quotupliciter febres cõmiscentur? Dupliciter aut dumtaxat ad inuicem complicatæ, aut per totum contemperatæ.

16 Quæ febres quibus Cõmiscẽtur? cõgeneres cõgeneribus, ut tritæus tritæo, aut quartanæ quartana (nam sepius à tribus quartanis idem homo præmitur) uel diuersi generis interpolatæ alijs intermittentibus diuersi generis, aut intermittentes cum continuis coniunguntur, quam mixturam nosse difficile est.

17 Febris composita ob membra patientia infestans quot modis efficitur? Duobus. nãq; aut fit talis quia diuersa membra q̃uis unam affectionem habentia patiantur, ut lien si ita contingat & iecur. aut quia in uno sepius uiscere duplex affectio consistit, ut herisipelas inflammatiuum, aut inflammatio ad herisipelatis naturam accedens.

18 Quænam febris est hæmitritæus? Est febris composita ex febri phlegmatica & biliosa ad inuicem per se totas contemperatis, & ueluti in unam formam redactis, in qua in unomet paroxysmo cõtingunt diuersæ inuasiones atq; contractiones. cumq; iam febris ad statum peruenisse putatur, altera de nouo horrida accessio ægrotantem inuadit. estq; hæc febris de genere continuarum. Vt si febris aliqua detur horrorem afferens, & omnino inæqualis adeo ut sepius cum uigescere uel saltem increscere creditur, rursus horrorem inducat, & caliditatem ab extremis reuocet, abundareq; faciat circa thoracem & uentrem, hanc non immerito dixeris esse hemitritæum. Nullusq; erit q̃tũcũq; uulgari intelligentia preditus, qui hunc tertia die non cognoscat.

19 Possunt ne biliosa febris & pituitosa absq; hoc φ hemitritæum constituant eundem hominem premere? Vtiq; possunt. si non contemperentur & in unum confundantur, sed solum complicentur. Vt si forte ita contingat φ die prima qua decubuit æger accessionē tertianæ exquisitæ habuerit, quæ scilicet cum rigore arripuerit, & cum sudore finierit, sequenti autem die paroxysmum amphimerinæ debitum subierit, non dubium est quin binas febres idem homo habeat, non erit autem difficilis earum dignotio uel in tertia die qua ambæ suum officium faciūt, siquidem earum utriusq; multum accessiones distauerint, quarum scilicet una hora diei prima, altera (ut ita ponatur,) undecima sit aduentura. Omnino autem q̄uis non longa spatia medient inter utriusq; febris ingressus, quarta die huiusmodi complicatio non latebit quando scilicet altera earum ut tertiana non urgebit.

20 Ex febre phlegmatica & biliosa quot febres cōstituūtur? Quattuor. Aut enim componitur tertiana cum cotidiana, aut tertiana continens cum amphimerina continua, quæ per singulos dies excrescit, aut tertiana exquisita cum cotidiana continente commiscetur, aut cum tertiana continua, amphimerina coniunguntur.

21 Possunt ne continua febris & intermittens circa eundem laborantem complicari? Quidni possint. Vt si supponamus mulierculam quandam exēpli causa quæ ægrotare cœperit. Occupet hanc prima die paroxysmus exquisite qualis in hæmitritæo contingit, horridus scilicet, & inæqualis: circa diei eius octauam horā alter paroxysmus cum rigore superueniat, omnes tertianæ exquisitæ refferens notas, qui tertia hora noctis aliquo sudore effluente frangatur, inclinetq; ad diei sequentis horam secundam, quem suscipiat alius paroxysmus inæqualis, minor quidem eo qui primitus accessit, sed tamen compressus, & qui uix occaso sole ad statum pertingat. quartaq; hora noctis tādem suscipiat inclinationē usq; ad diei tertiæ exortum, atq; deinde ob copiosas & habundantes reliquias ad octauam horam usq; de integro non inæquale augmentum sortiatur, ubi cum manifesti uigoris explorata inditia dederit, ecce iterum de repente tertianus paroxysmus insultet. Hanc febrim ex semitertiana & tertiana compermixtam cognoscito. dabit tertia dies huiuscé rei signa certiora, si qualem diximus de ea secunda die opinionem concepisti. Nam breuiusculo tempore tertianus iusultus durabit, longiori semitertianus extendetur. Porro si tertiana expulsa per reliquam morbi partem solus hæmitritæus relinquatur, principium quidē totius periodi paribus faciet diebus, superexacerbabitur autē die impari, nā id oībus semitertianis uulgare est, ut altero dierū super exacuantur.

22 Possunt nè ita febres intermittentes commisceri, ut nullum quiescendi locum relinquant ægro? Nihil sane obstat, nec impedimento est. Nāq; & duæ & tres

nonnũꝗ quartanæ ſi penes eundem ægrotum dimorentur, ſingulis diebus cotidianæ ritu acceſsiones mouebunt. Atꝗ per gradum & formam, & modum caloris, & alia ſigna, diſtinguere ab amphimerina oportebit. Sic & duas & plures tertianas connecti in unum nihil prohibet ut continentem effitiant febrim.

23 Ex binis tertianis nunquid continens ſic febris conſtitui poteſt, ut ad infebricitationem æger non perueniat? Certum eſt. Si acceſsiones ſingulæ duodenis horis fuerint longiores, & anticipando procedant.

24 Nunquid dabis ægrum continua febri laborare cui tertianæ adſunt duodecim horarum tempus (quod eſt propriũ earum interſtitiũ) non excedentes? Eſto. facileꝗ id eſt. Si complures ſimul ut tres uerbi gratia eundem ægrum infeſtent, & tum maxime ſi præocupatiue gradiantur. Vt agamus ac ſi ita contingat, ꝗ quinta hora diei iuuenem quẽpiam febris cum rigore apprehendat, cũꝗ paululum ſudarit, ad ſeptimam noctis alius rigor atꝗ paroxyſmus tertianus per omnia ſimilis priori accedat. atꝗ hunc ubi ad diei ſecundæ horam decimam peruentarit, alius incurſus à primis nõ alienus eodem pacto cum æquè ualido rigore, & reliquis tertianæ ſignis ſuſcipiat, quẽ anteaꝗ omnino ſoluatur, tertia die ad horam ſecundam, rurſus paroxyſmus inuadat exquiſite tertianus, primoꝗ proportionalis. In ſecunda dierũ potuiſſes hac hypotheſi data clare perſpicere immo potius intueri tribus tertianis hominẽ diſtẽtũ. At in tertia die (qua qui prima dierũ paroxyſmus quinta obtigerat, ſecunda hora aduentauit) etiam ꝗ antecedenter procederent, non minus pernotare poſſes. Quòd ſi exacerbàtio quintæ diei quæ eſt tertia à prima, etiam duabus horis anteuertat, ita ut oriẽte ſole incũbat, & quarta deinceps à prima quæ in ſeptima ſcilicet die uenire debet, nona hora noctis hoc eſt tribus horis ante aurorã adueniat, quinta ad ſeptimã, ſexta ad quartam noctis anticipet, & ſic in alijs paroxyſmis, alijs duobus analogis contingat, per Eſculapiũ profecto, quo ad morbus pertranſiret ſtatum, nunꝗ hominem cerneres ſine febre, quia incurſus ſunt ſufficienter longi, atꝗ præocupant. Sin uero ſeptimus à primo paroxyſmus pariter ac ſextus quarta noctis hora perueniat, octauus quinta, nonus ſexta, decimus ſeptima pariꝗ modo in alijs eueniat quoad perfecte ſoluantur, iam tum ubi poſtpoſuerint, fueritꝗ in octo horarum ſpatium contractum totum tempus durationis ſinguli cuiuſꝗ paroxyſmorum, iam cuiuis perſpicue non lippitudine laboranti cernere erit hominem per horas tres aut quattuor manentem ſine febri. Vt non leui ignorantia illi ducantur, quicũꝗ omnes febres in quibus ſunt multæ inuaſiones, ſiquidem acute moueantur, ſemitertianas, ſin tardius, erraticas appellare ſibi licenter permiſerunt, cum ideam & proprietatem cuiuſcũꝗ febris inſpicere oporteret.

25 Nunquid in casu prædicto potuisset dici æger laborare hemitritæo? Non quia nunquam ad infebricitationem peruenisset, quod longe aliter est.

26 Febrium quæ ob patientia loca cōsistunt quis est dignoscendi modus? Ex inditijs signisue. Horum enim alia loci affecti, alia causarum ipsum lædentium afferunt notas.

27 In pleuritide quæ signa locum patientem, quæ uero causam lædentem ostendunt? Dolor quidē punctorius primum: neruosum corpus pati ostendit, & quidem tensiuus atque pungitiuus membranam affici significat. tales enim membranarū dolores. Quia uero per talem morbum difficulter spirat animal, alicuius organorum spirationi seruientium affectum esse demonstratur. Quin & prope cor esse colligere quis poßit, quoniam flammam atque æstuosam caliditatem transfundat, unde febris accendatur.

28 Quæ signa in costali dolore affectionis quæ existit in membrana subcingente costas causæque à qua talis prouenit affectio, sunt indicatiua? Sputa. quia enim prope pulmonem membrana ea est, aliquid humiditatis in ipsum transferet, unde tußis excitetur, non tamen neceßario sputa. Nisi enim sufficientem quantitatem transmiserit, expuitiones non generantur, quod si cruda paßio, nihil ex se nisi paulum quid delabi sinat, sed totum in se confoueat humorem, quamuis tußis irritet, non tamen sputa subsequuntur. Hæc igtiur si non spuantur, cruditatem morbi causari par est, sin uero educantur, qualitas, & color, & multitudo humoris affectionem & magnitudinem eius & symptomata subsequentia indicabunt.

29 Quomodo ex sputis ista comprehēduntur? Quia flaua meracam bilem, rufa hanc etiam, sed multæ serosæ humiditati commixtam. pallida maiorem adhuc serosi humoris admixtionem ostendunt, atra melancholiam, rubea sanguinem eorum esse effitientem causam tantum non dictitant.

30 Quomodo ex bile flaua rufa generatur? Per admixtionem serosæ & aqueæ multæ humiditatis, sin magis adhuc de tali humiditate admisceatur, pallidi coloris bilis redditur, cum autem hæc tota humiditas consumitur, bilis (quæ quia ouorū luteo similis est à Græcis lecythódis appellatur) constituitur. Sunt uero & aliæ bilis differentiæ spetiesue quæ non in uasis, sed in uentre generationem habent, ut porrina & eruginosa, & quæ glasti colorem reffert.

31 Magnitudinem affectionis quæ signa demonstrant? Magnitudo effitientium causarū. Vt magnitudo doloris siquidem acutus fuerit, acrem succum abundare uel spiritum flatuosum exitum non habentem, opinari par est. si autem solutus remißusque dolor extiterit, pituitosum humorem in causa esse, non abs re coniectaueris. Sic

igitur & de alijs membris paßis, & eorum affectionibus ratiocinari non absonum fuerit. Vt in epate quidem & renibus, si dolor in carnosis eius partibus insederit, grauitatis, & ponderis cuiusdam sensum affert, sin uero dolor in membranis circundantibus infestauerit acutus potius & tensiuus fuerit quam grauis. Quin & si ad iugulum & claues ascenderit, uenæ sectionem, sin ad hypocondria & præcordia se dimiserit, purgationem fore necessariã, ut antiquus auctor monuit, non est ambigendum. Non igitur id solũ inspectare oportet, quod Socrates & Coriscus si ita contingat, dolorem lateris patiantur, sed etiam doloris spetiem perdiscere conuenit, si pungitiuus in uno, in alio distendens, aut grauis, aut intermißionem habens, aut intentus, aut erodens existat. Id quoq; contemplari decet, quod singula singulorum sunt indicatiua, nec unum quid est, quod non diuersum quid ab alio ad causæ uel loci cognitionem ostendat atq; conferat.

32 Nunquid unum & idem signum & affectionem & locum affectum demonstrare potest? Ita. sed alijs atq; diuersis rationibus, ut in pleuritide nè pedẽ ab exẽplo moueamus, pulsus omnium iam dictorum significatiuus est, sed aliter atq; aliter, eo namq; quod simul cũ tensione durus est neruosum eße membrum oblæsum indicat, quia uero serrinus phlegmonem eße ægritudinem dispositionemue ostendit, & tandẽ quia magnus celer & frequens febri quoq; occupatũ eße laborantẽ admonet.

33 Locus patiens nunquid supra tardam uel citam morbi solutionem significare potest? Nimirum potest. Si enim qui patitur locus bene calidus & ualde mobilis extiterit, & rarus, & principalis, cito iudicandus morbus ostenditur. Omnẽ enim uehementem morbi mutationem crisim nominamus siue ad bonum siue ad malum conuersio fiat.

34 Affectionem quoq; ipsam nunquid prohibet ut de crisi futura sera uel ueloci aliquid denotet? Nihil. nam cũ affectio frigida non fuerit, sed agilis & rara, ita enim appello illam quæ stare nescit, & celeriter impellitur, & aliquid de humore quem intus continet concedit, & digeri per halitum permittit, hæc non poterit diu durare quin iudicetur.

35 Quo pacto compositas febres quæ ob patientia loca oriuntur dignoscere compotes erimus? Si prius in simplicibus febribus dignoscendis exercitemur quas membra patientia excitarunt.

36 Quando dolentia loca simplices febres accẽdunt? Quando humor qui in ea influit sanguini impermixtus purusq; & meracus descendit, tunc enim omnino quæ progignitur febris una ex illis tribus est uidelicet cholerica, phlegmatica, aut melancholica.

37 Bilis quando intemperans in aliquam particulam decumbit quid efficit? Vlcera serpentia & exedentia & herisipelata. febris uero quæ ad ea mala consequitur per tertium suscipit incrementa. sin autem sanguini sotia bilis in membrum aliquod prorepserit inflãmationes herisipelatódes uel herisipelata inflãmatiua procreãtur.

38 Quid cum pituita in aliquã particulam se recipit enascitur? Tumor mollis febrisq; pituitosa subsequitur si computruerit ibi. mixta autẽ sanguini inflãmationes molli tumore præditas aut œdemata ad inflãmationem accedentia operantur.

39 Atra bilis si in particulam defluxerit quidnam maxime efficere poßit? Cancros & elephãtos & scirros hoc est duros tumores quæ si in loco computreat non dubium est quin atrabiliosam febrim progeneret ac cum sanguini admiscetur inflammationes duras aut scirros inflammatos producit.

40 Sanguis ubi in particulã impulit quod morbi genus ad nasci facit? Phlegmonem inflãmationemue febrimq; causat similẽ diariæ quã tumefacta inguina exoriri fecerũt. bubones enim qui tumores in inguinibus sunt, ex sanguine utili nanciscũtur ortum, nihilq; aliud est bubon q̃ inguinum inflãmatio sicut peripleumonia pulmonis & pleuresis costæ.

41 Quot igitur sunt simplicium febrium genera unde omnes cõpositæ oriũtur? Tria. quæ scilicet ab atrabile, aut amara, aut pituita proueniũt, q̃uis omnes eæ febres biliosæ quo quomodo dici poßint iuxta Hippocratem. Si febris nõ ex bile habeat, ubi exceptis diarijs omnes à bile trahere originem autumare uidetur. Nã bilis atra non minus q̃ flaua: bilis est. & pituita cum putrescens edit febrem (si non ad unguem loquamur) aliquo pacto bilescere dici poßit.

42 Num sanguis quartum genus febriũ cõmittat? Minime. Sed cũ per musculorum cauitates nõ uisu sed ratione notabiles dißipatus phlegmonem gignit, febrem tertianos circuitus obseruãtem producit, & in pleuritide quo maxime tempore rubra expuunt per tertium morbus magis increscit, ut uel inde sanguinem in biliosam naturam cõceßisse sit manifestum. Si autẽ sanguis in cauum aliquod corporis ingruat à loco naturali effusus ubi putredinẽ non concipiat, mox quidem refrigeratur & in concretos grumos thrombosue congelascit (quod soli sanguini euenire cernitur) & seuißimos casus infert. nã & dissoluuntur & frigidum sudant, & deliquio animi succumbũt, & sine pulsu arteriarum redduntur, aut omnino pulsus deffitiẽtes habẽt quales sunt uermiculãtes aut formicarij dicti à Græcis quibus sic ille amicißimus nimiumq; cognatus naturæ sanguis refrigerationem hausit & congelatus est. Sanguis igitur cum extra uasa putrescit, febrim quidem cõcitare negandus non est, sed sanguinea talis non nominatur, sed biliosa. non enim cum putrescere &

percoqui seu torreri incipit amplius iã non manet talis, sed quæcũq; in eo pars leuis & pinguior est in bilẽ transit, quod uero grauius & craßissimum est, ubi calorem immodicum suscepit, nigra bilis efficitur. nam sanguis à temperato calore ortũ habet qui ubi magis augetur bilem, & maior adhuc atram bilem efficere est natus. sic & cum flaua exuritur, melãcholia prouenit, duplicẽ enim generationis modum sortita est. In uenis autem nunq; sic putrescit ut in bilem transeat, sed excalefactus plus satis cõtinuas quasdam efficit febres sine putredine, quibus & mißio sanguinis ad animi defectum & frigida affatim epota præsentaneũ remedium afferũt. Quippe & in causis hoc est febribus ardentibus à bile procreatis in proceßu ubi morbus crudus non est, nullum præstãtius præsidium in aßuetis frigidam bibere, quibusq; nullum uiscus læsum est, reperire aut excogitare quis poßit q̃ frigidæ potationem affatim in tantum q; æger sine accepto spiritu perdurare poßit.

43 Quare pituita cum frigidus humor sit febrim committere poßit? Quia putrescit. Omnia enim quibus putredo aduenit calorem modum excedentem conquirunt, ut sæpius uideas stercora putrore correpta in fumos solui perinde ac si flãmis impositis arderent, adeo ut nonnũq; periculum exustionis domorum fimus columbinus attulerit ob putrorem conceptum conflagrans.

44 Sunt ne alia febrium genera? Sunt diariæ quæ in spiritus peruersione cõnsistunt. sunt & hesticæ febres quæ solidas animantis partes corripuerũt de quibus nihil ad crisium theoriam attinet quia nulla euacuatione soluuntur, nec à principio adueniũt sed ubi post alias febres corpus diutino morbo aflictum tandẽ contabuit.

45 Ob quas causas febres diariæ procedunt? Ob cruditates, æstus, perfrictiones, labores, curas, uigilias, ebrietates, timores, mesticias, cutis densitudinem & omnia similia.

46 Quæ sunt inditia cõmunia omniũ diariarũ febriũ? Pulsus quidem in celeritatem & frequentiam proficit & nonnũq; in magnitudinem. est autem æqualis, & mollis & ordinatus perinde ac is qui secũdum naturam se habet. Similiter & urinæ bene coloratæ adsunt aut nebulas aut suspẽsa aut sedimina utilia habẽtes, sed & caliditas uaporosa aut mox aut paulopost manum inijtientibus apparet, nec aliquis malignorũ casuum ipsas cõcomitatur de quibus in prædictionibus Hippo. late prosequtus est.

47 Quæ sunt inditia febris ephimeræ ob tristitudinem? Vrinæ primum rufiores, deinde si carpum cõtingas aut corpus, acris tibi potius q̃ multa prodire ab alto corpore caliditas pernotabitur. qui ob iracundiam in diariam inciderunt, multitudinem potius caloris q̃ acritudinem manum admouenti ostendunt. insunt porro &

cogitabūdis & mœrore affectis oculorum cauitates siccitasq́; & decoloratio faciei qualis non antea obuenerat, & corporis tenuatio demacratioq́; sed longe illustriora hæc omnia in ijs qui ob tristitiam, q̄ qui ob cogitationes quas in addiscendis disciplinis aut in aliqua re contemplanda adhibuerunt, in tales affectus peruenerunt conspitiuntur.

48 Eorum qui ob peruigilia, diaria fuerint occupati quæ sunt signa per quæ ab alijs discernere poßimus? Vultus quidē decolor & caui oculi atq́; in ima recæpti communia sunt tam ijs qui ob uigilias q̄ qui propter animi intentionem in aliquod studium, aut tristitiam diaria laborant. Manifeste tamen per alia signa distinguntur, nam qui uigilarunt subtumidam faciem habere uidentur, uixq́; oculorum genas palpebrasq́; attollunt & oculos humidos obtinent, cum alijs fiant aridiores.

49 Diariarum febrium quas excandescens ira excitauit quæ sunt notæ? Caloris primum copia qui ex profundo in sublimia celerrime emicat, atq́; se se profert. Quin & pulsuum magnitudo q̄uis iam iracūdia abierit non demitur, sicut in alijs ægritudinibus animi, tristitia, metu, uigilijs, quæ mox ut recedunt q̄uis diariam produxerint, nullas tamen nisi remißas forte & obscuras notas in pulsibus relinquūt. Porro quibus febris diecula non maior (ut noctē cum die simul accipiamus) ob iracundiam acceßit, illud commune est q. nec illis uultus pallore infecti redduntur, nec oculi detruduntur in ima quin potius & extantes & prominuli apparent.

50 Diariarum ob inguinum tumores prouenientium qua nam ratione dignotiones uenabimur? Si dignoueris q. uultum isti rubrum habent, & maiori mole sublatum, & urinas subalbas & pulsus maximos, & ueloces, & frequētes, & caliditatem plurimam non mordacem aut acrem, sed suauem atq́; id genus diariæ post statum calido mox uapore ex profundo ascendente soluuntur.

51 Quæ sunt signa eorū qui ob labores febricitarunt? Cutis siccitas quæ in tempore post statum aut halitu quodam calido, aut guttis quibusdam rosidis humectatur, omnibus qui laboris causa febrim subierunt. ijs tamen ab hoc sermone exceptis quibus aut labor immodicus fuit, aut cum labore pariter uel calefacti nimis sunt uel frigefacti. Hos tamen pulsus discernunt qui parui plus debito exercitatis existūt, in reliquis magni conspitiuntur.

52 Febrium quæ ob densitudinem corporis & astrictionem uel à frigore uel ab austera qualitate subito corpori admota proueniunt quæ sunt inditia? Caliditas prima manus applicatione mitis, deinde ubi diutius cōmoratus fueris acris apparēs & urinæ albæ, & oculi nec caui nec aridi, sed humecti potius & extantes, & pulsus parui quales tristitia, cura, uigilia, & exercitia immoderata efficere consueue-

rũt, id uero notaſſe abs re nõ fuerit, ꝙ hæ ſolæ diariæ quæ ob cutis dẽſitatem contractam oboriuntur, inter omnes febres aſtricta ſunt paſſio, ſic enim eam quæ nihil ex ſe remittit appellamus.

ANTONII LODOVICI ERÓTEMATA IN TERTIVM DE CRISIBVS GALENI.

VNde iuditij nomen trãſlatum eſt? A foro, ſicut enim illic de capitis periculo & de facultatibus omnibus eius qui iuditium ſubit diſceptatur, ſic hic de uita egrotantis agitur.

2 Quid medicum generoſum facere operæprecium eſt? Inſtante criſi non perturbari, nec indignas uoces priuatorum hominum more emittere, ſed cũ de uita iudicatur æger, in quod morbi uis ſit euẽtura cognoſcere, & non perturbari ignarum eorum quæ futura ſunt, & multo ante fieri futuram criſim prædignoſcere. haud enim multum abeſt & euentum criſis præſentire, & futuræ iudicationis tempus prædicere anteꝗ̃ ueniat.

3 Quot ſunt iudicationum criſiumue modi? Sex. aut enim ſubita mutatione facta moritur laborans. aut ſanitati repẽte reſtituitur, aut paulatim utrumꝗ̃ fit modicis acceſſionibus uitam cum morte, aut fatum cum uita commutãte ægro. aut uehemens quidem aliqua permutatio circa ægrum accidit, ſed quæ non ex toto aut liberet aut perimat, ſed quod reliquum eſt aut ſalutis aut mali pedetentim contabeſcat.

4 Quæ harum criſium proprie & abſolute criſis appellatur? Quæ optima eſt, hæc enim ſola ſine adiecto talis dicitur. quæ enim affatim læto ſuccũbere ægrotum facit malam quis potius criſim nuncupet, quæ uero ægrotum commouent atꝗ̃ perturbant, ſed non ex toto uel perdunt, uel ſaluant, deffitientes indicationes nominantur. At quando paulatim uel ſupra uires obtinẽte morbo, uel morbum protrudente uirtute, uel morbus extinguitur, uel ualitudo cõciliatur eæ ſolutiones magis ꝗ̃ criſes uocantur ſi proprius loqui ſtudeas.

5 Quæ ſigna criſes præcedere ſolent? Multa atꝗ̃ horrore preſentes quatiẽtia ut de exitu anxij & obſtupeſcentes dubitare cogantur. uigiliæ namꝗ̃ & inquietudo, & morbi impatientia, & exacerbationis præcox occupatio, & capitis dolores, & uentriculi, & colli, & hypocondriorũ tenſio, & ſomni graues, & retẽtiones urinarũ, & quaſſationes labri inferioris, & uertigines, & deliria, & alij gra-

nißimi casus ijs qui de proximo sunt iudicandi, accidere consueuerunt.

4 Quid post ingentem illam perturbationem sequi præcipue consueuit? Aut sudor affatim erumpēs, aut aluus de repente commota, aut sanguinis fluor copiosi, aut lotium affatim redditū, aut insignes abscessus. Sine enim aut excretionibus aut collectionibus notandis & manifestis, nunq̃ bonam iudicatienem fieri poßibile est, nisi forsan in pueris quos longus aliquando sopor eripere à morbo cẽsetur, & acutas in melius mutationes efficere, quas quidam crisium nomine non dedignātur.

7 Quæ signa supra crisim optimā dū præsens est significāt? Coctiones primū, deinde decretorij dies ab indicatiuis denūtiati, & euacuatio morbo cõformis, deinde ea quæ crisim cõsequūtur, ostẽdere mox utiq; poßūt, an crisis illa optima fuerit.

8 Coctiones quo pacto? Quia nunq̃ æger male iudicari potest ubi coctiones præceßerint, ita tamẽ ut urinæ optimæ in febribus appareāt, in costali morbo sputa primum deinde lotium sit ægregium. In uẽtris & membrorum naturalium morbis alui excrementa priorem bonitatis gradum habere existimentur.

9 Decretorij dies quo modo instantem crisim bonam eße promittunt? Quia si in septimo, aut decimoquarto, aut uigeßimo die in quibus aut quartus, aut undecimus, aut decimusseptimus futurā spopõderat, morbus recedat, spes est nunq̃ rediturū, sin uero in illis demõstratorijs diebus iuditiū fiat, minor certitudo habetur. Quibus uero aut in sexto, aut octauo, aut in nulla dierum quæ uim decernendi morbi obtinuerunt, iudicatur, ijs in recidiuam casus est timendus.

10 Quo pacto excretio iuxta spetiẽ morbi eiusq; conditionem in bonitate aut malitia facta, crisim optimam demõstrat? Quia si tertiana sudore multo & uomitibus bilis, aut excretionibus cholericis, aut amphimerina pituitosis seceßibus, & pituitæ uomitibus, aut quartana cū multæ bilis atræ per sudorẽ, aut sedẽ, aut uomitū euacuatione terminentur, & talia in omnibus deniq; excernantur, qualia cõueniunt, q̃ ea ægritudo optime iudicetur, credere & existimare debemus, nec ualde metuere regreßum morbi.

11 Quæ quibus in morbis excretiones maxime conueniunt? Generaliter quidẽ sudores & sanguis per nares decurrens, febres omnes & adurentes maxime iuuant, & præter hæc inflammationes omnes ardẽtes acutasq; & calidas quæ cum febribus acutis sunt, ita tamen ut è directo fiat euacuatio, ut scilicet in inflammationibus quæ in epate & dextro præcordio consistunt è nare dextra sanguis erumpat, splene autem & sinistris iliorum partibus inflammatione laborãtibus, è sinistræ naris foramine exeat. Porro ut particularius discas in singulis morbis aptū euacuationis genus sic mẽte reponito, q̃ ardẽti febri (quā causū dixere) & tertianæ rigores pri-

mum, deinde per totum corpus irrigui sudores subsecuti & uomitus biliosi, atq; secessus alui omnium utilimi sunt. sudor item hemitritaeo non malus est., si praeter hunc pituitosa & biliosa per uentrem expurgentur, & in quartana prodesse dignoscitur si atra simul subeant per uentrem, necnon & in amphimerina sudores multi utiliter decernunt nonnunq;, cum scilicet & plurimus fuerit toto aequaliter exsudante corpore, & coctiones praeierint, & per aluum multũ de pituita educatur. Ad haec sudor per faciem destillans ubertim reliquo non minus sudoribus corpore madente, phrenitin hoc est delirium commodissimè soluit, & sanguinis per nares expulsio. ast non lethargus id est obliuio desidiosa & peripneumonia sanguine è naribus erumpẽte commoditatẽ recipiunt, pleuritidi minorem utilitatem praestat q; delirio sanguis é naribus redditus. maiorem tamen multó q; lethargo & pulmoniae. cum uero epatis conuexae partes inflammatione tenentur, ijs tribus excretionibus uidelicet urinis, sanguinis è naso destillationibus, sudoribus maximé uis morbi concedit. si autem resimae cauaeq; iocinoris partes inflammatione tentantur, tunc & sudores non minus, & uomitiones saepicule, & purgatio per uentrem non modicè conferunt, lienem autem, & uesicam, & renum affectus per renes expurgari saluberrimum profecto est. aetas etiam nun aegrotantis, & temperatura, & uictus, & regio, & officium in quo uersatur, & aeris constitutio si supra bilem attestentur, bilem euacuari conducit. at si haec eadem pituitam in corpore contineri ostendant, hanc praestat educi. q; si humoris qui atri nigoris est copiam, aut diuersos humores perspexeris, & atra, aut uaria excerni ex re esse cognoscito.

12 Quid eos qui probè iudicati sũt maximè cõsequitur? Coloratiores fiũt & ualẽtiores cũ exurgũt, & euacuationis cõmoditas manifestè pſẽtitur quia humor noxius excretus est, & facilè ferũt pro euacuatiõis modo rationeue, quia nihil cũ malo simul de bono decessit. si uero cũ abijsse iã morbus putatur, symptomata adhuc tũ perstiterint, ut pallor, ut fastidiũ, ut peruigiliũ, ut sopor, reciduã ptimescere, atq; cauere sanũ adeo est. porro in ijs qui exquisitè sunt iudicati, declinatio uix sẽsu pernotari potest, nã excretis subito noxijs humoribus optata mox salus aduẽtat. ut nõ adeo declinasse, sed unico illo naturae insultu expugnatũ recessisse morbũ appareat.

13 Cur quibus iudicium instat ijs nox grauior ante accessionem praecedit? An quia noctu dolores maximè sentiuntur propter uacationem naturae ab humanis negotijs quibus occupata mens minus facilè animũ molestantibus aduertit. quibuscũq; autem noctu iudicium futurum est, consimiles diem tumultus occupant.

14 Sed cur quibus iudicatio morbi facta est, leuius ij agere & habere se-

quenti die consueuerunt? An quia omnis fermè crisis bono ut plurimum exitu terminatur, nec enim à principio insurrexisset natura, nisi aduersus morbũ præualituram se in iudicio sperasset. Vnde ex ijs qui morbo decumbunt plures multò sunt omnino qui seruantur, quam qui pereunt, nisi popularis aut pestilens quispiam morbus in omnes sua contagione grassetur. ijs autem qui præter rationem alleuiantur qui sine excretione notabili, aut sudoris, aut uomitus, aut urinæ, aut excrementorum alui, aut sanguinis narium aut insigni abscessu à morbo salui euasisse uidentur, haud quaquam fidendum est, quia quæ optima est iudicatio cum euacuationibus fieri habet, nec si qui immodice uigilent, aut delirent in morbis, aut fundant non sponte lachrymas, aut si graui sopore torqueantur, protinus desperandi sunt. nam sæpe hæc adeo non nocent ut maximè prosint, & certissima interdum signa urgẽtis iudicij præcedere consueuerunt.

15 Acuti morbi in quot diebus iudicantur? Intra decimum quartum. hic namque acutarũ ægritudinum iudicationis præfinitus limes est. quippe si mox à principio fuerit acutus, hunc omnino terminum non excedet. si circa quartum acui cœperit, ad decimamseptimam iuditium nanciscetur. ita enim quatuordecim à tẽpore quo primũ acutus factus est numerãtur, sinautẽ à principio mitior morbus in septima excandescat primum, & acuatur, & in uigessima iudicatio cõtingat, nõ immerito & temere in quatuordecim diebus in quibus fuit acuta: iudicata ægritudo diceretur. reliquos omnes qui uel intra quadragessimã, uel sexagessimã, uel octagessimã decernũtur non simpliciter sed acutos ex recidentia nominabis.

16 Quid uero crisim optimam non quæ præcessit, sed futuram post dignoscere monstrat? Si summam diligentiam adhibeas, ut tempus quo morbus in statu uigoreue futurus sit cognoscas, atque hoc præomnibus fueris (ut discas) meditatus.

17 Ad quid tantopere status ista præcognitio confert? Ad quatuor. ut ægro uictum probè instituas, ut de salute uel morte ægri futura sententiam proferas, ut de tempore pronunties quo ad iudicium morbi standum est, & denique ut si morbus ex integro sit abiturus, uel iterum rediturus ostendas.

18 Quo pacto status uictum præscribere docet? Quia cum in uigore consistit morbus, nihil aut minimũ de cibo dãdum est, tum quia profligandis morbidis causis natura incũbit & occupata est, & imbecillior est facta quam ut binas cõcoctiones perficere possit. tũ nè uirtus facultasue digerẽs morbũ ab absoluta uictoria & expugnatiõe morbi diuertatur, & quò propius ad statũ accessit, magis subtrahẽdũ est.

19 Cur præfinitio status multum adeo ad uictum commodè instituendum suppetias affert? quia duo potissimum scopi intentionesue sunt ad quas intendentem

de uictu exhibendo consulere oportet. uires & status. atque hic quidem uel solus principalissimus est, & abunde sufficit, si constent uires & non labent, qui si proximior futurus fuerit, minuere semper & uictum tenuius instituere, & magis quo ad statum magis appellat. si uero remotior largius & plenius reficere licet. iudicatio autem quæ habetur à uirtute non qualiter profligetur morbus, sed ut ipsa conseruetur demõstrat. nam interdum in principijs accessionum & in ipso uigore, alimoniam uires cum deffecerint propinandam suadent. Particulares autem ciborũ exhibitiones à particularibus accessionibus cognoscuntur.

20 Quomodo præcognitio status scire facit superuicturus ne an moriturus sit æger? Quia si sint duo paris cõditionis, & ætatis & in alijs similiter se habentes, stat ut unus à morbo pereat, alter absoluatur, cuius status futurus sit propior. tu uero si statum uigoremque morbi mox uel sero affuturum esse ante præsenseris, facillimè tecum de incolumitate uel morte ægri longè quàm ueniant, statues.

21 Quo pacto status præcognitio de integra uel incompleta absolutione morbi eruditos reddit? Quia si crisim perfectam cum excretione humoris qui noxam inferebat, & prænuntiatam: futuram apud statum concoctionis notis præeuntibus in die decretoria prænoueris, facilè nihil reuersionem ægritudinis ualde pertimescendam admonebis. Nec enim quisque post statum, aut in declinatione ui morbi perit, nisi aut ipse æger quippiam delinquat, aut medicus in curando ægro, aut quidpiam extrinsecus erroris penès laborantem committatur. Atque huic rei non adeo experimentum sed & ipsa subscribit ratio, fieri enim omnino consentaneum non est, ut postquam alteratrix facultas & rectrix corporis morbum concoxit & expugnauit, & uinci se non passa superior extitit, mors consequatur: quæ nihil aliud est quàm uictoria uirtutis à morbo. Impossibile itaque est & neutiquã quod accidere possit, ut quisque de nece futura uel uita ægrotantis, non hallucinatus quicque certi promittat, nisi statum & præfinitum uigoris tempus ante secum habuerit perceptum. Vt enim diffinire nescias de aliquo: si par futurus sit oneri ferendo, nisi baiuli ipsius uires cum ponderis grauitate perpenderis, & uiæ longitudinem cognoscas, qua sit ducendum ipsum onus. Et nequeas assumere tibi uiaticum, quod longinquam uiam ituro abundè sufficiat, nisi sumptus faciendos cum proprijs facultatibus compares, & quatenus eundum sit, prius ante constituas, ad eum modum nec crisim futuram (quæ tanto plus propera est, quanto status magis concitatior est) nec quicque quò euasurus sit æger præscire, aut præsagire super ægro possis, nisi in prænoscendo statu te apprime exercueris. morbus ponderi ferendo assimilis uel compar est, uires ferenti, status loco quo

excutiendum & deponendum, uel succumbendum sub onere est.

22 Quo pacto instruit status si à medico praenoscatur de iuditio morborum? Quia iudicationes in statu maxime contingunt, in quo & coctiones humorum summopere perficiuntur, & in ipso crisis optima profertur, quae ueluti canon & exemplar, & sigillum est aliarum crisium, quarumquaeq; ita bonitate caeteris praestat, quò ad illam magis optimam accedit.

23 Statũ quo pacto & unde cognoscimus? Ex cognitione ideae, & magnitudinis, & moris, & lationis ipsius morbi. Verum horum alia supra salutem uel mortem laborantis, nõnulla supra diem quà futura crisis est, alia rursus supra crisim ipsam iudicationemue potissimum demonstrant.

24 Quid est idea in morbis? Si à bile uel flaua, uel atra, uel pituitatibus procedit, atq; morborum qui ab ijs humoribus committuntur: iam recensuimus notas.

25 Magnitudo quae uocatur? Quando accidentia propria quae simul inuadunt cum morbo, intenduntur, ut pleuresis dicetur magna, si febris uehemens, & tussis arida infestans, & dolor lateris intensus, & caetera accidentia lateralis morbi fortiora simul affuerint. Haec cognoscitur ex magnitudine accidentiũ propriorum quae assistunt unà, & aegritudinem concomitantur.

26 Mos seu consuetudo quae appellatur? Si exempli causa labrum peruertatur, uel gena distorqueatur, uel alter oculus minor appareat, uel strideant dentes, uel labrum concutitur, si flocos à uestibus decerpunt, aut etiam si concoctiones adsint, si leuiter ferant morbum, si bene ad somnum, ad appetentias, ad decubitus se habeant. Morem aegritudinis longe aliam rem à magnitudine ipsius esse cognoscito. nam sepius febres ardentissimae occupant, sitimq; & aestum immodicum inferentes, quae tamen omni periculo uacant. sunt contra aliae exiles, & ueluti extinctae & remissae sopitaeue quae tamen aegrum clanculum interitui tradunt. Mos igitur ex accidentibus casibusue postea superuenientibus, salubribus, aut mortiferis (quae in prognostico retulit Hippo.) maxime discernitur: intra morem tum symptomata, quae tanq; causae uel signa ad iudicationes antecedere consueuerunt, tum potissimum concoctiones numerantur, quae omnia superapparentium nomine ueniunt.

27 Latio uel motus morbi quid est? Longua uel breuis duratio temporis partium ipsius accessionis. nam qui celeriter omnia quatuor tempora transgreditur, uelociter & otius dicitur moueri (hic autem omnino ex intermittentibus est) nec fieri potest, ut qui breuissime haec tempora absoluit, maneat adhuc continuus: febres autem continentes: quando status reliquis temporibus longior est, cito: quando uero breuior, tardius commouentur.

28 Quo pacto hæc ipsa de tempore futuri status certiores faciunt? Quia si morbus ex ijs sit qui iuditio decerni consueuerunt, quales ferme sunt omnes qui à bile meraca proueniunt, si magnus, si uelociter motus, si casus inferat difficiles & uehementes, in proximo affuturum statum certissimum omnino indicium est.

29 Quæ nam horum notæ seruatum iri, uel moriturum ægrum præcipue ostendunt? Mos, & idea, & magnitudo morbi, sed ex ijs maxime ad morem animum mentemq; adhibere opus est?

30 Mos quo modo supra salutem uel interitum denotare potest? Quia si constent uires, si somnus, si decubitus, si spiratio uitio careant, si concoctiones in urinis, in sputis, in alui sedimentis, uel horum aliquibus appareant, si reliqua signa salubria affuerint, fieri quin eripiatur æger non potest. Nam uel sola concoctionis significatio iuditij celeritatem & firmam securitatem pollicetur. Quo fit ut omnium optimum iudicium sit quod in statu peragitur, quod tunc coctiones maxime contingant, & nec declinante morbo interire quis possit, quoniam causas morbum committentes uicerit natura, & concoxerit, & expugnauerit, unde nullatenus mors sequitur, quæ non est aliud quàm uirium uictoria à morbo.

31 Idea morbi quomodo supra uitam & fortunas laborantis pronuntiandi sententiam uim habet? Quia morborum quidam naturæ sponte sunt salubres, ut tertiana exquisita quæ cum longissima est ad septem periodos circuitusue protenditur, & qui in particulis non momentaneis consistunt morbi, quiq; febriculas inducunt leues. Quidam autem suapte natura insalubres sunt & exitiosi, ut uiscerum principalium inflammationes, à quibus nullus uiribus imbecillis incolumis euadit, sed ut plurimum perducunt ad tabem. uentriculo quoque & pulmone inflammatis, tabidi multi effitiuntur, ex quibus extis alterum ante cordis conspectum saltationes agitat, alterum alimoniam conficit, quæ toti corpori distribuatur. Suspectum quoq; est propter impendentem subitæ suffocationis timorem, cum uiæ spiritus & præcipue laringis constringuntur, uel ob immodicam siccitatem, uel quia musculi intumuerint, uel ob humorem pituitosum sparsum, atq; huius generis periculum propter locum momentaneum procedit. Nan morborum quidam suapte sponte magni sunt, & si non in summo constiterint, ut morbus attonitus, & comitalis. quidam rursus magni dicuntur propter magnitudinem causæ quæ eos committat morbos, ut febris ardens si à multa bile dependeat. quidam deniq; in magnorum censu numerantur, quod actionibus membrorum famulantium principalibus noceant, ut

uulnera quæ in articulis & musculis consistunt.

32 Cur quos uisceris principalis inflammatio obsedit, ferme omnes intereant, si uires sint ægre? Quoniam unicum illis subsidium est ulcisci & castigare morbum inedia, & pugnando cum fame concertare, quod quibus uitalis facultas imbecilla est, sustinere non possunt.

33 Ex quibus illorum inuenitur iudicio finiendum morbum necne? ex magnitudine, & motione, & idea morbi, & ex superaccidẽtibus quæ tanquam causæ uel signa ad iudicationes præcedere consueuerunt.

34 Coctiones quo pacto tãtam uim habeant ad dignotionem futuri status? Quia in periculo uacante morbo quanto otior concoctio apparuerit, tanto propior affuturus status significatur, ut à prima statim die in ægritudine salubri coctione apparente ad quartam morbus decernetur, si uero tum primum in die quarta exacta coctio uisatur, ad septimam fiet iudicatio. quod si principij tempus longius perdurauerit, concoctionisque notæ tarde apparere incipiãt, ad undecimam uel decimamquartam ægritudinis iudicium differetur. si uero quarto post decimã exacto die, coctionis signa ostendãtur, decimãseptimã certamen & ualentius morbi discrimen expectat. at si non ante concoctio affulserit, hunc ante uigesimam iudicari non licet. Atque hæc eatenus accipienda sunt, si nihil deliquerit æger, si se morigerum & obtemperantem præstiterit, si famuli fuerint diligentes in præstando obsequio, & si nihil medicus in curatione erroris admiserit à quo interdum maius periculum quàm à morbo impendet. quæ autem ægritudines hos dies iniudicatæ transmiserint, paulatim eæ potius soluuntur, quam uehementi aliqua agitatione facta dirimantur.

35 Diem certam qua ad iudicationem sistendum, est nè ex quo certo prædicere quis possit? Multum quidem sane. liberandum fore ægrum mores ægritudinis indicant, iudicandũ esse ut cognoscatur, magnitudo præstat. dies autem qua duellum committendum est inter uires & morbum, ex motione ipsius non ambigua significatione deprehenditur.

36 Quo pacto ex magnitudine iudicio decernendum nec nè morbum aucupari fas est? Quia quæ magnæ sunt ægritudines iudicio omnino finiuntur, paruæ autem & exiles, & à leuiculis causis procedentes, paulatim non ui aliqua marcescunt & dissoluuntur.

37 Motio & ægritudinis latio statũ iudicij diem qui exacte præfinire possint? Ita res habet. in synochis quidem febribus (ita enim eas appello quas sanguis plurimum copia inauctus gignere consueuit, quæque nullas nec excrescentias nec

irritationes habent, sed æqualiter semper infestant) quartam diem potius iudicaturam expectare oportet, cum per proprias periodos natura ad iudicationes perueniat. est autem hæc dies decretoria suapte spõte, & in ijs præsertim, qui per q̃ acuti sunt morbi. Atq; hoc sic acceptum uolo, si nihil circa ægrum delinquatur. In cõtinentibus autem febribus (quas synechis uocant) quæ continuis quidem diebus urgent, sed alternis acerbius, cum fermè à bile generentur, quæ per impares accessiones factitat, tertiã uel quintã diẽ iudiciũ facturas magis sperare decet. Iudicationẽ quippe cum accessione concurrere utiq; summũ opus est, sed quintã quidem si mitior sit morbus & ægre motus, tertiã autem si uehementior sit, & uelociter citatus. atq; hic plurimus est iudicãdarum ægritudinum modus. plurimæq; in imparibus decernuntur. nam synóchi haud ita sunt frequentes, & raro non delinquit æger, quo circa iudiciũ in die quarta factũ bis dumtaxat per uitam Archigenes spectauit, Galenus autem se, id tantum modo semel uidisse testatur. q̃ si aliquoties quarta dies iudicare reputetur, id ea ratione fit quia in tertia iudicium inceptum sequentis quoq; diei particulam occupauerit. In totum sane sic habendum est. qui celeriter & festinato mouentur morbi, cito item iudicantur, qui autem cientur segnius, tardiores iudicationes sortiuntur. Adiuuant autem uelotiorem ægritudinis motum, ut citius iudicium consequatur, ætas laborantis adolescentior, & temperies calida, & totius corporis habitus biliosus, & si regio & anni tempus, & præsens status calescãt, quæ sub aeris constitutione comprehenduntur, ut qui ab illis affici & alterari consueuerit. sed & uictus in esuritionibus & inedijs exactus, & labores, & lassitudines, & uigiliæ præcedentes, & furor, & alia id genus calculum ad celerem morbi motionem addunt, & de cita eius finitione subscribunt. Quin & si plures ex ijs quos curandos suscipiat medicus, tertiani magis q̃ quintani iudicentur, non modica spes est consimilem ut exitum noster hic æger habiturus sit & sortiatur. Ingrauescens autem & tardior ætas, & aeris rigores, & frigidum temperamentum, & otia, & saties, & quies, & ingurgitationes præcedentes, & si quintanæ passim magis iudicationes contingant, in eam potius diem (q̃uis morbus magnus sit) recasuram iudicationem hæc omnia ostendunt.

38 Sunt né alia ex quibus suffecturum uel deffecturum ægrum anteq̃ superet morbum habeamus? Minime gentium. sed ex magnitudine morbi & uirium robore, & tempore status duraturum uel moriturum qui laborat, omnino coniectare opus est, quæ prorsum eadem ijs quæ diximus possunt. Nam ex ijs que morem exponere sunt nata, quædam salutem certissimam minitantur, ut facilis exempli causa spiratio, & faties sanis similima, maxime uero sibi ipsi. & cõcoctio in lotio,

in excreatu, in alui deiectione apparens, & facultatum naturalium & uitalium & animaliũ (quas uocant,) robur. extreme uero mala sunt spiratio difficilis, & inspiratio expiratione maior, sublapsa tempora, oculi caui, in acutum desinens nasus, aurium extremæ partes retrorsum reflexæ, color plumbeus, aut uiridis liuescensue, si oculorum alba dormienti appareant, si alter altero maior obtutus spectetur, si lachrymæ inuito per oculos effluant, si dētibus strideat, si supinus sensim non reductis cruribus dormiens iaceat. Hæc omnia quæcũq; ipsorum contingant, extreme mala arbitrari oportet, sed attendēdũ in uultu illo est, nè propter uigilias, aut mœstitiã aut causam aliquam quæ mœrore affecerit, aut inediam, aut excretionē aliquam cōspicuam talis euaserit, nãq; quodcũq; horum fuerit, minus exitiale putãdum est. Quis satius utiq; esset, nè adeo imbecilla esset uirtus facta, ut quacunq; ex occasioue labasceret.

39 Quidnam est quod robur naturalis facultatis declarat? An sitis modica quoad fieri poßit, & bona ad epulas quæ offeruntur promptitudo, & concoctio tandem in excrementis quæ per corporis exeunt meatus.

40 Quid autem est quod ualere uitales uires redarguat? An probus faciei color, & facilis minimeq; impedita respiratio, & pulsus ordinē quēdam rythmũq; & consonantiã habentes. Nam in pulmonia laborantibus, uenustus quidē & elegans in uultu color adest, maxillarumq; in ijs rubor quidam spetiosus hilarisq; uisitur, sed deprauatum tamen obtinent anhelitum.

41 Quid est quod potentiam animalem ualidam esse declarat? An perseuerans ratio, & mens, & memoria nequaq; læsa, & decubitus bene cōpositus. Pernitiosum est si narium pinnulæ in conuellendo aere enitãtur, & si musculi pectoris tãq; laborãtes in cōstrictione thoracis non paulatim redeant, sed feßi concidant & decidere subito thoracem patiantur. Motus quoq; facilitas & prompta conuersio, & leuis inceßus maximum argumentum est eam facultatem ualidam esse, quæ à cerebro proflues per neruos musculis ingrediēdi munus largitur. Cōtra pernitiosum extreme signum est, si habitum corporis difficulter permutet æger, & diu in eodē positu perseueret, & doleat, si quopiam artus mouere oporteat. Nam corpus nostrum ex ferente & lato constitutum est. Fert uirtus: fertur corpus totum. Ergo cum facultas imbecillis est non sine labore mouet, sed corporis pondus ferre nequit, & fathiscit, ubi autem robusta est facile & sine negotio trãsfert artus, quocunq; uelit. Vnde à principijs in salubribus morbis tã uenæ sectio q̃ purgatio quæ minuat materiam morbi, aut si quod aliud medicamen ex re fuerit, adhibenda sunt: cum adhuc uires sunt ingenuæ & ualent, sibiq; constant, ut onere deposito quod naturam

grauabat, quod reliquum est natura facilius concoquere & superare possit. In statu autem cũ tunc coctionibus natura maxime incũbat, minime eam abstrahere ab opere decet. Hijs adde ꝙ uirtus animalis (ꝗuis tã uitalis ꝗ altrix facultas fortes perseuerent) defessa maxime & imbecilla tum temporis est, ut non sustineat remedia. Atq; etiã iudicationes impedirẽtur, si quicꝗ tum forte admoueas. Casus praeterea omnes tum cum uiget morbus fortiores sunt, ꝗuis affectus ipse quem nominamus morbũ, multo sit melior. Desperatis autem & correptis à ui morbi admoliri manus non expedit, nec quicꝗ praesidiorum admouendum, nec à principijs, sed solum praedicere & praesagire fati necessitatem oportet, nè male audiant, quae multis & ꝗ plurimis remedia profuerunt.

42 Qua nã harũ facultatũ ualẽtissima in morbis egemus? An animalis quidẽ nullũ usum praestat, nec enim disputare, aut currere, aut loqui, aut ratione quidꝗ agere aegros necessum est. Vitalis autem in quantum uitam tueatur, in tantum necessaria est. Robustissimas autem esse naturales uires summe operaepretium est, ut concoquant, & alterent, & expellant causas committentes morbos, & omnino uitiositatem humorum emendent & permutent in melius.

43 Quo potissimum tempore crisis id est iudicatio accidit? In uigore aut parum ante uigorẽ quae tanto deterior censenda est, ꝗto hũc praeuenit. mors autẽ in omnibus tribus temporibus contingere potest, declinante uero morbo nullus occidit, nisi si magnus aliquis error circa aegrum committatur.

44 Quot sunt modi quibus ab aegritudinibus homines liberantur? Tres. nam aut per copiosum totius corporis sudorem, aut urinarum irruptionem, aut uehementer disruptam & profusam aluum, uel ingentes ad aliquam particulam abscessus, uel aliam deniq; excretionem insignem, qualis in uiris per haemorroidas aut in foeminis per menstruam purgationem est, ex integro & perfecte remouetur morbus. Aut affatim multumq; per illam subitam inuasionem diminutus est, aut tandem paulatim sensimq; tollitur quoad nullae reliquiae mali in corpore supersint. Primã crisim perfectam, secundam imperfectam dicunt, tertiam uero solutionem nominãt, ultra hos nullus est modus: quo in pristinam salutem incolumes uiri redduntur.

45 Quot sunt maneries quibus ex morbis aegri intereunt? Totidẽ. Nam aut aliquibus excretionibus succedentibus subito aegrotus loeto traditus est, aut affatim & euidenter ab ijs in deterius relabi coepit, aut singulis momentis & in horas corpus tabescit, quoad ex uita recedat. quam sane abolitionem marasmon id est tabem appellant. Est & aliud moriendi genus cum sine iuditio & sine euacuationibus ullis subitam pernitiẽ affert morbus, porrò huic nullus sanationis modus correspon

det, multi namq; sine iudicio repente diem obeunt, nullus autem salutem & mali fugam subito non iudicatus consequitur.

46 Quotuplex est modus quo nullo iudicio dãnati, legem fati subire subito coguntur ægri? Triplex. nam uel in principijs accessionum intereunt, obrutis à copia intro confertim confluentium humorum: aliquibus inflammationibuss internis, uel extincto natiuo calore ab humoribus multis, & lẽtis &, crassis. uel in uigore uiolentia morbi superati intercipiuntur, uel in augmento ratione status. aut deniq; in particularibus accessionum declinationibus morti concedunt. Nihil namq; mirum est, si qui durare in reliquis accessionis partibus potuerint coacto & constricto habitu totius corporis, ijdem ad finem morte minores euadant digesto atq; resoluto naturali calido, cum eo qui præter naturam est, & ab alto ad extrema & fines procedente. Vnde ij omnes melius quidem mox se habere uidentur, & ad declinationem ab statu q̃ par est trãsire ocyus, sed uel frigido quodam & pauco sudore per artus suborto confestim pereunt, uel ad trullam insurgentes, animo deffecti subito momento uitam reliquerunt.

47 Quæ est distinguẽdi ratio eos qui in mortem soluti leuiores tamen apparẽt, ab ijs qui re uera discussa dumtaxat febrili caliditate melius se habent? Non alia sane q̃ ex pulsu melior. hic namq; in hijs ualidus & uehementissimus est, & bene ordinatus, & æqualis, ut qui talis à uirium robore proueniat. contra autem obscurus suffitienter, & inæqualis, & nullum ordinis decorem & cultum habens, quibus in foribus interitus adest.

48 An ne omnes qui pereunt iudicati moriantur? Non. quippe sine certamine & contentione iudicatio non fit, non pugnat autem nec expugnare morbum aggreditur facultas cum imbecilla est, sed uicta aduersario manus porrigit & digitum (quod aiunt) tollit.

49 Quæ crisis potissimum mala est? Ea in qua aduersus morbum natura quidem insurgit, sed tamen uicta in duello superatur.

50 Quæ est causa. cur non expectata digestione ante tempus ad dimicãdum cũ morbo natura incitatur? Magnitudo & uelox morbi motus & uiolentia ad certamẽ naturã prouocãs, & tanq; calcaria & stimulos præbẽs, ut prodire in cõgressũ uelit. Nã simile quid circa uẽtrẽ & intestina cõtingit, cum in eorũ cauitatibus uellicans aliquis & acris succus continetur, non sustinent nãq;: sed mox protrudere à se quidquid tunicis adhæsit nituntur. non lacessita autem statũ hoc est cõcoctiones semper natura expectat, cuius rei illud maximũ argumentũ est, q eo tẽpore ipsa sua spõte ad iudicium progreditur, & pugnam appetit, q̃uis nullis irritantibus urgeatur.

51 Qualia sunt ex quibus sine crisi moriturum ægrum cognoscemus? Si facultas alicui labascit, & imbecilla est, (hæc namq; à principio pedem conferre, & mutuo conserere, obuiãq; palam prodire non audet) & si nè minimum concoctionis signũ appareat, & si magnus quidem & malignus sit morbus: non autẽ celeriter moueatur, hæc omnia sine iudicio lœto addicendum ægrum ostendunt. coctionis uero aliquibus apparẽtibus notis: si uires omnino non sint ægræ, & morbus sit bene mobilis, iudicio imposituram esse manum multum utiq; sperandum est. Contemplari autem & adhibere mentem summopere decet, ꝙ non si uirtute superior est morbus: protinus uirtus imbecilla est.

51 Est nè ut diem certum præsagire medicus possit: quo è uita migrandum sit ægro? Nimis quidem profecto, si grauiores paroxysmos & accessionum circuitus & proportionem excessus uirtutis à morbo secum exacte perpenderit. Nam si multum excedatur proximum exitium est, rursus in qua die grauior recurrit morbus, in eadem interitum ægri pertimescere iustum est.

53 Vnde diem certam qua moriturus est æger exacte accipiemus? Ex natura dierũ, & celeri motu morbi aut tardo: nam si per pares magis ægritudo irritatur, & ueloci gradu citetur: sextam potius fore lœtalem metuendum est, si uero per impares accrescit: & nõ æque citato motu rapitur, septimã necem allaturam summũ periculum est.

54 Quibus potissimum notis si de aliqua die sit incertum: an in ea morbi contigerit decretum, ambiguitas hæc diluatur? Ex accessionum proportione & dierum natura. Nam si ex intercipientibus sit morbus, aut ex continuis quidem sed qui per uices uehementiores redeunt, impari magis diei iudicatio si cõtingat, ascribenda est, per quas morbus is irritari consueuit, si uero ex ijs sit: qui æquo pariq; tenore procedunt: in diem parem refferetur. Ex dierũ uero natura facile adhũc modũ ratiocinari quis possit. nona dies ad iudicandũ præstantior est, decima minus probe deceruit, si inter has lis & certamen sit, utra morbũ iudicauerit, leui periculo sic questio dirimetur. Inspicere oportet si à iudicatione melius habere incipiat æger, nonã oĩo iudicasse dicemus: si uero minus bona facta fuerit iudicatio: in decimã reijtiemus.

55 Quot conditiones habere debet iudicatio quæ optima censenda est? Sex. primum ea quæ per excretionem ꝙ̃ ea quæ fit per abscessum multo est potior. deinde operæpretium est ut humor noxius qui morbum faciebat euacuetur, & tandem ut in die iudicatoria contingat, ut sit indicata, & secundum rectitudinem loci patientis, ut post signa concoctionis manifesta.

56 Horam interitus an etiam nun prædicere possibilis est medicus? Per Iouem

facile, nam qua accessionis parte grauius agere solent ægri, eadem lœtum afferet. & prorsus.ad hæc multi in principijs morbi interimunt, multi in statu, plerosq; etiam uideas qui tum occidunt, cum declinare accessiones uidentur.

57 Vnde crisis id est iudicij nomen translatum est? à tribunalibus & forensibus locis in quibus causæ aguntur: nam ueluti illic de uita & fortunis omnibus hominis interdum lis est, ita & hic de capite nonnũq; periclitantur ægri. Sed cum sint quatuor iuditiorum modi. nam quædam subito sanitati restituũt ægrum, quædam in eam magnum momẽtum faciunt, alia uel affatim perimunt, uel magnam mutationem in deterius capiunt, priores absolute crises id est decreta nominant, secundas cum adiectione malarum. Porro utrisq; cõmune & tralatitium est, q̃ cum aliquibus sensibilibus excretionibus exercentur, uel per aliquos effatu dignos abscessus, deposito affatim in aliquam particulam omni humore qui faciebat morbum. Soli uero pueri per somnum longum interdum in pristinam ualetudinem refferuntur. hoc tamen sanationis genus nullus crisim nominare cœpit.

58 Qui sunt dies quas decretorias uocare mos est? Primi & principales sunt septimus, decimus quartus, & uigessimus, & deinde quadragessimus, sexagessimus, & octagessimus qui scilicet per septẽnarios procedũt, ita tamẽ ut priores duæ hebdomadæ per diuisionem, tertia per coniunctionem cõputetur, ut in uigessimam recidat supputatio, quæ in decernendo morbo q̃ uigessima prima potior est. deinde singulis septimanis in binos quaternarios diuisis, dies medij hoc est quartus, undecimus decimusseptimus secũdas obtinere partes in iudicãdis morbis cẽsentur. intercidũt inter has tertia, & quinta dies, & nona. sexta quoq; ubi malignior est morbus plerũq; decernit, sed pessime, & cũ seuis casibus, nec securũ reddit quĩ reuersurus sit morbus.

59 Subsidentia in urinis unde deriuatur? Est quidquid chyli fugit concoctionem epatis, nec fuit in sanguinem transmutatum, hoc enim subsidet in lotio. hæc autem media est inter humores naturales, & pus, hoc nãq; tam à calore natiuo q̃ extraneo alteratum est, & utriusq; uestigia seruat. Vnde pus optimum candidum debet esse, quia tales sunt tunicæ & membranæ uasorum quæ ex genitura ortũ & nutritionem sortita sunt, quibus omnino sanies similis fieri debebat, si perfecte à natura transmutaretur. subsidentia autem nec humorum naturalium naturæ penitus familiaris euasit, nec quidq; à causa præter naturam habet impressum.

FINIS.

EROTEMATVM NVMERI TERNARII LIBRI SEX.

LIBER PRIMVS EROTEMATVM numeri ternarij Antonij lodouici medici Olyßipponenſis, in quibus maxima & optima pars medicinæ totius, & anatomes, & librorum de uſu partium, & multa philoſophica continentur.

Vot ſunt medicorum ſectæ? Tres. empirici qui uni tantùm experientiæ tribuebant, dogmatici (qui & logici) qui ratione morbos curabant, & methodici qui has duas communitates, aſtrictum laxandum eſſe, & laxum aſtringendum profitebantur.

2 Quot ſunt quæ præclarũ medicum ſpectare oporteat? Tria ut breui tempore quoad poßit, & citra dolorem, & ut tuto curationem peragat, quod maxime fiat ſi adhibeat diligentiam, ut finem conſequatur, quod ſi facere non poßit, attamen ut nihil lædat, & ut morbus ſubinde iterum non reuertatur.

3 Quot ſunt medicinæ partes? Tres. diætetice, chirurgicé, & therapeutice, hoc eſt quæ aut uictu, manu, uel medicamentis curationem aggreditur.

4 Quot ſunt artis curatiuæ partes? Tres. diagnoſtice, prognoſtice id eſt quæ cauſas morborum & ſymptomatum dignoſcit, uel quæ futura circa ægrotantes, multo ante præſagit, & tertia huic ſuccedit quæ medicatur.

5 Quot ſunt doctrinæ quæ per ordinem aliquem cõtinuum traduntur? Tres. reſolutiua (quam analyticen uocant) quæ a notione finis ortum habet, quo ſemel percepto omnia ad illud requiſita inuenire conatur. Atq; per hũc modum omnes ſunt artes inuentæ. Alia eſt compoſitiua quæ ea quæ per reſolutionem ſunt inuenta, prout ad uſum ueniunt, docet. Vnde ea in tradẽdis ſcientijs artifices utuntur. Alia eſt diffinitiua quæ uniuerſali diffinitione à principio poſita, cuncta deinceps totius diffinitionis capita, & particulas proſequitur.

6 Quot ſunt ea quæ curãt morbos? Tria. natura, & medicus, & inſtrumenta, uel adminicula ſine quibus ſcopum & propoſitum finem non aßequitur medicator.

7 Quot ſunt ea de quibus ſcientia medicina eſt? Tria. ſana, neutra, & morbida.

8 Quotuplex horũ unũquodq; eſt? Triplex. corpus ſcilicet, & ſignum, & cauſa. Nam ſana dicuntur, & cauſa quæ inducit ſanitatem, & corpus quod ſuſcipit,

& signum quod eam prædixit. Eadem de neutris & morbidis partitio est. & dignitate sanè & doctrinæ traditione corpora sunt priora, opere autem & cum ægris manus admouentur, causarum tractatus est præmittendus.

9 Quotuplicer corpus sanum dicitur? Tripliciter. aut ut semper, aut ut multum, aut ut nunc. nãq; uel a principio quando infans nascebatur, tam ex simplicibus optimè temperatus, q̃ ex organicis ægregiè cõformatus est, aut maxime accedit, & parum quid defficit, & relinquitur, aut nunc id est tempore præsenti tale nuncupatur. Sic & quod morbidum est corpus, uel ab ipso iam ortu infœliciter est natum tam quo ad partium tẽperiem, q̃ quoad formationẽ corporis, uel modicum abest, uel ad præsens taliter affectum est. Similiter de signis & causis censendum est.

10 Quot sunt partes in quas tota sanitatis latitudo diuellitur? Tres. sani etenim uocantur, & qui maxime repugnant morborum causis, & qui tam fluxam & labilem sanitatem obtinent, ut uel leuis quæcũq; eos alteratio redarguat, ut ab ægritudinibus occupẽtur (quos nosódis uel noserùs id est morbidos appellare nihil obstat) & medij inter hos positi, qui non tantum resistũt, nec tam facile patiuntur, qui neutrorum nomine censentur.

11 Quotuplex est neutrorum differentia? Triplex. neutra quippe uocantur, & quæ nullo extremorum participãt, & quæ ambobus, & quæ uicißim utrumq; hoc est in diuersis temporibus habent.

12 Quot sunt signorum genera? Tria. aut enim præteritorum memoriam suggerunt, quæ rememorantia nominare merito quis poßit, aut dignoscitiua sunt, ex quibus presens corporis status dignoscitur, aut prænoscitiua uel præsagientia ex quibus futurorum euentus demonstratur, quod sanè medico nouiße multò magis operæprecium est.

13 Quot sunt causarum genera quæ filij considerant medicorum? Tria. primitiuæ uel præincipientes (quas procatarcticas uocãt) & antecedentes quas (proægu ménas Græci appellant) & continuæ uel continentes (quas synecheîs Græcis nominare mos est). Et præincipientes quidem causæ sunt sicut ira, furor, balnea, gaudium, labor, ebrietas, insolatio, & similes. Antecedentes sicut plethora hoc est omnium humorum proportionale augmentum, & cacochymia id est unius alicuius præcæteris uitium. Continuæ autem cum aliqua ex toto portio uel sanguinis uel bilis uel pituitæ putrescens, præsentem iam excitat morbum.

14 Quot sunt ex quibus membrorum sanorum dignotiones habentur? Tria. ex ijs quæ secundum substantiæ hoc est tẽperamenti rationem inhærent, si similarium partium mistura in nulla primarum qualitatum plus iusto uel excedat, uel euariet,

& si instrumentariæ partes, tum situm ægregium, tum reliquam conformationem omnem habuerint. deinde ex colore, asperitate, & leuitate partium, & mollitie, & duritie, si nihil in ijs sit, quod uel uisum uel tactũ immoderatum existens offendat, quæ omnia ipsas homœomerias id est similares particulas cõsequũtur, & postremo ex operationibus & pulchritudine eleganti totius organi, quæ quidem organicorum sunt propria.

15 Quot naturas in unoquoq; membro esse operæpretium est? Tres. primo opus est ut adsit bona similarium temperies, secundo proba in organicis compositio, quæ tam figuram q; magnitudinem, & situm, & numerum includit, & utrisq; cõmunis natura unitas, cui solutio continuitatis opposita est.

16 Quot sunt res præter naturam uocatæ à medicis? Tres. affectio uel dispositio à qua per se primò membrorum munia obleduntur, quam ægritudinem esse dicimus, & huius ipsius dispositionis causa, & symptoma quod ueluti umbra morbum consequitur.

17 Quotupliciter operationes membrorũ lœdũtur? Tripliciter. aut enim omnino aboletur functio, aut diminuta fit, aut uitiosa. Vt circa uentrem, aut cibus omnino non alteratur, quod in leuitatibus intestinorum contingit, aut longuo & diuturno temporis spatio tardè concoquitur, aut in uitiosam & prauam, aut acidam, aut acrem qualitatem permutatur.

18 Quotuplex est symptomatũ genus? Triplex. in primo functiones lœsæ cõtinẽtur, in secundo qualitas corporis mutata, in tertio ea quæ excernuntur.

19 Quot sunt causæ facientes dolorem? Tres. uitiosa intemperies, & unitatis diuortium, aut certè utrumq; simul.

20 Quot sunt intemperies uitiosæ quæ dolore affici particulas faciunt? Tres. calida, & frigida, & sicca cum modum excesserint. Humida autem se sola q̃uis intendatur, dolorem non generat.

21 Quot modis principij nomen apud medicos usurpatur? Tribus. primo pro illatabili & uix perceptibili momento in quo incipit morbus, secũdo pro spatio trium dierũ, tertio pro toto eo tempore quo nulle concoctiones apparent.

22 Quot sunt febrium speties? Tres. hecticæ scilicet quæ solidas particulas corripiunt, & diariæ quæ à spiritibus plus nimio calefactis procedunt, & quæ ab humorum putrore ortum habent.

23 Quot sũt febriũ genera ex putredine natarũ? Tria. alia pituitosa est, alia biliosa, & tertia ab atræbilis incẽdio procedit. Sãguis aũt nullã febrim cõmittit, quĩ protinus cũ putruerit, subtile eius ĩ flauã bilẽ trãseat, quod crassũ ĩ atrã cõuertatur.

24 Quot sunt febres intermittentes? Tres. tertiana, quartana, & amphemerina quæ cotidie corripit. Atq; eæ cum rigore, frigore, & horrore accessiones faciunt. Totidem quoq; sunt cõtinuarum febrium differentiæ ab eisdem humoribus genitæ, quæ q̃uis nunq̃ non insint, incrementa tamen per circuitus tanq̃ auctarium capiũt.

25 Quot sunt febrium (quas Synóchus uocant) differẽtiæ quæ nullas adiectiones recipiunt? Tres. epacmasticæ quæ usq; ad solutionem semper augentur, homótonæ quæ æquali uigore perseuerãt, & paracmasticæ quæ à principio usq; ad finem decrescunt.

26 Quot sunt febrium becticarum species. Tres. una cum humores cordis per febres ardentes consumuntur, secunda cum humor substantificus qui in poris continetur, consumi periclitatur, tertia cum partes ipsæ solidæ patiuntur. quippe nisi corde prius passo & affecto, febrim becticam constare impossibile est. Et primæ quidem species haud absimilis est, ut cum oleum in ellychnio affusum exhauritur, secũda cũ liquor cõsumitur qui intus inter ipsius meatus latitans cõtinetur, tertia autẽ, ut cũ ipsum lychni corpus, uel fomes (quẽ thryallida uocãt) à flammis occupatur, quod immedicabile est, non enim oleũ aut pinguitudinem addere confert, cũ fomitis partes humoris innati glutino carentes diffluant suapte sponte, & dissotientur.

27 Quot sunt quæ in urina pernotari debent? Tria. color & substantia hoc est tenuitas uel crassitudo urinæ partium, & contenta.

28 Quot intra ipsum lotiũ considerãtur? Tria. nubes in superiore regione apparẽtes, & benæorèmata hoc est suspẽsa, & bypostases id est in fundo subsidẽtia.

29 Quot habere debet sedimentum, & pus quod optimum putandum est? Tria. ut sit candidum quia talia sunt membra solida, quæ à genitura nutriuntur, & leue per omnia: quia æquale ubiq; dominium facultatis supra materiam significat: & deniq; ut sit planum hoc est æquale, & suis partibus adhærens, & non diuulsum, quia nihil flatuosum ostendit quod eius continuitatem diuellat.

30 Quot sunt urinarum species exitiales? Tres. multum tenues: & atræ & crassæ præsertim si habuerint per totum admixtum nigrorem, eæ enim tãto deteriores censentur, q̃to fuerint crassiores.

31 Quot sunt pulsus maximè in ægris pernitiosi? Tres. Becticus qui perinde ac febres becticæ quæ solidas corporis particulas corripuerunt, nullam conuersionem suscipit, sed talis semper, & affixus, & inmutatus permanet. Et scolicoides hoc est uermiculatus, per quem uermis supra summam arteriam reptantis opinio & emphasis exhibetur, qui paruus satis, & obscurus, & frequens est, & in eo differt ab undoso q; hic eleuatior & altior est; Tertius est mermeciz on id est formicinus

cinus nominatus, qui extremè imbecillus est, adeo ut nec eius paruitas, nec frequẽtia nec obscuritas, nec diastole id est distinctio tactu pernotari & usurpari posit. utriusq; autem commune est, quòd non uno ictu sed multis lationibus arteria eleuatur.

32 Quot sunt mittendi sanguinis scopi? Tres. Primo aduertendum est, ut uires sint fortes, ut nè sanguinem mitti prohibeant. Secundo magnitudo morbi quæ id auxilij genus deposcat. Tertium est ut ætas puerilis non sit, nec ad senium uergens, quorum si quippiam deficiat, supersedere à sanguinis mißione satius est. nam si imbecillis fuerit facultas uitalis: differre uenæ sectionem docet, quoad uires reficiantur, & quãuis sit humorum in corpore incrementum, si morbus magnus non sit, hoc uti auxilio non cogit, cum per frictiones, inedias, balnea, poßit plenitudo tolli. Pueri autem & senes: alteri ob humorum tenuitatem qui citißimè exhalant, alteri ob imbecillitatem hoc remedium sustinere non poßunt. At uero tempestas uel ualde frigens, uel feruens hoc adhiberi præsidium prohibet, merito: cum uires prosternat.

33 Quot sunt quæ sanguinem mitti ad animi usq; deliquium suadent? Tria. uehementißimus dolor, ingens uisceris alicuius inflammatio, ardentißimæ febres. In his nullum aliud efficatius uel præstantius auxilium ægris admouere poßis.

34 Quot sunt uenæ quæ in cubito secantur? Tres. humeraria quam in capitis & oculorum affectionibus secant, & alia quæ per axillas ad cubiti dearticulationem fertur, quam & iecorariam & internam nominare medicis consuetudo est, & media tertia inter has (communis uel nigra dicta) quæ non magis supernas respicit partes q̃; infernas.

35 Quot sunt sectionis in cubito uenarum differentiæ? Tres. aut enim recta secundum longitudinem fit sectio, aut obliqua, aut transuersa, sed in ea quidem quæ secundum rectum exercetur, sanguis haud ita decorè erumpit à uase secto, nec uulneris labra facilè coeunt, in obliqua melius & elegantius sanè prodit, & cum saltu egreditur, in sectione autem secundum transuersum facta tum cruor pulchrè salit, tum oræ mox in se redeunt. quo circa tum administratur, cum iterum tundenda non est uena.

36 Quot sunt corruptionis naturalis (quam mortem appellare placuit) causæ neceßariæ? Tres. duplices internæ & altera externa. Siccitas scilicet in solidis particulis continuo usq; ad interitum semper procedens, à qua perfectè operationes & membrorum munia impediuntur. Et excrementorum generatio

& prouentus ab epulis, & poculentis, quibus fluorem substantiæ reparamus. à quorum qualitatibus membra affici operæprecium est. Et tandem aer nos ambiens qui aut immodicè frigibus, aut calidus, aut siccus, aut humidus nostra corpora alterat, cui nunquam non obuiare nos næcessum est.

37 Quot modis moriuntur homines in febribus sine crisi? Tribus. Nam quidam in principijs accessionum pereunt, à multitudine, uel crassitudine, uel lentore humorum suffocati, alij in declinationibus particularium inuasionum obeunt, digesto atque discusso simul calore natiuo cum eo qui est præter naturam. Sunt qui in statu particulari, aut in ascensionibus ratione status intereant, superante & tanquàm per uim expugnante naturam uehementia morbi.

38 Quot sunt hebdomadæ quibus dies decretorij acutorum morborum continentur? Tres. Prima quæ in septimam terminatur, cuius quarta indicatrix est. Secunda quæ initium à sequenti hoc est octaua die capit, & in decimamquartam desinit, & ab undecima indicatur. & tertia quæ à fine præcedentis incipit, coniunctimque computatur, & uigessimam habet extremum. quos dies qui morbi excesserint, non acuti iam simpliciter, sed ex recidentia nominantur.

30 Quot ex exercitio commoda proueniunt? Tria. Primo ex mutua frictione & contactu musculorum, & ossium inter se, robur quoddam acquiritur membris & aptitudo. quædam ad uix patiendum. Secundo ad multum aeris ingressum meatus totius corporis expurgantur, & excrementa tertiæ concoctionis, & reliquiæ digestionis particularum per insensibilem (quem dicunt) transpiratum digeruntur (in exercitijs namque spiritus tum frequentior se ipso, tum uelocior redditur). Et tandem postremo nutritiones fiunt melius, calore nimirum adaucto. qui ubi plurimus est, sentire & attrahere id quod aliturum est, elegantius potest.

40 Quot sunt lassitudinum speties? Tres. Tensiua quæ immodica copia pari modo omnibus humoribus inauctis procedit. ulcerosa quæ à succcorum uitio (quod cacochymiam uocant) ortum habet. & inflammatiua quæ ex utraque commixta est, & tam redundantem colluuiem humorum, quàm succorum prauitatem habet pro causa.

41 Quot sunt tempora: quibus elementorum qualitates attribuuntur? Tria. æstas calens & arida ignis modo est, hiems frigida & humida ut aqua, autumnus semper siccescit, ut tellus (quamuis non perinde sit frigidus) Ver autem temperatum est, & minimè simile elementis. quin si calidum

& humidum aliquando euaserit, uarios ex putredine morbos committere omnino natum est.

42 Quot sunt scopi obseruandi ut tutò quis balneum ingrediatur? Tres. Primus ut in balneo non rigeat, qui lauaturus est (febrem enim rigor accendit). Secunda intentio est, ut non sit imbecillis particula aliqua principalis, (quippe ad hanc confluunt uicatim excrementa). Tertia ut non sit succorum crudorum in corpore copia congesta, quæ omnia si affuerint, nihil est cur thermas ingredi æger uereatur.

43 Quot modis uictum tenuem operari possumus? Tribus. aut enim nihil exhibemus, sed in fame & esuritione ægros continemus, aut uomere à cibis protinus iubemus, aut ea dum duntaxat cibaria propinamus, quæ nutrire nesciunt, sed aut nulluma ut exiguum corpori alimentum præbent. Vt sunt ferme quæ insignem aliquam qualitatem saporemue habent, & quæ lentoris sunt expertia, quo participare omnino debet quod nutriturum est.

44 Quot sunt hominum ætates in uniuersum? Tres. augmenti, & uigoris, & decrementi.

45 Quot sunt affectiones quibus malè agens epar causa est, ut icteros morbus hoc est regius uel arquatus consequatur? Tres. obstructio, & inflammatio, (quæ uel subito momento euenire potest) & scirrus hoc est tumor durus indolorius resistens tractui (hic autem diuturnior est). Horum itaq; aliquo impediente sanguis quidem per solitos meatus non expurgatur, bilis autem tendens unà cũ cruore per corpus faciem decolorat, & ceruleam reddit, (quod in oculis præcipuè denotatur), & iecoris sanè cum hæc eueniunt est morbus, coloris autem hæc in citreum uel ceruleum mutatio, symptoma solum id est casus est, qui ex uitio uisceris contrahitur. Contingit autem frequenter nihil epate patiente, sed natura biles ex alto per iudicationes expellente, ut talis cutis defedatio fiat, sed ante septimam fieri decretum impossibile est. post autem ut sit decretoria expulsio nihil uetat, præcipuè si nihil durum sub dextras partes appareat.

46 Quot sunt hydropum hoc est aquarum intercutem differentiæ? Tres. ascites in qua uenter utris in morem aqua pleni tumefactus cernitur, & tympanites per quem secundum tympani legem pulsata aluus resonat, & hyposarca cum multus fermè pituitosus humor sub carnem collectus est.

47 Quot sunt Ramicum differentiarum modi? Tres. alia quidem enterocéla est, quando in oscheum hoc est in scrotum rectum intestinum cecidit. alia autem epiplocéla uocatur, cum in testium uaginam omentum defluxit, & tertia est sarco-

céla cum sub testes adnata caro herniosos uideri facit.

48 Quot sunt quæ obstructiones in corpore uiarum (quas emphraxis Græci nominant) moliuntur? Tria. humores in aliquam particulam confertim influentes, uel multi, uel craßi, uel lenti, hoc est participes uisciditatis.

49 Quot sunt inditia suppurationis quæ aliqua ex parte rumpi debet? Tria. Rigor à puris craßitudine contractus, & febris uehemens quæ ferme ad purulentias quæ per halitum non resoluuntur, magna ex parte consequitur. & grauitatis sensus, uniuerso pure affatim in particulam collecto.

50 Quotuplex est causa, quod per aliquas pleuritidas hoc est morbos laterales & uel pulmonum uel thoracis affectus, nec sputa nec ullæ screationes eunt? Triplex. Prima est densitas loci patientis, (ab hoc enim nihil exhalat). Secunda. humoris uel craßitudo uel lentor. Tertia. ipsius facultatis expultricis imbecillitas non potentis screare quod contentum intus est.

51 Quot sunt liquidorum corporum maneries quæ in absceßibus ut plurimum reperiri constat? Tres. nam aut melli, aut pultibus, aut seuo adipiue, humor qui intus, conditur, proportionalis & similis est, quod genus omne inde accepto uocabulo meliceridas, & steatomata, & atheromata nominant. Interdum autem & corpora solida, ut ungues, testas, crines, & alia id genus absceßus cum diuiduntur: ostendunt, sed rarenter hæc accidunt.

52 Quot sunt principales scopi quos in absceßuum curatione habemus? Tres. aut enim per halitum digerimus cum licet, aut putrescere facimus, & in pus saniemue conuertimus, aut ferro tandem secamus, quoties nec discuti materia nec maturari concedit. Illi igitur absceßus in quibus tenuis humor recipitur, omnes tres has intentiones subire poßunt, ubi autem paulo craßior materia est. digeri non poßunt, sed suppurari aut secari poßunt. Steatomata autem quæ seui pinguitudini aßimilem humorem includunt, dumtaxat manuum officio præsidium sibi postulant.

53 Quotuplex est tumornm qui præter naturam constant differentia? Triplex. alij renixum faciunt, & inferunt dolorem, quos præcipue inflammationes appellant. alij sunt molles & dolore priuati, quos œdémata uocant, tertium genus eorum est, qui & duri sunt & doloris expertes, quos scirros uocari consuetum est.

54 Quot sunt lumbricorum speties? Tres. quidam enim ex eis sunt tenues, ascarides dicti, qui in fine craßioris intestini generantur, quales multos in subiugalibus genitos cernere est, quando cruditate laborant, quod ex fœtore excrementorū demonstratur, & teretes uel rotundi, qui in superioribus & tenuibus intestinis

gignuntur. in pueris presertim, ut interdum ad uentriculum ascendant, & stomachum acri morsu lancinent, & uellicent. Non est ita frequens uermis uel tineæ latæ generatio, quæ per tota interim intestina protenditur, ex eorum tunica ambiente nata, modo eorum animalium quæ à putredine ortum habent, ex quo genere cucurbitæ seminibus uideri similes exhibentur, cum in partes multas diuisam esse contigerit materiam ex qua constant.

55 Quot sunt quæ podagricis maximè nocent? Tria. Venereorum usus, & uina, & balnea.

59 Quot sunt quæ in omni raucedine & uocis deperditione conueniunt? Tria. pedes animalium, & præcipue bubuli, & ischades ubi ad ignem paululum sudauerint, & succus caulium expressus si solus uel cum melle lingatur.

57 Quot sunt uerrucarum speties? Tres. quædam enim sunt seßiles & expansæ, quæ mirmetiæ uocantur, quòd similes formicarum morsibus dolores afferant, quas nonnulli oris suctu à radice primum euulsas, & circunscriptas dentibus extrahere inuenerunt. sunt & uerucæ pensiles quæ minima sui parte cutem attingunt, in summo latiores. sunt aliæ albæ & rotundæ capitibus clauorum similes quas hélus id est clauos nominant.

58 Quot sunt liquida quibus in omnibus oculorum morbis uti conueniens est? Tria. lac præsertim cum recens ab ubere expreßum est, & ex fenugræco decoctũ, (mirifico namque modo prodest) & oui candidum quod luteo circunquaque appositum est. hoc enim præterquam quòd dolorem soluit, & asperitates lenit, etiam suo lentore affectæ partis tunicis adhærescit, quod uel maximè in omnibus ocularijs medicamentis adesse oportet.

59 Quot sunt res quæ oculis maximopere nocent? Tres. fumus & frigidi uentorum flatus, & lachrymæ.

LIBER SECVNDVS PONIT *EROTEMATA DE GENITVRA, DE CONCEPTIbus, de humoribus, ſpiritibus, facultatibus, & membris.*

QVot ſunt cauſæ immodicæ uoluptatis qua incita animalia ad coitus & uenerẽ furioſe mouentur? Tres. Prima eſt humiditas quædam ſemine paulũ magis tenuis, acris, & ſeroſa, titillans, & pruriens ut excernatur, quæ tum à renibus ad teſtes, tũ uero à glandulis quibuſdam quæ utrinq; collo ueſicæ adiacent, in penem emittitur, & uoluptatem tum auget, tum ad concubitus exagitat. Secunda eſt multus ſpiritus gignitiuus in genitura cõtentus tendens particulas, & querens egreſſum. Tertio ſummum adeo in id confert partium genitaliũ ſenſus, qui tantus ſanè eſſe perhibetur, ut morſu ſcorpij icta, poſt mortem in ſe contrahantur, & perhorreſcant.

2 *Quot ſunt commoda fœminei ſeminis quod mulier habet? Tria. Primum eſt, ut fœminæ ſtimulos præbeat, ad ſentiendam ueneris uoluptatem: qua ſanè ratione & appetat marem, & generationis opus propaguetur. Secundum quia ex eo maſculinum alitur ſemen. Tertium eſt ut ſua conſperſione uuluæ collum diſtendat & patefaciat, ut rectà mas genituram eiaculetur, ut ad internum matricis alueum perueniat.*

3 *Quot in partes diſtribuitur dũ fœmina genituram intus ſuſcipit, ſanguis qui per ora uaſorum ad uteri alueum progreditur? In tres. Ex ea quæ purior & defecatior eſt tum gignitur, tum alitur conceptus. Secunda parum ante partum ad mammillas confertur, quo loco tum cordis calore quod prope ſubiacet, tum uiæ ambagibus atq; aſsidua thoracis mobilitate in candidum lactis liquorem tranſmutatur. Tertia pars quæ impura & excrementitia eſt, ad parturitionis tempus reſeruatur, ne ſi ante excerneretur, cauſa fieret aborſus, & ut enixum faciliorem reddat.*

4 *Quot tunicas uel inuolucra habet embryon? Tria. Prima eſt agnòs uel anniõ quæ ſuſcipit ſudorem ipſius fœtus, ſecunda eſt alantoidès à farciminibus dicta, in*

quam per urachòn id est urinariũ meatum, qui in umbilico medio est, lotium expurgatur, tertia est chorion id est secũdina membrana duplex colligans & connectens uasa, & acetabula omnia ab orificijs uasorum, quæ sunt in locellis exorta, per quã conceptus cum matricibus copulantur. Nihil uero opus etiamnum quarta tunica est ad susceptionem stercoris. quippe affatim liquidum & humidum est, quidquid à lactis superat alimento.

5 Quot sunt causæ propter quas membranæ quibus tanꝙ fascijs in utero fœtus obuoluitur, tenues adeo sunt factæ, ut nisi diligẽter quis inspiciat, latere earũ multiplicitas poßit? Tres. Prima ut né regionem intus occupent, quæ ferendo conceptui uacare debuit, secunda ut nè onus molestum sint matri quæ uterum gestat, tertio ut facilè in partu dirumperentur.

6 Quot sunt utilitates humiditatum, quæ in inuoluchris fœtus cõtinẽtur? Tres. Prima est ut superfluitates excrementorum à fœtu emundentur, secunda ut in ijs humoribus innatans & sublatus cõceptus minus uteros grauet, quod in tantum utile est ut non cotyledónes id est acetabula absrumpantur. tertio quia multum opis & emolumenti conferunt in parturitionibus lapsum sua lubricitate prebentes, & mollius laxiusꝗ reddẽtes matricis collũ, quod peritæ obstetrices imitatæ (si prædictæ humiditates effluxerint) oleis & unguinibus facere & aßequi consueuerunt.

7 Quot habent in utero fœtus quibus differunt à iam natis? Tria. Primo nãꝗ pulmo ruber exactè in ijs est, in ijs uero qui sunt in lucem editi, albus & spumosus tam ex thoracis impulsu, ꝙ ex proprio motu. Secundo. qui in utero adhuc gestantur, per umbilici meatum lotiũ ad tunicam expellunt, perfecti autem per porum urinarium qui ad collum uesicæ est, mingunt. Tertio. pulmo quidẽ exterius à corde nutritur, per uenam arterialem alimento delegato. in ijs autem qui adhuc in aluo manent, ex concaua uena, per germen magnũ ad arteriam uenosam pulmonis mißum, quod uas nimirum sanguineum in conceptibus est, spiritale uero in perfectis.

8 Quot sunt res circa humanum corpus in quibus naturæ commentum, & industria potißimum eo artis peruenit, ut quæ nam ea sit ex toto inueniri non poßit? Tres. Primo namꝗ est matricum colli dilatatio tanta in partu, ut illac fœtus prodire poßit, cum reliquo tempore quo uterus portatur, eius ita cõniueant, & coeant sibi mutuo ora, ut specilli tenuißimus mucro nequicꝗ pertranseat. Secũdo est palpebræ superioris motus, cum attollitur, cuius nullus musculus per anatomas hoc est dißectiones cernitur, qui dux sit & auctor. Tertio est neruus concauus ab oßibus pubis exortus, qui ad pudendum peruenit, quo spiritu impleto tendi colem contingit, cum ab oße ligamentum non cauum, sed durum & forte enascatur.

9 Quot sunt in mulieribus particulæ quæ uiris non adsunt? Tres. uulua hoc est genitale fœmineum, & uterus, & ubera utrinq; propendentia.

10 Quot sunt ad generationem deseruentia mẽbra? Tria. uterus, coles, & testes.

11 Quot sunt quæ animalibus exectis accidunt? Tria. Suauiores nanq; multo & sapidiores sunt excisorum & castratorum omnium carnes, graueolentes autem & uirosum habentes odorem (ita ut testiculorum planè qualitatem refferant) eorum quæ libidini dant operam. Et nec ad uenerem stimulantur, sed frigidius ad hanc se habent. Et tandem uirium amisso robore nedum uim generandi deperdunt, sed & effœta tanq; & senilia animantia consenescunt.

12 Quot utilitates potissimum ex testibus animali proueniunt? Tres. Primo ad successionem generis & propaginem conferunt. Ad hæc & robur uiresq; augẽt, & conseruant, ijs nanq; excisis mas quidem si fuerit effœminatur, & uiriles animos perdit, fœmina autem non amplius mulier remanet, nec uoluptatis unereæ quæ in coitu: consimiliter appetens est, sed fœmineã (si dictu par est) naturam amittit. Et deniq; tanq; alterum à corde caloris innati principium: totum corpus calefaciunt. Refrigerantur quippe omnia execta.

13 Quot sunt animalium genera quæ testiculos non prominentes sed constrictos & inter abdominis mẽbranam abditos continent, ut adeo septum transuersum contingant? Tria. inter quadrupedes sues lutulẽti, & auium in uniuersum genus omne, & castores hoc est fibri quos falsò conuulsos testes tradunt, persequẽtibus sponte cõcedere, quò raptores euadant, & sibi de anima currẽtibus uitam consulant.

14 Quot sunt quæ fœminæ accidunt propterea q uiro quocumq; frigidior est? Tria. Primo nanq; uterus & in totum uasa genitalia intro contenta remanserunt, non potentia præ imbecillitate caloris exire foras, sed aruum utile portandis conceptibus fuerunt. Non enim particulis, sed earum positionibus mulier & masculus distant. Secundo cum non possint totum quod concoxit, in se alimentum absumere, quod fieret si æquè calens maribus fæmina fuisset facta, multum de superfluo nutrimento relinquitur, quod per singulos menses excernitur, ex quo tum materia generando conceptui, tum alendo post partum ubertim lactis copia suppeditatur.

15 Quot similitudines in genitis cõsiderari possunt? Tres. Vna est similitudo in spetie, quæ plerumq; & maxima ex parte matrem consequitur, quæ materiam præbet generationi subiectam. Alia est similitudo in sexu, cum mas masculo, uel fœmellæ fœmina similatur, quæ ex calore uel frigore utriusq; commixti seminis prouenit. Tertia, est similitudo in forma uel figura, quoties alterum ex parentibus uultu ipso uel aliquibus partibus corporis referũt nati. Nam interdum mares similes ma-

tribus in effigie nascuntur, & e conuerso: quod fit cum uis particularum cõformatrix quæ est in seminibus, altera alteram superat, uel ex toto uel ex parte.

16 Quot sunt naturales humores? Tres. Primum sanguis, deinde bilis cum flaua tum atra. Vt in uino aliud est flos qui in alto spumescit, aliud uinũ quod natat in medio, aliud fex quæ in fundo substat. Pituita autem in uentre potius ex cibarijs ad hoc dispositis quàm in iocinore generatur.

17 Quot sunt particulæ corporis in quibus multæ pituitates semper reperiuntur congestæ? Tres. Cerebrum propter innatam temperiei frigiditatem. Omniũ enim partium humidissima & frigida maximè quod ad propriam substantiam attinet, est, & tanquam camini tectum, uel ollæ operculum ascẽdentium exhalationum excipit & cogit superfluitates. Sed & pulmones, propter destillatiões & catarrhos deorsum profluentes, quos propter tussibus sæpius eos tentatũ iri exploratum est. Ventriculus item quidam lacus est pituitosis superfluitatibus copiosissimè scatens, quæ ex ciborũ reliquijs relinquuntur. Articuli quoque omnes & quæcunque particulæ sunt bene mobiles, ut oculi, pinguitudine quadam mucco simili & lenta delibuta sunt, ut rotarum axes, nè in uehementibus motibus desiccata rumperentur.

18 Quot sunt uasa quæ sanguinem in iocinore generatum expurgãt? Tria. Lien qui atram bilẽ trahit. Et uesica fellis quæ flauam bilem suscipit. Et renes per quos serum sanguinis eliquatur.

19 Quot sunt superfluitates quas à sanguine nuper genito expurgari oportet? Tres. bilis cum flaua, tum atra, & urina quæ serum quoddam sanguinis est.

20 Quot sunt ad purganda serosa excrementa à natura inuẽta uasa? Tria. Renes, & uesica locij susceptrix, & pori uretéres hoc est urinarij.

21 Quot sunt uasa communia omniũ particularum? Tria. Arteriæ, nerui, & uenæ. Per neruos sensus præstatur. Arteriæ innatã caliditatem refrigerant & uentilant perpetuo motu. Ex uenis sugunt per tunicam alimoniam membra.

22 Quot sunt spirituum speties? Tres. Alius est animalis, alius uitalis, alius naturalis, & alios quidem ponendos esse, & præsertim animalem, multum euidẽs est: de naturali non æquè certum.

23 Quot sunt utilitates quas aer inspiratus præstat? Tres. Quarum prima est ut refrigeret calorem innatum, secunda ut fiat nutritio & materia ex qua formetur spiritus animalis, & ut cum expiratus fuerit fumosa & fuliginosa excremẽta educat secum à quibus cordis obducitur calor.

24 Quot coctiones spiritus per inspirationẽ attractus patitur: antequam fiat animalis? Tres. Primã à pulmonibus in quibus primũ concoquitur perinde ac sanguis

à carne epatis. Secundam in plexu mirabili quem retiformem nominãt. Et tertiam in uentriculis cerebri.

25 Quot ſunt concoctiones? Tres. Prima quæ fit in uentre coctio, & ſanguificatio quæ à iocinore exercetur, & nutritio quæ fit in membris.

26 Quot ſunt quæ faciunt, ut cibi alioquin duri & difficiles bene cõcoquantur? Tria. Venter calidus, in hoc enim leuia edulia, & concoctu facilia corrumpuntur, & in fumoſos ructus abeunt. Et profundus ſomnus, & labor uehemẽs. Hæc nãq; uel multum pertinaces uinci & ſuperari epulas compellunt.

27 Quot ſunt cauſæ propter quas mulieres coeũtes ſanguinẽ tamen nõ expuant, quod uiris frequenter accidit? Tres. nempe quia habitum totius corporis humidiorem habent, ut minus facilè arteriæ diſrumpi ob ſiccitatem tunicarum periclitẽtur. & quia minus in lecti certamine laborant, & deniq; quia per imas partes mẽſtrua ijs purgari conſueuerunt. Viri autem qui coitum frequentant, cruoris ſcreatus ſubeunt, tum propter tenſionem uehementem, tum propter communionem arteriarũ quæ à thorace ad teſticulos perueniunt.

28 Quot ſunt à quibus perficitur attractio? Tria. Vt inane quantum fieri poßit euitetur. & calidi ratione quod ſibi pabula petit, & à proprietate, quæ quod ſibi familiare eſt, attrahit. Vt in fabrorum follibus, & lucernarum flammis, & magnete lapide qui ferrum ad ſe latente ui cõuellit, conſpicuum cuiuis facilè eſſe poteſt.

29 Quot modis attractionum cor utitur? Omnibus. Namq; & calidißimũ eſt ut flammarum inſtar ad ſe aſciſcat alimẽtum. Et plurimum dilatatur, ut folliũ more nè inane ſequatur, ſibi ſanguinem attrahat. Et perinde ac magnetis lapis ferrum rapit, quia familiare ſibi eſt, ita & cor ſanguinem ut pote ſibi familiarißimum trahit. Vnde ſi animal quodcũq; fame perire compellas, non tamen cor, nec epar tabida aut macie confecta reperientur. alterũ quia fons ſanguinis eſt, alterum propter uehementem attrahendi uim qua donatum eſt.

30 Quot ſunt facultates uel uirtutes quibus totum corpus regitur atq; diſpenſatur? Tres. Vitalis uel iraſcibilis quæ in corde poſita eſt. naturalis, uel altrix, uel uegetatiua, uel concupiſcibilis quæ iocinoris ſolium ſibi uendicat, & animalis uel princeps uel rationalis quæ in cerebro collocatur.

31 Quot ſunt mẽbra ad uitam neceßaria? Tria. cor, cerebrum, & iecur. dydymi autem ad generationis perennitatem accommodantur.

32 Quot ſunt uaſa à principalibus orta quæ illorũ defferũt facultates ad membra? Terna. dorſalis medulla (quam rachiten appellant) à cerebro ceu truncus quidam prodit. ab epatis gibbis uena caua omnium maxima exoritur. ex cordis ſiniſtro

ſpecu arteria magna (quam & adortam nominant) producitur. à quibus germina & uitulamina paſsim, & emanationes quædam in proximas particulas deriuãtur, quibus totum corpus irrigatur, & accipit quod ad uitam tuendã neceſsarium eſt.

33 Quot ſunt in humano corpore particulæ ſimilares à ſe non multum differentes? Tres. chartilago intus ſubungẽs oſsa, & neruus qui ſenſum præſtat, & ligamẽtum ab oſsibus natum, oſsium articulationes uintiendo colligat. ex quibus in inas hoc eſt fibras tenuiſsimas deductis: & mutuo cõplicatis, muſculus generatur, inſtrumentum uoluntarij motus. Tendo autem muſculi quædam deneruatio eſt, cum ſcilicet ligamentorum & neruorum fibræ per muſculum minutim diſperſæ, rurſus in unum tendonem coeunt, qui mouẽdæ particulæ implãtatur, atq; huius gratia muſculus factus eſt.

34 Quot ſunt quæ muſculi propriam ſubſtãtiam componunt? Tria. Nerui, & ligamenta ſubtiliſsimè diuiſa & corrupta ad generationem tertij, ex quibus muſculus reſultat medium extremorum, nec tam ſentire aptum ut neruus, nec tam durum & uix patile ut ligamentum. Ineſt illi & caro quæ ceu faſciculus quiſpiam è lana aut penicillus, eius replet inanitates. Venæ autem & arteriæ non ſunt de muſculi ſubſtantia, ſed riuuli quidam communes, & canales qui paſsim defferuntur per totum corpus, ad portandum alimentum.

35 Quot ſunt intentiones ipſi naturæ cum mittit ad particulas neruos? Tres. ut ſint ſentiendi organa, & fiant motionis uoluntariæ inſtrumenta, & ut ea quæ triſtitiam inducunt, ſi quid nocuerit, dignoſcantur. Vnde ad quinq; ſenſus & muſculos qui inſignes aliquas motiones obire debent, notabiles mole neruos natura demandat, ad uiſcera autem ut cor, epar, renes, pulmones, exigui & uix uiſu perceptibiles perueniunt, in tantum ut differãt à plantis & animalis particulæ fiant. Nam ſi omni carerent ſenſu, quo diſcernant quod noxium eſt, facilimè eorum ſubſtantia corrumperetur.

LIBER TERTIVS EROTEMATA CONTINET DE SIMplicibus, & partibus maximè communibus totius corporis.

Vot in lacte substantiæ reperiuntur? Tres. ex alia serum exprimitur, ex alia pressi copia lactis cogitur, ex tertia pingue butyrum coalescit.

2 Quot sunt lactis opera? Tria. abstergere & mundare propter serosam humiditatē quæ in eo est. astringere & cogere propter casealem partem quæ optimè uulnera recentia glutinat, & deniq; celerrimè nutrire propter transmutationis facilitatem. Quam ob rem ab ulcere pulmonis tabidis, accōmodatissimum est: abstergit enim & expurgat illis ulcus, & glutinat, & in breuissimo tempore alimoniam præstat, qua maximè egent toto consumpto corpore.

3 Quot inter oui putamen partes genere diuersæ cōtinentur? Tres. humor albus & leuis quo passim ad lippitudines & ophthalmias occulorum medici utuntur. & lecythos à Græcis appellata, hoc est luteum uel uitellus. & membrana subtilissima quæ dictos humores ambitu suo comprehendit.

4 Quot in uuæ acino partes insunt? Tres. primum quod est ueluti caro uuæ, & succus inter carnem contentus, & unus aut plures nuclei qui non cōcoquuntur, sed nullam alterationem passi, deijtiuntur & subeunt per imam aluum.

5 Quot substantias in citreo hoc est malo medico pernotamus? Tres. Primo adest exterior cortex pallidus & flauescens, qui concoctiones adiuuat comestus, & calidus est. deinde quædam substantia alba, quæ tanq; caro est insipida, & pituitosa, quam ex garo comedunt emendātes fatuitatē saporis. & id postremo quod semen continet (cuius uis ingens contra uenena traditur) ad omnia ferme inutile, præterq; q; acetum exacuit, si in illud infundatur.

6 Quot sunt medicinarum gradus qui sensu percipi possunt? Tres. unus qui manifestè & euidenter suum opus operatur, secundus qui uehementer nimis hoc facit, ultimus particulam perurit & æscharas hoc est crustulas producit, uel in infrigidantibus, qui tanq; mortuos reddit artus, sensumq; omnem adimit. Humiditas ad hunc ordinem non extenditur. quæcūq; uero in quarto ordine desiccant, omnino item

& comburunt. Primus autem gradus à temperato euidens & manifestus sensibus non est, sed rationis demonstratione & manuductione eget. quæ eius officium consequatur.

7 Quot sunt partes quas habet rosa? Tres. unam amaram calidam quæ in substantia aerea & tenui consistit. aliam astringentem frigidam quæ cum craßitudine sustantiæ est. aliam deniq; aqueam facilè in uapores solubilem, quæ in parte reperitur media inter illa duo extrema. Tantus uero & tan admirabilis connexus & nodus partium in rosa est, ut nec per destillationem, nec quocunq; alio modo odor ab ea remoueri poßit, quod reliquis herbis cum ab illis latex destillando ad ignem extrahitur, contingere cernitur.

8 Quot sunt partium modi in coriãdro? Tres. partim nãq; in eo multa pars amara est, quæ tenuem fermè substantiam sibi comparat. non modica item est aquosæ & terrestris humiditatis portio, quæ ad teporem uergit. habet & parum quid astrictoriæ qualitatis, ob que omnia diuersimode in corpore operatur, & porrò à frigefaciendo abest, ut pote quod cum lomento fabarum illitum, chœrádas hoc est strumas digerat, qui caloris est effectus.

9 Quot sunt succorum excrementa? Tria. unum est candidum, tenue, in summo natans quod uini florem repræsentat, aliud craßum in imo considens, quod amurcã & feces refert. tertium est quoddam superfluum aquosum ratione cuius succi repositi putrescunt, nisi prius per decoctionem extraria humiditas consumatur.

10 Quot sunt papaueris species? Tres. album, & atrum, & spumeum siue erraticũ nigricante capitulo inter suaue rubentia folia (quod nonnulli anemonem nominant) cuius q; plurima inter segetes, & compascua arua copia nascitur.

11 Quot sunt aluminis differentiæ? Tres. quorum omnium uehementißimum in astringendo est opus. scilicet fißile, quod tenuium magis quodammodo partium est & strongylon hoc est rotundum, & liquidum uel laterculárium, uel placites à placentæ figura nominatum.

12 Quot species differentiasue hyoscyamos sub se habet, quam herbam appollinarem uocant? Tres. una quippe ex ijs quæ tum seminis tum floris candidi est, quæ in citinis occlusa continẽtur, qui perfecta maturitate dehiscunt. ex duabus reliquis altera species quæ ad usum deterrima comprobatur, tam flore q; semine nigrioribus constat, media inter utrasq; præcellit tertia quæ ruffescit.

13 In quot species intubum distrahitur, quod tum sérin, tum picrída q; amaris fibris sit præditum, nuncupant? Tres. una quippe cichorium est quæ holerum modo in cibis estur, alia est latifolia, quam endiuiam herbarij nominant, tertia species

lactucæ simili folio per sũmam tellurem porrigitur, quam corrumpentes scariolam pro seriolam diminutionis uocabulo appellant.

14 Quot sunt satyrionum differentiæ quos testes uulpinos nominant? Tres. qui omnes radice bulbosa, in qua ceu quidam candidus globus ut oui est, & folijs uel lilij, uel rumicis paulo breuioribus constant, sed proximo quoq; anno præcedens hic bulbus radicis marcescit, moxq; ei alius adiũctus in loco extuberans adnascitur, qui Veneris stimulos maximè incendit.

15 Quot sunt piperis speties? Tres. album quod robur & tenorem præceteris uentriculo apponit, tenuissimo eius scobis puluisculo in patinas iniecto, & longum quod facilè teredinem sentit, sed flatus promptè resoluit, & coctiones maturat, pellitq; infernè quicquid in uentre moratur. & atrum cui tertia bonitas. ex quibus tribus generibus ea grana potissimum probantur, quæ maxima sunt, & graue pondus habentia, & minimè rugosa.

DE COMMVNIBVS QVIBVSdam particulis corporis pulchra quædam.

Vot sunt uillorum genera? Tria. alij sunt longitudinales, uel recti per quos fit attractio, transuersi per quos excernitur, obliqui qui tum operantur, cum quippiam retinendum est. ex quibus intestina transuersos dumtaxat sortita sunt. Ventri, autem & cordi, & uesicis nullum est uillorum genus denegatum.

17 Quot sunt intestina tenuia? Tria. exortus quem duodecim quoq; digitorum appellant, & quod semper ieiunum reperitur, & ileon hoc est tenue. totidem item sunt intestina crassa, cœcum, & colon, & rectum quem sphinctéra nominant.

18 Quot tunicis uentriculus præditus est? Tribus. unam enim habet internam neruosam, fibras sortitam secundum longitudinem porrectas, qua mediante sensus esuritionis ei adest. alteram externam carnosam fibris in latum procedẽtibus textã, cuius calore dapes in uentriculo concoquntur. reliqua est tertia nullas quidem fibras conspicuas habens, sed rara & tenuissima qualis arachnearum stamina, quæ per omnia uiscera interna communi distributione protenditur.

29 Quot sunt superfluitates in corpore utilis & benigni alimenti? Tres. genitura quæ in uasis seminalibus cõtinetur, & lac quod in mammillis laboratur, & medulla qua magna & ingentia ossa intus sunt plena.

20 Quot sunt carnium diuersitates? Tres. quædam namq; est musculosa per to-

tum corpus dispersa, alia est uiscerum caro quam parénchyma id est affusionem nominare consueuerunt. tertia est ab ijs diuersa ut stomachi, splenis, uesicæ, intestinorum. Quidam etiam nun glandulosas numerant quales sunt mammillarum.

21 Quot sunt cutium differentiæ? Tres. alia quippe cutis est frontis, quæ subiectis musculis unita est. alia in pedum & manuum interioribus uisitur musculos adnatos habens, tertia est totius corporis tegmen cuticula, quæ subiacentes quidem habet musculos, sed eis tamen nec unita nec adnata est. quæ uero labiorum est non propriè cutis nominatur, sed nec musculus, sed quædã ex utriusq; corruptione facta commixtio & congregatio.

22 Quotuplex medulla in corpore est? Triplex. nam quædam in oßibus reperitur à qua illa nutriri contingit: & dorsalis qua mediante à cerebro cunctis particulis nerui communicantur. Cerebrum quoq; medulla est: licet ab alijs longè multumq; diuersa: unde non simpliciter medullam, sed cerebralem medullam quidam ipsum nominant.

23 Quot propter utilitates dorsalis fuit creata? Propter tres. Prima ut eßet uia spinalis medullæ quæ tanq; alterum cerebrum, & ceu riuulus est à fonte enatus, omnibus particulis corporis sub capite distribuẽs sensum, & motum mediantibus quinquagintaocto neruis: in quos (sicuti stipes in ramos) cõsumitur, unde hac ratione spondyli caui intus sunt facti, & magis superiores quoniam hac parte medulla craßior, & amplior est. Secundo ut hæc tuto custodiretur, quam pati æquæ ingẽs malum est, ac si cerebrum pateretur, ut apparet in tauris qui ad primos ictus concidunt percußi sub huius medullæ exortum. Atq; ob id spinam ex médijs spondylis productam, instar cuiusdam testudinis, & fornicis extrorsum incubantem apposuit, ut prima periculis eßet obnoxia. Tertio dorsum fabricatum est tanq; propugnaculum & uallum uiscerum subiacentium, & ceu carina quædam & crepido totius corporis sine qua recti incedere non poßemus, nec costæ thoracis haberent quo cum compingerentur.

24 In quot partes diuiditur spina dorsi ab imo collo usq; ad extremum? In tres. in metaphrenon hoc est partem septo transuerso oppositam, quam duodecim uertebræ componunt, & in osphym id est lumbos, quæ pars ex quinq; spondylis constat, & in os sacrum siue amplum quod ex quatuor solũ spondylis uerticillisue est factũ.

25 In quot partes totum hominis corpus diuiditur? In tres. in thoracem qui uiscera spiritalia cõtinet, & partes sub umbiculo positas, & caput in quo animalis facultatis & rationis est sedes.

26 Quot sunt propugnacula membrorum principatum obtinentium? Tria.

prorsus uario se habentia modo. ad custodiam cerebri craneum ossosum dumtaxat comparatum est, ad epatis munimen partes quae sub uentrem musculosae solum & carneae proponuntur, cor medium à thorace defenditur, qui ex costarum ossibus mutuo dearticulatis & musculis pariter componitur.

27 Quot utilitatibus thorax commodus constitutus est? Tribus. ad uocem, ad respirationem, & ut cor & pulmones suscipiat, quorum magnitudinibus proportionalis factus est.

28 Quot meninguas id est membranas habet medulla dorsi? Tres. una est mollis quae colligat & firmat, & texit uasa nutrimenti. alia est crassa huic proxima ad custodiam & tegumẽtum, quia haec medulla immobilis est (quãuis in cerebro distent, ut eius distinctionibus locus concedatur). est tertia alia fortis, & dura, quam maioris defensionis gratia naturam comparasse manifestum est.

29 Quot sunt genera neruosorum corporũ? Tria. nerui à cerebro orti, & ligamenta duriora, quae ab ossibus in ossa prodeunt, & tendines fines musculorum.

30 Quot sunt in corpore articulationes multum laxae à natura factae? Tres. Prima est ossium bregmatis hoc est superioris partis capitis, quorum motum in nuper natis, oculis pernotare possumus. Secunda est humeri articulatio flexilis & bene mobilis ut promptè brachium quaqua uersus moueatur. Tertia est ischij hoc est coxendicis uertebra, quae facilè nimis rotatur, & conuertitur, propterea ꝙ in magnam cauitatem (quam cotylam nominant) rotundum ossis caput inseritur.

31 Quot sunt particulae corporis quae excoriari non possunt? Tres. interna manuum & pedum (quae côla Graeci communi appellatione nominant) & tota cutis frontis, & labiorum, propterea ꝙ in ijs partibus musculi cum cute ita corrumpuntur, & commiscentur, ut neutrum à neutro auelli aut separari possit.

32 Quot sunt propter quae neruos molles uiscera omnia dumtaxat habuerunt? Tria. Primo quia nullam actionem uoluntariã, aut ab electione procedentem, obire debebant. unde nec musculis, nec neruis duris eguerunt. Secũdo. quia omnia ea sunt molli carne praedita, quod autem molle est, facilius unitur & conglutinatur. Tertio ut nocentia facilè magis persentire possent. mollia namq; ita ut pati, ita & sentire melius sunt nata. Vnde ori uentris (quod stomachum medicis appellare consuetum est) duo paria neruorum mollium magnorum à cerebro demandantur, ut per inedias esuriret, & sensu famis afficeretur. Nam primum est, ut prauam affectionem, uel qualitatem uentriculus sentiat, deinde appetentia est comes.

LIBER QVARTVS IN QVO SVNT EROTEMATA DE PARtibus communibus omnium animalium, & de oculis, & quædam alia.

Vot sunt animalium species hominum maximè similes in compositione, & figura, usuue mēbrorum? Tres. Simia ex ijs quæ dentes caninos habēt paruos, & rotundam faciem. Et simijs similia animalia, & sus. cumq; ijs quæ serratiles habent dentes, & ursus. Et tandem nonnulla ad hominem similitudine accedunt, quæ manus in digitos diuisas obtinent.

2 Quot sunt organorum genera quæ in omnibus animalibus communia natura fecit? Tria. alia quippe sunt organa ad susceptionem, & cōfectionem, & distributionem alimenti per totum corpus parata. alia ad expurgationem, & reseruationem superfluitatum. tertia ut eæ excernerentur à corpore. Ex prima intentione uenter, epar, & intestina, & uenæ facta fuerūt. Secundum secundam rationem pori bilem suscipientes, & uesica fellis, & lien, & renes, & urinarij meatus, & uesicæ uasculum sunt creata. Vltima cura fuit, ut musculi in finibus uasorum producerentur, qui intempestiuum exitum superfluorum prohiberent, & ut cum opus esset, in tempore excrementa deijcerentur.

3 Quot sunt quæ omnibus animalibus ruminantibus insunt præ ijs quæ non ruminant? Tria. Dētibus superioribus carēt, qualia cornigera fermè sunt omnia, toto in superis partibus in cornua exhausto alimento. Et plures habent uentres. Et festuceo utuntur alimento.

4 Quot sunt mēbra quæ adsunt omnibus aīalibus quibus est epar? Tria. lien & meatus bilem suscipientes, & uesica fellis sub maximo ex lobis iocinoris posita.

5 Quot sunt animalium sortes in quibus iocinus (quod in dextris partibus solet esse) multū quid de sinistris occupat? Tria. Lepores, & quæcūq; animalia in tellure serpunt, & quibus hoc uiscus magnitudine proficit. timidis autē & uoracibus cunctis magnum omnino est iecur.

6 Quot sunt quibus differūt urinātes sub aquis pisces ab aīalibus quæ spirāt ex aere? Tria. Nec enim pulmones habēt, sed per brāchias multis subtilibus foraminibus pertusas refrigerātur. nec cordis folliculum dexrum, (hūc nāq; pulmonis gratia natura fecit) & collo deniq; carent, quod propter arteriā uocalē cōstitutū est.

EROTEMAT. ANTO. LOD. MEDI. DE OCVLIS.

QVot sunt tunicæ internæ oculorum? Tres. ceratoidès à dura mēbrana proc. dēs. rhagoidès à molli. amphiblistroidès ex ipsa cerebri substātia facta, quas corneam, & uueam, & reticularē interpretari quis posit.

8 Quot sunt humores in oculo? Tres. unus ouorum albo similis, alius chrystallo puro & splēdido (quem & phacoidē hoc est lenticularem ab spetie uocant) in quo uisio potissimum perficitur. tertius hyaloidès uitro fuso & liquescenti est compar, unde chrystalloidi nutrimentum.

9 Quot utilia exhibet humor albū ouorū refferens, in uueæ foramine inter corneā & chrystallinū affusus? Tria. Primū quia suo interiectu chrystalloidē deffendit, nè cū cornea cōmunicet. Secundo quia hæc cornu similis tunica per eum accipit alimoniā. Tertium quia tā chrystalli humorem, q̄ rhagoidis partem internā molli aspergine: continuo & frequēter humectat, nè siccescat. Quo fit ut occecari periclitentur, quibus glaucedines acciděrūt, quæ non aliunde sanè, q̄ ob chrystalloidis siccitatem ab humoris huius inopia proueniunt.

10 Quot commoda exhibet rhagoidès tunica hoc est uuea, quam & ceruleam item nominant, inter corneam & humorem chrystallinum posita? Tria. Primum est ut per eam ex traditione nutritionem accipiat cornea, quæ nullas propter duritiem habuit uenas. Secundum ut sua mollitie & spongiositate interna (q̄uis exactè extrinsecus sit lenis, quod uuæ acino contingit, cui meritò hæc tunica assimilata est) humorem chrystallo similem corneæ à contactu deffendat. Ad hæc cum sit ceruleo colore infecta hæc sola pars corporis, operatur: ut nè discutiantur spiritus uisorij & uis cernua quæ ad oculum uenit. Quippe quod ceruleum & fuscum: cogere & congregare est natum, ut discutere & digerere per halitum, quod album & splendidum est factum.

11 Quot sunt quæ fecit creator, nè chrystallinum tangeret cornea, quæ qua parte pupulæ foramen est, nulla tunica mediante distant? Tria. Primum quia corneam longè magis & magis abduxit in eo loco. Secundo quia totam eam regionem humore albo, & puro, & subtili (qualis reperitur in ouis) impleuit. Tertio quia spiritum multum, lucidum, & splendidum circumfudit ad uisiones maxime næcessarium, quo affatim ueniente pupula dilatatur, & uno clauso alter sanè oculus euadit maior: qui cum spiritus dessiciat in senibus, cornea in se concidit, & conduplicatur, & pupulam angustiorem reddit, ut nihil mirum sit, si imbecillius & ægrè cernant, qui ad senectæ limen peruenerunt.

12 Quot sunt particularum genera in quas nullus cõmittitur neruus & non sentiunt? Tria. Ossa, & chartilagines, & ligamẽta. illa enim sustinent totius corporis põdus. chondrus autẽ id est chartilago ossium cauitates intus tanq̃ pix quædã sublinit. copulæ autem tanq̃ funiculi quidam nexibus dumtaxat unciendisq́ ossibus sunt aptæ. dentes uero soli neruis mollibus non caruerunt, ut gustum aliquem haberent eorum quos diuidunt ciborum, & ut ne à uehementer imprimẽtibus quibus obuiant eorum substantia corrumperetur.

13 Quot sunt adenon id est glãdularum differentiæ? Tres. aliæ nãq; in extremis mẽbranarum & neruosorũ corporum sunt natæ, ex sanguinis pinguedine tãq; oleũ crassum. aliæ uasorum hoc est uenarũ uel arteriarũ scissiones replent. tertiũ genus est factum, ut producãt, & regurgitẽt utilẽ humiditatẽ, quale in radice linguæ, & uberibus ad sputi & lactis generationem cernitur. priorum utraq; caret sensu. postremis ut nec arteriæ, nec uenæ, ita nec nerui deffuerunt.

14 Quotuplices sunt sensus qui utrũq; genus neruorum tã durorũ q̃ mollium habẽt? Tres. Oculi, & lingua, & aures. alterũ ut sentiant in proprium sensiterij organum mittitur, alterum ut moueantur durius, in motores musculos implantatur.

15 Quot insunt peculiaria neruis opticis id est uisorijs? Tria. sunt etenim maximi, & mollissimi, & insignem soli cauitatem habentes, per quã spiritus lucidus & splendidus semper deffertur, qui ad uisiones næcessarius est.

16 Quot sunt particularum nomina sub facie ad quas ab ipso cerebro nerui nullo interuentu ueniunt? Tria. uiscera hoc est cor, epar, & uenter. Principia namq; ut se subaudiant, & mutuo sint unita (ut inquit Plato) oportet. & intestina, & uocalia organa.

17 Quot ferme esse solent propter quæ nonnulli improbè & deterius cernunt? Tria. aut scilicet quia humor cãdidus medius inter chrystalloidẽ & corneã, multũ nimis exhaustus est, aut quia pupula naturæ uitio breuior est, (quod malũ in altero dũtaxat oculo fermè accidit) aut quia ob spirituũ inopiã uenĩetium (qui corneã distẽdunt) ea tunica corrugata, & in se cadens id foramen coarctat (quod pupulã uocant) quo breuiori facto lædi uisionis sensum omnino næcessarium est.

18 Quot sunt causæ propter quas spiritus nõ demãdãtur, qui corneã intentã seruãt, quibus deffitientibus corrugatur: in ijs qui senio detinentur? Tres. aut quia obstructio habet sensibiles poros per quos ueniũt, aut quia propter imbecillitatem non mittuntur, aut quia pautiores & exigui prorsus sunt facti.

19 Quot sũt usus propter quos uisorij nerui à diuersis cerebri partibus orti modo litteræ. x. Græcæ similimo obliqui eũtes, primũ quidẽ coeũt, deinde rursus à se inui-

cẽ digrediũtur? Tres. Prima nè facilè rumpãtur, si secundũ rectitudinẽ procederẽt, sed sint tutiores, eorum obliquus positus est inuentus, quod in neruis quoq; ad stomachum uenientibus obseruatum est. Secundo quia hos neruos uniri oportuit, ut essent in eodem plano nè unũ duo uideretur, quascũq; autem duas lineas, si se inuicem cõtingãt, & tertiã quæ has clauserit, & triangulũ rursus omnẽ in eadẽ esse superfitie plana prorsus necessariũ est. Tertio. ut spiritus à cerebro delatus nõ partim per singulos poros cõfluat, sed in totũ & in uniuersum per utrũq; demãdetur, ut si unus aliquis eorum obstructus fuerit uel clausus, per reliquum spiritus qui per ambos fuerant mittendi, tradantur. Unde nonnunq; quod utrisq; oculis obiecto aliquo ante nares impedimento, exactè non uidemus, altero dumtaxat cernere contingit melius: uniuerso in idem & affatim spiritu confluente.

20 Quot prominent in uultu partes mobiles? Tres. oculi, & inferior mandibula, & superior palpebra uel gena.

21 Quot sunt capillorum ordines certis limitibus ordinibusue seriatim dispositi? Tres. capitis. & palpebrarum, & superciliorum, quibus ut æquales, & non aucti, & parui semper perstarent, creatoris prouidẽtia chartilaginosam substantiã supposuit (hij namq; ut cernere possis, tanq; sulcis & lineis quibusdam in tramites sunt digesti) reliqui uero totius corporis pili, ut qui in axillis & pectine existunt, ex materiæ necessitate, prout multa, uel modica, uel calens, uel algiosa, nel humida, uel arida, uel mollis, uel dura fuerit, proueniunt.

22 Quot sunt scopi curatiui ex quibus intentio & indicatio in curando accipi debet? Tres. Primus est aer nos ambiens, qui talis & talis redditur, secũdum quod ex regione, uel ex tempore anni, uel ex præsenti cõstitutione alteratur, alij duo sunt morbus, & præsens corporibus temperies, cum curatio adhibetur, hoc est affectio naturalis, & ea quæ præter naturam est, sed à morbo potissima & maximè principalis indicatio assumitur, quæ contraria adhibenda fore præsidia ostendit. natura autem siue affectio quæ secundum naturam se habet, quatenus & quantum contrarijs utendum est, docet & demonstrat.

23 Quot sunt scopi in febribus indicatiui eorum que facere conueniat? Tres. ipsa febris, & causa committens febrim, & uires ægri quæ uel solæ ad indicationem habendam sufficiunt, si uicissim illis & febris, & causa eius comparentur, ut potiori aduersum eatur. nãq; uel febris ipsa curanda est causa neglecta, uel hanc abscindere debemus respectu non habito ad febrim, uel ad id quod magis urget, intentio referenda est, altero non neglecto, hoc autem longè facere præstat. Quippe si febrim solam curare uelis, hoc utiq; uanum & temerarium est, cum maneat causa,

quæ talem producere poßit. ad causam autem respicere, & animum habere, quãuis aliquando ex usu sit, si uires ualeant, non tamen semper expedit, cum interdum periculum sit, ne febris ægrum interimat. Ergo causam potißimũ, & maximè abscindere decet, sed extinguendæ febris cura deponenda non est, si quoad causa excindatur, æger sufficere non poßit.

24 Quot sũt quæ in corpore humano medicũ cõseruare oportet? Tria. ipsã spirituũ substãtiam quæ tantũ nõ singulis momẽtis alteratur, & alia & alia est, & ipsas solidas particulas, quas ex semine ortũ habere palã est, & carniũ substãtiam naturãue quæ per mẽbra interfusa est. sed solida quidẽ in ijs qui adhuc augẽtur, numero totidẽ perstãt, in iã perfectis magnitudine quoq; æqualia sunt. carnea autem substantia, quãuis animal augeri desinat, incremẽta suscipere potest. Horũ omnium substantiam tum in quali tum in quanto tueri operæpretium est.

25 Quot sũt quæ extrinsicus curãt morbos? Tria. fortuna quæ ut in omni re alia dominatur, ita quoq; in medicina nõnullã partẽ sibi uẽdicat, & ars, & artifex, sed hæc omnia mediante natura corporum agunt, quæ per se primò & principaliter malam quancunq; functionem extirpat, à qua uitiosæ functiones proueniunt.

26 Quot sunt pulsuũ differẽtiæ in unaquaq; dimẽsione? Tres. secũdũ longitudinẽ quidẽ arteriæ lõgus, & breuis, & mediocris. secundũ latũ uero latus, & cõmoderatus, & angustus. secundũ autẽ profunditatis dimẽsionẽ, altus sublimisue, & medius, & humilis. Horum cuiusq; dimensionis differentiæ si singulis alterius componantur, uiginti & septem pulsuum differentiæ nascuntur.

27 Quot sunt pulsuũ differẽtæ quæ attẽduntur ex tẽpore in quo arteria dilatatur? Tres. uelox & tardus, & medius, uelox quidem qui ocyus spatium decurrit, tardus qui lentè progreditur, & symmetros id est commoderatus.

28 Quot sunt quæ in pulsibus cõsiderare oportet. Tria. diastolàs id est distinctiones cum arteria attollitur, systolàs id est contractiones cum demittitur, & quietem quæ inter dilatationis unum & alterum tempus capitur.

29 Quot sunt pulsuũ differẽtiæ ex parte tenoris quo cũ arteria cietur? Tres. uehemẽs cũ uiolẽtius icit, & tãgẽtis manũ pulsat, amydròs hoc est obscurus, cũ imbecillius, & quasi sine ictu moueri dignoscitur, & sine ui ferit, & ĩter utrũq; medius.

30 Quot sũt pulsus in quibus contingit, ut systolé id est contractio arteriæ intro se recipiẽtis persentiri poßit? Tres. qui maximi sunt, & qui uehementißimè feriunt, & durißimi quatenus fieri licet. ij namq; si tarditatis aliquantulum accedat, ut scilicet pulsus non ocyus feratur, multum adeo manifestas contractiones habent. In cæteris qui tales non sunt, uanam in dignoscenda contractione (quam

systolen uocant) impendas operam.

31 Quot sunt pulsuum differentiæ cõsideratæ ex parte tẽporis quod inter quietẽ & motum impenditur? Tres. rarus, & frequens, & medius. rarus cum multo interposito spatio temporis ad distinctiones arteria redit. creber cum exigua quiete media, mox arteria distinguitur, & inter unam & alteram distinctionem modicum absumitur, medius nec multum tardat, nec properat, sed maturè reuertitur.

32 Quot sunt pulsuum differentiæ qui tunicam arteriarum respiciunt? Tres. durus, & mollis, & medius, cum uel arteriæ membranum durius uel mollius est, uel medio modo se habet. Sunt aliæ tres pulsuum differentiæ ex parte eius quod intra arteriam infusum est, plenus scilicet cum arteria ueluti solidior, & plenior tactui exponitur, & uacuus cum inanis & cassa tangentibus sese offert, & medius.

33 Quot sunt quæ fugiũt in pulsu & sub affectum uel sensum tactus non cadũt? Tria. diastolês primæ partes, & systolês postremæ, & quies inferior, anteq̃ arteria incipiat dilatari, quoniam cum nec systolè tota nec diastolè cognoscatur, fieri non potest, ut quies ima quanta sit, apprehendi possit.

34 Quot sunt pulsuum qui rythmo uacant differẽtiæ? Tres. qui etenim à rythmo naturæ uel ætati debito ad alterum proximè constitutum defflectit, parárythmos est, qui uero ad longè diuersum conuertitur, eterorythmos dicitur, qui autem nullius naturæ rythmum reseruat ecrythmus nuncupatur. Nullus autem pulsus est qui rythmum ex toto non habeat, sed quemadmodum cytharædus mutus dicitur, qui uocis decorẽ non obtinet, pari modo pulsum rythmo carere dicimus, qui quem & qualem habere deberet, non habere cognoscitur.

35 Bini musculi in omni motu uoluntario corporis contrarium positum obtinentes esse necessarium est, quorum altero pereunte utramq; lationem aboleri, operæpretium est, quia ambæ se mutuo consequuntur.

36 Binos cor habet uentriculos, & gemina omnium sensuum instrumenta habemus, ut si in altero læsio contingat, alter seruetur incolumis.

37 Quot sunt quæ committere dentium dolorem possunt? Tria. nerui quibus cum ab ima radice subiectis colligantur, & ipsimet dentes. nam cum nutriri eos, & augescere constet, inflammatione quoq; tentatũ iri operæpretiũ est, dentes autem incrementum capere inditium est, quia oppositis exemptis, maiores subinde euadũt. Postremo gingiuæ inflmamatione laborantes sunt causa, ut dentes intolerabili & impatili dolore torqueri sibi uideantur.

38 Quot sunt calidissima in corpore? Tria. sanguis & spiritus & bilis flaua.

39 Quot sunt dolores capitis qui in febribus acutis contingere solent? Tres. qui

omnes ſeptima ab initio die terminantur, quidam enim prima mox die infeſtat, qui ſeptima finem ſortitur, quidam alius tertia die incipit, qui nona uel undecima terminatur, alius ſexta die corripit, qui in decimamquartam exitum habere ſolet.

40 Quot ſunt ſigna ex quibus magnitudo capitis non ob multitudinem materiæ, ſed ob facultatis conformantis uires talis eſſe effecta cognoſcitur? Tria ſi egregiè & eleganter conformatum eſt (hoc enim ſemper ex bono eſt) ſi orta ab eo ut colli partes, & nerui, robuſta & fortia fuerint, & ſi oculorum lumina acre & acutum quid inſpexerint, ſi quod uero aliud eſt caput, cui eæ notæ non adſint, ob copiam materiæ tale conformatum eſt.

41 Quot ſunt quæ ex flatu retento prouenire conſueuerunt? Quatuor. uertigo capitis, ſurſum halitibus cõmeantibus, & cõuulſio muſculis flatuum plenitudine diſtẽtis, & colicus affectus deorſum non ſubeũte flatu quopiam, & hydrops tympanites in quo pulſato uentre tympani ſonus pernotatur.

42 Quot ſunt quæ uinũ intemperatè bibitum efficere imprimis cõſueuit? Tria. Primo nãq; ueneris excitat appetentias aucto calore. Ad hæc rationis uſum perturbat, cerebro uaporibus oppleto, & tandem ad iurgia & excandeſcentiam animos mouet, quam eſſe efferueſcentiam caloris circa cor diffinire ſolent.

43 Quot ſunt rigoris differẽtiæ qui ab interna diſpoſitione ſine extrinſica cauſa contingunt? Tres. tertianus quem qui habent ſiti ingenti in alto premuntur, & ſenſum obtinent acſi illis corpus ab acutis aculeis pungeretur, alius quartanus eſt uehemens nimis, ſimiliſq; rigori, qui per hyemẽ maximè algioſam illis accidit, qui aeri ſe ſe expoſuerunt. tertius eſt ad quem febris non ſequitur, ueteribus non ita frequẽs, qui ſubinde tunc locum habet, cum quis per otium uictu lautiori uſus eſt, qui humores pituitoſos, & lentos accumulare poſſit, atq; hij tales uel paululum moti, uel Soli expoſiti horrore tentantur, ſi autem uehementius moueantur rigeſcunt.

44 Quot ſunt humores ſimplices ex quibus fermè phrenitis id eſt delirium generari ſolet? Tres. ſanguis & bilis cum flaua, tum atra, ſed deliria quidem quæ à ſanguine fiunt, gaudium & riſus comitantur, quæ à bile ortum habent, cum audatia & cũ quadam temeritate cõſtant, qui uero cũ furioſa quadã & ferina inſania delirãt, atra bile uẽtriculos cerebri occupãte, eos delirio affici, maximè exploratũ habetur.

45 Quot ſunt cauſæ quas propter ſanguinem expuere conſueuerũt? Tres. uel ſcilicet propter rupturã uenarũ, uel propter anaſtomoſin id eſt oſcillorum apertionem, quando oſcilla uenarum hiant, & aperiuntur, quod fit cum quis calentiori & humentiori uictu uſus eſt, uel propter diábroſin id eſt eroſionem, cum acres & mordaces ſucci, tunicas & mẽbranas rodunt, & uellicant, hactenus ut ſanguis erũpat.

46 Quot sunt causæ quas propter uenæ disrumpantur, ut sanguis sputo reddatur? Tres. una externa propter ictum, percussionem, casum, clamorē, & propter multitudinem nimiam quam uasa protegere non possunt, & frigiditas quæ uenas disrumpendi uim habet.

47 Quot sunt modi quibus sanguis sputo excernitur? Tres. uel per uomitū, quoties in uentriculo continetur, quod expuitur. uel per tussim ualidam, cum uel pulmones, uel thorax excernunt. & per excreatum cum aspera arteria demandat.

48 Quot sunt causæ cur cicuta cum sturnos nutriat homines si edatur interficit? Tres. ob meatuum latitudinem, per quos ad cor ipsum transitio est. ob multitudinem caliditatis quæ confringere & in tenuia minutaq; partiri, & ueluti manuducere potest pharmacum quod frigefaciendo perimit. & ob arteriarum ingētem tractū, quæ noxam ocyus, cum follium modo distinguūtur, ad se contrahūt. Vnde quæcūq; pharmaca extinguendo, & ui frigoris uitam subuertunt, si in uenis amplius morentur, profectu tēporis nutriēdo esse possunt, quæ uero putrefaciunt, tempore deteriora reddūtur, & quātò magis in corpore perstāt, quia putrefactio magis augetur.

49 Quot sunt componendi oxymelitis id est aceti mulsi rationes? Tres. nam uel ad mellis probè despumati portionem unam, aceti dimidium adijciūt, & iterum decoquunt, quoad amborum qualitates, in unum commisceātur. uel pondo unum mellis cum duplo pondere aquæ miscent, & ubi efferbuerit, aceti subduplum apponūt, & iterū efferuefaciunt. uel ex aceto, & duplo melle, & quadruplo aquæ mox à principio mixtis mulsum efficere acetum solent.

50 Quot sunt olei rosacei (quod rodinon uocant) conficiendi modi? Tres. namq; uasculum oleo acerbo (quod omphacion nuncupant) & rosis rubentibus: quibus ungues summi detonsi sint, oppletum, & probè obturatum, per quadraginta dies insolant. uel in altos puteos per tantum tempus defodiunt, flagrantius etenim redditur ui frigoris astringente, uel tandem in telluris scrobes recondunt.

51 Tria sunt quæ mortem accelerare dicuntur, balnea, uina, uenus.

52 Quot bona ex exercitio proueniunt? Tria. frequenti enim attritu membra solida duriora, & ad uix patiendū prōptiora redduntur, secūdò calor innatus maiore copia inaugetur, tertiò spiritus frequentior redditur, & acceleratur, confertimq; aeris magna uis subintrat, hoc enim omnibuus gymnasijs peculiare est, ut respiratio crebrior euadat, unde meatus expurgantur. Quocirca cauere operæpretiū est, nè digestionibus cibi non peractis, quis ad exercendum & fatigandum corpus se conferat, nè crudorum humorum colluuies ad artus propter calorem, cuius munus est trahere, conuellatur.

53 Quot laudes in primis ouis aſcribũtur? Tres. Prima quòd celeriter & ocyus nutriũt, & in ſanguinem probum conuertuntur, ſecũda quòd minimũ excrementorũ relinquunt, tantum enim ſanguinis gignere dicuntur, quantum ponderis habent. tertia uirtus ouorũ eſt, quòd ſanguis qui ab ijs, generatur benignus & familiaris nimium, ſubtiliſq; adeo atq; cognatus illi eſt, à quo cor ſentit alimoniam.

54 Quot ſunt morbi comitialis (quã epilepſiam uocãt) ſpeties? Tres. Vna eſt, cum cauſa committens morbum, in cerebro, uel in eius uentriculis continetur, & cerebrum primaria affectione laborat. Secunda eſt cum ob compaßionẽ (quam ſympathiam uocãt) ad os uentriculi, cerebrum afficitur, & noxam ſentit. Vltima ſpeties eſt, cum ab una aliqua particula, ut manu, uel pede, uel utero in fœminis, aſcendens uapor auræ frigidæ cuiuſdam in modum, cerebri ſedem peteßit, unde præcipites in terram cadunt, & conuulſione totius corporis tentantur. plæriq; etiam peſtilẽtia graßãte, in hunc morbũ ex colico affectu deuenerũt, ſed omnes interierũt.

55 Qui potißimum comitiali morbo capiuntur? Infantes primũ, qui ubera adhuc matris lactant, deinde pueri, ultimo adoleſcentes, & qui ætate uigeſcunt. ſenes autem rarum eſt, & qui pronam ætatem agunt, ut in hunc incidant morbum.

56 Quot ſunt melãcholiæ ſpeties? Tres. Prima eſt, cum atrabilioſus humor in cerebro contentus, inſaniam progignit. Altera eſt cum totum corpus perinde ac cerebrum ad atram bilem commutatum eſt. Tertia melancholiæ ſpeties eſt (quam tum hypocondriacam, tum flatuoſam nuncupare conſueuerũt) cum hypocondrijs. qui ſtomacho adiacent, inflammatione affectis: & ad caput halitum quempiam uel humoris partem tranſmittentibus, melancholia procuratur.

57 Quæ ſunt ſigna maximè communia eorum qui melancholica affectione tenentur? Tria. timor, & animi mœror triſtitiaue & miſanthropia id eſt odium in homines, cum ſolitudines petunt, & hominum congreßus, & ueſtigia deuitant & pati non poßunt.

58 Quot ſunt difficilis inſpirationis nomina? Tria. aſthma cum crebro anhelant, dyſpnœa cum nimis difficulter ſpirant aerem externum, & orthopnœa cum non niſi recta ceruice ſpirare poßunt.

59 Quot ſunt particulæ quibus dolores uehementißimi incumbere conſueuerunt? Tres. os uẽtris quod ſtomachum uocant, propterea quia maximè neruoſum eſt, & renes cum calculo meatuum anguſtias ſubeunte torquentur, & colon inteſtinum cum excrementa humoribus pituitoſis & lentis obſtruentibus exitum non offendũt. oculi etiam nonnunq; intenſo maximè dolore infeſtantur, quia neruis maximis qui ad uiſiones faciunt ſunt præditi.

60 Quot ſunt partes quibus præſidia aßiduè permutari operæpretium eſt? Tres. oculi, uix enim quicquam illis adhærere ſolet, & nares cum uel polypode uel ozœna laborant, quia ob humorum à capite defluxum medicamenta obtunduntur, & affectus qui intra ſedem incũbunt, decurrentibus enim illac excrementis & alui ſuperfluitatibus, uis medicamentorum hebetatur, & exoleſcit.

61 Quot ſunt defluxionum differentiæ à capite? Tres. coryza id eſt grauedo, cum ad nares defluxio deriuatur, catarrhus cum ad fauces incumbit, & branchos id eſt raucedo uel arteriacus affectus, cũ in animæ citro, ultroq; meantis iter affecta arteria fluxiones adueniunt & incidunt.

62 Quot ſunt morbi qui ſe orſum ſingulis inteſtinis adueniũt? Tres. ileos intenui inteſtino cum adeo obſtructione obſeſſum eſt, ut per oris hiatum excrementa reddantur, & colicus affectus cum colon inteſtinum dolores uehementißimos committit, & tineſmòs id eſt tormina in inteſtino recto quod poſtremum eſt.

63 Quot ſunt uiſcera quæ ſitim ingentem committere ſolent? Tria. uentriculus, cum caliditas, uel ſiccitas, humidum ſubtile quod in ore uentriculi eſt, depaſcitur, unde & frigido irrigari, & potu cõſpergi exoptãt. & pulmones calidi, cum propter uiciniam humidum à uentriculo exhauriunt, ſed ſitis quæ à uentriculo oritur, potu extinguitur, quæ a pulmonibus ortum habet, aeris frigidi ingreßu mitigatur. Sed & renes quoq; ſitim faciunt, cum ea ægritudine (quam diabetem uocant) laborant, cum eorũ facultas attractrix ualida eſt, retentrix uero imbecilla, unde ſitim uehementem inducunt, quia humorem uentris exugunt, & nihil retinere nouerunt, unde dipſacòs id eſt ſiticuloſus hic affectus dictus eſt.

64 Quot ſunt loca ex quibus pus in urina ſanieſue apparens deriuari poteſt? Tria. renes & ueſica, & urinarij meatus, per quos urina ad ueſicam tranſcollatur, quos ob id uretéras uocant. Sed ſiquidem pus commixtum cum urina appareat, ex renibus effundi denotatur, ſi uero deorſum mox in fũdo matulæ ſubſiſtat, ex ueſicæ folliculo deriuari conſtat. Dolor autem inter renum & ueſicæ locum infeſtans, uretéras ulceratione affectos eſſe demonſtrat. Eodem modo ſi ſanguis per urinam effluat, diſtinguendum eſt, unde ueniat, nam ſi lotio commiſcetur, ex renibus effluere certũ eſt, ſi uero in imo uaſis ſubſideat, ex ueſica effunditur, ſi autẽ pus dumtaxat mingatur, in cole ulcus conſiſtere, dubitandum utiq; non eſt.

65 Quot ſunt malorum diſcrimina? Tria. alia enim ſunt acida, quæ oxéa uocant. alia acerba quæ auſtera à Græcis dicuntur, & tertia dulcia. totidem ſunt ceraſorum, & punicorum malorum differẽtiæ, quædam enim ſunt acida, quædam dulcia, & quædam acerbitatem cum dulcore mixtam oſtẽdunt. acida pituitam in uentricu-

lo incidunt, auſtera ori uentris robur adijciunt, dulcia uentriculo inimica.

66 Quot ſunt ſigna quibus dolor lateris ab inflammatione epatis diſtinguatur? Tria. dolor pũgitiuus, & pulſus ſerræ modo ſtridulus, & tuſsis cũ excreatu eius humoris indice, qui committit morbum. Quibus autem iocinus inflammatione obſeſſum eſt, nec pungitiuum dolorẽ habent, nec pulſus ſerrinos, & tuſsis ſemper ijs arida & ſine ſputatione eſt. reliqua autem ut febris continua, ut difficilis ſpiratio, ut dolor ad ilia & claues perueniens, & tuſsis, utriſq; ex æquo accidunt.

67 Quot ſunt doloris capitis differẽtiæ in febribus? Tres. nam quidam in prima mox die accidit qui in ſeptima terminatur. alius in tertia corripit, cuius nona limes extremus eſt. quidam rurſus à quinta die capitis dolore tentantur, quem in decima quarta contingit ſolui.

LIBER QVINTVS EROTEMATVM IN QVO PER SINGVlas corporis particulas proceditur.

QVot ſunt ad quæ uſus particularum quæ in homine habentur mediconouiſſe neceſſarium eſt? Tria. ad curationes, ad præſagia, ad dignotiones morborum, melius enim curabit, qui dignitates partiũ cognouerit. Vt enim qui nouit ambulationis quidem pedes eſſe organum, coctionis uero uẽtrem, ſi uel inceſſus uel cõcoctio lædatur, quarum particularum uitium eſt, & quibus, ſuccurrere præſidijs debeat, percepit. ita qui rationalem animæ uim in cerebro poſitam didicit, prõptius deliria, inſanias, obliuiones, ſtupores, & alios morbos per quos perit rationis uſus, aptius medicabitur, ſi negotium faceſſat membro in quo facultas principem magiſtratum gerens, dimoratur. Sed & certius præſagiet, qui q̃tum prodeſſe nata ſit quæq; pars, perpenderit. & rectius locum affectũ dignoſcet, qui partium intus poſitum ante habuerit perceptum. Non modicum item ad redarguendos ſophiſtas molimem utilitatum cognitio affert (qui nec coctiones, nec iudicationes, nec aliud quid prouide à natura fieri, quod medici emulari ſtudeãt, arbitrantur) ſi magnam feciſſe prouidentiam in conſtitutione particularum animalis natura demonſtretur.

2 Quot ſunt in quouis mẽbro per quæ aucupari utilitatem poſſumus quã propter particula facta eſt? Tria. Primum craſes hoc eſt miſturæ uel temperamẽta, poſt hæc quæ neceſſario cõſequuntur, ut odores, colores, ſapores, leuigatio, aſpredo, mol-

lities, durities, & deniq; quæ postremo necessario accidunt, ut situs, positio, cõformatio, complexus. Et membrum quidem frequẽtissimè propter operationem quæ à membri temperatura peragitur, necessarium est. Non raro autem propter aliquid eorum quæ de necessario ueniunt, ut oculus non quia taliter temperatus: sed quia sic coloratus, in tantum utilis est, & ossa non q̃ quippiam agant, sed quia duritiem consequuta, in tantum usum aliquem præstant.

3 Quot sunt uentres cerebri? Tres. duo quidem molles anteriores, & alius durus posterior, quem parencephálida hoc est cerebellũ Græcorum optimi appellant.

4 Quot sunt utilitates quas cerebri anteriores partes animalibus præstant? Genere triplices. Primum & principalissimum est inspiratio. Secundum odorum dignotio. Tertium est superfluitatum excrementorumue à cerebro purgatio.

5 Quot sunt in capite suturæ? Tres. Prima coronaria per medium caput secundum latitudinem fertur. Secunda ad sagittæ modum ex medio tẽpore usq; ad summum uerticem recta tendit, & primam secat. Tertia hinc incipiens dextra & sinistra uadit, & lambde litteræ figuram emulatur.

6 Quot sunt membranæ capitis? Tres. duæ quidem inter craneum & cerebrum (perinde ac inter ignem & terram bina sunt elementa) dura scilicet meninx, id est mẽbrana. & choroides, multis uenis & arterijs ut chorion id est secunda mulierum scatens, quæ tum extra cingit cerebrum, tum intro reticularem efficiens plexum, totum ipsum continet. & pericraneon uocata membrana, quæ ex dura meninge nascẽs circum craneum undiq; (ut nomen indicat) obtenditur, & per suturas erũpit foras.

7 Quot sunt commoda propter quæ capitis suturæ sunt factæ? Tres. Prima ut illac effluant tenues & fulginosæ superfluitates quæ ascendunt, & uiã moliuntur ad cerebrũ. Secunda ut si uulnerari cõtingat caput, uulnus non per totũ dispergatur, sed ibi ubi craneon diuisũ est, detineatur. Tertia ut uasa subtilia, & quædã tenuia ligamenta per eas excidant, quibus cum craneo crassa meninx copulatur.

8 Quot sunt utilitates propter quas crassa meninx in cerebro duplicatur? Tres. Prima ut inter plicationes uenas recipiat, quæ ad summitatem capitis perueniunt. Secunda ut cerebrum à cerebello distingat. Tertia ut inde oriantur ligamenta quibus cum craneo connectatur.

9 Quot sunt foramina ossium in craneo per quæ crassæ cerebri superfluitates expurgantur? Tria. duo spongiformia ad nares tendentia. unum cribro simile pertusum usq; ad palatum.

10 Quot sũt in collo q̃ cerebrũ cũ corde cõnectũt? Tria. nerui, & uenæ sphagitides id est iugulares, & arteriæ carótides q̃ à caro sopore profũdo nomẽ acceperũt.

11 Quot sunt in mandibulis musculorum ordines? Tres. Quidam enim sunt in superna parte inferioris labri (quod solum mouetur) positi, qui os exactè claudunt, cum fuerint tensi. Alij minores à posterioribus capitis partibus procedentes sub infernum mentum implantantur, qui tensi aperiunt ualde & deducunt ora. Sunt & masetéres id est masticatorij nominati, qui oris rictus circunducunt, & uersant, ut probius cibus subigatur.

12 Quot sunt nerui in unoquoq; tempore? Tres. duo molliores, & unus durus ad motum qui per foramen cæcum quod prope auditorium porum est, demandatur.

13 Quot commoditates exhibet columella oris (quam & gargareôna, & staphylèm cum inflammata est, id est uuam nominant)? Tres. Prima nè aer frigidus subitò & affatim ingreßus, nullo aditum acceruatim prohibente, refrigeret cor & spiritacea mēbra. Secundo uocis instrumentum est percutiens tanq; plectrum palatum, refrigerantur namq; thoracem & pectus, & inuociles fiunt, quibus hæc abscißa est tota, quod cauere oportet. Et postremò in hoc utilis est, ut inspirantibus per nares (ut nunq; non inspiramus, & non per ora, nisi si magna urgeat næceßitas) puluerem aliquem spirando attractum, qui suffocationem inducat, aut destillationē aliquā si à capite descēderit: prima suscipiat, q; in uocalē arteriā decidat.

14 Quot sunt corporis partes per quas tum inspirant animalia, tum uicißim spiritum reddunt? Tres. Nares per quas dumtaxat ultro citroq; inspiratio est, cum animal bene habet, & nulla maior næceßitas urget. Et oris hiatus rictusue quoties maius quid respirare coguntur. Et postremo arteriæ totum per corpus sparsæ aerem externum circum, & undequaq; refrigerando calori corripiunt & per uices rursus uapores fumo proportionales expellunt, per eam quam uocant adilon diapnóen id est insensilem transpiratum.

15 Quot sunt laringis chartilagines quæ uocis organum principalißimum est? Tres. scutiformis quædam à circulo exacto aliquantum deffitiens, & alia illius orbem replens, & tertia quam cymbalarem nonnulli, aritenoidê Galenus nominat.

16 Quot sunt uocis præcipua & maxime næceßaria instrumēta? Tria. Larinx in qua uox conformatur, & palatum quod est tanq; quoddam tintinabulum, ad quod illiditur uox, & gargareon hoc est columella tanq; plectrum quod tintinabulum percutit.

17 Quot sunt uasa ex quibus tota pulmonis substantia cōtexitur? Tria. asperæ arteriæ quæ primæ spiritum inspiratum suscipiunt, uacuæ sanguine existentes. leues arteriæ per quas spiritus ad cor trāsumitur, & tandem uenæ duas tunicas habētes, quæ sanguinē à cordis dextro uentriculo defferūt, ex quo pulmones nutriātur.

18 Quot sunt dentium series? Tres. quidam tomis id est incisiui dicuntur, qui cibos diuidunt, & cynodóntes id est canini à canibus nuncupati (in quibus ut & in cæteris animalibus quibus oblonga faties est, multi & acuti sunt) & demum gomphij uel mylæ uocati id est molæ uel molares, asperi, & duri &, ampli, qui ritu molarum in exactum leuorem uertunt alimentum.

19 Quot lobos hoc est pinnas pulmones habent in parte dextra? Tres. quorum duo spirationibus subseruiũt. tertius substerniculum & stragulũ est uenæcauæ.

20 Quot sũt ex quibus perfecta in uẽtriculo coctio dignoscitur? Tria. fames hoc est uehemẽs cibi appetẽtia, & ructus quidã oris, & moles uentris compreßior.

21 Quot sunt partes in tota manu? Tres. Prima brachiũ, post cubitus, in quo radij & ulnæ insunt oßa, & summa uel postrema manus quã acrochira nominant.

22 In quot partes distribuitur summa manus? In tres. in carpum scilicet quem pulsum tangentes contrectamus, & metacarpium, & digitos. Hijs aliæ tres similes in pede correspondẽt. tarsos sublimior pedis pars, & pedion id est planities, & qui sequitur digitorum ordo.

23 Quot sunt musculorum genera quæ digitos mouent? Tria. alij namq; flectunt ab interna parte positi, alij tendunt extrinsecus locati, alij altrinsicus constituti ad latera conuertunt.

EROTEMATVM NVMERI TERNARII LIBER SEXTVS IN

quo quàm plurima quæ ad moralia, & physica, & liberales artes concernunt, continentur.

QVot sunt bonorum genera, sine quibus perfecta, & exacta felicitas constare non potest? Tria. Bona animi, ut ingenium, memoria, & uirtutes omnes. Bona corporis, ut uires, agilitas, magnitudo, formositas, nõ enim omnino fœlix est, qui forma spetieue turpißimus est. Et bona fortunæ ut opes, famuli, ciuilis potentia, honores, & reliqua id genus: quæ si non adsint, inquinare fœlicitatem poßunt: hijs enim bonis priuatus, & si infœlix iure dici non debet, fœlix tamen nullo modo nominari potest. Nam qui fœlicem sapiẽtem in eculeo positum eße aiunt, uel uolẽtes uel nolẽtes omnino nihil sapiũt.

2 Quot sunt potentiæ animæ? Tres. Intellectus, memoria, & uolũtas, hæ autem sibi inuicem uice mutua reciprocantur. Quidquid enim intellectus intelligit, memoria meminit, & uult meminisse uoluntas, sic uice uersa de alijs dicendum est.

3 Quotuplex est bonum? Triplex. utile, ut algentem uestem crassam habere. honestum ut ex purpura si locuples est. & iocundum, ut si mulctitia; & stolam muliebrem quis sumat. Scire autem licet quòd bonum pro utili, & pulchrum pro honesto frequenti consuetudine usurpatur, ut optima sanitas, pulcherrima uirtus, iocundissimum re amata potiri.

4 Quotuplex uita est? Triplex. Diuina, & humana, & animalis. Est enim in homine tum intellectus, tum sensus. Quando igitur intellectu magis utitur, diuinus est, & priorẽ illam uitam agit. Cũ uero sensibus dat operam, animalis, & belluinus redditur. Cum autem tum sensuum munia, tum intellectum exercet, plane hominem se gerit.

5 Quot sũt partes sciẽtiæ moralis? Tres. Vna est ethicè qua unius cuiusq; hominis mores formantur. Alia est politicè qua ciues reguntur. Tertia est œconomicè qua domum rectè quis regere suam potest.

6 Quot uitas seu uiuendi rationes esse constat, quibus homines se immiscere solent? Tres. Quædam enim contemplatrix est, quæ in inspectione diuinarum & pulchrarũ rerũ uersatur. Alia est politica siue ciuilis uita, uel actiua, quãdo agendo, patriam, &, parentes & amicos bene demereri officijs contendunt. Tertia est uoluptuosa cuius finis & fœlicitas, in uoluptatum usu collocatus est. Prima uiuendi ratio contẽplatioue regiæ administrationi compar esse dignoscitur, quæ omniũ optima est. Actiua aristocratiam maximè referre uidetur, quæ à regio principatu secundas partes sibi uendicat. Postrema quæ uoluptatem asserit, populari regimini affinis est, quando populi pro arbitrio cuncta disponunt.

7 Quot sunt næcessaria ut aliquid agatur? Tria. inuentio & iudicium, & perfectio eius quod fieri habet. Imprimis enim inueniri oportet quod sit agendum, deinde uero iudicare de inuẽtis operæpretiũ est. postremo requiritur, ut ex utrisq; quod sit faciendum, præcipiatur. hoc ad prudentiam spectat, illud ad synesim: id est intellectionẽ (quã Græci uocãt) pertinet. primũ eubulia uirtus à Græcis dicta facit.

8 Quot prudentiæ partes traduntur? Tres. preterita meminisse, præsentia rectè disponere, & futurorum prouidentiam habere, uel ut alij uolũt, bene cogitare, bene dicere, & postremo bene facere. hinc Mineruam Tritoniam nuncuparunt.

9 Rerum aliæ sunt absolutè bonæ, ut deum reuereri, patrem colere. aliæ sunt malæ in totũ ut furari, stuprum cõmittere. aliæ sunt indifferẽtes, quas adiaphorus

philosophi uocant, ut disputare, ducere uxorem, forum petere, tondere capillum. Sed enim quæ bona sunt, nostra sponte sequi, mala uero fugere nullo suadente, pro uirili debemus. In indifferentibus uero, tum amicis, tum parentibus gratum facere, & morem gerere possumus.

10 *Quot sunt politiarum genera? Tria. Quædam enim est politia regalis, quando unus populum regit, & unius imperio cuncti subiecti parent. Alia est aristocratia, quando optimi res publicas gubernant. Postremo est ciuilis potentia, quam ochlocratiam, & democratiam Græci nuncupare solent, quod fit, quando plebis & multitudinis promiscuæ (quam ochlon id est turbam uocant) arbitrio & libidine cuncta disponuntur & procedunt.*

11 *Tres sunt sensus quibus alia animalia non delectantur. Visus, & auditus, & obfactus: ijs enim dumtaxat fortè ex accidenti gaudere possunt, quia se epulas inde habitura sperant. Gustus autem & tactus sensoria communia, maximè cum brutis pecudibus habemus. Vnde intemperantes, & incontinētes, non qui plus uideant, aut audiāt, aut oleāt, quàm æquum est, sed qui gulæ & Veneris uoluptates sectantur.*

12 *Quot in hominum sortes rem publicam suam quam instituit, Plato distribuit? In tres. In custodes qui salutem urbis procurarent, & eam consilio tuerentur. Et in epicuros id est auxiliatores, uel bellatores, qui ad bello defendēdam comparati patriam essent, si quando res posceret. Et postremo in thétas id est agricolas, uel opifices, qui artium munera exequerentur, & manuarias operas prestarent, deq; næcessarijs curam facerent. Primis rationalis animæ pars quæ princeps est, correspōdet. Secundis uindex animi portio, quā irascibilem uocant, compar est. Concupiscibilem autem particulam, ultimi hoc est agricolæ referunt.*

13 *Quotuplex iusticia est? Triplex. Legalis. cum mores, & leges, & patriæ instituta seruantur. distributiua cum unicuiq; pro meritis secūdum geometricam rationem, quod iustum est distribuitur. Et commutatiua, qua ementes, uendentes, locantes, conducentes, in cōtractibus utūtur, qui solā arithmeticam æqualitatē attendūt.*

14 *In contractibus & rebus in quibus iustè facere possumus, quot sunt hominum species? Tres. Quidam enim cūctis quod est æquum, pro dignitate distribuunt, qui iusti appellantur, nec magis nec minus habere uolunt. Quidam plus retinere sibi cupiunt, quod uitium pleonexiam appellant. Alij tandē deficiunt in minus habēdo.*

15 *Quot sunt uirtutes quæ toti animæ non ratione partium conueniunt? Tres. iusticia, & magnanimitas, & liberalitas. Reliquæ uirtutes, ut prudētia, fortitudo, tēperātia, in tribus animæ partibus intelligibili, irascibili, & cōcupiscibili reponūtur.*

16 *Quot sunt iniusticiæ species? Tres. Impietas cum quippiam aduersus deum, uel*

uel dæmones, uel in uita functos, uel erga parentes, uel erga patriam indigne committitur. Secunda ſpecies pleonexia à Græcis uocatur, cum in contractibus quod potius & præſtantius eſt, ſibi uendicare nituntur. Tertia, iniuria dicitur quando cum aliorum damno uoluptates ſibi comparant.

17 Quot ſunt auaritiæ ſpecies? Tres. æſchrocerdia id eſt turpe lucrum, quando undique quæſtum facere uolunt, & lucrum maioris quàm honorem pendunt. Phidolia quando in ea quæ oportet, ſumptus facere uerentur. Vltima ſpecies limbia dicta à Græcis eſt, quando inſumunt quidem, ſed parce & ſordide ut magis lædantur, quoniam non in tempore pecuniam prodegerunt.

18 Quot ſunt excandeſcentiæ quam orgelóteta Greci uocant ſpecies? Tres. acrocholia; id eſt ſumma bilis, & picria, id eſt exacerbatio, & rathymia id eſt tarditas deſidiaue.

19 Quot ſunt ea in quibus pueri uerſari debent, uſq; quo in uiros euadant? Tria. in gymnaſijs corporis, ut ad ſubeundos labores ſufficere poßint, & in moribus, huius enim rei cura potißimum habenda eſt, & in artibus ingenuis quas eleutherias uocant.

20 Tria ſunt quæ potißimum in iuuenibus commendantur. auctoritas, ſi non niſi rogati & tria quod aiunt, uerba loquantur, ſic enim fiet, ut nec turpia, nec mendoſa, nec inania ipſi uerba proferant, quod iuuenum peculiare uitium uidetur. ad hæc pudor maxime iuuenilem ætatem decet, hoc enim ne inhoneſta committere audeant, continentur. & hic imprimis colos uirtutis ingenuæ argumentum eſt, ſi facies rubore quodam ingenuo diffundatur. Poſtremo obſequium maxime conueniens eſt, & adeſſe oportet, ut cum ipſi uitio ætatis quid facto ſit opus, peruidere non poßint, maioribus natu & recta monentibus, ſeſe morigeros præſtare uelint.

21 Quot modis circa pecunias ſe habere homines poßunt? Tribus. nam uel liberales ſunt, & medium tenent, uel auari, uel prodigi quos aſotos uocant.

22 Quot modis in uſu ciborum quiſpiam ſe gerere poteſt? Tribus. uel enim temperatus eſt, & honeſtas dumtaxat uoluptates ſequitur, uel deficit quoniam inſenſilis, uel ſuperat, qui incontinens & intemperans eſt.

23 Circa timores qui ad mortem pertinent, quot modis ſe habere poßunt? Tribus, Nam uel mortem honeſtam ſubire non recuſant, quando oportet. uel timidi ſunt, & quæ nou ſunt timoris digna expaueſcunt, uel audaces ruunt in mortem.

24 *Quot communitates requiruntur in domo perfecta? Tres. uiri ad uxorem. & domini ad seruum, & parentis ad natos.*

25 *Tres sunt causæ quas propter uxorem ducere conuenit. Primo gratia prolis habendæ. Secundo ut stupra & uetitæ libidines, uenusque non licita euitentur. Tertio ut alter alterius officio in uitæ muneribus præsidioque adiuuentur. distincta enim sunt officia uiri & uxoris.*

26 *Quot sunt uitia in quæ mulieres impensiores esse solent? Tria. gloriæ, laudisque cupiditas, qua qui carent, magis concupiscunt. & intemperantia in uoluptatum fruitione, non enim tam rationis fræno quàm uerecundia nè turpia agant, cobibentur. & garrulitas ut uirorum secreta alijs mulierculis pandant. Gloriari enim uelle uidentur, quòd à uiris magis diligantur, cum sibi animi abdita aperiant.*

27 *Quotuplex est appetitus qui cognitionem sequitur? Triplex. Vnus est intellectiuus qui dicitur uoluntas, duplex est sensitiuus quorum alter est irascibilis, quo animalia quæ sunt uitanda & noxia à se amoliuntur, alius est concupiscibilis, quo prosequenda sibi comparant, ut ignis quà leuis quidem est, supera loca conscendit, caliditate autem frigiditatem repulsat. appetitus autem innatus qui inest plantis, nec per participatum nec per substantiam cognoscitiuus est.*

28 *Quot sunt mentis partes? Tres. tòlogisticòn id est rationalis facultas, quæ in cerebro collocatur, tòphantasticòn id est cogitatiua portio, quæ in fronte sedem habere fertur, unde cogitantes frontem fricare consueuerunt, quo melius meditata succedant. & tòmnimoneuticòn id est quæ memoratur, quæ medium utriusque partis locum sibi uendicat, unde & ad utrumque communionem sortitur, est enim ueluti penus & promptuarium quoddam, in quo memoria eorum reseruatur, tam quæ una pars animæ meditatur, tam quæ altera mentis portio raciocinatur.*

29 *Quot sunt permutationum genera quibus homines uti consueuerunt? Tres. Namq; uel res rebus ut Homeri temporibus fieri solitum est, uel nummi pro nummis, uel pro rebus nomismata commutantur.*

30 *Quot sunt peruersi regendæ reipublicæ status? Tres. Primus est tyrannis qui regiæ adminstrationi oppositus est, cum unus cunctarum rerum arbitrio pro libidine potitur, & non ad ciuium commoda, sed ad priuatam utilitatem omnia refert. Secunda inter uitiosas administandi rationes oligocratia est,*

quæ fit quando pauci sed non optimi administrationes sortiuntur, atque hæc aristocratiæ id est optimorum gubernationi ex diametro aduersatur. Postremo inter uitiosas & prauas administrationes rerum publicarum ocblocratia refertur, quando penes turbam uulgi & indoctam plebeculam, rerum gerendarum arbitrium & summum ius est.

31 Tria saluberrima ad sanitatem tuendam iam olim esse commemorantur, cibis non satiatum iri, impigrum esse ad labores, & naturalis seminis substantiam nequaquam libidine frequenti exhaurire.

32 Quot sunt philosophorum sectæ? Tres. sunt enim quidam qui de plærisque asseuerant, & certiores pronunciationes faciunt. alij de omnibus quidpiam asserere, uel affirmare uerentur, sed de cunctis æquè ambigunt. Est etiam nun mixta eorum hæresis, qui licet de nonnullis consentiant, plæraque tamen sub dubio relinquunt. Prioris sectæ Epicurus & eius emuli fuere. Secundam Zenon Eleates excoluit, & Pyrrhon qui exactissime dubitandi de omnibus rationem excogitasse creditus est. In ultima Xenophanes & Democritus connumerantur, ille solum omnia esse unum asseruit, hoc autem deum esse, cætera dubitauit. hic alter de atomis, de uacuo, de infinito opinionem reliquit, in cæteris anceps fuit.

33 Quot sunt doctrinæ acquirendæ necessaria? Tria, natura, & institutio, & exercitatio. Nam frustra quis non bene natus literis se addicat, & ingenium sine doctore deterius redditur, & temere addiscuntur quæ non frequenti exercitio ruminantur.

34 Quot habere debet qui alios apte docere potest? Tria. ut sit prudens in rebus agendis. ut scitus in ijs quæ ad intellectum attinent. ut uita & moribus probus, ut exemplo persuadeat, quod uerbis docuit, magis enim mores quàm admonitiones præceptorum pueri emulantur.

35 Quot habere debet sciens? Tria. ut sit inuentiuus, ut proposito medio facile constituat quid inde sequatur. ut aliorum dicta acute intellectu assequi possit, plærique enim cum ipsi inueniant, non facile alios intelligunt. & ut de inuentis & acceptis, quæ ab alio edoctus est, decernere & sententiam iudiciumque ferre sit potens.

36 Quot modis scire aliquam rem possumus? Tribus. Quia uel res per se ipsam explorata est, ut totum parte esse maius. Vel ipsi querentes inuenimus. Vel didicimus à docente. Vnde deum Græci theologi incomprehensibilem uocant, ut capi non potentem, & inscrutabilem, quia querentibus nobis indagari non potest,

& minime uestigabilem, quia nullus doctoris uestigia secutus: de deo exacte edoceri ualet, nulla enim sunt uestigia per quæ deus comprehendatur totus.

37 Quotuplex est modus quo res corrumpantur? Triplex. aut enim per diuisionem, cum aut totum in partes distribuitur, aut id quod ex pluribus coagmentatum est, in ea ex quibus constat, dissoluitur. aut per internitionem qualitatis, ut cum ignis in humorem euadit. aut per confusionem, ut cum in tetrapharmaco medicamento simplicia in aliam formam diuersam à primis rediguntur.

38 Quot sunt rationes principales quibus nonnulli philosophi mundum genitum posuerunt? Quatuor. Primo quia plærique sunt montes, & alta terrarum fastigia, omnia autem oportere esse plana infinitis aquarum illuuionibus inundata. Secundo quia mare defecisse pernotatum est, cum insulæ quæ in mari latebant antea, emerserunt, unde sequi uidetur, quód & sit quando esse cœpit, & quando sit ex toto defecturum. Tertio quia singula mundi elementa subire corruptionem uidentur. terra ab aquis diluitur, aquæ immotæ putrescunt, tabescit aer, ignis pabulo destitutus extinguitur. Ergo cum corruptionem & interitum singulæ partes sustineant, & tota quoque debere corrumpi necessarium apparet. Quarto quia artium inuentionem dijs ueteres assignarunt, mundo autē existente æterno: artes item coæternas esse necessarium est. sine illis etenim uita hominum stare non potest.

39 Quot corruptionis modos res subire possunt? Quatuor. aut enim per subtractionem, ut cum quaternio uno adempto in triada migrat, uel per appositionem, ut cum addita unitate binarius in ternarium transit, aut per transpositionem, ut cum hoc nomen amor transpositum in Romam uertitur, aut per alterationem, ut cum quidpiam uel incalefactum, uel humectatum, uel desiccatum interitum patitur.

40 Tria sunt rerum naturalium principia secundum Platonem, materia, quam & formæ capedinem uocat, & idea, & opifex, qui omnium architectricis causæ rationem subit.

41 Quot sunt principia rerum naturalium? Tria. materia (quam Græci tum hylem tum hypocimenon id est siluam & subiectum uocitant) & forma, quā entelechiam id est perfectionem appellant, & steresis id est priuatio.

42 Quot appellationibus naturæ nomen accipi consueuit? Tribus. Namque & quod ex spirituum substantia, & carniformibus, & solidis particulis constat, naturam uocare auctores consueuerunt. Est cum ipsa similarium mēbrorum temperies quæ à primordijs ex calido, frigido, humido, & sicco constituta est, naturæ nomenclationem sortitur. Natura quoque appellatur tempore acquisita complexio.

43 Quot sunt hominũ genera, qui plurima insomnia intueri solent? Tria. garruli & melancholici, atræq; bilis uitijs obnoxij. (horum enim natura polyphantastos, & polyoniros est) & sapientes, horũ enim mens interdiu plurimis cogitationibus fluctuans, easdem noctu decoquit, & subinde uersat.

44 Quot sunt potißimum hominũ genera, qui interdum uera somniare solent? Tria. Insani qui mentis exceßum ecstasimue patiuntur, horũ enim anima nequaquã proprijs imaginibus impedita, facilius ab externis & peregrinis affici & alterari potest. Ad hæc atrabiliosi somnia plærũq; ueratia intuentur propter atræ bilis naturam, cogitationes enim uehementes, & nimium intensas habent, ut subinde collimare poßint, ut qui de longe saltant. Postremo quorum natura loquatior est, cum plurima sõnient, interdum ueris obuiare uisis consueuerunt. Nam plurima iacientes perperam, ut unum nonnunquam recte iaciant, operæprrtium est.

45 Quæ somnia potißimũ uerũ significare consueuerunt? Tria. Quæ non sunt in principijs acceßionũ febrium, tum enim cõtingit ut æger grandines, & niues, & pruinas cogitet, cum humor qui cõmittit rigorem, ad musculos demãdatur, non autem in toto corpore frigidos eße humores putare certum est. Somnia quoq; quæ ab aßumptis epulis fiunt, non uerum iudiciũ habent, fit enim ut cibis in uentre morantibus, talia somnientur, quales humores aßumptæ dapes generare poßunt, non tamen uera coniectatio est. Rursus non recta uident insomnia, cum uehemens cogitatio præceßit. natura enim humana, quod uigilans cupit, uel sperat, in nocturnis uisis imaginatur. Ergo tunc somnia uera dumtaxat uidere poßunt, cum quis nec crapula grauatus est, nec morbo preßus, nec somnium uehemens cogitatio præcepit.

46 Quot sunt differẽtiæ positionis in corporibus? Tres. ante & retro, sursum & deorsum, dextrum & sinistrum. Vt in cælo oriens dextrum est, quia ab eo incipit latio. occidua pars sinistra, quia ad eam motus finitur, & tendit. meridies ante est, quia per meridiem sol fertur. posterior pars est quæ ad aquilonem pertinet. sursum uertex antarcticus censetur, deorsum hic noster uertex qui nobis impendet.

47 Quot dicendi sunt characteres (quas etiam figuras nũcupare solent? Triplex. sublimis quo subinde philosophi uti cõsueuerũt, quoties de deo, de separatis mẽtibus, de diuinis omnibus, de ijs quæ sunt supra nos, loquũtur. medius cũ de uirtutibus, & earũ munijs res agitur ab illis. & humilis siue tenuis & gracilis, cum de mercimonijs, contractibus, agro colendo, & alijs id genus sermonem haberi contingit.

48 Quot genera doctrinarũ homo addiscere potest? Tria. aliæ enim sunt intellectuales, aliæ morales, aliæ sermocinales.

49 Quot sunt disciplinæ quæ circa sermonem incũbunt? Tres. Grãmatice quæ circa cõgruũ negociatur, dialectice quæ de uero & falso est, & rhetorice que est ceu quædam crassior dialectica, & est de ornato uel inornato.

50 Quotuplex est doctrinarum genus, quæ ad intellectum pertinent? Triplex. aliæ enim de rebus tum materia tũ motu præditis pertractant, quas physicas id est naturales uocant. aliæ de rebus sunt quæ tum à materia tum à motu sunt separatæ, quæ metaphysicæ id est supernaturales nuncupari cõsueuerũt. aliæ à motu abstrahunt, sed non sunt de ijs quæ materia uacant, quas mathematicas appellant.

51 Quotuplex est syllogismus? Triplex. demonstratiuus, qui ex primis, ueris, & inmediatis, & notioribus, & ipsius conclusionis causis constat. dialecticus qui ex ijs quæ omnibus, uel plurimis, uel sapientibus probabilia sunt conficitur, est deniq; syllogismus sophisticus, uel captiosus, qui non ex ij quæ sunt probabilibus, sed ex ijs quæ talia uidentur argumentum connectit.

52 Quot sunt ad quæ sophisticæ considerationes potissimum conferunt? Tria. Primum ad theologicas facultates, si cum quopiam de diuinis ratiocinari proponas. Nam cum de rebus sensui non subiectis, & diuinis habeãtur, quæ nec sermone, nec ulla uoce explicari possunt, ut plurimũ in ijs ambiguitates in uerbis, & dictionum multiplici usu suboriri solent, quas facile effugias licet, si in disserendi arte qua captiosæ à ueris argumẽtationes distinguuntur, probe fueris institutus. ad hæc ad philosophicas tractationes accommoda talis commentatio est, si tecum ipse quampiam dubietatem inuestigare uelis. Tertio utilis ad hoc est, ut quis in quàmplurimis rebus exercitatus esse uideatur, & existimationem sui prebeat, quòd in quàm multis fuerit edoctus.

53 Quatuor sũt per quæ ad quæstionẽ quid est de substãtia factã respõsio exhiberi potest, genus, species, diffinitio, & differẽtia. propria autẽ & accidentia non recte cum de substantiá quæritur, adhibẽtur. Vt si quis hominem esse risibilem & impennem respondeat, non recte dixerit, hæc enim substantiam præsupponunt, & postea adueniunt. non enim carere pennis & risu diffluere hominis substantiam componunt, sed postq; hoc est, contingit eum non habere pennas, & subinde ridere posse. Pari modo si quis deum ingenitum esse diffiniat, nõ recte fecerit. negatiuæ non quid sit, sed quid non sit res declarant.

54 Quot sunt quæ habere debet unumquodq; artis cuiusq; theorema? Tria. ut sit uerum, ut utile, ut consentaneum tum principijs positis, tum reliquis theorematis. Nam ars non est aliud quàm constitutio quædam plurium comprehensionum ad unum finem utilem & commodum uitæ tendentium. Falsa autem non cõprehen-

duntur. Et non consentanea minime consistunt, unde nec theoremata.

55 Quotuplex est diuisio scientiarum quæ de rebus habetur? Triplex. Alia quippe ethicè hoc est moralis dicitur, quæ de hominis tota uita disponit. Alia physicè id est naturalis quæ uniuersi ordinem & causas totius contẽplatur. Et enopticè id est inspectrix, uel metaphysicè id est supernaturalis, quæ intelligẽtias & entia sensu superiora rimatur. Disertatiua uero uel rationalis quartum genus non constituit, sed conserta quædam & communis scientia est, qua ceu adminiculo & organo reliquæ omnes utuntur.

56 Quot sunt differẽtiæ formarũ? Tres. Aliæ namq; penitus à materia separãtur, quas tum nóas hoc est mentes uel intelligentias, tum angelos id est internuntios theologi Græcorum appellant. Aliæ in totum in materiam intruduntur, suntq; prorsus inseparabiles ut brutorum spiritus. Aliæ in horizonte & confinio sunt superiorum & inferiorum, ut anima nostra quæ tanq; uinculum quoddam dei & mundi existens, sibi extrema pariter determinat.

57 Quotupliciter mentes illæ deo proximæ & animæ rationales intelligunt? Tribus modis. Nam aut uel in superiora, & maxime in ipsum primum opificem rerum & uniuersi architectum per intellectum conuertũtur, aut in subse res positas per prouidentiam defflectunt, ut inferiorum gubernacula & curam fatiant. aut deniq; in se & naturam suam tanq; circulo contemplando redeunt, cognitione quæ in propiam essentiam extenditur & terminatur.

58 Quotuplex est essendi modus? Triplex. causalis, formalis, & communicatus. ut in sole quidem calor tanq; in causa est quæ illũ producere potest, in igne per formam, lignum autem quod combustioni subiectum est: calorem communicatum habet, cuius se participem ignis precario fecit.

69 Quot sunt contradictionis causæ q; quidam dictis non assentiuntur, sed contendunt? Tres. Prima est uincendi studium, & gloria, & propriarum opinionum quas sibi quisq; condidit, fauor. Secunda difficultas & magnitudo ipsarum rerum, quas propterea q; nimium difficiles, non assequãtur, nec comprehendant, repugnare illis non dubitant, sed contraniti audent. Tertia est imbecillitas intellectus aliquorum, fieri enim non posse credunt, quæ intelligere non ualent.

70 Quot sunt causæ obscuritatis quæ in legẽdis auctoribus inuenitur? Tres. aut enim auctor dedita opera dicta obscurius inuoluit, aut exprimere satis quod sensit non potuit, aut res ipsa de qua agitur, ardua & per q; difficilis suapte natura est.

ANTONIVS LODOVICVS
IERONYMO MEDICO.
S.

Didi opus de difficili spiratione, doctrinã Galeni sequutus, quem uirum colui, amaui, & admiratus sum semper, ubi (ni fallor) breuibus & q̃ lucidißime quæcũq; ille de hac re diffusißime (qui suus est mos) in pluribus locis suorum librorum tradidit, sum complexus, q̃uis nouo & inusitato modo tradendi scilicet res medicas per erotemata, hoc est interrogationes, quem tamen ego maxime sequutus sum, q aptior docendo esse uidebatur, & ut memoriæ facilius doctrina ab addiscẽtibus commendetur, quod si qua alia in arte, in appolinea hac nostra facultate fieri operæpretium est. Chrysoloras unus apud Græcos institutiones grãmaticas hac uia composuit, rogãdo scilicet & mox respondẽdo, nec mihi displicet hæc forma scribendi, quod sic intellectum uolo, si tibi etiam applacuerit, cuius ego iudicium exquisitißimum tanti facio, ut te unum ex multis deligerem cui hanc ingenij nostri fœturam nuncuparem. Tu namq; in operibus artis consenuisti, & ad mirificam eorum quæ rei medicæ incumbunt, cognitionem: experimenta & theorematum exercitationem per omnem uitam adiunxisti, quam rem ita fœliciter tractasti, ut nullus hac nostra ætate reperiatur, qui dignius hoc in albo poßit reponi. Nam multi cum & philosophiam, & medicam facultatem profiteantur, in neutra tamen quicq̃ ratione dignum consequuntur, quoniam & si nonnulli sint bono à principio ingenio ad literas nati, optimosq; illis contingat habere præceptores, quod nescio, an quispiam hac nostra tempestate consequi potuerit, plæriq; tamen omnes ad politicas & ciuiles actiones se transtulerũt, nec quicq̃ curæ habent minori, q̃ ut quod didicere, iugi, & frequenti exercitatione diiudicent. at princeps medicorum Galenus ad cuius nomen omnes quicunq; medicinæ studio se iactant, assurgere deberẽt, nequicq̃ se profuturum fuiße narrat, nisi quæ à præceptoribus facilius ipse q̃ alij acceperat, quæq; maximo ingenio fretus inuenißet, frequenter ægros inuisendo comprobaßet, q̃uis quintumdecimum agens annum, musica, arithmetica, geometria, diligenter & eleganter instructus ad unam dialecticam ut philosophiæ solum uacaret, se cõtulißet, moxq; nondum septimo post decimum exacto anno, patre per noctis insomnia monito, medicinam exercere cœpißet, & melius ingenium natumq; ad musas sortitus eßet, ut é uestigio quidquid à docente traderetur, cõbiberet. Nostri uero huius tẽporis medici quos plurimum præ alijs auctoritate pollere uideas, cum salutem alijs

polliceantur, ipsi (ut nẽ quid turpius dicã) Chironijs Telephijsq; ulceribus scatẽt, nec ullos facile reperias, qui deterius palleant, q̃ ij qui aliorum medicos se dicunt, ut pote qui tribus literulis contenti perlectis scilicet miseris cuiuspiam barbari schedis paginisue, nec discere bonos auctores, nec exercere artem quam profitẽtur, aut opere ipso inspicere unq̃ sunt meditati. Miseri homines qui postulãt, ut illis credamus, ab eis alijs sanitatem dari posse, quam sibi ipsis prestare non potuerunt. Stranguria urinæq; difficultate Chrisippus atq; Epicurus qui medicũ nominẽ sibi temere arrogabant, male perierunt. Sic Cleanthes tetris tuberibus per corpus erumpentibus extinctus est, nec q̃uis medicæ opis professor auxiliarem manum sibi porrigere potuit. Quintus quoq; q̃uis melior medicus esset omnium qui ea ætate uixerũt (ut de eo testatur Galenus) ignominiose ciuitate pulsus est, tãq; interficiẽs ægros, qui (credo) si plurimum experimentis tribuisset, meliori fuisset fortuna usus. adeo ut non iniuria Platonis illud in id generis medicos (ut nũc sumus fere omnes) accõmodari posse uideatur. Si apud pueros (inquit) disceptent medicus, & coqus, quis potior. Plura feret coqus q̃ medicus. Nam & Galenus noster nonnunq̃ de renũ uesicæq; officio diffinituros melius coquos existimat, q̃ Herasistratus fecerit, qui renum excrementa lotium esse putabat. Sed de hijs in parergo hæc nũc dicta sunto, q̃uis nõ sint parerga. tu uero doctissime Ieronyme q̃uis barbæ iã promiseris talentũ, (nam liceat mihi tecũ iocari) & canam senectutem nunc agas, quæ auctoritatem aliquam conciliare apud populum, & optimos quosq; tibi posset, eo tamen nomine plurimum commendaris, & acceptissimus es, q̃ opera artis ingenue pertractas, q̃ iudicio quodam mirifico, quod esse difficile dixit Hippocrates, nullus tibi cedet, q̃ deniq; præsidia tua quæ ægrotis admoues, non minus salubria q̃ deorum manus ut in prouerbio est cũcti, experiantur. Illud uero mirari me non tacebo, q̃ cum tantum annis processeris, adeo studiorum percipias uoluptatem, ut perinde acsi iuuenis robustissimus esses, nunc literas tractes, ut nihil sit quod tu ingustatum relinquas, sed per omne librorum & auctorum genus transmisso spatio decurras, ut iam nihil ueteres plastas admiremur, qui omnes titulo sapiẽtiæ præsignes calua cæsarie effingebant, quia uigeat in senibus intellectus. tu itaq; leta, & exporrecta, non tristi nec caperata frõte, hoc nostrum opus suscipito, ut si à te fuerit comprobatum, in hominum ora prodire non erubescat.

EROTEMATA ANTONII LODOVICI MEDICI IN QVIbus comprehenditur, quidquid de difficili spiratione dixit Galenus.

QVænã est spirandi utilitas? Eadem quæ pulsuũ. uidelicet cõseruatio innati calidi, & spiritus animalis enutritio, per inspirationes refrigerato feruore. per expiratum autem emissis quibuscunq; fumosis excrementis, quæ calor resoluerit.

2 Ex quot partibus spiratio constituitur? Ex quatuor. ex duabus scilicet motionibus, quarũ altera quæ systole in pulsibus hoc est cõtractioni respondet, dicitur expiratio, fitq; contracto pulmone, quæ uero distinctioni proportionatur, inspiratio uocatur, & tunc fit, cum thorax & cum hoc pulmo simul commotus dilatatur. Inter utramq; uero motionem duplex quies recipitur, quarum ea maior est, quæ expirationem consequitur, quod & pulsibus commune est.

3 Quot sunt difficilis spirationis simplices differentiæ? Sex. quatuor attenduntur penes motiones, duæ uero penes interualla media inter utrãq; lationem, quibus organum quiescit. Cum enim motionem omnem in loco & tempore fieri necessum sit, secũdum tempus quidem quo cietur, tarda aut uelox, inspiratio uel expiratio dicetur, secundum autem spatium magna uel parua, quãdo scilicet in magnam molem consurgit thorax, uel parum distenditur. at quando inter utrumq; motum paruum intersit interuallum, uel longum, rara uel frequens talis latio dicitur.

4 Quis in hac parte optimus procedendi modus? Vt positis affectionibus causas earum alteratrices inueniamus, rursusq; ueluti retexẽtes propositis causis, quam difficilem spirationem sequi par sit, inquiramus.

5 Quæ causæ spirationes efficiũt celeres? Tres. fortis scilicet uirtus & urgẽs necessitas, & organorũ aptitudo, atq; hæc eadẽ & magnas item cõstituũt, ꝙ si aliquid horum desit, ut ꝙ uirtus quidẽ sit ualida, sed nihil sit opus, aut urgeat sane necessitas, sed tenor uirtutis sit dissolutus, uel instrumenta satis non pareant, tardæ & paruæ spirationes edentur. Obseruasse uero id cõuenit, uirtutẽ semper fortem, aut mediocrem saltim requiri, ad hoc ut spiratio uel pulsus magnificetur. facultate enim imbecilla existẽte, celer ex magno redditur, ꝙ si ne ad celeritatem æqualis est, tunc densitate & frequentia, quod illis deerat, adimpletur. frequentia etenim ad

ſupplendum, uel magnitudinis, uel uelocitatis deffectum, intenditur.

6 Caliditas inaucta quam ſpirationem efficere poßit? Si paulo à naturali exceßerit, quis magnam reſpectu ſpirationis quæ ſecundum naturam ſe habet, non tamen uelotiorem. ſin uero calor multo ſit maior, magnam, & uelocem, & frequentem efficere ſpirationem eſt natus. Porro frigiditas paruas, & tardas, & raras ſpirationes conſtituit. uerum parum quidem naturali minores, multo autem tardiores, & magis adhuc multo rariores. Sin uirtus ſit fortis, & modica aut nulla næceßitas, ſpiratio maxime rara, & modice tarda, ſed parum paruitate declinans ab ea quæ eſſe debuerat connectitur.

7 Spiritus animalis mutatus qui uariat ſpirationes? Eo pacto quo calor, ubi enim multum de ſpiritu cõſumitur, & impenditur, magni, celereſq;, & condenſi inſpiratus gignuntur, at cum parum de ſpiritu prodigitur, ſufficienter tardas, & paruas raraſq; ſpirationes efficit.

8 Quo pacto ea quæ dixti, experientia rationi conſentiente cõprobantur? Quia uidemus ita omnino rem ſe ſe habere, quibus enim calor redundat, ij ut magnas, & frequentes, & celeres aeris inſpirationes obtineant, uidere eſt, ut quibus modicũ eſt innatum calidum, contrarium. Sic & quibus ſpiritus animalis multus uacuatur, ut celeriter reſtitui ſit opus, magnæ, & ueloces, denſæq; fiunt ſpirationes, quibus modicũ de ſpiritu excedit, omnia ſunt cõtraria. Quód ſi hæ duæ cauſæ ſcilicet caloris intenſio, & ſpiritus inopia conueniant. tunc maximos omniũ, & celerimos, & frequentes inſpiratus uidebis. Sicut ſi utraq; harũ cauſarum minuatur, ita quod nec calor exuperet, nec ſpiritus deficiat, rarißimas, & tardißimas, minimaſq; inſpirationes pernotabis. Ita & in ætatibus contingit, nam eas quæ increſcunt, & magnum & frequens & ocyus inſpirare conſpicimus, decreſcentibus cõtrarium euenit, quoniam illis & calor maior eſt, & ſpiritus cum corpore inaugetur, ijs uero hebetior calor & ſpiritus (quem nihil augeri oporteat) inſit. Ob eam cauſam in regionibus, temporibus, & aeris nos circunſtantis conſtitutionibus calidis, ad hæc curſibus, luctis, gymnicis certaminibus, cæteriſq; actionibus quas pro uirili homines exercẽt, magnũ quid, & denſum, & uelox inſpiramus, quia in ijs agitationibus calor quidẽ augetur, ſpiritus uero cõſumitur. Quietis autẽ & ijs qui immobiles loco non cedunt, calidũ utiq; cõtabeſcit, parumq; aut nihil omnino de ſpiritu diminuitur. Eodẽ pacto balneæ thermæq; calidiorũ aquarũ, & morbi qui cũ febri precipue infeſtãt, magnos, & celeres, & frequentes cum pulſus, tum inſpiratus perficiunt, at quibus perfrixit calidum innatum, parumq; de calore circa cor eſt coactum, ij adeo paruos pulſus & raros & tardos obtinent, & ſpirationes adeo conſopitas, ut perijſſe

uideri poßint. atq; hæc omnia non minus pulsibus quàm spirationibus conueniunt, sicut & quod neutra harum actionum stante uita ex integro potest deperdi.

9 Quibus hominibus expirationes magnæ & frequentes & celeres euadunt? In quibus multum de fumosis superfluitatibus atq; ueluti fuligine colligitur. Vnde & qui crescunt, quia calor fortior, & digestio per halitum maior quàm senescentibus, & qui dormiunt, quoniam tunc nutricationes impensius exercentur, expirationes tales obtinent. Verum qui somno dant operam, & systolē arteriarū, & expirationē quàm sit diastole, aut inspiratio habēt maiores.

10 A qua facultate spirandi, & pulsuum functio perficitur? A uirtute quidē uitali arterijs pulsandi munus conceditur, ab animali autē omnino uis spirādi prestatur. Vnde & hanc aut sistere prorsus, & detinere, aut minorem & tardiorem facere licet, quàmuis & organum ualeat, & usus exigat, & facultas sit fortis, quod satis opus ab electione procedere in totum, seruus quidam barbarus declarauit cūcto spiritu intercepto, suapte sponte peremptus. at uero arteriarum operam impedire nihil quàmuis enitamur, poßumus. Vnde & inflāmatæ partes uehementi dolore torquentur, quia motis particulæ confricantur ad inuicem, & fluore implentur, & dolent maxime, quod si minuere arteriarum in partibus phlegmone obseßis pulsus poßemus, minus doloribus laborarent.

11 Si thorax edoleat, quam nam spirationem efficit? Paruam, & tardā, & frequentem, uerum minorem multò quàm tardiorem, quia non æque dolorosa & molesta est thoraci dolore affecto celeritas, sicut magnitudo, nimium enim dolet cum multum attollitur, quia partes inflammatæ distenduntur. In celeritate non ita grauis est labor, quia & si aliquis dolor subsit, ad quietem ad quam gliscit deuenire, cito peruentat.

12 Quare in doloribus thoracis parum & segnius sed frequentius spirant? Parum quidem, & tardū, quia non sustinet dolens thorax multum attolli, aut celerius cieri, atq; eadem ratione frequentius aerem conuellunt, ueluti qui non poßunt uice una alimoniam sufficientem aßumere, multis uicibus eße cōpelluntur. Semper enim magnitudinis deffectū, aut uelocitas, aut certe quidem densitudo repensat, atq; hæc sunt intelligenda, quando in proprijs limitibus calor cordis permanet.

13 Quando præter dolorem etiā caliditas modum excedens adsit, qui spirat animans? Paruum quidem & sic, uerū multò frequentius, & paulò celerius. Quibus autem caliditas dumtaxat maior est, magnum (ut dictum est mox) & densum, & uelox ij tales inspirāt. Cū autem frigiditas est in causa, parui, & tardi, sed cum raritate fiunt inspiratus, cum dolentibus frequentes insint, licet parui.

14 Quando uel ob cruda & incocta tubercula, uel duros tumores, aut crassorũ & lentorum succorum copiam, spirandi instrumenta in arctum coguntur, quæ fiunt spirationes? Paruæ & tardæ & frequentes, ad hæc & inæquales. Scire tamen utiq; licet, quòd si spirãdi difficultate animal laboraturum sit, ut ad pulmones & ad eius precipue asperas arterias quæ aerem suscipiunt, angustiæ lociq; coarctatio perueniant, oportet: quamuis affectio à qua prouenit spirandi paruitas cum tarditate & frequentia coniuncta, nonnunq; in pulmone dumtaxat, aut thorace solo, aut amborum loco medio, primario consistat.

15 Si igitur & qui angustias & obstructiones patiũtur, & quibus dolent spirandi munere fungentia organa, utriq; tamen tenue & paruum quid respirant, quo modo ad inuicem sunt distinguẽdi? Per uelocitatem. qui enim dolẽt dumtaxat paruam & frequentem, non tamen celerem adeo ut obstructi, obtinere uidentur spirationem. Si uero cũ dolore febris cõiungatur, spirationes quamuis in celeritate & paruitate pares, spissitudine tamen distingũtur, penè enim ad summam densitatem illis spiratio peruenit, & spiratio multò est maior, & celerior. obstructi autem & angustijs laborantes, quamuis cum paruitate densas spirationes faciant, multum tamen densitas à summa densitudine relinquitur.

16 Spiratio igitur parua & frequens quid significat? Est signum doloris omniũ animalis particularum quæcũq; ad motum thoracis commouentur. Non enim quia thorax dolore afficitur, parua efficitur spiratio, sed quia illi animalis facultas præsidet, quæ dolori temperãs, paruam spirationem facit. Non igitur sicut in obstructis, angustia pulmonis requiritur, paruumq; relictum spatium, thoraci, aut pulmonibus ut commoueantur, ad hoc ut spirationem paruam & frequentem habeant, ita & thoracem dolere cõuenit, ut spiratio parua fiat, sed sat est quodcunq; membrum dolorem habere, quod motis inspirandi instrumentis commouetur ad hoc ut spiratio parua perficiatur.

17 In quibus ergo affectionibus paruum & densius spirãt? In tumoribus præter naturam consistentibus circa uentrem, aut splenem, aut epar, aut colon, aut ijs uicinas partes propter septi transuersi angustiã. Grauidis præterea aut mox, aut post tempus à conceptione, & ijs qui aqua inter cutem laborant, & nimium saturis, & uentricosis, quibus tremit omento popa uenter, & orthopnoicis, qui non nisi ceruice recta spirare possunt, ob crassos & lentos succos collectos in asperis arterijs, & quibus thorax pulmoue obstructus est, aut induratus, aut molles habens tumores, uel quomodocũq; dolorem inferentes, ad hæc & pleureticis, & suppuratis, quibus ut plurimũ tales ex pleuritide fieri contingit, & nõ ijs solum uerũ & ijs qui-

bus dolet uentriculus, aut aluus, aut peritoneum, aut colon, aut intestina tenuia quæ superius insident, aut præcordiorũ musculi laborãt. Omnibus (inq̃) hijs unica doloris ratione talis spirationis species accidit, quia moto thorace hæc quidem ab organis spiratorijs dependentia, illa uero connata eisdem cõcutiuntur, unde & ægre ferũt, minusq́; dolent in paruis thoracis distinctionibus, magis autem in maioribus. Eodem pacto & qui multum de cibo ingesserunt, uel abundius epotarunt, frequentius inspirant & paucum.

18 Est ne aliud discrimen inter uirtutem uitalem à qua pulsus prodeunt, & animalem à qua spiratio? Est permagnum, nã uitæ facultas semper operi indeffesse incumbit. nec unq̃ segnius agit, aut intermittit. at uis animalis si aliorsum cõuertatur, est quando negligentius se gerit, atq́; ab opere distrahitur, ut si quando aliquò proficiscamur, deinde per uiam aliquid meditabundi rerum cogitemus, multum de intensione gressus remittimus, atq́; tardamus uestigia, nec ante persentimus minus de itinere esse confectũ, q̃ ubi aduertentes moras castigemus, & tũc ueluti è somno excitati, iterum uiam properamus, atq́; pergimus quò mens fuerat, quod non aliunde prouenit, q̃ quia mentis intensio nimia animum à corporeis sensorijs aliò abducit. ad eum modum & uecordes amentesue occupati circa phantasmata, & uisa, cogitationesue, quæ illis obuersantur, nihil aliorum meminerunt, nec cibum aut potum requirunt, sed contingit sepius, ut matelam in manibus habentes mingere obliuiscantur, & cibos ori admouentes non aduertant, & supra trullam sedẽtes ad aluum soluendam, se surrexisse amplius non reminiscantur. Sic & in morbo comitiali eandẽ ob causam apertis oculis laborantes nihil cernunt.

19 Quænam est delirãtium in morbis spiratio? Rara quidem, quia habent animam imaginationibus & phantasmatis intentam, sed magna, & tanto maior, q̃to rarior fuerit spiratio, nõ enim sinit quiescere, aut tantisper feriari, sed excitat subinde, & expergisci, atq́; reminisci suorum operum facit spirationis usus non adimpletus, eo q̃ periculum promptum & immedicabile sit, nisi de recẽti succurratur. Confestim igitur suscipit tantum atq́; recuperat, q̃tum per quietis tempus perdiderat. Quamuis itaq́; animalis facultas alicui cogitationi locata, multum de opera remittat, atq́; imminuat, spirandi tamen necessitas ne modicũ quidem quiescere animans cõsentit, sed admonet, atq́; excitat ad spirationem præstandã. Si enim aliquo dierum numero, sine potu aut cibo maneamus, tueri tamen atq́; proferre uitam datur, at usus spirãdi prohibitus, mox internitionem operatur. Sic itaq́; nõ raras solum, sed & magnas spirationes delirio laborantes obtinent. Sic & suspirantes amatorculi gemere pernotantur, quia spirandi functio minus expleta cogit, ut una uice re-

paretur, quod amiserat quiescendo, quod satis indicat non fieri spirationem à uitali uirtute, quia ne tantillũ quidem requiesceret, nec magna in delirantibus fieret. Nam nec pulsus urgente necessitate ingentes, & sufficienter rari: sed ueloces quoq; & frequentes fieri cum magnitudine consueuerunt. Nec uero solum circa spirationes delirantes hoc patiũtur, sed & circa potum, & res alias naturales. Nam rarẽter sed semel multum bibunt, cumq; raro mingant, affatim uice una magnam urinæ copiam reddunt.

20 Delirantes an spirationem semper magnam obtineant & raram? Minime. sed si spirationem quispiam magnam, & raram habeat, is omnino delirat, non tamen contra subsistendi cõsequentia cõuertitur. Est itaq; propria nota atq; signum delirantiũ magna raraq; inspiratio, non tamẽ inseparabile. Sicuti geometram esse, uel fabrum, uel philosophari, uel uersus facere, soli homini cõuenit, non tamen omni. Possisq; dicere omnibus delirijs deberi magnã raramq; spirationem, nõ tamen delirantibus omnibus: ut pote in quibus consistere possit affectio alia impediens spirationem quæ à delirio prodire debebat.

21 Qui affectus prohibere possunt ideam spirationis delirantium? Dolor, aut refrigeratio, uel angustia obstructioue in spiritualibus organis cõsistentia, hæc enim contrariam spirationem efficere sunt nata. Si igitur dolor aut refrictio uincat delirium socordiamue, ipsa inspirationem suo modo figurabunt, suumq; characterá imprimient. Sin autem amentia superet, ipsa spirationem effinget, excudetq;. Sin uero alter alterius affectus uicibus alternis uictor uictusq; euadat, modo paruum inspirabunt ægri, & ex longis interuallis magnum, aut magna ex parte ingentem spiritum trahent, paruo nonnunquã intercepto, suasq; agente partes.

22 Delirantes. qui magnum rarumq; spirant an tali spiratione indigeant? Non. inditium autem quòd non magna inspiratione egeant, manfestum est, quia non frequenter inspirant. Verum cũ immoderàntius & inspirãt, & ab eo munere cessent, hoc est mentis obliuiosæ argumentum, nec q̃tum distinguere oporteat, nec q̃tum quiescere satis cognoscentis, atq; ideo ultra modum utrumq; facientis.

23 An ex toto mens spiritum trahere possit obliuisci? Nequaq;. sed quando maxime ægri sine respiratione perstare uidentur, tunc si digitum aut lanam diligenter impexã, uel pilum ante nares admoueas, eos inspirare liquido cognosces. Viris autem raro hæc affectio cõtingit, freqũetius aut innuptis uirginibus, uiroq; non traditis, aut fœminis quæ suffocationem uteri patiuntur, aut ijs quæ longo tẽpore steriles, uel in uiduitate perstiterunt, liberosq; non procrearunt, euenire consueuit propter semen retentum ad extrema mala compellens. Vocat autem eam spirationem

Hippocrates asemon, hoc est nullius notæ quia difficulter percipiatur.

24 Quam spirationem habent pueruli dum uagiunt, & collachrimantur, quiq; mœstitudine & animi anxietate quoquo pacto sunt affecti? Paruam ut plurimum sicut illi qui alicuius particulæ dolorem sentiunt, quia anima ad dolorem intenta uel tristitiam, minus haurit de spiritu singulis uicibus, q̃ oportebat, quod tamẽ in unaquaq; spiratione adimitur, processu summã notabilẽ efficit, cũq; iam prope est animans, ut suffocatione intereat, uiolentius cogit mentem uis ualentior, ut unica magna spiratione resartiat, atq; rependat, quod singularibus uicibus decessit. Sic ergo mœsti uel gemẽtes, magnas cum paruis spirationes uicissim commutant, quod etiam alia ratione faciunt, quoniam per mœrorem calor intus exestuans, & inauctus maiore copia, maiori inspiratione indigere cõstringit, cũ in stolidis nõ magis extrorsum q̃ introrsũ se calor cõuertat. Quin & stolidos febris infestat, subtristes etiã sine febre persistũt, quod utrosq; ægregie distinguit. Ergo qui delirio succumbũt, magnas semper & raras, paruas nunq̃, at qui alto animi dolore premũtur, paruas spirationes magna ex parte efficiunt, magnasq; ex interuallo reponunt.

25 Penes quid spiratio magna uel parua esse dignoscitur? In hijs qui bene ualent, penes distinctionem thoracis, at quando naturæ legibus animans non gubernatur, aliæq; affectiones intercidunt, in quibus pulmo nimis cõstrictus nequit aerem sufficiẽtem trahere, atq; adeo cõtingit, ut thorax multum distinguatur, sed modicus aer cõuellatur. at uero asperiarum arteriarum distinctionem, in quas aer pertrahitur, cuiusq; dispositionibus solis proportionabiliter magnæ uel paruæ fiunt inspirationes, oculis intueri non possumus: atq; ideo secundum multitudinem aeris inspirati uel expirati, magnitudinem spirationis iudicare est optimum. Cum enim urget necessitas, multũ affatimq; inspiramus, rursusq; si eadem necessitas postulet, multum item de halitu emittimus. atq; ita cum expiratio aliquando fiat, thorace in suam sedem reuerti solum & incidere permisso, aliquando autem fiat maior, musculis ipsius fortiter comprimẽtibus, non oportet hominem nudantes, musculos an sint tensi inspicere, sed sat est ad efflationem aduertere, in qua cum fragore quodam aer expellitur, tũc enim fortis expiratio fit. Nec enim propter molẽ uentris alicuius, ideo stomachum multis refertum epulis iudicamus, (nam & qui hydrope laborant, tument, q̃uis nihil interdum ciborum habeant in uentre) sed quia multa nimis ingessisse atq; deuorasse uidemus. Ita & de inspiratione sentire decet.

26 Quot sunt spirationes cõposite? Quatuor principales, uidelicet magna & uelox, magna & tarda, parua & uelox, parua & tarda. Possũt fieri & aliæ differẽtiæ cõparando inspirationẽ expirationi, sicut in pulsibus systolem ad diastolẽ, aut enim

aut enĩ inſpiratio magna eſt, & expiratio parua. uel cõtra, aut deniq; utraq; æqualis, eodẽ modo & utrãq; æque celerẽ, uel tardã cõtingit fieri, uel alterã celerẽ, alterã tardã, penes autẽ quietes nulla difficilis ſpiratio componitur, quoniam in eis non ſunt duæ oppoſitiones ſicut in lationibus. Eſt & quædã ſpiratio inæqualis media inter ſpirationes ſimplices, & manifeſte compoſitas.

27 *Quã dicis eſſe ſpirationẽ inæqualẽ? Quãdo modo magnũ, modo paruum, uel nũc otyus: nũc tardius inſpiramus, uel principiũ ſpiratiõis citatũ eſt, finis cõtra ſegnior, aut ecõuerſo, uel quies aliqua ſingulas motionũ interſecat, atq; ueluti cõtinuitatẽ ĩterpellat ĩſpiratiõis aut expiratiõis. Id uero nõ ignorare cõuenit fieri ſpirationẽ nõnũq; ĩæqualẽ & inordinatã, nõ ſolũ ĩ motiõe una, ſed & ĩ collectiõe multarũ.*

28 *A quibus cauſis prouenit ſpirationis ĩæqualitas? Ab eiſdẽ à quibus pulſus cõtingit fieri ĩæquales. Nã ut ĩ illis anomalia fit, uel propter anguſtias, uel cõtuſiones, aut obſtructiões leuiũ arteriarũ, aut propter ĩbecillitatẽ uirtutis nõ potẽtis uice una diſtinguere arteriam, ſed interquieſcẽtis quale accidit ſenioribus ſedẽtibus per uias ſepius anteq; ad locũ perueniãt, ita & inæqualis ſpiratio cõmittitur, propter anguſtias trachæarũ arteriarũ à tumoribus in eis cõſiſtẽtibus, uel à pleuritide pernitioſa, uel à peripleumonia nõ expurgata, aut ab empymate ibi ſuppurato, aut propter ĩbecillitatẽ uirtutis, dũ modo mores diſtingamus. Vt enĩ reſpõſionẽ audacẽ in eo qui ſe comẽ, & urbanũ, ĩgenuũq; profiteatur, ꝓtimẽdã, at ĩ eo qui ſit temerarius, & cõfidẽtior: ne delirationẽ quidẽ: magnũ malũ portẽdere dicit Hippo. ita & ſi miſellus quiſpiã, & molliter educatus inæqualiter reſpiret: nõ proportionalẽ uirtutis oblæſionẽ ſignificat, quia uel leuicula de cauſa id facturus ſit, ſin autẽ generoſi animi aliquis qui uitã duriter ĩ laboribus exegerit, talẽ inſpirationẽ obtineat: uirtutis facultatẽ muſculis mouẽdi ſuppeditãtis, magna læſio portẽditur. in pulſibus autẽ tã in delicatioribus q̃ in uirilibus proportionalis ſemper eorũ læſioni uitalis uirtutis imbecillitas nũq; non demonſtratur.*

29 *Fit ne inæqualitas ſpirãdi, ab alia cauſa, q̃ in pulſibus accidit? Per Iouem fit propter motionem muſculorum peruerſam, in quos primum uirtus animalis motiuã uim tranſfundit, atq; ab illis deinde thorax, & cõſequenter pulmo cuius partes ſunt aſperæ arteriæ cientur. Porro uitioſe muſculi mouentur triplicer, uel ſcilicet conuulſi, uel tremore affecti, uel dum palpitant.*

30 *Quinam inæquali ſpiratione laborãtes afficiuntur? Dolentes, & delirantes. qui enim dolent: paruam maxima ex parte ſpirationem obtinent: crebroq; admodum ſemper inſpirant, q̃uis magis & minus id faciunt, idq; tardius modo, nunc celerius, nonnũq; uero & magnas quaſdam ſpirationes reponunt, quas mox urgente atq; peruadente dolore dimittunt. cum enim id quod tollit dolorem, & gignit indolentiã,*

necessitatem coarguat, & adaugeat, quod uero necessitati succurrit, dolorē excitet non perferendum: hæret mens tanquam nauis inter duos illisa scopulos: rapiturque quò cumulus uehementior impellit, & modo dolori adesse cupit, modo ad necessitatem cōuertitur, spirationesque efficit inæquales. Dolentibus quippe affectam particulā & magnitudo, & uelocitas, & frequentia, omnia sunt molesta, uerum magnitudo magis, deinceps reliqua, quare de magnitudine multum adimūt, de celeritate minimū, frequentiæ etiā quæ secundū naturā est, nonnihil addūt, ut quod indigū est, rependatur. sed non id tantū est, ut necessitatem resarcire ualeat unde ex interuallis magnū admodū spirare coguntur. Sic & quibus ratio peruertitur, magis minusque uel magnas, uel raras, nunquam autem aut crebras, aut paruas inspirationes faciunt.

31 Vnde prouenit inæqualitas seu anomalia? Ex deffectu æqualitatis in unica respiratione, quæ cum per circuitus deperditur, inordinatio dicitur.

32 Quid significat spiratio inæqualis in qua spiritus in medio ueluti interceptus cōfringitur? Conuulsiones: ut in sententijs uetustissimi scriptum est.

33 Quare diligentissimus Hippocrates in pernotandis omnibus quæ ægrotis accidunt, spirationis inæqualis in prognostco non meminerit, cum quæ de spirationibus scire maxime oporteret, prosecutus esset? Quia non erat peculiaris morbis acutis de quibus se solū in eo libro agere uelle sepius innuit, atque ob eam causam nec de urinis, uel excremētis alui, aut mulierū affectibus, aut ætatibus, tēporibus, regionibus, aut cōstitutionibus anni, alijsque multis, quæ per aphorismos transegit, quæ ad prædictiones multū conferre dignoscūtur, aliquid in eo uolumine dicēdū sibi cēsuit.

34 Quando magna ueloxque fit respiratio? Quando & organa obediunt, & uirtus est fortis, & usus requirit.

35 In quibus magna tardaque inspiratio exercetur? In quibusdam delirātibus, atque in ijs non semper.

36 Quinam paruum tardumque inspirāt? Quibus oppido nimis calor natiuus deffecit, exhaustusque est.

37 Parua autem & cita inspiratio quando completur? Cum dolor & incremēti necessitas simul incesserunt.

38 Quibus magna & uelox inest expiratio? Si quis dixerit eos magnum citatūque respirare qui fumosa multa excrementa, & acritudine fuliginosa prædita collegerūt, quæ nullatenus à calore superari euincique quiuerunt, sicuti nec fumus ab igne, is mea sententia nihil deliquerit.

39 Quinam maxime magnum quid & tardum expirare consueuerunt? Illi quos deliria susque deque dementant.

40 Qui solent paruam tardamq́ expirationem efflare? Quibus nihil aut perq́ modicum de fumosis superfluitatibus collectum est.

41 Paruam uero & uelocem expirationem quando contingit fieri? Cum & de fumidis illis excrementis nonnihil cumulatum est, & dolor alicuius particulæ, quæ ad motum thoracis protruditur, perurget.

42 Quid uocamus rythmum in pulsibus aut respiratione? Proportionem quæ ex collatione diastolês ad systolem, uel expirationis ad inspirationem prouenit.

43 An hæ duæ respirationis partes inter se aliquoties euarient? Nonnunq́ id accidit, ut potesi calor innatus multus fuerit, at uero spurius & excrementosus paucus, inspiratio magna erit, sed expiratio parua, rursusq́ si contrarium accidat, ut genuinus natiuusq́ calor sit imbecillus, apprime autem multum de excremẽtis accreuerit, nihil mirum, si cum minima inspiratione grandior expiratio fiat.

44 Sunt ne aliæ difficilis spirationis differentiæ compositæ? Sunt aliæ quatuor præter iamdictas omnium utilimæ ad quas omnes tam simplices q́ cõpositas reducere est, uidelicet magna & frequens, magna & rara, parua & frequens, parua & rara, duæ quippe oppositiones ad se inuicẽ collatæ, quatuor differẽtias constituunt, ut nullus (opinor) non nouit, quarum prima caloris intensionem, atq́ necessitatẽ cum uirtutis robore ostẽdit. secũda in delirãtibus accidit. tertia dolentibus partẽ aliquã spirituosam adest, quarta magnã necessitatis imminutionẽ significat.

45 Harum quæ deterior est? Cum nulla difficilis spiratio periculo careat, illa omnium exitialis & pessima est, quæ paruitatem cum raritate habet, propter enim refrigerationem cordis, & calidi innati abolitionem consistit, quæ præsentaneum periculum solet afferre. at uero uel delirium, uel inflammatio in pectoris partibus, uel dolor ut mala sint, leuiora certè sunt, q́ quæ malum præsentaneum inferant, sicuti perfrictio membrorum à quibus uita oritur, quæ dictam iam spirationem molitur.

46 Spirationem paruam & frequentem quis affectus committere possit? Dolor & angustiæ. cum autem de dolore loquor, illum intelligo qui in partibus cum thorace dimotis consistit. Porro qui propter coarctationem uisceris talem inspirationem obtinent, ij omnino & stertunt, & ronchos cum spirant, edere uidẽtur, & non nisi recta ceruice spirare possunt, quia propter directum positum atq́ figuram organa dirigantur, & particulæ spirationi deseruientes aliæ ab alijs minus cõprimãtur, & aggrauãtur. quia uero propter loci angustiã non nisi modicũ de aere cõuellere possũt, ideo & frequẽtia additur. Sic dolor primo spirationis efficit paruitatẽ, quia præ dolore nequit in multũ distinguere thoracẽ, atq́ mediãte paruitate

frequētia additur, ut repenset quod per spirationis exiguitatem fuerat fraudatum.

47 Quam inspirationē uocat Hippocrates: cū quibusdā ægris affuisse spiritum asserit? Spirationem paruam & crebram. Sic spiritum sublimen nuncupat spirationem paruam, quasi quæ in alto hæsitet, nec descēdat in imum. spirituosi uero uocantur ab eo tam qui parum & crebrius inspirant, quàm qui flatus multitudinem in corpore aggenerant.

48 Quare idem auctor inspirationem raram, uel etiamnum magnam, oscitationum remedium sanatorium, at uero paruam & frequentem utilem esse ijs quibus quæ circa cor & pulmones frigore obriguerunt: constanter asseuerat? Quia qui oscedine distinentur inhiantq́; ij uaporoso crassoq́; halitu in musculis cōtento quem à se excernere nitūtur, crebro & frequēter inspirare coguntur. Rara igitur spiratio ideo ijs utilis censetur, quia est signum passionis in contrarium permutatæ, & tanquàm causa (si mihi credas) eius affectionis sanatiua. Quādo enim spiritus diu retinetur (quod qui raro spirant, obtinent) omnes eiusmodi affectus integre persanantur. Sic & athletæ expugnare ui atq́; ulcisci uolētes aliquod humidū aut halitū in tenuibus meatibus exercitando accumulatum, spiritus cohibitionem usurpant. ad eum modum & singultientes, & pandiculantes, & multum exercitatos retentus spiritus ad sanitatem perducit, excernens quidquid inhæserat. Porro crebra & parua inspiratio, ut quæ euentilet crebro flatu, & excalfaciat refrigeratas partes, merito refrigerationibus uiscerum prodesse dignoscitur. Nec aliam sane ob causam & algiosos, & tenues, & decoloratos ad iracundiam prouocari Hippocrates cōmendat quàm quia calor sic excitetur. Faciendum uero id cautius est, & quomodo gymnasia quædā quæ insitā caliditatē uigorare sunt nata, ex interuallis quibusdā obseruata temporis opportunitate iniungimus, sic & prædictis affectibus medendis, crebram inspirationem non passim (ut fertur) sed conuenienti occasione sese commodum offerente, atq́; in debita mensura assumemus.

49 Nunquid magna, & parua, & frequens, & rara, & tarda, & uelox inspiratio se solis singulæ denotare possunt, quod per illas quatuor spirationis differentias designatur? Minime distincte. magna siquidem, deliria, & necessitatis incrementa portendit. parua dolores alicuius spirabilis particulæ uel uirtutis imbecillitatem cum decremento necessitatis significat, sic rara hoc ipsum & desipientias factas denūciat. frequēs dolores & facultatis augmenta atq́; necessitatis demōstrat. uelox autem & tarda ijs qui desipuerunt indifferēter adsunt. Verum distinguere oportet, quando unum, quando alterum significent per illas utiles quatuor differentias à nobis prius redditas, quæ distinctissime dolorem & necessitatis augmenta,

uel decrementa, & uirtutis dispositionem, & organorũ significant à quibus tribus completur respiratio.

50 Suntne aliæ differentiæ difficilis spirationis compositæ? Sunt aliæ quatuor uidelicet frequens & uelox, frequẽs & tarda, rara & uelox, rara & tarda. Hæ nobis parum utiles sunt, quia aut nihil certum ab illis pronuntiatur, uel quidquid ab eis colligi potest, id ante per quatuor priores differentias cognoscere præuenimus. Nam frequens uelox'q; superãte frequentia, uelocitate autẽ parum ab eo quod est secundum naturam permutata, & doloris & necessitatis incrementum demonstrat. Sin uero à naturali dispositione quæ illi inerat, discedat, atq; remoueatur magis uelocitas q̃ frequentia, solam necessitatem intentam esse significabit, uerum hanc omnino magnitudo comitabitur, illã paruitas, q̃ obrẽ nihil magis ex hijs habemus, q̃ quod in superioribus differentijs, ex magna & frequenti, & parua & frequenti præsagiri didiceramus. ad eum modum frequens & tarda uincente frequentia, dolorem solum demonstrabit. si æqualis sit tarditatis recessus, dolorem & minutionem necessitatis indicabit, maiori autem existente tarditatis super frequentiam excessu, magis imminutam esse necessitatem, q̃ dolorẽ molestare præscribit. at uero rara uelox'q; inspiratio quibusdã qui à rationis orbita declinarũt, apparet, & ubi adsunt necessitatis augmẽta. Similiter & rara tarda'q; quibusdã delirãtium inest, & necessitatis diminutionibus, quæ omnia cum pulchre per quatuor præassignatas differentias nouerimus, fit ut harum nihil opus habeamus.

51 Quid supra uirtutis animalis imbecillitatem precipue significat? Ex inæqualitate spirationis difficulter hoc possumus uenari, aliter delicatis aliter firmis acrẽ & spirationem designantibus. Per narium tamen pinnulas certius hanc rem aucupari licet, nam si narium pinnulæ in aeris attractu cõuendicent, & auxilientur, atq; cõniueant, sicuti quando diducto ore aliquid sorbillant, id uirtutis imbecillæ signũ est non temerarium. Similiter & si cum thorax contrahitur, musculi ipsius non eum paulatim constringant, sed decidere ueluti emortuum permittant, id quoq; uirtutis animalis oblæsæ non pœnitendum argumentum est.

52 De quietibus quid scire operæpretium est? Quòd si inspiratio est magna, quies eam præcedens est breuis, & uice uersa. Sic & de respiratione sentiendum, ita tamen q̃ licet & inspiratio & expiratio magna frequẽsq; effici possit, utraq; respectu alterius & alterius quietis talis nuncupatur.

FINIS.

ANTONIVS LODOVICVS
DIDACO MEDICO. S.

Emini me nuper tibi pollicitum esse ut librum quem de spirationis usu ex Galeni sentẽtia cõposui, tuo inscriberem nomini. Et est sane hic mos receptus apud eos qui ingenue, atq; sincere philosophiae studia pertractãt, ut ne furioso quidem aut temulento gladiũ depositum abnegẽt, ne fidei quoquopacto uiolatae argui posse uideantur, atq; haec uel una causa suffecerat, ut tibi hoc opus dicarem, si modo quicũq; qui uir sit bonus & honestus promissis stare teneatur. Sed accedit aliud multo ualentius, cur tibi imprimis hoc quidquid est libelli nuncupandũ cẽsui. Nullus tã alienus est qui celeberrimum didaci nomen nõ nouerit ob aegregias curationes quas passim per totã urbem à te fieri cõspiciunt, ut non immerito paradoxopoeus quidã perinde ac noster Galenus appellari merearis, cũ paradoxa & peregrina preter opinionem factites, nec unq; laborãtibus manus non salubres admoueas, sisq; omnino (ut dicere audeamus) corporum princeps & medicator: qualem uult medicum Plato, ut in respublicas admittat, non autem nũmularium quẽpiam (ut sic dixerim) & pecunijs congerendis auide intentum, qualem te nos omnes esse cognoscimus. Quòd si is est optimus medicus, ut idem Plato in politijs scribit, qui plurimis & deprauatissimis corporibus fuerit conuersatus, multosq; cum sanos tum aegros homines inuiserit. Quis te iure melior habeatur? qui cũ sis proseuchae pandocheiue praefectus ubi innumeris morbis, atq; omnigenis affecta: infinita pene populariũ multitudo recipitur, ut immedicabiliũ malorum à te auersionẽ accipiãt, nullũ non indies aegritudinis genus inuisas, atq; ueluti morbis propulsandis natus: omnia salutis impedimẽta, quae debitas functiones obire prohibent (in quo cõsistere morbũ Galenus testatur) saluberrimis praesidijs remoueas, ut si recte supputare, nec ingrati esse homines uelint, quanto maiorẽ tibi laudẽ (q; apollini & asclepio uetustas) detulisse debeãt? Nam asclepio immortales habuerũt honores, q unũ hominẽ auro tamen (quod non tacebo) persuasus, iam laetalẽ uitae reuocarit. Podalirius quoq; & Machaon huius proles, nõ aliã ob causã à Graecis sũt celebrati, q; q egregiã in bello Troiano (ut Celsus apud nos, & Homerus itẽ referũt) suis cõmilitonibus operam nauarũt, cũ tamen nullos morbos depellerẽt, sed tantũ spicula & teli aut sagitae emissae cuspides, si quae uulneri infixae remãsissent, ore sugentes atrũ sanguinem in particula cõtentũ extraherent, atq; ulcera delamberent, aut etiam pharmaci quppiam dolori leuando

mollis & accommodati aspergerent, sed nihilo tu illis inferior es, qui non unum aut alterum à morte liberas atq; restituis, nec uulnera tantum, sed etiam qui in altũ atq; profundum incubuerunt, uisceribusq; imis sese condiderunt, morbos medicaris, & immodicos à funesto interitu eripias, quae quidem in causa esse potuerunt, cur te potissimũ hoc munere donaremus. Addidi in calce alia etiã nonnulla ut uariũ magis haberes nostre in te obseruantiae argumentũ. Tu igitur haec grato animo suscipe, cũq; per negocia licuerit lectitato, felixq; & sanus semper bene uale.

DE VSV SPIRATIONIS EROTEMATA ANTONII LODOVICI

in quibus à qua uirtute prodeat respiratio, & cuius muneris gratia sit secundum Galeni sententiam sufficienter exponitur.

SPiratio cuia maxime interest? Ipsius uitae, extemplo enim morimur, si spirandi officio priuemur, quo modo uidendi organis, aut ijs quibus audiendi facultas datur, fraudati: ijsdem ipsis functionibus laedimur, nec cernimus, nec audimus.

2 Quo nam maxime ad respirãdum indigemus? Aeris externi flatu, sicuti ignis medicis cucurbitulis occlusus, & uel quaecũq; flammae exteriores, si frigidi aeris communione interminãtur, mox extinguuntur. Operaepretium itaq; est, ut ex ijs quae flammarum globis externis accidunt, de insita nobis caliditate ratiocinemur, atq; inde spirationis usum aucupemur.

3 Quibus modis extinguntur flammae exteriores? Vel calce circũlinitae, uel balnearum aestui, uel solibus feruidis, uel aeri immodice algido expositae, uel uehementius uentilatae, uel copia alimenti suffocatae, uel inopia extinctae atq; marcescentes.

4 Quotuplici eget ignis motu ut saluetur? Duplici. alio ad superna, & circunquaq;, alio ad radices ipsius, quod hinc liquido cognoscas, licebit. Nã si ingentis facis altam partem accendas, non multo interposito spatio, imas ardere & flagrare uidebis. Similiter si extinctae lucernae ascẽdenti fumo, ad summum, alium ignem admoueas, iterum lychnus fungusq; succẽdetur, quem extinxeras, quae nullo acciderent modo, si ignis tãtum ad superiora reperet, & non ad inferiora. Fuit autem necessarius hic motus ad intra, ut celerrime gigneretur. Nam cum semper in auras abeat, & in proximum aerem dispergatur, nisi celerrimam generationem obtineret, minime sufficere posset. Conseruãtur uero flammae in aere mediocriter

habito, & cum non immoderatius euentantur, cumq́; fomentum non plus minusue supersit quo alatur. Nam calor immodicus, & motus uehementior ignẽ ideo extingunt, quia lationem ad exteriora maiorem faciunt, frigidum uero & perflatus fortior, quia flammam intro condit, & internũ motum intendit, ideo extingui cogit. Par itaq; est, ut innatumcalidum refrigerationem ideo exposcat, ut modice insuffletur, moderatamq́; refrigerationem ab aere suscipiat, intereat uero cum aut sanguineo alimẽto destituitur, aut intro, extraue ferri prohibetur. Sicut lampas uel oleo, uel aeris cõmertio fraudata, uel altera motionũ suarum expuncta. Motionum enim cõtrariarum sibi inuicem succedentium altera pereunte alteram quoq; perire necesse est. Cor fungo umbilicoue lucernæ simile est, sanguineam maßam oleo comparem ponito, pulmo tanq; organũ lychnusq́; instar cucurbitæ medicæ cordi extrinsecus circũiacet, uerũ cum inspiramus, expiramusue cucurbitæ pertritæ. cum autem spiritum cohibemus imperforatæ conferre poßis. Sicut igitur cucurbita pertrita ignem non extinguit, externum aerem inspirare potentem, at uero sarta conclusaq́; perimit. Sic & nos uitam finimus spiritu occluso, quia pulmo nihil de spiritu admittit, quem cordi refrigerando tradat, sicut cucurbita non pertusa existens.

5 Est ne alia spirationis commoditas? Est ut quidquid in sanguine: fumo, fuligini, fauillisue est proportionale, excernatur, quod uel ex igne externo condiscas. Nã caminum mihi cogita, quæ uiridibus multis lignis ingestis extingui periclitetur ob fumosi excrememẽti multitudinem, qui exhalationem non habeat, hanc si aperias, ubi fumorum copiam expirauerit, multumq́; de aere frigido exhauserit, late exardere, atq; pandi, subitoq́; emicare ignem, non sine animi uoluptate spectabis, qui iam fuerat periturus. Sic & in calore nostro natiuo contingere haud dissentaneum alienumue est.

6 Quo pacto respirationem refrigerandi caloris gratia inductam autumas, cum illi qui per hibernas niues iter fecerunt, refrigeratiq́; sunt, inspirare appetant, & tamen refrigerio non egeant, cum pene omnem corporis calorem suffitienter habeãt refrigeratum? Respirãt ij quidem, sed modicum quid, & per longum interuallum. Nam modicus afflatus non solum refrigerat, sed accendit & suscitat calorem, ut cum debiles flammas uentilabro sumpto confouemus molli afflatu. Est autem non exiguum argumentum respirationem refrigerãdo calori cordis adhiberi, cum etiam in ijs qui frigoris iniurias senserunt, sit neceßaria. Nam apud cor calor semper exæstuat, cupitq́; efflari, q̃uis per reliquum corpus deffitiat.

7 Propter quid graue olens halitus, aut à lucernarũ extinctu, aut è domibus nuper incrustatis dealbatisq́; erumpens, aut à palustribus lacunosisq́; locis, atq; ba-

rathris, feculentus odor sublatus uitam præcipitet, cum non propterea respirationis usum impediri sit necesse?? An quia (ut putat Herasistratus) aer in talibus dispositionibus existens tenuis, non potest in corpore cõtineri, nec in arterijs. An potius nugatur quidem ille, cum arteriæ non minus tũc plenæ q cum libere animãs respirabat, nulla noxia qualitate aere affecto, eius opinionẽ manifeste redarguãt. Illud uero magis existimandum est, esse quasdam rerum proprietates, suapte ui occulta nostro natiuo calori noxias atq; funestas, sicut cõcedimus esse quasdam qualitates, quæ frigus, uel congelationem, uel marcorem, uel membri dissolutionem sine aliqua ratione percepta inducere possũt. Nec hoc magis mirũ uideri debet quàm q torpedo immisso per tridentem gelu, manus piscatorum torpore compleat. & marinus lepus à muliere grauida conspectus, aborsus, nauseas, redundantiasq; stomachi efficiat, homines autem qui eo in pastu utantur, intereant, & piscem oleant. aut q pastinaca maris illis quos mordeat, uitam adimat, eademq; si figatur in arbore querna, siccescat arbor, homo liberetur. quarũ quidem rerũ qualitates tota substãtia atq; specie ut nobis sunt pestilentes & aduersantur, ita aliarum rerũ natura, ut uini, ut frumentorum, ut leguminum, nobis amica & familiarisq; est atq; cognata.

8 Propter quid qui in balneis morantur dissoluũtur, siq; amplius perstiterint, uitam peruertunt? Quia calidiorem aerem inspirant, cum frigidum oporteret.

9 Sed cur multi ægri cum pluribus diebus continuis ad balneas sudoribus iudicentur, non tamen uitæ colophonem imponunt? Quia plus adiuuantur humore per sudores excreto, q̃ in spiratione lædantur.

10 Igitur ex pelui subiecta si quis calidæ aquæ ascendentes halitus ore accipiat, perire eum an sit necesse, uel si solium minime ingressus in aere balnearum diutius commoretur? Interibunt ij quidem; q si non contingat, id erit in causa, q multum intersit, si quis toto corpore male inspiret, aut ore solo.

11 Quamobrem duplex ille motus calori nostro natiuo fuit necessarius? Quia si exterius tantum tẽderet, facile distraheretur, discuteretur q;. Nam motus ad extra dissipare, extinguereq; est natus. Sin uero motum ad intra solum sortitus esset, tãdem quiesceret. Vt igitur semper mobilis permaneret, uterq; ei est motus tributus. Nam mediocriter extinctus, & mediocriter accensus semper talis permanet, iugiq; motu cietur. Porro motum illum interiorem propter frigidi portionem ex qua est contemperatus, obtinuit.

12 Quare quibus oris spiratio lodice obducta obuelatur, nõ omnes inter superos desinunt morari? Quia adhuc non nocetur spiritus. tales enim sunt, quibus frigidus imbecillusq; calor est, sufficitq; iis modica, & rara inspiratio, ast ubi malum spira-

tio sentire cœperit, protinus nequicq; tolerabit, sed anhelo ore animam frigidam appetet.

13 Aeris ne substãtia, an eius qualitas in spirationibus est necessaria? Est qualitas. Nã cũ animã reciproco meatu uagari nõ sinimus sed occludimus, canali spiritus ui obserato, cũ spiritus non desit, tamẽ suffocamur. Fatiscit uero atq; cõuellitur Herasistrati ratio, qui putat q̃ cũ os obsignatũ est, pertinaciter spiritu retẽto, pulmo nihil de aere cõcedere uult cordi, sed sibi cõtumaciter retinet, ne si ab illo aer pertrahatur, inane sequatur, cũ nihil sit quod in uacui locũ succedat, quo nihil potest esse minus. Nã in cohibitionibus spiritus cor cernitur distingui manifesto, & contrahi, quod nunq; facit, nisi cũ aerem trahit. Et similiter omnes arteriæ corporis simul tunc pulsantes inueniuntur. Quin & thorax ipse cõtrahi possit, q̃tũ de spiritu à pulmonibus fuisset subductum, ut cõtingit in ijs qui desident ad aluum ducendam, uel quibus libet aliquid ad inferiora ui spiritus irruẽtis protrudere. Maximũ autem argumentum, q̃ ij non inopia aeris moriãtur, quia quo plus de aere ante inspirauerint, citius suffocẽtur, auxilieturq; ijs non adeo frigidi inspiratio, q̃tum multi aeris intus collecti efflatio.

14 Ad quid nã aliud prodest inspiratio? Vt spiritus animalis alatur, qui in mẽbrorũ operis absumitur. Gignitur etiã ex spiritu uitali, qui cõcinnatur in corde, & sãguinis exhalatione, sed plurimũ ex aere per nares arrepto. Si enim animali capto, arterias (quas in iugulo habet) carotidas obliges, quæ cerebrũ cũ corde cõnectunt, non propterea sensu, uel motu priuabitur, ut uel inde satis notũ euadat, parũ admodũ esse, quod corde cerebrũ indigeat. Est igitur eo nomine precipue cõmoda inspiratio, quia caloris mediocritatẽ spiritusq; symmetriã tuetur, qui si frigidus est nõ ubiq; libere meat, atq; perreptat, at spiritum per omnia ire & penetrare est necesse. calidior autẽ (quod in delirijs accidit) cõburit, pariq; omnia simul tradit incẽdio. Sanguis item algidior spiritus ex sese aut omnino nullos, aut raros admodum procreat, calidus uero tetros, atq; fumosos, cum spiritũ quo uiuimus: lucidissimũ purissimũq; esse sit operæpretium. Caloris quoq; cõmoderatio partium mẽbrorumq; constitutionem egregie tuetur, cũ ex calidi, frigidi, humidi sicciq; sint cõtemperata mixtione, magnaq; ad frigidum calidũue alteratio, particularũ substantiam multũ permutet.

15 Spiritus in arterijs cõtẽtus quid est? Organũ ipsius anime primarium. Nam anima quæ in cerebro degit, ipsa organis patiẽtibus permanet illæsa. Ergo cũ inspiratio cohibetur, uel ipsius cerebri substãtia, uel calor, uel spiritus afficitur, nõ substãtiã tã breui alterari est credibile, multoq; minus calorẽ, qui potius sic ad eũ modũ intendatur. Spiritus ergo est ob cuius qualitatem permutatam, homines opera

data ſpiritu retẽto, intereunt. non ꝙ eius ſubſtãtia deſſiciat, ut mox dictũ eſt ante.

16 Cur autem ſi de aere in cor & arterias ad ſpiritus nutritionem tranſumitur, inſpirationi ſemper æqua eſt expiratio? Quia tãtus fumus egreditur exageratus intus, q̃tum de aere decerptum eſt: ut digereretur in uenas.

FINIS.

LIBER DE CORDE ANTONII LODOVICI MEDICI Olyßipponenſis.

Extus mihi hodie clarißimi uiri in hoc cõſeßu repetẽdus Galenũ tertio artis medicinalis habet auctorem ad hunc modum dicentem. Partiũ quædam ſunt principales, quædam uero ab illis exortæ: nõnullæ autem nec alias gubernant, nec ab alijs gubernantur, inſitas habentes, quibus gubernãt ſe uires, aliæ uero inſitas habent pariter, & influxas. Pro cuius explicatione dicamus, ꝙ cũ ſcopus & intentio naturæ in productione conſtitutioneue particularum animalis fuerit, ut fœtus editus in lucem nutricationem, augmentum, & incrementa ſuſcipere poßit, & ab omni quoad liceat incommodo, & nocumento ſeruetur incolumis, utq́; finem ſuum debitum, ſibiq́; conueniens attingere queat, qui quidem ſecundũ Ariſtotelis ſentẽtiam de anima tertio eſt, ut unumquodq́; tale progeneret animal, quale ipſum quod procreat eſt, ideo ut decimoquarto de uſu partium Galenus inquit, artificioſißima ſimul & eruditione mirabili natura prædita ſatagens & ſollicita de animalium tutela, alias quidem particulas gratia uiuendi fecit, ſicut cerebrum, cor, & epar, alias autem ad ornatum, & opulentiam indidit, ut ſcilicet animal melius & locupletius ingruentia pericula de longinquo præſentire atq́; proſpicere poßit, atq́; quæ infenſa pernitioſaq́; ſint, auxilio fugæ à ſe amoliatur, quæ uero ſalutaria & commoda uidebũtur, proſequatur. Huic autẽ officio & ſpeculæ uiſus, auditus, & olfactus præfecti & delegati fuere. Rurſus uero natura ipſa inſtrumẽta & organa alia ad ſucceßionẽ generis & procreationẽ prolis creauit, ueluti pudenda, teſtes & uteros. Temere enim atq́; ludibrio ut pulchre Themiſtius ſcribit, tot & tantas animaliũ ſpecies formaſq́; natura feciſſe uideretur, ni ſuppetias & præſidia eis comparaßet, quibus quodq́; ad finẽ ſuũ peruenire poßet. Quare ut Galenus primo de naturalibus facultatibus ait, admirationi cuiq́; eſſe non debet inſtrumentorum numerus, quæ nutri-

tionis gratia natura condidit, alia namq; idoneum cuiq; particulæ nutrimẽtum alterando præparant, alia separant excrementa, alia transmittunt, alia suscipiunt, alia expellunt, alia salubrium succorum in omnem partem ferẽdorunt sunt uiæ. Cum ergo Galenus promisisset scripturũ se notas & inditia insalubrium corporum, nihil autem sit quod ita bene sanitatem & ægritudinem indicet & demonstret, quantum functionum operationumue firmitas, aut læsio preter naturã, ideo & si plures aliæ membrorum diuisiones effici constituiq; possint, nunc tamen diuisionem eam solum, quæ proposito suo cõueniens est, sumptam scilicet à uirtute membrorum, quæ precipuas operationes in corpore exercent, prosequitur, ex membrorum enim principalium operationibus facile dignoscetur, sanum ne an ægritudine aliqua corpus agitetur. Sed reuertamur ad pensum exoluendum. Medici ergo cum animaduerterẽt, ad diuersa munia exercenda, uaria temperamenta requiri, quæ cum non possint in uno membro simul subsistere, propterea ꝙ functiones ab eis perficiẽdæ magno interuallo & interstitio discriminarentur, ideo posuere membra quædam, quæ propter peculiares temperaturas quas à principio sortita sunt, essent primordiũ, fons & origo uirtutum, quarum ad numerum, tot mẽbra esse principalia dixerunt. Sed in quo consistat membri principatus, cur potius hæc ꝙ̃ illa sibi dominium uendicarunt, fuit iuniorum sententia, membrum ideo dici principatum obtinere in corpore, quia ipsum per se molitur organum & instrumentum, quod alijs à se membris impartitur, necessarium & requisitum existens, si indiuiduum speciesue seruari debeat. Ita ꝙ (inquiunt) ad hoc ꝙ sit principale requiritur, ꝙ fabricet, & cudat aliquod instrumentum, & ꝙ tale necessario per se & efficienter conueniat ad custodiam animalis, aut generis permanentiã, & hoc pacto uentriculus non dicitur mẽbrum principale, ꝙ̃tũuis generet chylum cremoremue illum requisitum, ut animalia nutricẽtur. Nam succus ille non est organum actiuũ, quo particulæ functiones suas exerceãt, sed solum materia nutritionis existit. ad eum modũ pulmones, & si procreãt temperamentum in aere, quẽ conuellunt, & tale sit requisitum, ut indiuiduum seruetur, ne calor scilicet marcescat, tamẽ ob id non sortiũtur mẽbri principalis nomenclaturã, quoniam id temperamẽtum non est per se productiuum salutis indiuidui, sed ex accidenti primum scilicet affecto corde, hæc isti. Nos tamen credimus, (quod & Galenum asseruisse palam demõstratur) membra ob id principatum sortiri, quoniam ad uiuẽdum sunt necessaria, uitamq; toti animali custodiunt, & hoc ad literã sexto de usu partium scribitur in hæc uerba. ab utilitate quam corpori præstat, particula principalis uel non principalis iudicanda & censenda est, quoniam autem ipsa partium utilitas est genere triplex, aut enim ad ipsam uitam aut ad beneuiuendum,

aut ad generis cõseruationem pars pertinet, eas quidem quæ ad uiuendum sunt utiles, particulas esse principales omnino existimandum est, reliqua uero duo genera non principalia sunt, & ignobilia, quibus tamen horum facile compatiuntur & cõsentiũt partes ipsæ principales, illa minus ignobilia sunt censenda, quibus uero non compatiuntur: ea magis abiecta reputantur. Quod uero de uentriculo & pulmonibus nobis obtrudunt, leuiculum sane & nullius momenti est. dicimus enim uentriculum non simpliciter necessarium esse, sed si per longa temporis spatia duraturum est animal, quod in latentibus animalibus conspicitur, permanent namq; & uitam diutius proferunt sine ullo alimento per uentriculum elaborato. Cum enim imbecillus & pene emortuus calor eis insit, & illud quod ab eorum substãtia per halitum digeritur, ferme insensile sit, ob id modico etiam alimento tunc temporis indiguerũt, quod quidem à crassiusculis quibusdam humoribus in uenis cõtentis sibi sufficere, & parare possunt. accedente autem continentis statu calidiore, cum discutiat ampliorem portionem ex eorum substantia, ad quam resartiendam uenæ non possunt tantum alimentum sufficere, ideo iam ni uentriculus adesset qui cibos conficeret, ad interitum animans properaret. Pulmones item non absolute ad uitam conferunt animali, posset enim cor quando distinguitur, & dilatatur aerem trahere per asperas arterias, unde sibi refrigerium accerseret, & quando constringitur, fumosos uapores, fuliginosaq; excrementa repellere, natura tamen pulmonem medium interposuit, ut uitam melius ageremus, minusq; periculis obnoxiam, quod ex Galeno sexto de usu partium discere cuiuis promptum est, ubi ad hunc modum docte & elegãter scribit. Laudanda ob id merito naturæ ars est, q non statim nulloq; interuentu aerẽ externum à corde attrahi instituit, sed pulmonem ceu quoddam spiritus promptuarium mediũ collocauit. Si enim ex pharinge cor per diastolem aerem attraheret, & rursus per pharinga cũ cõtrahitur emitteret, rythmus & consonantia respirationis cũ pulsu cordis necessario fieret, in quibus ingẽtia mala ad beneuiuendum erant animali nocitura, hoc enim scilicet non posse diu multumq; loqui, non paruũ est bene uiuendi impedimentum. similiter & non posse subire aquas timore ne suffocentur, damnum non comparabile facile est, non posse item per fumum, uel puluerem, aut aerem infectum inquinatumq; ueneni aliqua qualitate, aut animalium putredine, non obturatis naribus sine respiratione procedere, immedicabile lœtaleq; malũ esset, quod mortem præsentaneam afferret. Propter hæc igitur natura non ipsum cor solum respirandi fecit organum, sed extrorsum apposuit ei pulmonem, qui uocem efficeret, & spiritum præpararet, & ueluti saltator quidam mollis (ut Plato dicebat) cordi esset futurus, qui propterea q fistulosus, & foraminulentus factus est: ita ut possit

magnā aeris copiam cauernulis suis includere, ideo fit leuiterq́; cōsequitur, ut poßit animal diutißime & persepe uti uoce, persepe autē nihil omnino quoties uelit inspirare, corde nihil impedito nec offenso. Vt igitur (ea quæ diximus) astringamus, mēbra ideo principalia dicūtur quoniā sunt necessaria ad uitā, atq; ob id ab utilitate talia cēseri debēt. quia uero ut aßerit Galenus primo de usu partiū, & pluribus alijs in locis impoßibile est aßequi utilitatem alicuius particulæ, priusq́; eius actio sit explorata, sed quoties (inquit) eorum quæ organis insunt, usum propter quem facta sunt diligenti examini subijcere uelis, causam actionis disquirito, quā quidem causam, ut plurimū eße propriam partis substantiam inuenies. nam quisquis se sufficienter utilitatem partium examinaße putat actione prius non expensa, is in tenebris craßis hallucinatur, ideo de actione, ministerio, & usu membrorum principalium agemus. nullam enim particulam, ut decimoseptimo de usu partiū dicitur, propter seipsam habere uolumus, superflua nāq; ita eßet, & inutilis prorsus, si actione priuaretur, & secari potius q́; amari aptior. Instituemus uero sermonem de uno quoq; membro principali seorsum exordio sumpto à corde. Est ergo ut septimo de anatomicis aggreßionibus Galenus testatur, cor exacte & exquisite mediū cōstitutum inter utrūq; spatium thoracis, inuenit natura nāq; regionem hanc aptißimā fore ad hoc, ut cor tutißime seruaretur, cum thorax (uelut firmum quoddam septum & ualidißimum propugnaculum) extrorsum ei sit appositus. Erat quin etiam ad hæc regio illa prorsus utilima, uti pulmo qui ad temperandum cordis feruorē fuerat institutus, undiq; ipsi circūponeretur, qui illud pinnis (quos lóbus uocant) seu digitis quibusdam in circuitu comprehendat, & æqualem & iustam undiq; refrigerationē cordi moliatur. Non recte igitur aduertiße Arist. uidetur, cum tertio de partibus animalium, cor ipsum ad leuam magis declinaße aßeruit. cor (inquit) cæteris animalibus in medio pectore est. homini tantum paulo uergit ad leuam, ut eius partis refrigerationem moderetur, & compēset, omnium enim animalium maxime homo refrigeratam habet partem sinistram. sed Galenus quid sentiat, audire operæpretium est. Is septimo de anatomicis aggreßionibus ita scribit. cor inter utrūq; spatium thoracis medium situm est, & si motus eius indicat tanq́; magis iaceat in sinistris, quoniam secundum hanc partem animalis sinus spiritalis constitutus est. & septimo de usu partiū ita illorum opinionem refellit. Estimant quidā, non medium exquisite, sed in sinistris magis quodāmodo locatū eße cor condecepti, per eum qui percipitur ad sinistrā māmillā, pulsum sinistri uētriculi inibi existentis, qui est omnium arteriarum principium, sed in dextris eius partibus, est alius uētriculus ad concauam uenam, & epar cōuersus, propter quem nō utiq; in sinistris,

ſed medium perfecte exiſtit, non ſolum huius dimenſionis quæ eſt ſecũdum latitudinem, ſed etiam aliarum duarum, que ad longitudinem & profunditatem thoracis perueniunt. Quantũ enim ſpondyli diſtãt à corde poſtica, tantum antica parte pectus, & q̃tum claues ſurſum, tantum ab eodem deorſum, ſeptum tranſuerſum diaphragmaue ſeiungitur. De ſitu ergo & poſitiõe cordis hæc nobis dicta ſũto, figuram uero eius nunc conſequenter explicemus. Cor turbinatum factũ eſt, & pyramidis reffert figuram, nãq; ex ampla & rotundiore ſuperna baſi incipiens (quam caput eius nominant) deinde paulatim diminuitur, & ſtrictũ & ſubtile inſtar coni fit inferna extermitate, ita ut baſis ſuperiorem locum ſibi uendicet, conus autem inferiorem. Factum rero id ea ratione eſt, quoniam non indigebant æquali ſecuritate omnes cordis particulæ, nempe: quia nec eadem utilitas omnibus cõmiſſa eſt. Partes quæ circa baſim ſũt: principaliſſimæ ſunt, & deſtinatæ uentriculorum origini & explantationi. Nam abſis ipſa in duos uentriculos ſcinditur atq; diſtinguitur, ſiniſtrum ſcilicet (qui & ſpiritualis dicitur) in quo duo ſunt orifitia, per quorum alterum (quod ampliore magnitudine pollet) omnibus arterijs corporis continuatur, & uim pulſificam impartitur. per alterum minus à pulmonibus flabra refrigeriumq; ſuſcipit. Diuiditur & in dextrum (qui & ſanguineus appellatur) in quo ſimiliter duo tenuiſſima oſcilla, atq; exiles admodum meatus habentur: quorum unum ex uena caua, quæ à gibbis iocinoris partibus ortum trahit, ſanguinem in cor introducit. per reliquum autem cor ipſum pulmonibus ſanguinem elaboratũ dimittit, ut eis beneficium euentationiſq; gratiam repẽdat. Quoniam uero dignum ratione, ac notabili magnitudine unũquodq; prædictorũ uaſculorum & pororũ præditũ eſt, rationabili iuſtaq; admodũ de cauſa, & cor ſecundũ has partes maximum factum eſt. Ipſe autem inferior finis explantatio quædam fortis & denſa exiſtit, ſimul quidem uelut operculum uentriculis eius facta: ſimul autem uelut propugnaculũ totius cordis, ne in uehemẽtioribus motibus incidens uiolentior in præiacentia thoracis oſſa impediatur, doleatq;, & propterea cogatur corrumpere & confundere rythmum & conſonantiam motus. Hæc itaq; pars cordis ignobiliſſima & abiectiſſima eſt, cumq; nullum ab ea uaſculũ oriri deberet, in turbinatam figuram producta eſt: quæ uero ſuperior à qua uentriculi oriuntur, omniũ principaliſſima eſt, atq; hæc quidẽ eſt ratio, cur cor conoides, & piramidale effectũ eſt. Futilima uero & uulgaria reſponſio, cor ideo hanc obtinuiſſe figuram comprobantium, quoniam igneam ſit naturam ſortitum, cum ſi ita ſit, ut dicere audent, deberet mucronẽ cuſpidemue ſurſum, deorſum uero abſidem habere. ſed inepta alijs carpẽda relinquamus. Porro illud adnotandum ſũmopere eſt, ꝙ cum dicat Galenus partem aliquam

in corde ignobilem, uilissimamq; esse, nullus simpliciter ignobilissimã intelligat. Nec enim est pars aliqua corporis, quæ nõ sit prĩcipalior omnibus tibiæ & manus particulis, sed principales quidem simpliciter sunt omnes: quia uitam primario influxu tuentur, deinde ad se inuicem comparatas, hanc quidem earum magis, hanc autem minus talem esse intelligendum est. Sed conferamus pedem, accedamusq; iam propius: disseramusq; de numero uentriculorum cordis, quoniam non alienũ à nostro instituto negotiũ hoc est. Cor duos specus, uel sinus, uel folliculos (utcũq; enim nominare licebit) obtinuit. sinister altiorem situm obtinet, & sursum ascendit, dexter depressiorem sibi locum consciuit, multoq; desinit inferius: uerũ circumscriptionẽ propriam sepius habet, & paribus cũ sinistro uentriculo sedibus spectatur. magis quidem in animalibus magnis, ut bobus, equis, & camelis, multoq; magis elephantis. quãdoq; tamẽ & in paruis. Vnde quidam (ut septimo de anatomicis aggreßionibus dicitur) cum gallũ dijs sacrificaret, inuenit cor duos uertices habere. nam dexter specus se tollebat in altum: quare augurium ratus, nuntiat Galeno se dijs sacrificando, duo corda inuenisse in uno animali. Verũ nec duo erant (ut putabat) sed dextri sublimis apex, circũscriptionẽ habebat propriã. Sed nõ absurdũ fuerit quid Aristoteles de numero uentriculorum cordis scripserit, meminisse. is igitur tertio de partibus animalium capite quarto ita infit. Ventriculum triplicem cor magnorum animalium habet: duplicem minorum, unum ad postremum, nullumq; est quod sine ullo uentriculo constet. In eundem errorem incidit & Plinius undecimo de naturali historia dum ait. sinuoso specu cor est, & in magnis animalibus duplici: in nullo non gemino. Hæc isti paulo oscitantius, illorum tamẽ sententiã pulchre Galenus summus auctor reprobat sexto de usu partium, quã obrem facturum me hoc loco plane operæpreciũ arbitror: & si uerba Galeni pretexuero, ubi is de Aristotele (quẽ ut imbecillum pullum maiora animalia: discerpit, atq; dilaniat) ouationẽ, triumphũq;, atq; trophæũ actitare uidetur. Non recte (inquit) Aristoteles distinguebat multitudinem uentriculorum cordis, ad magnitudinem & paruitatem corporum reducens eorum numerum, nec enim maximis quibusq; animalibus sunt tres, nec minimis est unicus. eandem enim ad unguem & exacte habet cordis constitutionem structurãue maximus equus cum minimo passere, & si murẽ dissecueris siue bouem, siue aliquod aliorũ animalium, uel minus adhuc mure, uel maius boue, omnibus ipsis numerus est æqualis uentriculorum, & reliqua constructio cordis eadem, nec enim magnitudinem, & paruitatẽ corporis respiciens natura: permutat organorum formã, sed actionum differentia, scopus illi & intentio in constructione particularum habetur, ipsasq; rursus actiones propter utilitatẽ ueluti finem instituit. Vnde ordo

quidam

quidã efficitur mirabilis, cũ sibi inuicẽ succedant actiones & utilitates. Quaobrem multum adeo conuellenda illis est auris, qui aliam & diuersam ingentium & paruorum animalium constructionem arbitrantur: aut alias demum particulas in hijs reperiri, quæ alijs non fuerint cõcessæ sibi persuadent, cum ratio exigat, quod omnium animalium, quæ per spirationes uitam conseruant: eadem sit uiscerum positura, idemq; numerus: quia par est utrobiq; finis necessitas. Sic igitur Galenus anteaq; elephantum spectasset, ad cuius dissectionem spectaculo edito Roma conuenerat, nullum discrimen repertum iri in uisceribus illius tam uastæ molis audẽter constanterq; asseuerauit, & illuc cum discipulis profectus: admirantibus cunctis ossis magnitudinem, (quæ tamen latuerat medicos) ipse in medio corde os illud ostẽdit. Ex quo receptus iampridem error reuincitur illorum qui ceruino tantum cordi os illud ascribunt, quod in omni animali adesse (si modo auris uitalibus uescitur) necessariũ est, ut sit aliquid, cui ceu fundamento (ueluti retinaculis rudentibusq; ad petram nauis alligatur) membranarum radices, arterialiumq; uasorum exortus innitantur, quos sequi debet, qui scindere reperireq; os illud uelit: quod penes cordis umbilicum, mediumq; est. Non iniuria ergo (me hercules) Galenus Aristotelẽ naso suspendit adunco, derisuiq; habet, cum dicat maiora animãtia tribus uentriculis prædita, minoribus duplicem inesse. Si enim ita res haberet, bonum profecto similiter esset, si & manuum digitos ampliores facti plures, breuiores autem, pauciores haberemus Vnde nasceretur risu dignissimũ spectaculũ, cum tres uerbi gratia digitos haberet. thersites, aiax septẽ, & plures adhuc ijs achilles acupedius. alcides autem (uti puto) ingẽs lõgissima nocte genitus (cũ Phœbus per triplicẽ diem radios nõ misit telluri) numerosiores iulorũ, Polyporũq;, seu asellorum (qui sub hydrijs aquarũ nascũtur) pedibus possideret. Elephas autẽ par esset (opinor) ut quatuor crura sortiretur, tria tantum bos, equs duo, asinus uno pede uiueret cõtentus. Sed iã hæc quæ risũ doctis excutiũt, obliuiscamur, redeamusq; illuc unde deductus fuit sermo. Cũ binos cor habeat uentriculos, uti præcedens sermo exposuit, piscibus tantum sinister uentriculus habetur, nec in dextris est aliqua amplitudo, quia nec pulmones ijs tributi fuerunt, quorũ gratia dexter uentriculus constitutus est, & propterea quibus animalibus non est pulmo, nec cor habet in ijs duos uentriculos, sed solum eum qui omnium arteriarum motus dux est. piscibus autem cũ nullatenus uti possent uoce, ut qui in profundo pelago, imisq; gurgitibus essent uicturi (quibus assiduo natant: & demerguntur) ita ut aerem ad refrigerationes conuellere non possint, tum etiam cum frigidiori sint temperatura præditi, aut enim nullum aut omnino paucum sanguinem habent, ob id nec cor eorum indiget magna refrigeratione, nec eis pulmo fuit factus,

sed constructio branchiarum quae uocantur: ipsis pro pulmone ministrat. Sunt enim multis & subtilibus foraminibus branchia haec pertusa & perforata, quae quidem aeri & uapori sunt peruia, angustiora autem quam ut aquae crassitudini patescant. Gratia igitur pulmonis cordis dexter uentriculus comparatus à natura est, cum enim pulmo egeret nutrimento, sanguis ei à cordis dextro uētriculo mittitur, tanquam retaliatio, & retributio quaedam, & ueluti hostimentum, & beneficij premium offertur, pro spiritu cuētationeue, quam ab illo suscepit. Sed occurrit hic nobis prius quaestio illa imprimis discutienda, de ordine productionis membrorum principalium, nam cum à multis hucusque sit pertractata, nec ulla sit, quae frequētius à medicis in ore habeatur, nullus adhuc quaesitam ueritatē assequi adinuenireque potuit, sed porro omnes, ab alboque declinarunt, dum pari cōsensu pedibus manibusque sine ulteriori examine, in sentētiam Aristotelis discedūt, dicentis, cor primū omniū conformari. Nos uero ex Galeni thesauris, quem semper secuti sumus, cuiusque arculas atque myrothetia reuoluere sumus assueti, totam hanc disquisitionem breuissime nulla inuidia absoluemus: quidque pro comperto & explorato habendum sit, planissime exponemus. Voluit ergo Arist. cor primū omniū generari, atque ab illo deinde reliqua omnia membra produci, perinde ac si causa illa atque auctor (simulac illud uiscus effinxisset, exiens à cōceptu illi demādasset, atque praescriberet, ut alia etiā reliqua generaret, ait praeterea ipsū ueluti filiū emācipatū à patre, regere ac dispensare totū corpus. Sed praestiterit uerba ipsius ex secūdo de generatiōe animaliū apponere, ut dilucidius quid grauis philosophus senserit: innotescat. Cor (inquit) primū actu secernitur, quod nō solū sensu ita fieri cōstat, uerū etiam ratione. cum enim abiunctū iā est, ipsum gerere, gubernare, & dispensare debet, perinde quasi filius à patre emancipatus, seorsumque collocatus. Itaque principiū haberi oportet: à quo etiā post ordo membrorum describatur: quapropter cor primum distinctum in omnibus inspicitur animalibus, quae sanguinem habent: id enim principium est & similarium, & dissimilarium partium, & rursus. Fit autem primo principiū quod in sanguineo genere cor est, in caeteris proportionale, idque effici primum non modo sensu percipitur, sed etiam quod per obitum uita hic ultimo defficit. Euenit namque in omnibus, ut quod ultimū fit, id primum defficiat: & quod primū, id ultimū. quasi natura cōuersionē reducem agat, & ad carceres unde prorupit: redeat. hactenus Arist. ubi tria non subobscure sentire uoluit: quorū primū est, quod cor primū omniū cōformatur, quodque id & sensu & ratione non obscure percipitur, secūdū quod ab ipso utpote quod primo sit genitū, reliqua omnia exoriantur & dispēsentur, tertiū quod ultimo uita defficiat in corde. Verū si ueritati potius, quam homini patrocinium feramus, in om-

nibus hijs tribus Arist. deceptũ esse atq; hallucinatum non indigne pronũtiabimus. Nam quod ait cor primũ actu secerni: apparere ad sensum, falsum id est, nec enim in aborsibus, qui primo mense protrudũtur, aliquid perspicuo manifestoue super ea re possumus doceri, quoad fœtus inarticulatus permanserit: & hoc siue dissectio in homine, q̃ in animalibus hominũ similibus exerceatur, quando autem dearticulari incipit cõceptus, ut apparet in aborsibus post tertiũ mensem explosis, licet aliæ partes circũscriptionem manifestã non habeant, prope se tamen inuicem collocatæ hæ tres animalis particulæ uidentur, iecur scilicet, & cor, & cerebrum, in quibus iecur reliquis ambobus maiori quantitate præminet, multoq; ab illo cor & cerebrum in magnitudine relinquuntur. non ergo satis cõstare potest, quando cor primo incipiat cõformari. Sed & ratio conuincit, nullã particulã fœtus intrinsecã fieri posse priusq̃ duæ uenæ, & duæ arteriæ quæ umbilicũ cõstituũt, producantur. Egebat quippe unaquæq; particula fœtus tam in primo ortu atq; cõceptu, q̃ in omni post hæc eius dispensatione cõueniẽti alimẽto. nullũ autẽ sãguine aut aptius aut cõuenientius est, quod sibi à matrice per aliqua uasa peruenire necesse est, si illa debeãt generari: ergo uasa per quæ sanguis à pregnante cõuellitur ad generationẽ uiscerũ, prima omnium cõformabuntur. Quòd si uelit illud quod primo cõformatur, reliquas subinde producere particulas, periclitatur bonus Arist. ne uenas & arterias quæ in primis generantur, alia quoq; membra producere confiteatur: quod adeo absurdũ est, ut impugnatione non egeat. tenendum ergo est q; uenæ & arteriæ umbilicales primæ omniũ generantur ex seminis genituræue substantia. cum enim eorũ corpora alba sint & sanguinis expertia, ex nullo cõmodius q̃ ex semine poterãt generari, ut pote quod ex seipso multum lentum, & glutinosum existat. Post uero arterias & uenas primum quod conformatur & effingitur est epar, celerrimam nãq; habet hoc uiscus ex sanguine generationem: ut pote quod substantiam illi perq̃ simi limam obtinuerit, si enim sanguinem ex uena secta profluentem in aquam mediocriter calentem incidere permiseris, illiq; epatis substantiam contuleris, prorsus adsimilem concretionem, coagulationemq; habere deprehendes. hoc itaq; membrum facillime coagulatur, atq; compingitur, nam solum ob id q; uteri corpore foueatur, hoc patitur. unde & hac de causa quia scilicet primo productum est, proximius utero grauidæ alueoq; locatũ est iecur. Præterea cũ (ut medici omnes & philosophi non uulgaris nominis testantur: qui nõ drachmæ illius Socraticæ disciplinã consecuti sunt) fœtus quousq; sit perfecte conformatus, plantarum ritu moreque dispensetur, manifesto consequitur, eum nec arteriarum beneficium in primordio generationis necessario requirere, nec pulsuum, nec cordis opera indigere, quẽadmo-

dũ nec plantæ. Sed operæpretium est ut conceptus ad instar caudicis, trunciq́; stipitis, in primo quidem tempore breuissime augeatur, cũ autem iam manifeste cœperit dearticulari, maius incrementum suscipiat, & tandem maximum, cum iam integre fuerit dearticulatus. plantarũq́; uitam per omne id tempus, alitus scilicet, inauctusq́;, solummodo peragat. Post uero epatis productionem, cor deinde conformatur, deinde cerebrum, quod recta ratione posterius omnibus factum est, quoniam scilicet nihil conceptum animal cerebro indigeat, cum nec uidere ipsum oporteat, nec audire, nec gustare, nec olfacere, nec sensationem tactiuam intus exercere, sed nec ut manibus, pedibusue aliquid operetur, aut munus aliquod ab electione procedens obeat, nedum ut phantasiam, aut estimatricem facultatem, aut memoriam exerceat, ulla necessitas cogat. Posterius igitur aliquanto cum cerebrum, tũ uero omnes faciei particulæ conformantur, ipsumq́; os capitis omnibus alijs ossibus posterius coagmentatum, compactumq́; est. & ob id iuxta sinciput adeo imbecillum & exile est, ut in nuper natis infantibus cerebri motum non solum tactu, sed etiam uisu percipere liceat. Quo fit ut altricis quidem animæ officijs pueri ualẽtissimis utãtur, secũdario uero quoad robur ijs quas à corde accipiũt, iã autẽ imbecillibus ijs quæ à cerebro præstãtur. ut qui nedũ currere aut ingredi, sed nec erecti cõsistere possit. multo autẽ magis, nec quid ex cõferentibus coniectare, uel discere, uel memorari, aut alicuius sensilis affectionis, uel logicæ speculationis habeãt. atq́; hunc ordinem productionis trium membrorum principalium non solum in pulcherrimo illo libro de cõformatione fœtus Galenus ita se habere testatus est, sed & decimoquĩto de usu partium id perspicuo insinuauit: ubi in hanc scribit sentẽtiam. Est autem non minus admiratione digna magnitudo epatis, in embrijs statim, & inter initia quando primũ est euidẽter & liquido uidere unãquãq́; particularũ fœtus cõformatã, sed nõ minus & usq́; ad partũ, magno quidẽ igitur & ampliori metro in proportione & respectu ad alia superexcedit iecur in primis tẽporibus, non parũ autẽ nec quịd cõtemnendum, & usq́;quo tẽpus pariendi appetat. cõsequenter uero cerebrum & cor magnitudine superant, in ordine ad reliqua membra. hoc autem ideo euenit quoniam uenarum quidẽ principium epar est, arteriarum autem cor, neruorum uero cerebrum. Par igitur erat, ut quẽadmodum domui fundamina, nauigio carinã, templo crepinẽ, huiusmodi artifices primũ pangentes, deinde super ijs tuto opifitia erigũt, ad eundem modũ natura animaliũ, à proprio & peculiari prĩcipio tuto & secure cõpacto unũquodq́; uasorũ genus producẽs, ĩ totũ corpus deriuaret atq́; protẽderet. Quoniã uero concepto animali maior sit uenarum necessitas & indigẽtia, ut pote quod ad multum tempus plantarum ritu despensetur, ideo harum principium confestim à

primo genitu ualidißimum operata est. cerebro enim & cordi, & organis quæ ab ijs enascũtur, uenarũ est usus necessarius cum sine sanguine, nec generari, nec augescere poßint. at uero iecur, & uenæ nutricationis instrumenta, arterijs quidem parum, neruis autem nihil omnino indigent, priusquam perficiatur animal. Hijsce igitur de causis natura magnum & ualidum statim ab initio uenosum genus confecit, super hijs autem aliorum utrumque augere præ alijs incepit. Falsum igitur est quod Aristotelles dicebat cor primũ omniũ cõformari. Sed nõ minus turpe quoque est quod secundario uoluit, ab eo reliqua omnia membra produci, & gubernari, cum nec ipsum primum generari appareat manifeste, quin potius in omni natura ita usu eueniat, ut idem artifex operetur cum primam opifitij partem, tum uero reliqua omnia usque ad complementum, at qui uenas & arterias à genituræ seminisue substantia cum palam sit generari, liquet igitur & quod ab ipsomet, ueluti à Praxitele, aut Polycleto (qui pulcherrimum illud opus quod canonem uocant, & singulas eius partes delineauit) reliqua alia membra conformantur. Maxime autem in hoc philosophi omnes aberrant, qui putant particulam quæ primo producitur, ipsam quoque alia membra generare, hanc autem eße cor: multum adeo falsi atque decepti in utraque hypothesi, & pronunciatione, nec enim à mẽbro quod primo effingitur, reliqua conformantur. nec cor primum producitur. Verum ut illis liberaliter concedatur, non solum primum omniũ cor produci, sed & ipsum reliquas particulas cõformare, non tamen necessario ex istis cõsequitur, ut operationes quæ fiunt in animalibus iam perfectis, ab eo gubernentur & prouideãtur, nec enim dictu par est, uel generationis, uel dispensationis principium eße quid. Secundũ enim singula corporum & artium genera, alia habentur generationis principia, alia autem dispensationis, alij autem enim urbes edificant, excolunt autem atque gubernant alij quẽadmodum & naues (opinor) & omne aliud quoduis alij quidem fabricant, alij uero cõmode opifitijs iam perfectis fruuntur. Faber nauiculam & radium pangit, utitur tamen textor. Similiter & terebram ferrarius artifex fabricat, quo lignario sit opus atque usus. Nomina quin etiã (ut Plato in Cratilo affert) nominũ auctor (prout cõuenire censet) imponit, quibus tamen dialecticus hoc est qui & respõdere & interrogare aptius nouit, utatur. Sic & in potẽtijs & facultatibus uitæ nostræ munera dispẽsantibns, ratio quamuis omniũ postrema & fiat, & perfitiatur, simul tamen ipsa imperat, & hominũ uitã atque mores expẽdit ad libram. Denique ut iam totam hanc questionem terminem, quod tertio loco ab Aristotele dicebatur, cum animal extinguitur, cor ultimũ defficere, id philosophicis auribus indignum & omnino temerariũ reputo, nam cũ ipsum sit fons & principiũ caloris, &

efferuescere semper oporteat: reliquis satis sit, si uel modico calore participent, & deniq; cum cor solummodo per respirationem suum calorem tueatur: alijs membris duplex sit custodia, & pulsus scilicet, qui est ueluti quædam respiratio, & id quod illis ex abundantiore naturæ gratia à corde confluit, liquet profecto, q quando ad interitum animans festinat, cor primum corrumpi, cum pautiora ad se tutandum habeat præsidia: nec fieri poßit, si cor integra ualitudine fruatur, quin & reliqua membra, si nil aliud obstet, uiuant, & sanitatem habeãt. Præterea si animans moriatur ob ægritudinem calidam, palam est cor primo debere mori, cum in eo cum sit fons caloris, magis calor efferuescat, at si ob frigoris noxam moriundum sit, constat itidem ipsum primo debere corrumpi, quia magis de calore ad hoc ut conseruetur, requirat. Sic igitur quando in procinctu statuties, & pila minantia pilis, aut etiam pugna iam conserta commißaq; est, licet omnis inimico ense popellus cadat, & uulgaris turba ingenti strage disperdatur, dum tamen rex superet, adhuc uictoria in ancipiti est, at ubi supremus militiæ dux fuerit interceptus, cui fides in bello præcipua, mox totus trepidus pauet exercitus, & terga uertit, fugamq; capeßit, & tandẽ palantes duce perempto interimũtur cũcti atq; dißipantur. Nec mirandum quid est (ut inquit Galenus) quin potius ueniam ignouiße decet, si plurima circa dißectiones Aristo. deliquerit, ut qui propterea q inexercitatus fuerit in anatomijs, errauerit & fuerit deceptus. Sed ut iam redeamus illuc unde obambulauerat sermo: cor totius caloris qui in corpore reperitur, fons est & origo, atq; auctor, à quo per arterias in totũ corpus scaturiunt, & deriuãtur, ceu per quosdam ductus atq; canales, sanguis & spiritus: quis cum membra suas functiones exerceant: firmißime namq; illud tenendum est non poße particulam aliquam sine caloris adminiculo sua munia commode administrare: nec uiuere animalia sine calore, hoc uoluit Galenus, hoc Hippo. hoc omnes medicorum filij clamitãt, hoc omnes recte philosophãtium schola personat. Arist. certe toties id pronunciauit ut si non credas, cõmittas piaculum: mihi uero ex multis paucula quædam retuliße sat erit. Is igitur & ortum & uitam in libro quem de ea edidit. sic diffiniuit, ortus igitur est prima uegetatricis animæ cum calore participatio, uita uero mora eius. obitum contra finiuit dum ait, obitus atq; corruptio uiolenta quædam caloris extinctio, aut marcor, ijs enim de causis calor extingui solet. & rursus. omnibus igitur corruptio obuenit ob caloris deffectũ, & in libro de adolescẽtia & senectute. oĩa uiuẽtia (inquit aĩam sortita sũt, quæ nequaq̃ absq; naturali calore eße potest. porro animalium partes omnes totũq; corpus calorem quendã naturalẽ insitum habent, quocirca dũ uiuũt calida apparẽt, dũ mortua sũt, atq; uita destituta cõtra. neceßum

est itaq; uitam & incolumitatem caloris, item mortem & eiusdem corrupionem simul esse. Preterea si animal uicturũ sit, opus ei est, ut alimentum cõficiat, & decoquat, quo superato id ad suam substantiam conuertat, atqui lucidum & obuium cuiuis est, cõcoctionem caloris naturalis ope prouenire. Quo circa cum indiguissent uiuentia quodam calore, quo uitam tuerentur, & functiones sibi delegatas obirent, oportuit continuo productionem talis fieri caloris, ni enim resarciretur: uita stare neutiq; posset, depascitur enim calor assiduo, & deuastat humidum, ad cuius perditionem ipse tandem manum dat, & succumbit, q ni restauratio auxiliares copias afferret, uita nostra breuissimo tempore produceretur, nosq; inter diaria & ephemeria animantia essemus computandi. Vt ergo nos uiuaces essemus, nec dulce nobis periret libareturq; æuum, & particularum quæq; operi incumberet, & uacaret, cor ipsum natura instituit, eiq; caloris officinam delegauit, utq; indies calorẽ moliretur, & ad singula membra transmitteret, operata est. quippe id uiscus natura, tum omnium animalis particularum maxime sanguineum, tum calidissimũ est. ut Galenus primo de temperaturis asseruit. quod etiam uel sensu tibi dignoscere licet: si enim animali iam mortuo uelis alterutro uentriculorum eius adaperto, & præcipue sinistro in eum digitum statim mittere, magnum inibi calorem deprehendes, & longe maiorem q; in alijs sit partibus, dum modo pro naturæ ratione se habeant. nam par huic caloris portio, ut cordi est minima, sic reliquis partibus est omnino magna. hoc esse uerum idem Galenus libro de inæquali intemperie astipulatur dum ait. fiunt eæ omnes inæquales intemperies maxime quidem inflammato eo qui in inflammatione est sanguine, deinde eo qui in uisceribus & corde habetur, atq; huius maxime, eo qui in sinistro eius sinu est, in quem si uiuo etiam num animante, nec adhuc febre tentato, manum demiseris: uehementissimum inuenies calorem, quomagis uerisimile est, ubi totum corpus præter naturam incalescit, hunc maxime sinum ad summum peruenire caloris, cum tenuissimum maximeq; spirituosum sanguinem habeat, & moueatur perpetuo. Quamobrem de Aristotele merito quis admiretur ponente dextrum sinum cordis calidiorem esse sinistro, cum tertio de partibus animalium hæc dicere sustinuit. dexter plurimũ sanguinis & calidissimum cõtinet, quamobrem pars corporis dextra calidior, sinister parum idq; frigidissimum, medius mediocrem, tum copia, tum calore, sed puriorem. hoc siquidem absurdissimum est, nec fieri potest, quin si quis hæc deffendere uelit, magnum risum & ludibrium debeat. Sanguis enim dextri uentriculi, & si plurimus sit, non tamen calidior, nuper enim fusus in ipsum per uenam cauam ab epate, cum nondum sit consecutus supremam concoctionem & elaborationem, non potest esse

uehementer calidus, sed crudus adhuc incoctusq́;, & rudis (ut ita dixerim) permanet, donec in corde longam & diuturnam traxerit morã, cum enim penetrauerit in sinistrum cordis specum, & arterias quæ ab eo oriuntur, calidior efficitur ualde: tũ ex longitudine moræ ob reuolutionem meatuum per quos sanguis transiturus est, tum etiam (quia ut testatur Galenus sexto de usu partium) cum non sint manifesti & conspectui patentes transitus atq́; processus à dextro in leuum, necessum fuit sanguinem ualde subtiliatum, & spirituum naturæ uicinũ ad ipsum pertransire. Quòd si dextra pars calidior existit, id est iocinoris ratione, & uesicæ quæ flauam bilem suscipit, quæ quidem in dextris situm & locum habent. Est item cordis sinister specus calidior multo dextro quia spiritus potißimum cõceptaculum est, qui multis numeris calentior sanguine (ex cuius tenuißima parte gignitur) pernotatur. Cum igitur cor (ut ex præcedentibus innotescit) principium sit caloris: oportet ut semper percalidum seruetur & efferuescat perpetuo, ut quod ipsum tum cæteris particulis pulsandi motum præstet, cum ipsas calefaciat, hijs satis ad salutẽ sit, si non sint frigidæ, uel exigui compotes caloris efficiantur. Nam principium ipsum si naturali calore priues: non ipsum modo refrigeres, sed etiam uniuersa quæ prius ab eo calorẽ acceperunt. reliquorum nulli (licet arterias uinculo constringas) omnem adimere calorem poßis, quando per tunicas ipsas nonnihil confluxerit. Est enim iuxta Hippocratis sententiam totum corpus conspirabile & confluxile, quare si non per arterias, at certe per alia, & potißimum uenas propter eum qui est de una in alteram continuum transitum in omnem particulam aliquid caloris defferetur. Quòd autem non solum per arterias, sed etiam per uenas, & alia uniuersa confluat à corde calor demonstrat Galenus in libro de usu pulsuum, & colligitur plane ex eo ꝙ cum multis tum uenatoribus, tum gregarijs militibus, ubi singulari pugna decertassent: arterias & uenas ita uulnerari contingeret, ut neceße fuißet medicis, eas uinculo excipere, ij omnes non longo interposito spatio, frigidiores sibi redditas partes senserunt, ac citius quidem quibus tum arteriæ tum uenæ fuere deuinctæ, serius, quibus arteriæ tantum: minime uero quibus solæ uenæ, ex quibus manifestum est per uenas quoq́; aliquẽ in particulas accedere calorem, q̃q́; longe minorem, q̃; qui per arterias trãsmittatur. Quin si quam corporis partẽ citra uulnus deligare uelis, illico eam liuidam frigidamq́; effectam contemplabere, quod planum est inde adeo euenire, ꝙ calore qui per omnes partes superne confluxerat, est priuata. Feruescere ergo calorem cordis (ut dicebamus) opus est: hinc ut Arist. tertio de partibus animalium ait, pauidiora sunt animalia, quibus cor grandius, quoniã calorem proportione cordis non habeant, sed parum caloris in magno conceptaculo exolescat, itaq́;

sanguis frigidior sit. Nam ut in paruo & magno domicilio tantundem ignis non æque calefacit, sed minus in amplo,, sic calor per corda ingentia sparsus atq; diffusus imbecillam uim obtinet. atq; ob eam rem lepores, cerui, mures, asini, mustelæ, timidiores aperte euaserunt, quia magnum proportione corporis cor habent. audentiora autem fidentioraq;, quibus minus aut mediocre fuit tributum cor, quoniam in ijs calor collectus ualentior fit, & ingentes animos ad quiduis audendum præbeat animali. Quòd si multum cor in caliditate excesserit, tunc furibunda quædam (inquit Galenus) iracundia & temeritas adsunt. cõcomitatur nãq; ira omnem excessum caloris in corde: non propterea q sit sanguinis ebullitio, & accẽsio circa cor: non enim sanguinis feruor ad excandescentiam proritat, sed potius excandescentia siue ira: hũc sanguis generat feruorẽ. Quam ergo ob causam propensiores ad iram sunt qui cor habẽt calidũ, dicimus, q ratio & finitio iracũdiæ, libido, & studium illud est reponendæ uindictæ per quod mouetur corpus, citaturq; ad pellendum quod molestiam inducit, ut concupiscentia nil aliud est, q̃ appetitus mouens ad amplectendum quod iuuit. repulsio autem eius quod nocuũ est, sicut non potest fieri nisi à uehemẽti motu, ad quem quidem caliditas reddit aptos: sic nec appetitio repellendi (quam esse formalem rationem irascentiæ dicimus) non potest in corpus seu instrumentum ualde calidum concidere: quia mouet anima corpus, sicut ipsum aptum & dispositum est, quod autem calidius est corpus, mobilius & prõptius existit, ut id appetitus uindex agitet, eoq; tanq; organo ad repellendum tristia adutatur. exempli causa iudicat ratio iniuriam acceptam esse, statim animans iracundia exæstuat, cupiensq; uindicare, calorem excitat & spiritum cum quibus negotium facessat, hij feruorem in sanguine excitãt: quo tanq; auxiliaribus copijs confirmatum recalefactumq; aggreditur atq; lacessit, quodcumq; sibi noxam inferebat. frigidi autem cordis animula licet percipiat quod lædit, non tamen in iram de facili prorumpit, quoniam corpus ineptũ est ad hãc repulsionẽ, tardeq; & difficulter excitatur ab appetẽte: quare cum ratio organum non sibi sequax & obsequens esse dignoscat, quo cõmode ulciscatur, ueluti uicta cedit atq; fathiscit, nec hostem auertere tentat, sed potius consternatur, atq; flaccescit. at cõtra quæ calidius & facile motabile corpus obtinẽt, ex leui sepe irritamento grauiter excandescunt, proindeq; in fame & siti ad iracundiam sunt proniora. Sed hæc nobis ueluti parerga & præter intentionẽ sint dicta. redeamusq; iam ad id unde sumus progressi. Cum uita & anima calore quodam (ut Arist. ait) contineatur: impossibile autem sit calorem seruari, ni assidue perfletur ideo necessum fuit refrigerationem adhiberi, quod sane Arist. sensit dum in libro de respiratione dixit. Omnino igitur animantium natura refrigerationem deside-

rat & inspiratum, ob animæ in corde incendium. & rursus in tractatu de morte. Porro uitæ principium defficere solet, cum calor cordis non reffrigeratur. tunc enim idem seipsum consumit. animalium autem cum alia aquatilia sint, alia in terra degant, inter hæc ea quæ sanguine carent, à continente aere, uel aqua satis refrigerari possunt ad hanc corruptionem euitandam. nam cum calorem habeant exiguum, modico etiam auxilio egent. plantis quidem (inquit Arist.) subsidium illud quod per alimentum & ambientem aerem paratur, sat est ad caloris naturalis tutelam atq; salutem: etenim alimentum refrigerationem cũ ingreditur facit. Quæcunq; autem ex insectorum genere uiuacioria sunt, ijs corpus sub septo transuerso præcinctũ distinguitur, ut per membranam subtiliusculam refrigerentur. atq; ad hunc modum quæcũq; bombos elidunt, qualia sunt uespæ, scarabei, & cicadæ: habent membranam quandam, sub diaphragmate subtilẽ & tenuem, quæ dum attollitur & uicissim deprimitur, calorem eorum tuetur. nam murmur illud, spiritu: dum quasi anhelant, ciere solent. Eo enim spiritu qui in ipso septo transuerso insitus est, dum sese surrigit, ac per uices subsidet, contingit quẽdam attrictum & collisionem fieri ad membranam, ex cuius percussione ab spiritu strepitus illi eduntur atq; citantur. Ob id etiam cum duplex sit cicadarum genus, quædã enim sunt canoræ atq; uocales, quædam uero inconcinnæ, ut ita dixerim, & inuociles, priores ideo canunt, quoniã calidiores sunt, & diuiduæ sub septo transuerso, quæ uero non canunt, indiuiduæ sunt, nec membranam se attollentem per uices refrigerationis gratia obtinent, quoniam frigidiores existunt. Quæcũq; uero animantia calidiora sunt, & non tantum cor habent, sed etiam pulmones, ea sibi refrigerium per respirationem moliuntur, attrahendo reddendoq; animam per uices. at quæ cor habent, sed pulmone uacant, uti pisces, aqua per branchias refrigerantur, ꝗ eorum natura aquatilis sit, qui autem piscium sunt calidiores, ut delphini & balenæ ij pulmone præditi sunt, & spirando refrigerari solent. Quam obrem & talia exerto ore dormiunt, stertuntq; ipsi quidẽ delphini, & per summa pelagi fluitare uisuntur, ut spirent, & retibus capti breui tempore strangulãtur, ꝗ spirãdi facultatẽ amiserint. Namq; ut Oppianus halieuticôn splendidissimus auctor ait: piscibus atq; ipsis trahitur circunfluus aer. Quoties igitur (ut pulcherrime Aristo.) alijs pulmo, alijs branchiæ obdurescunt, prætemporis longitudine, exsiccatis, hijs quidem branchijs, illis uero pulmone, & terrosioribus redditis, has particulas attollere & comprimere non possunt, ac tandem calor ipse obsolescit, & marcore corrumpitur, quo circa & paruis affectibus in senectute obortis, animalia cito commoriuntur. estq; mors talis nulli obnoxia dolori. tunc enim animalia mortẽ obeunt, & si nullo uiolento affectu tẽtentur. immo uero

citra ullum penitus sensum anima ipsa recedit, propterea quod pulmo multum attolli & subsidere nequeat, tandemque ubi moueri praeterea non potest: expirãdo uita cum morte cõmutatur. Cum itaque nobis per praecedẽtem sermonem satis ostensum sit, cor calidissimũ esse, anteaque ad reliqua accedam, uellem illud summopere notatum, cor ipsum ex mente Galeni in censu & ambitu humidorum esse computandũ, quod patet ex primo de temperaturis ubi ita scribit. Verum cor paulo quam cutis minus est durum, iecur multo, itaque etiam humidius quam cutis cor est, quanto scilicet est mollius, unde profecto fidem frontemque iuniorum desiderare compellor, qui affirmare sustinent Galenum cor siccum primo de ttmperaturis posuisse, idque passim & impune iactitant, uerum enimuero qui haec ab eo suspicantur dicta, incessendi merito, coarguendique tarditatis sunt, qui eum intelligere nequeant, & profecto surdissimis mihi esse auribus uidẽtur: qui uocem Galeni à nobis paulo ante citatam, tam contentam, illustremque exaudire non possint. sed astringamus tandem, nec uagari amplius orationem patiamur. Cor ergo principatum & pontificiũ obtinet in caeteras hominis particulas, cum caput & origo caloris sit, sine quo uita stare diu non potest, ut satis à nobis sufficienter per praecedentem sermonẽ est explicatum, quo fit ut tantam noxam & labem, quantam reliqua membra stante uita non toleret atque sustineat. Solũ hoc uiscus (Plinius inquit) uitijs non maceratur, nec uitae supplicia trahit grauiora, laesumque mortem affert praesentaneã, caeterisque corruptis durat in corde uitalitas, quod Arist. etiam num tertio de partibus animalium libenter amplecti uisus est cum dixit. Cor solum uiscerum atque omnino partium corporis nullũ uitium patitur graue idque recta ratione, cum enim principum corrumpitur, nihil est quod caeteris quae inde pendeant, praebere auxilium possit. Indicium autem: quod nullum affectum cor patiatur, quod in nulla hostia cor ita affectum uisum adhuc est, ut in caeteris uisceribus cernitur. haec Arist. Tanta est uisceris principalis reuerentia, tanta dignitas, tam grauis offensio. notandum tamen quod cum Arist. & medici cor nullam laesionem perpeti dicunt, intelligendum illud esse de solutione unitatis. nam malam intemperantiam ueluti febrem, aut palpitationem nihil du, bium est. febres cotidie à corde trahere ortum experimur. palpitatio uero huius uisceris (inquit Galenus quinto de locis affectis) pluribus integra ualitudine degẽtibus tum adolescentibns tum adultis subito sine alio manifesto accidenti euenire uisa est: atque omnes eos sanguinis detractio iuuit. Ergo in corde simularium partium intemperies subitam mortẽ non inducunt. similuer nec duri tumores duritiesue in ambiente cor tunica prohibentes ne id commode dilatetur, quales in gallo sunt enati, quẽ Galenus dissecuisse se reffert: nec uero humores aquei quales in pustulis aquo-

ſis uiſuntur, qui in continēti tunica interdū in tanta copia cumulātur, ut ſpatiū non relinquant, quo cor ipſum ſe agitet, mori compellunt tam celeri nece, ut teſtatum fecit Galenus ex ſimia quæ indies ignota cauſa ematiaretur, cuius ambiens cor peplus talibus humoribus tenuibus urinæq; perſimilibus ſcatens fuerit repertus. at eæ quæ ad inſtrumentales partes pertinent, ſubito enecant, ſi talis ſolutio continui confirmata ſit, & penetrans uſq; ad uentres. tunc enim ſi ita ſit, animans ſtatim moritur. Si autem ſolutio continui tenuis & parua exiſtat, & ſolum ſuperficie tenus ſubſtantiam cordis lancinet & ſoluat, morietur quidem animans, ſed tamen poterit ſaltim prius per diem ſupereſſe. Teſtis huius rei locupletiſſimus Galenus eſt quinto de locis affectis dum ait. Si ad uentrem cordis uulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cum ſanguinis fluore hominem mori neceſſum eſt. idq; præcipue ſi ſiniſtræ partis uenter fuerit uulneratus. ſi uero non ad uentrem uſq; pertingat uulnus, ſed in cordis ſubſtātia conſiſtat, ex ita affectis aliqui non ſolum ea die qua uulnerati fuerunt, ſed ſequenti quoq; nocte uiuere potuerunt, qui oborta deinde inflammatione extincti ſunt. Cum igitur dicat Galenus citiorem ſequi mortem ad uulnus uentriculi ſiniſtri q; dextri, patet obiter perfectiorem eſſe ſiniſtrū dextro. Conciliator autem differentia quadrageſſimaſexta & nonageſſimaſeptima oppoſitum lippientibus oculis, ſaturniacisq; & cucurbitalibus lemis ballucinatus aſſeruit, quod ipſe præcipue hijs rationibus aſtruit. primo quoniam uita & motu ceſſante in uentriculo ſiniſtro per horulam percipietur in dextro, prius enim ſuccumbit ſiniſter, deinde uerſus dextrum mors prorepit. ſecundo quoniam in ſtrāgulatis omnis ſanguis reperitur in uenis, nihilq; in arterijs, quod nō poſſet aliūde uenire niſi quia uirtus corporis gubernatrix cum ſpiritibus & ſanguine exiſtentibus in arterijs ſtrāgulationis tempore coucurrit ad cor, tanq; in arcem, & occupat partem dextram, ut quæ nobilior ſit, & maius refugiū præſtet. Verum (ut dixi) ſiniſter ſpecus perfectior eſt, tum quia ſi uulneretur ocyor mors ſequitur, ut ex Galeno dictum eſt, tum quia ſpiritus conceptaculum eſt, qui multo ſanguini præſtat. Voluit item expreſſe idem Galenus ſexto de uſu partium dum ait. minus autem orifitijs quæ ſunt in ſiniſtro uentriculo quem medicis mos eſt appellare ſpiritualem, ſunt illa principalia, quæ in altero eius uētriculo ſunt: quem ſanguineum cognominant. ad hæc cū dexter fuerit inſtitutus pulmonis gratia, ſiniſter autem gratia ipſius uitæ: quis uertat in dubiū perfectiorem eſſe ſiniſtrum. nā quod aiunt pulſificum motū & uitam, prius in ſiniſtro urgēte morte q; in dextro defficere, id omnino falſum reputari poſſit. Nec deffuerunt plurimi antiquorum qui non pulſare dextrum aſſeuerarent, q;uis Galenus utrūq; cordis ſinum pulſare, manifeſto percipi aſſerat: & q; nudato animalis

corde, uix eius motus nisi forcipe comprehendatur, cõpesci posit, quin è digitis elabatur, eo tamen modo rem sese habere testatur, q animali ad mortem tendente prius imæ partes moueri desinãt, & deinde paulatim ad bases motus deffitiat, quas si quis comprimere uellet manibus, ne cierentur, mors statim sequeretur. ait tamen, q in auribus ipsius cordis, iam perfecte moribundo corde obscura quædam & exilis motio pernotatur, cum iam cor moueri desierit. q si illorum rationem sequi uelimus: illas angustias subibimus, & periculum promptum, ne cordis solas auriculas, ut dignitate præstãtes, cæteris illius partibus omnibus præferamus. Nec uero si in sinistro prius defficere motum cõcedamus, quidpiam adhuc uir sapientissimus nos credere coget, dicere enim possumus sinistrum prius deffecisse, quoniam cum esset perfectius, non potuit diu malum sustinere, & ut Paulus de uiribus aquarum loquens ait: alterationis procliuitas uirtuti magis q̃ uitio ascribẽda est. aut quia cum corpus dextri subtile & molle, sinistri autem crassius nimis & densius fuerit cõstitutũ, difficilius sit ipsi uirtuti pulsificæ id mouere q̃ dextrum. Quia uero de motu postremum in cordis auribus defficiente, meminimus, absurdumq; & inconsonum rationi esse uideatur, ut in enatis proficiscẽtibusq; à corde magis q̃ in ipso cordis corpore motus & latio perduret, inquirẽdumq; per ocium admoneat Galenus: solutionemq; differat, quoniam eo loco aggressiones tantum anatomicas, non causas reddere moliatur. nos nihil (nam cursim mẽtem nostram explicare quid uetat?) absurdum & abs re à natura effici arbitramur, q ultimo aures moueri desinant quæ pro cordis partibus non habentur: cui quatuor præcipua uasa, arteriæ scilicet duæ, magna quæ aorte dicitur, & uenalis. duæq; uenæ caua scilicet & arterialis, qua sanguis ad pulmones deducitur, ascribantur. nam uitaliores partes, quæq; maximi ad uitã refferunt, promptius patiuntur, & damnum corruptionemq; subeunt, nec uero (ut existimo) bases ipsæ possent moueri, quin ad aures quoq; extrinsecus prominentes uis illa ciendi & agitandi sese deriuetur, sicut nec sole fulgente fieri potest, quin illuminetur nubilus aer. Hijs adijce q mors nunq̃ ferme subsequi cõsueuit nisi exhalãte paululũ anima, & à centro imoq; corporis abeunte ad cutem & superficiem externam donec ultimo tandem exterioribus relictis partibus, & ui omni exhausta, mors inferatur. Sunt quoq; crassiusculæ aures, in quibus (ut in aqua puteali aut ferro diutius q̃ in rariori substantia calor aut frigus conseruatur) facultas illa mouendi sibi tradita, q̃uis principio extincto permanere potest. Quod uero rursus obtrudũt, totum sanguinem in strangulatis in uenis cõtineri, facilis illa in promptu, & ad manum responsio est, si dicat quis illud ob eam accidere causam, quoniam in arterijs uiuo adhuc animali, magna portio spiritus, minima autem sanguinis repe-

riatur in uenis contra:cũq; ij qui laqueum collo aptauerunt, non inspirent aerem ad refrigerandum calidum, spiritus non uentilati cum tenuiores sint, facile discutiãtur & euanescant, sanguis autem in uenis contentus, ut pote craßior, non manus statim dat, sed longiori temporis spatio manet. Herasistratus autem qui arterias uacuas sanguine contendit, nec hoc ipsum concederet, ꝙ inanes arteriæ reperiantur, nam si reuincatur sanguine in arterijs ostẽso, hunc aliunde illuc concedere narrat, probabilemq; rationem affert de hœdis lactentibus, alijsq; animalibus quibus multa & tenuis humiditas in uentre continetur, quæ si strangulentur, inuenias, lacte distentas & aerosa humidaue quadã substãtia arterias obtinere: quo palã argumẽto cõprobari uidetur, aliunde ad arterias cũ durus urget casus: sanguinẽ & humores trãsumi, quas cõsentaneum magis est plenas offendi, ꝙ uenas, ut pote ad quas natura recurrat, ut per illas citius cordi præsidium passuro ferat, ita ut nihil magis ex hoc aduersum nos habere poßit. sed tamen satis iam satis de quercu (ut aiunt). Verum ut quod ab initio dicebam: repetamus. cor principalißimum reliquorum membrorũ est, conuenientißimumq; fuit, ut unum uiscus imperandi munus obtineret cui reliqua præstarent famulatum (ut enim inquit Homerus).

Res mala multiplici terras ditione teneri.
Esto unus princeps populos cui pace regendos
Iustitiaq; dedit magni regnator Olimpi.

Vnde firmißime sustinere non uerebimur, nunꝗ; poße animal mori quin cor lædatur, ita ꝙ si animal interitum mortemq; subit, quocunq; tãdem morbo id teneatur, neceßum tamen est cor aliquid noxæ cõtraxiße, atq; fuiße perpeßum. audacißima profecto conclusio, sed audeamus fortiter, simusq; uel periculo liberales, non enim absq; Galeni suffragijs qui uir mihi unus multorũ millium instar est, ad tantã conclusionẽ aßerẽdam accedimus. subscribit is nobis & calculum apponit quinto de locis affectis ubi ita scribit. Semper mors sequitur ad immodicas cordis intemperantias, simul enim cum ipso omnes uitiantur partes, cum enim ipsæ ob peculiarem cordis tẽperiem actiones suas perficiant, hac pereunte actiones quoq; ipsarum perire neceße est: & cerebri quoq; & epatis. horum uero temperie deperdita, non oportet simul cordis actionẽ perire: si enim nec nutriatur animal, nec sentiat, nec moueatur, quod in latentibus animalibus euenit, nihilominus uiuere ipsum poße, quoad cor manserit illæsum, nequaꝗ; negandum est. at uero si cor respiratione priuetur: hominem illico perire neceße est. hoc item expreße uoluit idem Galenus quarto de simplicium medicamentorũ facultatibus capite decimoseptimo ubi ait. Nec enim animal ullum interire potest, quin cor ab agendi munere ceßet. hinc est ꝙ medicamenta

quæ frigiditate interimunt, ut cicuta, papauer, altercum, mãdragora, in calidis naturis magis uim suam exerceant. cum enim sit impoßibile, ut interficiãt, non prius corde frigore perculso, in calidis naturis citius ad cor attrahuntur, secãtur, & cõminuuntur, in frigidis uero cũctantur, & tardant, in maioribus meatibus hærẽtia, & uenis atq; arterijs innatant: & tẽporis spatio interim per longos errores atq; multas iactationes ab humoribus qui in eis sunt, uicißim perpetiuntur, acciditq; interdũ, ut concoquantur. Sic itaq; perimit apoplexia fortis, attonitusue morbus, læso nãq; cerebro, qui nerui ab eo oriuntur, nequaq; poßunt thoracem attollere, cumq; cor beneficium spirationis flabellorumq; non sentiat, fatis cõcedit atq; ab interitu animal rapitur. In corde ergo (ut dicta breuiter resumamus) principium uitale degere illud uel maxime fidẽ repugnãtibus faciat, q in oĩm quæ obtineri potuit munitißima atq; tutißima totius corporis parte sedẽ illi natura cõstituit, quæ paßim in ipsa rerũ ab se genitarũ incolumitate seruãda mire sagax atq; sollicita est. tutißimũ uero est mediũ, id autẽ est pectus: & locus is qui cordi circũiacet: interiorẽ itaq; uiscerũ apparatum à natura (quæ nihil molitur incaßum) exacta diligentia cordi tuendo institutum conspicimus, quod in media exacte totius corporis regione positum, plurima & ualidißima oßium & carnis compagine circũsepitur, opertumq; firmißimo mẽbranæ inuolucro uelut indumento munitur (quod pericardiũ quia cor circũeat: appellatur) atq; adeo durum & densum obducitur, ut uix ferro impatile sit. distat autem tãta intercapedine & interuallo à corde, per quantũ ipsum attollitur, cũ distinguitur: ne scilicet eius lationi impedimento eßet, adeo ut domum potius cordis q̃ tunicam nuncupare sit tutius. ad neceßariam uero caloris redundantiam habet cor attrahentis & reddentis spiritum officinæ suppetias: quibus intercedentibus ad æquabilem caliditatis mẽsuram admota refrigeratione deducitur, in quo sane munere præstãdo præsto adest pulmo spongiosus, fistulis cauus, & ceßilis, qui ne ulla in parte cor lædatur, ueluti tergidux auxiliarius occurrit, & merito quidem tot suppetijs & munimẽtis obtenditur, cum utilitatis originem complectatur, & simul atq; cor pati contingat, in animalibus quibus est cor, ineuitabilis interitus occasio incurrat, ea enim ægritudo quæ uulgo cardiaca nũcupatur, à qua plæriq; euadunt incolumes, non cordis sed stomachi ægritudo cẽsenda est, fuit nãq; in usu ueteribus, ut uentriculi hostiolum cordis appellatione insignirent, ex cuius affectionibus quæ à medicis cardiacæ sincopæ concisionesue uocãtur: proueniunt. Sed quoniã leoninã (ut inquit apud Platonem Socrates) semel induimus: non relinquamus prius: quin mõstra omnia Herculis more perdomemus. Cum enim hucusq; tãtam cordi dignitatem conceßerimus, periclitantur tamen testes, & cerebrum, ne (quẽ illi dedimus)

honorem præripiāt sibi & alienam gloriam uendicent. Proposuiße siquidem testes uideri potest Arist. qui recensens causam cur execti, eneruati imbellesq; reddantu,, illud ait patrocinari, q sectis testibus cor à quo robur tonusq; prouenit animali, laxius solutiuq; relinquatur, quia nihil sit aliud. quod cordi tensionis illum usum præstare poßit. Cum igitur non ex proprio habitu atq; natura tale sit cor, sed extrinseco ascititio indigere præsidio uideatur, quod munus testium dono sibi contributum eße sentire uisus est Arist. potior testium status comprobari uidetur. quos etiam ipsum Galenum cordi in membrorum principatu prætuliße: credere quis atq; suspicari potest. Is enim dū acrius libro de semine primo in Aristotelē inuehitur, qui testes eum usum præstare dumtaxat opinatus est, quem lapides à telis staminibusq; suspēsi præbent, dum rectos incōniuentesq; cōtinent meatus: qua radius textorius trāsiturus est. primo quidē cōmemorat casus difficiles, qui excisos eunuchosq; redditos cōsequuntur. Deperditur (inquit) & perit ipsis omne robur, & uirilitas, & fortitudo, & ipsa masculinitas (si ita loqui detur) nec latitudo uenarum amplius ipsis inest, nec sanguis floridus, nec pulsus robusti adsunt, sed uieti, & ueternosi, marcidiq; & putidißimi ad omnia reddūtur. Fœminis autē quibus excastratio peracta est, oīs libidinis usus, amorq; extinguitur, nec marē prosequūtur, nec simili etiā dū tētigine turgēt, sed perīde acsi fœminitas ipsa, muliebrisq; natura cū ipsis testibus ab illis excisa fuerit (quas tamē difficulter nimis castrari poße ait) inertes segnesq; ad uenerē euadunt. Nec hoc solum (inquit) execti patiūtur, sed & magnū in carnibus utrorūq; discrimen interest. suauiores enim multo & gratiores castratorū sunt carnes, cum animalium non excisorum graues sint, & uirosum odorē (qualis est qui sub hircorum alis cubat) refferant: & testium quodāmodo qualitatem saporemq; reddant, quibus uis adest alterandi totum corpus. Sed nec molestū, aut uidere difficile est (inquit) cur exectis hæc accidant, cū alterum innati caloris principium deperdant ipsos scilicet testes, quos palam est, si dum aderant, corpus calescebat, absentes refrigerare, atq; robur mēbris omnibus & particulis apponere: quibus ablatis corpora effœminentur, & non multum fœminarum dißimilia fiant, omnemq; tum animi tum corporis uigorem amittant, atq; deperdant. Galenus itaq; cum testiū utilitatē, præ Aristotele qui illos subtegminū ponderibus, forticulisq; statuentibus rectos telarum meatus (quos lias uocant) aßimilauit: se aßecutum cognosceret, tādem in hæc uerba prorupit, quæ accusatoribus calūniandi ansam præstare, suppeditareq;, & suggerere poßūt. Cōferunt (inquit) faciuntq; & ad generis succeßionem distributionemq; testes, hoc autem tertium à uiribus scilicet & calore, quibus afficit totum corpus: nec ipsum cor præstare potest. Vt igitur cor uiuendi

uendi sit auctor, ut bene tamen uitam animãtia agant, (quibus id unicum studiũ esse uidetur, ut sobolis propagatione diffundant in posterum sese: & immortalitatem quoad possunt, assequantur) testes concedunt, quanto igitur ipsa simplici uita, bene pulchreq; uiuere praestantius est, tanto in animalibus testes corde ipso sunt eligibiliores. In ijs (inq;) uerbis calumniam sustinere Galenus uidetur: qui tãtum testibus dignitatis tribuat, quibus tamen abscissis uiuere non denegetur, cũ corde adempto (ut ægyptius Moses argutatur) nihil opis ferãt colei, quin nigrum fatum proserpat. Sed flagitiosa hæc obiectatio est. nã quod (quæso) piaculũ, flagitiumue cõmittitur: si dicat Galenus optãdos magis ipso corde ab animalibus esse testes? quæ cũ posteritatis sensum insitum habere conspitiantur: multo magis (opinor) eligerẽt uiuere si daretur, sine corde, dum modo, genus proferre possẽt, generãdiq; facultas non tolleretur, q̃ ut manente corde, uiribus eneruata, nil masculæ uirtutis habentia, per omne degant æuũ, & generis, rerumq; successione priuarentur, uiuereq; (ut ego quidem arbitror) non amplius uellent, si protendere liberorum procreatione spetiem non possent. Multa necessaria sunt, quibus tamen alia eligibiliora habentur. quod malum, molestumq; est, necessarium quandoq; dicitur, quod nullus (si modo sit sanus) tamen præoptarit magis. nutricationis ciborumq; est usus magis: q̃ rationis necessarius, sed nullus nisi mente sit captus: uentri seruire potius, q̃ uiuere secundum rationem uelit. sine cibis epulisq; porrigere uitam non datur, sed quis omnibus cupediarũ escarũq; delitijs: sensuũ munera, & audiendi, uidẽdiq; usum (qui propter melius fuit datus) nõ præferat? Cur igitur diem Galeno dicamus, & tantũ nõ criminemur? cũ etiã (si dijs amicũ, collubitũq; est) ægyptius ille tantũ imminuta, deffectaq; esse uerba Galeni asserat, ut amplius imminuere non oporteat, qui tamen (si quicquã mihi iudicij est) nõ necessarios magis, & ad uitã magis præstãtes, sed eligẽdos magis ab animalibus esse diffiniuit, per quos scilicet nõ solũ robur, & uita, ut ex corde habetur, sed memoria in posterũ, seculũq; etiã demãdatur, cũ in suis genitis animãtia uiuant. Cõtra Arist. autẽ qui cor, tonum, roburq; ut firmiter distentum teneatur; à testibus præcario habere arbitratus est, multa sunt, quæ uirum alioquin doctissimum urgere, illiusq; opinionem ut falsam repellere possunt. nam si tensione indigebat cor, præsto erat arteria aorta, & caua uena à corde exortæ, quæ ubi primum thoracem ascendunt, pectori, uel spinæ, loris uinculisue quibusdam adalligatæ, firmius ualentiusq; cordis substantiã extenderent, per quas, aut etiam per uenas & neruos, quibus cor continuatur, tensionem cordi natura moliri potuisset. quod etiam si uentri, spleni, aut epati ligamentis quibusdam connexum esset, non paulo meliorem nexum (ita ut directum stipitis modo staret) sortiretur. Sues quoq; porcorumq; subantium greges, omniumq; animalium, quorum

astricti, & non penduli sunt testes, ut est uolucrum omne genus, auiumq́; (quibus non sub corde, sed supra septum transuersum, intra tunicam quæ circũ membris omnibus spiritalibus obtẽditur, ob idq́; peritoneũ appellatã, in dorso sunt conditi, atq́; collocati) eius opinionẽ manifesto redarguãt, ex quorũ appẽsione nullũ cor beneficiũ retulisse queat. Sed nec tensio illa ad cor peruenire ullis machinis potest: cũ medient seminalium uasorũ uertiginosi, hederarumq́; modo circumplicati meatus, qui prius dirigãtur, tendãturq́;, oportet, si tẽsio ad cor ipsum usq́; sit peruẽtura. Quòd si obstinatius, pertinaciq́; animo cõtẽdat à testibus tẽsionem aliquã prouenire, mox illud uel inuitus fateri, & cõcedere cogetur, ꝙ quibus propẽsiores, magisq́; depressi testes intercipiuntur, descẽduntq́;, ij ualentiores, & meliorẽ naturã sortiti dicãtur, quia sic deprimere, & tẽdere magis sint nati: ut ĩ põderibus tũ horologiorũ, tũ textrinarũ cõspicitur, quæ quò magis deprimuntur, & à cẽtro recedũt, magis protẽdere, & ad se cõuellere possunt. quod tamen falsum, & præter ueritatem est. nam iuuenibus, & ualidis, atq́; robustis: cõtracti, reductiq́; sunt testes, ut contra senibus & infirmis, imbecillisq́; hominibus laxi, & soluti, profluẽtesq́; cõstãt. Sed de testibus satis, qui palmã cordi prærepturi uidebãtur, præsertim cũ iã incessuerit Aristotelẽ Galenus adeo, atq́; in quibus offẽderit, impegeritq́;, palã fecerit, superuacuũ est: ne nos supra ætatẽ (quod dicitur) prostratũ iã, humiq́; deiectũ importunius lacessamus, quem uenerari potius, pro ijs in quibus recte decreuit, ꝙ̃ carpere ea in quibus delapsus est præstat. Magis autẽ ambiguo certamine cũ corde cerebrũ cõtẽdere uidetur, utri illorũ laurea sit defferẽda, in quo quidẽ agone atq́; palestra, multũ nimis cerebrũ periclitatur, ne uictoriã ferat. Si enĩ cor tantã dignitatẽ obtineret, quamtã illi cõtribuimus, ne minimo quidẽ tẽporis momẽto, uita sine corde staret, aut grauiore aliquo malo, uel iniuria affici posset. nudari tamẽ uiuo adhuc aĩali cor potest: ut ex Galeno in anatomicis aggressionibus didicimus, quod nullã adeo ita subitã noxã ꝑcipiat, ut si illi uulnera foueãtur, & religẽtur, etiã ingrediatur, & clamet, & spiret, atq́; uociferetur: & fugiat, latebrasq́; quibus se abdat, inquirat solutis uinculis: & edat si fame cõficiatur, bibatq́; etiã nũ, si siti premi cõtingat, quod ne cui dictu mirũ, & inopinatũ, maiusq́; oĩo ꝙ̃ ut illi quis credat: uideretur, adduxit in exemplũ Marulli mimographi filiũ: qui uulnere in palestra accepto ĩ pectore, & suppurato, purgatoq́; pure, ad cicatricẽ deducto, iterũq́; suppurato, corruptione nimiũ peruadẽte, cum sibi cor fuisset denudatũ, putruissetq́; pericardius amiculus, quo cor circũ tegitur, corq́; ipsũ & uiscera intus apparerẽt, cõsiderãtibus medicis, an ad aliquã partiũ ossi putredini obnoxio subiectã, putror, & corruptio ꝑmearet, ad integrã tamẽ sanitatẽ restitutus est: ualitudinẽq́; nõ multũ post oĩbus numeris absolutã recuperauit, ut si cum homo nudato corde uiuere potuisse cõspiciatur, nihil miri am-

plius reputetur, q̄ aĩalia cætera nõ protinus intereãt, quæ tãto rationi magis cõsentaneũ est, ut corde nudato nihil mox patiãtur, sed tolerent diutius, atq; sustineãt, q̃to scilicet ad patiendũ duriora, proniora q; sunt. Docuit ad hæc (quo loco citauimus) Galenus tres aggressiones, distinctos q; modos, quorum secundum unũquemq; aĩali supra tabellã exiguã supino cõstituto, detõsoq; à pilorum silua pectore, & cõmode religato, nudari cor possit, præter q̃ q̄ thorax perfodiatur, quo perfosso prius aĩal morte occuparetur, q̃ uiscerũ positũ: aut aliud quodcũq; eorũ quæ uellemus: spectare daretur. est enĩ syntresis, cõfossioue, nõ qualiscũq; thoracis pcussio, aut uulneratio, quã oĩo necesse est fieri, si nudũ cor cõspici debeat, sed ea dũtaxat, quæ thorace icto, atq; percusso, secundũ aliquã magnarũ cauitatũ quas habet: ppetratur, quod ubi cõtingit: nigra mox lues, & dira mortis necessitas, aĩal ipsum appræhẽdunt. durum igitur, & difficile nimis est hoc, & quod benignos, facilesq;, atq; rogatos, ut fidẽ mereatur, ex postulet auditores. Sed difficilius adhuc est, quod secũdo de dogmatibus Hippo. & Plato. reffert, nõ nudato solum: sed extracto corde, lõgo etiã nũ post spatio, aĩal uitã protrahere, donec scilicet multum de sãguine fũdatur quatuor scilicet maximis uasis quæ in corde habẽtur, & per thoracẽ descendunt, arterijs (inq;) duabus, & uenis totidem ingẽtibus, sanguinẽ affatim destillãtibus. quo loco illud sæpius euenire narrat, ut corde aris imposito, ut ex eo auguria captẽtur, aut ut ignibus adoleat (quod in multis uictimis, quas ad irã deorum arcendam apud multas gẽtes, factitare cõsueuerũt, cõspicuũ esse ait) aĩal ipsum adeo nihil in uoce, aut mõtu impediatur, ut intẽto clamore clangat, & gemitibus cũcta cõpleat, & libere spiritũ ultro citroq; meãtẽ reciprocãq; aĩam trahat, & fuga se proripiat, sibiq; cõsulat. Hoc itaq; cũ cor patiatur, ut scilicet & nudari, & extrahi possit uiuente aĩali nihil horũ cerebrũ posse pati palã dignoscitur, cuius uẽtriculi si aut uulnerẽtur, aut craneo cõpresso cõprimãtur, ne cieri possint, aut cõtundãtur, aut aeri uel etiã nũ tepido, & calescẽ tiexponãtur: fieri nõ potest, quin repẽtina mors, & subita internitio cõsequatur. Nã si chirurgiæ, manualisue operatiõis causa, uel in media etiã æstate cerebri uẽtres denudẽtur: præsẽtaneũ periculũ, lœtaleq; est, si æque frigidi, uel calẽtissimo aeri euadãt. & si nedũ cerebrũ ipsũ, sed etiã spinalis medulla plaga inflicta noceatur: paratissimũ prõptissimũq; excidiũ est, moxq; sẽsu motuq; omni aĩalia priuãtur, & emortua iacẽt, & sternũtur, ut taurorũ exẽplo cõprobat, cõfirmatq; Galenus, qui si ad primos spõdylorum, uertebrarumue exortus, productionesq; uulnerentur, confestim moriuntur, sensusq; & motionis omnis immunes: obeundo uitam exhalant, atq; peruertunt. Hijs multi fidem non adhibent, & rem à ueritate nimis remotã (nihil enim noceat illorũ uerbis uti) arbitrantur, quã Galenũ cõmen-

tatum aiunt, ut positionẽ suã, qua cõtra Aristotelẽ corde nihil indigere cerebrum ad munera sensus & motus cõsentit, tueatur: nec astringi quoquo pacto ijs fidẽ suã patiũtur. Nonnulli rursus in Galenũ cauillãtur: q dixerit animal corde extracto, quia mox magnus sanguinis fluor cõsequatur, uitã amittere, quia futurũ esse aiunt, ut si hæmorragia diligẽter occlusis, obseratisq;, atq; occupatis canalibus, quibus fluit sanguis, compescatur: animal uiuat aliquãto tempore sine corde. Hæc isti inter se digladiantur, nec cõuitijs, nec turpibus uerbis proiectis, interim abstinentes, tantum abest: ut uerum ipsi assequantur, ut etiã benemerẽti gratiarum loco improperia, & iniurias cõferãt. Tanta est quorũdã hominũ, uel inscitia, uel audatia, ut de nullis magis affirmare tragico, & Sophocleo supercilio præsumant, q de ijs quæ nunq cõsequi potuerunt. Equidem qui Galenũ, uel in hoc, uel in quacũq; re alia quæ ad medicæ facultatis scientiã pertineat: calũniari sibi pmittũt, eũ non legisse, aut perperã legisse, nec intellexisse, plænissimũ, nimisq; psuasũ habeo, nec unq ferme alios magis de Galeno male sentientes sum expertus, q qui (quia ad bonã litteraturã aspirare, uel ob ingenij culpã, uel q illis litteris ab initio instituti non essent, quas qui eloquentissimũ & perinde doctissimũ Galenũ intellecturus sit, habere debeat, non possẽt) ad Barbarorũ deffectione facta, turmas: totos se cõtulissent. Nos igitur (ut hanc litẽ dirimamus) nihil ãplius ex dictis cõcludi, aut haberi magis arbitramur: q quód dyspathesterõ hoc est difficilius patile sit cor, faciliter autẽ pati prõptũ, & à quocũq; extrĩsecus alterãte affici idoneũ sit cerebrũ. Nec enĩ stabat: ut minutis tenuissimisq; ossiculis, quod subtilitas & ratio tãti operis postulabat, caput cõpingeretur, mollissimũq; esset (si modo sẽsuũ pfectione cæteris animãtibus præstare homo debebat) quin ictibus, & offẽsionibus obnoxiũ, per quasdã cõsequẽtias cerebrũ permaneret, ad hoc ut ab obiectis omniũ sensoriorũ, quæ eminẽter debebat percipere, afficeretur. Nec enim sine passione est sensus: nec fieri quoquo pacto potuit, ut & ad sentiendum aptior, & difficulter, & nisi à magna mole passibilis, cerebri substantia compingeretur. Cordi autem quod in cõtinua latione semper erat futurum, cui muneri durities auxiliatur, & siccitas. mollities autẽ, & humiditas mire obest: firmitas & robur ad actiones præstari potuit. Quam obrem hoc ut denudetur, nullam iniuriam sentit, q aeri patuerit conspectus, nec abscessum persentiscit, aut patitur. illud non sine ultimo malo ambiẽti exponitur, & abscessus admittit, ut in lethargo, aut phrenitide, deliriõue laborãtibus, cõspicuũ est, affici inflãmatiõe, phlegmoneq; cerebrũ. Quod igitur hac ĩ parte credẽdũ, & recipiẽdũ existimo: tale est. In corde tãq in fõte, principio, atq; radice, nõ solum facultas uitalis à qua pulsus mouentur, sed & animalis, naturalisq; quibus alimur, sentimus: atq; mouemur, quæ à

cerebro, & epate præstãtur, uirtute, & potẽtia insunt, & cõtinentur, sed quoniã non distincte, & dearticulate, fũctiones omnes illas cordi exercere licitũ erat, quæ uaria, & diuersa multũ organorum cõpage indigebãt, ut in uno uiscere coire tanta particularum distinctio, & conformatio non posset, ideo ueluti secundũ quoddã principiũ, in quo non iam cõfuse, nec obscure, sed manifeste, & dearticulato modo, animalis facultatis opera emicarẽt, cerebrũ efficitur, quod ubi potentiã sibi à corde traditã atq; cõmissã susceperit: corde iã nihil indigere dicatur. nõ quòd primario ĩ se obtineat uirtutẽ, sed quòd illã indies & singulis momẽtis quærere, & recipere nõ indigeat, cũ semel ei muneri fuerit præfectũ, & abunde sit, si ex lõgis interuallis cordis præsidio ægere cogatur. atq; hæc quidem quæ dicimus: nec Galenus ipse negare potest, nec nos alienã ab illo sentẽtiã proferimus, quod ex libro de usu pulsuũ pspicuũ, notũq; faciemus, ut nullus ãplius Galenũ tã auersa fuisse ab Arist. mẽte sibi persuadeat. Is nãq; arterias iugulares, quæ cor cũ cerebro continuãt, cum funiculo, laqueoq; animali excepisset, atq; religasset, deinde ut euentũ caperet, currere illud animal cogeret, quò si corde cerebrũ indigeat, innotesceret, cũ p diẽ integrũ animal religatis colli arterijs: sine noxa perdurasset, primo quidẽ post hæc cucurrisse nõ impeditũ, deinde languidius, tãdemq; ultimo cursum cõtinuare nõ potuisse cõfitetur, quia exhausto omni animali spiritu per uehementẽ motũ, in reticulari plexu cõtento, & cerebri cũ corde cõtinuatione adempta, currere non posset. quia præsenti auxilio cordis defficeretur, cuius opẽ dũ curreret, quàm si quiesceret, nec spiritũ (quo ceu instrumẽto multũ utili, & necessario, aĩa utitur ad munera uitæ cõplẽda) ĩ motu cõsumeret, citius requirere cõpulsũ est. Nec uero difficillimũ, aut improbabile uideri debet: quòd ueluti fõte à quò aquarũ uortices pleni profluũt, obsepto, & oppilato, ut nihil inde limpharũ manet, in aquæductibus, & cuniculis plũbeis (per quos trãsire solebat) aquarũ aliqua portio ad tempus aliquod remanere cõspicitur, & sicuti homo post mortẽ aliquãto tẽpore permanet calidus, quãuis extincto principio caloris, quia tepor semel mẽbris cõmunicatus, nõ ita affatim ubertimq; corrũpi posit, ut nec lux ipsa oculis insplẽdescere uisa, protinus euanescere solet: cũ à Sole recessimus, ita & in corde, & cerebro contingere pari iure posit. quòd scilicet corde nihil transmittente, & prohibito à cerebri cõsortio, uis cerebro influxa aliquãtulo tẽporis spatio pmaneat, ut uel adempto corde uita proferatur, & sẽtiat aĩal, atq; motione utatur, quoad spiritu animali absũpto, & sanguine spirituali tenui, & halituoso, depasto: uitali iã spiritu, & arterioso sãguine à corde trãsmisso indigere cogatur, cũ multi nõ dissimilem ob causam abscisо capite mouisse gressus fuerint pernotati. quia neruis musculisq; indita uirtus, cui mouendi uis adest, adhuc dissipato cerebro, superaret.

Quòd si corde nihil opus habere cerebrum aliquando audiamus: id sic intelligi uolo dictum: perinde ac si quis filium, cui rem paternam, patrimoniumq; commiserit pater, nihil amplius patre indigere quis iudicet. aut si legionum ducem: & manipulorum ubi semel rerum administrationem, & exercitum, dispositasq; aties à rege cuius sub signis uiuit: susceperit, regio non amplius indigere præsidio dicamus. aut si ignis ubi semel calefactoriã uim à cælo habuerit, illo nihil iam ut ligna perurat, egere deinceps affirmetur. aut si nos ubi gignẽdi uim à Sole suscepimus, quo semel genitura facultatem illam productricem liberorum imbiberit, nihil illius opis de cætero indigi proferamur. quod & si recte dicatur, & ad bonũ sensum accipi poßit, filius tamẽ, & semẽ ipsum, & ignis, & dux, à patre, rege, Sole, cælo, tanq; à primordijs primarias facultates exhauserũt; quibus eße nõ suppositis, futurũ mox quis non uideat, ut nec illa unq; subsisteret, quæ ab illis procedũt? Est igitur in cerebro principatus: sed à corde cũcta deriuãtur, perinde ac si quis tyrannus regia potestate præditus, aliũ suo loco substituat: quo cum pariter rerum moderamen, habenasq; dispo nat, ita ut nihil aliud ex hijs, q; uicarium quẽdam, cerebrum intelligamus, quod munus à corde conceßum eleganter dispensans, probe scilicet concocto spiritu animali, reliquis deinde mẽbris, & artubus, motus & sensus beneficiũ impartiatur. Quòd autem quidam poße hæmorragiam arceri, ut uiuat animal dempto corde post longum tempus sibi persuadent, fatuũ & ignauũ est. nãq; & si difficulter admodũ uiuente animali nudari poßit cor, & sanguinis protuberans fluor prohiberi, ut uiscerum cordisq; intus, & arteriarum, uentriculorumq; positus spectetur: reducto (inq;) reflexoq; pectore, & uenarum, arteriarũq;, magnarũ, quatuor: quæ à corde per thoracẽ desiliũt, & propagãtur, uulneribus, digitis sinistræ manus, indice scilicet, & pollice, cõpreßis, ut extrahatur tamẽ nõ facto cruoris ingẽti, rapidoq; profluxu, impoßibile est, nec percipi ab intellectu potest. atq; hæc quidem ab instituto nostro aliena, & tanq; supra mensuram dicta accipiantur. Videamus autem nunc priuilegia, quæ sunt tributa ipsi cordi. Plato itaq; (ut hinc nobis sumatur exordiũ) tres animi partes eße dixit, rationalem id est mentis optimam portionem, quam ait capitis arcem tenere. irascentiam uero procul à ratione ad domicilium cordis deductam eße. cupiditatem autem, seu appetentiam infernas à dominis sedes obtinere, ut popinas quasdam, & latrinarum latebras, diuersoria nequitiæ atq; luxuriæ. relegatam uero à sapientia longius idcirco hanc partem uideri, ne importuna uicinitas rationem constitutam desuper cunctorum saluti, in ipsa cognationum uicinitate perturbaret. uerum præstiterit pulcherrima illa uerba Platonis quæ in Timæo leguntur: audire. Dij (inquit) cum animam

immortali initio prædıtam accepißent, circumligauere, obduxereq́; ei corpus fluidum, & mortale, adiecto genere quodam mortalis animæ: in qua perturbationes, affectusq́; animi uehementes, & necessarios condiderunt. Primum uoluptatem, quæ maxima eßet malorum esca & illex. Tum dolorem, cuius ui æstuq́; homines ab officio reuocantur. Mox audatiam, atq́; metum, duos consiliarios imprudentes, ac temerarios. Postremo iracundiam infrenem, & spem inanem, quarum altera iudicium animi amoueret, in consideratione libidineq́; furendi, altera cōstantiam frangeret, procliuitate & facilitate credendi. Ita sensum irrationalē, & qui omnia perrumpit, & uincit, confundētes, miscentesq́; amori, genus animæ occiduum cōflauerunt. Ceterum ueriti ne diuinæ animæ immortalitatem coinquinaret uicina mortalitas: quanta licuit intercapedine, optimatem animā, ab ea quæ sequioris conditionis eßet, dispescuerūt, discluseruntq́;, caput à pectore disterminātes, disiungentesq́; collo. Quamobrem ut sedes puritatis diuinitatisq́; à regione impuritatis disparata eßet, in præcordijs atq́; ea parte quæ pectus dicitur, morticinum animæ genus constituerunt, hucusq́; Plato. Sed plena hæc difficultatum sunt, plena contentionis & disceptationis oratio est. Galenus autē (si quis alius) in Platonis placita iuratus, tū in cōmentarijs de dogmatibus Hippocratis & Platonis, tū tertio de locis affectis animæ rationalem uim in cerebro, uirilem uero atq́; irascibilem in corde, concupiscibilem in iecore sitam eße posuit, quod ex ijs quæ uulgo paßim dicuntur: discere (inquit) poßumus, quippe fatuum & dementem, aiunt cerebrum non habere, timido & pusillanimi cor deeße, Tityo uero iecur ab aquila erosum, atq́; comesum, ut pote homini plus nimio uoluptatibus dedito, fabulæ atq́; poetæ fingunt. Verum enimuero nimis admodū uereor iocūdißimi patres: ne tueri Galenum hoc loco poßimus, si enim hæc uera sunt, qua ratione animus continebitur, ne diffluat? quæ illi unitas: quis coalitus fuerit? præsertim si partes tanta intercapedine discludantur, q́; actiones. quæ res igitur cohibebit potentias adeo separatas? certe dici non potest corpus eße, quod animam cogat, aut contineat, cum potius è contrario contineri ab anima corpus sit æquum: ut pote cuius absceßu corpus statim uanescat, labascat, dißipetur, & corruat. Præterea non mihi recte fecisse uidentur: qui irascibilem & concupiscibilem loco disiungant. nam si illud quod se offert concupiscibili, sit bonum delectabile, & conueniens, tunc concupiscibilis prosequitur: & rem talem obtinere exoptat. Si uero sit nocua res quæ præsentatur, tunc abominatur: & odit, quam si superari poße confidit, tunc eadem uirtus excandescendo ad uindicandum insurgit. q́ si nulla spes uictoriæ refulgeat, tunc timemus: & fugam capeßimus. Non ergo est alia uirtus (ut nos opinamur) quæ irascatur,

alia autem quæ concupiscat, sed una & eadem est animæ uis & facultas per quam prosequimur salubria, & noxia repellimus, atq; odio habemus. Quid igitur uoluerũt sibi Galenus & Plato: cũ tales sedes ijs facultatibus distribuerũt? nulla (quæso) iniuria sit, si quod sentiã breuiter perstringatur à nobis. Cõcupiscibilem cum dicunt in iecore sitam esse, nõ intelligo appetentiã quæ feratur cum appræhensione in obiectum (ineptum enim hoc esset) sed appetitum quendã naturalem ad alimentum audire oportet: qui licet omnibus particulis sit insitus, iocinori tamẽ præcipue tribuitur, quoniam in eo concoctio secunda perficiatur, & sanguinem pro nutritione omnium particularum conficiat. Irascibilem autem cum cordi mandant, non percipiat aliquis inesse quãpiam animæ uim talem quæ cordi incubet atq; resideat, sed dictum id ab ijs est, quoniam copiosior cordis calor ad excandescentiam procliuiores reddat, ut nobis cũ de ira loqueremur: mox declaratum est. Rationalem uero animæ uim immo animam ipsam rationalem cerebrum occupasse, & in capite posuisse sedes non absurdum reputarem, si cum Platone sentiamus, saluo tamen doctarum frontium iuditio, unde totum corpus missis uirtutibus ceu procuratoribus quibusdam, moderetur. Si enim anima rationalis in toto existat: cur non ratiocinatur manus? cur non disputat? cur non memoratur? cur non deniq; munia animæ rationalis exercet? in quocunq; enim principium alicuius operationis reperitur, in eodem ut inueniri possit talis operatio, nihil mali est, sed cum in manu, aut etiam (si ita uelis) calcaneo sit anima rationalis, ut supponitur, cur nõ in eodem intellectio esse possit? atq; hac quidem ratione astruimus nec animam sensitiuã in osse posse aliquatenus esse, cũ neutiq; sentiat. at dicent, scio, (quæ sibi in ore prõptuq; respõsio est) ideo manũ non ratiocinari, aut os non sentire, non quoniam desit potentia, sed quia organum & instrumentũ ad talem actionem deputatũ non adsit. uerũ hoc qui dicunt, non uident se errore alio errorẽ, & salebra salebrã operire. nunq; enim natura potentiam aliquam in membro quopiam molitur, quin organum concinnũ & cõueniens ei adaptet. Ob id enim Arist. in libris de anima plantas non obtinere uirtutem motiuam secundum locum, & in commentarijs de cœlo astra & sidera non agitari & cieri sponte concludit: quoniam non habuerunt organa, quæ pedum officium & ministerium ad talem motum præstarent. Sic ergo cum Platone animã rationalem in capite statuamus: & à confinio cõmertioq; reliquarum segregemus, sed intulerit aliquis, cum dicas animam rationalem in cerebro collocari: sequitur cerebrum esse principalius mẽbrum: & perfectius corde, ad quem ita dicimus: cor quidem principalius esse ad hunc sensum, q; scilicet ad uitam tuẽdam magis necessarium, cerebrum autem nobilius & præstantius est, quantumuis non

adeo ad uitam conducat. Verum si hæc ita se habeant molesta nimis dubitatio insurgit, qui scilicet fiat ut cerebro plus satis aut excalefacto, aut refrigerato, aut humectato, aut exsiccato, anima protinus euolet, atque demigret? aut qua tandem ratione contingat, largum sanguinis fluorem, cicutam epotam, febrem ardentem, ipsam expellere? Nam si quidem anima (docente Platone) immortalis est, mirum (me quidem hercules) sit, quod corporis affectionibus succumbat, atque condolescat. Huius autem dubitationis solutio & si difficilis nimium & ambigua habita fuerit, ut adeo Galenus, ut eiusce rei causam disceret, à Platone si uiueret, non grauate se fuisse percunctaturum asserat: nos tamen haud difficulter (opinor) solutionem inueniemus, si dicamus non omnem corporis dispositionem idoneã esse, quæ ratiocinatricem animã suscipiat. Quãuis nãque operæprecium esset, ut alterato corpore anima quæ incorporea sit, nihil perpetiatur: constituit tamen, & uoluit sapientissime opifex & conditor noster, ut anima tẽperaturam quandam moderatam in organis & instrumẽtis requireret, qua functiones & munia debite administrari possent. egẽt nãque operationes, quas exercere corpore debemus, cõuenienti, & proportionato instrumento, non autem multum læso & lacessito. Cum itaque corporea organa, quæ uitam toti subministrant: nimis suos fines egrediuntur, & extra naturalem dispositionem prodeunt, anima ipsa receptui canit, & à corpore huc progressa abiungitur. Fuit nãque anima ea lege corpori mancipata, ut id uegetaret, perficeret, & deniq; ei uitam præstaret. quòd si quãpiam ob causam ita eueniat, ut instrumentum seu corpus ipsum ineptum sit ad suscipiẽdum uitæ & animæ beneficium: tunc anima non iniuria secedit, quæ frustra sedentaria & otiosa maneret in corpore, cui ob inertiam ipsius corporis suscepturi: uitã præcario impendere non possit. Sicut igitur artifices si sica, dolabra, scalprum, aut ascia, obtusa reddantur, suum opus expedire non ualent. non secat architectus, non lintres excauat naupegus, non ligna dolat faber, ad eundem modum anima, si non aptum & competens organum adsit: abitionem molitur: nec ultra uiuificat corpus. uerum hæc obiter atque ex abundantia tantum nos dixisse sufficiat. Nam audax profecto facinus committit, qui animæ essentiam inuestigare contendit. adde quod ut Galenus in libro de facultatum naturalium substãtia ait: animæ substantiam cognoscere, nec ad morbum profligandum, nec ad sanitatem tuendam necessarium est, nec rursus ad philosophiã moralem, seu practicem, aut ciuilem, multũ adeo momenti adfert. sed redeamus: unde sermo est deductus. Virtus uitalis reperitur in corde, cuius sane opus est distinguere & cõtrahere cor ipsum, & arterias, & spiritum uitalem producere. qui quidem materia futurus est ad spiritus animalis generationem. Inest porro uirtus uitalis hæc cordi ex proprie-

tate substantiæ ipsius, non autem ex ebullitione sanguinis, ut quidam uoluerunt, ex quo uirtutem uitalem non esse aliam à naturali ueluti corollarij uice deduci potest, cum arteriarum & cordis motus: opera naturæ nunquam nõ uocet Galenus, quod etiã rationibus adhibitis ostẽdere possumus, nam per nullum uirtutis uitalis actum argui inter eã & naturalẽ distinctio potest. Nõ ex motu dilatationis, & cõtractionis. sicut enim cor distinguitur, ut aerem trahat, ad temperãdum calidum. constringitur autem, ut fumida excrementa excernat, ita uena uel intestinum distinguitur & dilatatur, ut trahat competens alimentum per inas fibrasue in longitudinẽ porrectas, constringitur autem, ut in se cumulata superflua expellat per fibras latitudinales, cum nihilominus hij motus simpliciter naturales dicantur. nec uero disiungatur à naturali uitalis uirtus: quia procreet spiritum uitalem, cum talis fiat per subtiliationem sanguinis per ueram concoctionem quæ est functio pure naturalis. Dicimus igitur quod uelut in membris expultrix quædam uirtus est, quæ per latitudinales fibras suum officium peragit, & alia retentrix per transuersas, alia autem attractrix per lõgitudinales, ita in corde & arterijs omnimodo reperiri uirtutem quandã naturalem quæ distingat ipsa, & cõtrahat, cũ necessitas urgeat, quæ naturalis non minus existit, quàm est naturale sederitidi lapidi, ut ferrum ad se conuellat. Sed non possum non hoc potissimum loco flagitiosum & pudendũ Auerrois errorem, qui omnes expositores in præcipitium duxit, ueru atque obelisco cõfodere, & ignominia notare sempiterna. Nam cũ Aristoteles libro de anima tertio ageret de machinamẽto, instrumentoue primo, quod ancillatur, & seruit motui animalis: dixissetque oportere, ut machina illa qua appetitus utitur ad motũ, haberet rationẽ principij & finis. Cum enim omnia quæ mouẽtur, pulsu & tractu hoc est dilatatione, & extensione citentur, ut late disputat Galenus in libro de motu musculorum, necessario fit, ut altera pars quiescat, altera moueatur. & propterea si motus perfici debeat, requiritur: ut in tali organo conuexum, & concauum reperire sit, quorum scilicet cõuexum moueatur, ad cuius motum trahatur membrũ, & cauum quiescat, cui pars mota innititur, ut in cardine hostiorũ cernitur, in quo tũ cõcauũ reperitur, quod quiescit, & ueluti finis est motus, tũ & cõuexum quod est principiũ quod mouetur. quod etiã in ossibus coeuntibus ad articulũ contingit, ut alterũ quidem ipsorũ sit, quod mouetur, alterum uero uelut sedes quædam subhæreat ei, quod motu exercetur. commentator impudentissime, & non sine ingenti ignorantiæ macula & labe, cor esse illud organũm & instrumentum in motu animalis uoluntario asseuerat, dicitque in corde reperiri, quod quiescat, & quod moueatur. & conuexum, & cauum. Næ tu Auerrois usque eo hallucinator & supinus fuisti: ut infinitos laqueos non

peruideris, quos incurrere te atq; inhærere oportebat, si ita sentires: motum enim uolũtarium & sedare, dum fit, & excitare quiescẽtem possumus, & tardiorem, aut uelotiorem efficere, pro captu & libidine licitum est. motum autem cordis nec sedare, nec excitare, nec crebriorem, nec rariorem, nec tardiorem, nec uelociorem electio efficere potest. Qui nã ergo tu O omniũ audacissime, plusq; Punica perfidia scribere audes, cor esse machinam & organum, quo appetitus ad motum utatur? Motus præterea omnis uoluntarius flexione, & extẽsione perficitur, ut cum brachium flectitur: oportet, ut musculus interior flectatur, exterior autem laxetur, sed quam nã talem extensionẽ, & contractionem O generose mihi in corde assignabis? quod cum distinguitur, nulla parte contrahitur, & cum contrahitur, nulla parte dilatatur. In omni item organo motus illud oportet, ut conuexum: in cauum uelut in sedem recipiatur, sed nihil tale in corde offenditur. Cum etiam organum quo aliquid debet moueri oporteat, ut sit coniunctum illi quod mouendum sit, constat manifeste, cum cor non coniungatur cruri, aut brachio ciendo, ipsum non debere statui organum motus electiui, si recte quis sapiat. Verũ (me Hercules) ociosi hominis est persequi huiusmodi deliramenta, aut aliquo numero esse putare philosophum tam prodigiosæ scientiæ. Hactenus fuit hæc peregisse non impendio arduum, illud uero longe spissius, & scrutinio dignius, utrum sensus communis in corde (quod Arist. uoluit) sit constituendus, an potius ad cerebri sedes accedat relegandus, ut medicorũ turba Galenũ Peoniæ facultatis, & philosophiæ totius consultissimũ secuta contendit. Ergo ut hanc dubietatem difficillimam decidamus, non abs rs prorsus fuerit cõmemorare, quibus nam rationibus adducti philosophi sensum communem ponere sunt coacti. Cum itaq; apertum esset, & exploratum, nos non solum sentiscere album à nigro, luteum ab aquilo distare, sed etiam probe nouisse, permultum inter candens & dulce interesse, satis urgens id fuit incitamentum, ut is sensus poneretur, qui discerniculum hoc, & hanc perciperet differentiam, cum id nullus exteriorum sensuum præstare queat: nõ uisus, qui dulce non cognoscat, non gustus, quia album uirtus quæ sentit sapores, non percipit. Plane uero necesse est: sensum esse aliquem, qui hoc dijudicet, & quẽadmodũ una potestas est: quæ album à nigro differre iudicat, ita & unam esse omne opus est, quæ album à dulci interstingat. Nam si diuersæ uires sint, quarum altera hoc, altera illud possit, utiq; nullum discrimem inter sensilia ab illis cõstitui poterit. alioquin si ego hoc, tu illud, clam me & seorsum perceperis: posset contingere, ut ab utroq; nostrum diuersa esse inter sese, atq; euariãtia dignoscerentur: quod tamen impossibile euasit. sed unam uim, aut unum hominem esse necessum est, qui utrumq; cognoscat, si conuenientiã, & differẽtiam, inter album &

dulce debeat complecti: qua facultate si animantia indigerent, in qua sensilium simulachra conueniunt, nullatenus uitam tuerētur, nec hac hœdus destitutus capram magis quàm lupum per auia sequeretur, nec candidum lac potius, quàm Mineruæ oleam, aut Iouis glandes, aut flauum apum laborē, aut cerealia semina, aut dulcia Bacchici liquoris munera deuoraret. quod & percepiße uidetur auicenna dum ait. Si nō eßet in animalibus uirtus: in qua cōiungerētur formæ sensatorū, nullatenus eis uita constaret. Plura præterea sunt, quæ cogunt sensum hūc ponendū eße, de cuius sede ambigitur. nā cognoscimus sensationes nostras, ut pote uisionem, auditionem, & reliquas sensuum affectiones, apprehendimus nigræ noctis densam, & obscuram caliginem, silentia non ignoramus, quæ tamen, sensoria uellicare nesciunt. Cūq; obiecta nō adsint sed procul abierint, nos ea sepius mente recolimus, deq; ijs cogitamus assiduo, Dionem apud Indos, aut Scythas peregrinātem multoties animo reuoluimus, ob filij absentiā pater mœstus & sollicitus agit noctes insomnes. equus stabulū petit indoctus, à quo tamen longo discerniculo abest, & ut bibat aquam, ad flumina fontesq; properat, quibus superiore anno potarit. nobisq; dū altum sopitis exterioribus sensibus dormimus: absentia obiecta obuersantur: sepiusq; fit, ut qui lucidos in somnis colores imaginatur, oculis fuerit, luminibusq; à natura priuatus, quæ omnia sensum communem dandum eße: concludunt. non enim sensoria extrinseca suos actus cognoscunt, nec à priuatiuis immutantur, aut in obiectorum absentia illa percipere poßūt. Ergo quemadmodū in iudicijs, quàmuis multi magistratus, libelliones, pracmatici, exceptores, aßideant, unus tamen est qui ius habet sententiæ ferendæ, non secus & hic tametsi multa organa sint, in quæ rerum simulacra receptentur, una tamen uis arbitra est, quæ de omnibus sciscat, pronunciet, & iudicet. Nam cū sensus extrinseci suis quiq; fuerint officijs perfuncti, ea quæ cognouerūt, intus annūtiant, & ad prīcipē facultatē ueluti interpretes, exploratores, & nuntij, fidelesq; proxenetæ defferūt. Tū illa (inq;) uirtus eo quasi suggestu posita, & tanquàm sella quadā curuli inuecta, & ueluti pro tribunali sedēs, ante se sitas, & ad pedes, genuaq; aduolutas, iacentes rerum imagines contemplatur, atq; demum iudiciū suum promit, & dulce ab amaro secernit, & album à dulci discriminat. Et quemadmodum unus pluribus uellicātibus, litigātibusq;, potest simul ius dicere: ita non existimetur præter rationem inuentum, sensum aliquem in nobis promiscuum contineri, qui contrarijs pari opera sensibus operam impendat: quem Aristoteles philosophorū acutißimus circuli cētro comparauit. Nam ut ad illud omnes à curuamine lineæ ductæ protendūtur, sic ad sensum cōmunem per quinq; sensus exteriores, tanquàm per quosdam ductus, atq; canales, apprehēsarū rerum simulacra defferuntur, de quibus in libro de sōnijs

Sinesius philosophus doctißimus prosequutus est. auditus (inquit) atq; uisus non sunt quidem sensus, sed instrumēta sensuum, communi sensui ministrantia, & quasi quidam animalis ianitores, & hostiarij, nunciantes domino sensibilia forinsecus occurrentia, quibus pulsantur externa sensoria. atq; haec quidem omnibus in confeßo habentur. Sed de loco eius maxima, lis & disceptatio est. Arist. nempe & uniuersa stoicorum natio hunc in corde posuerunt, hac praecipue ratione moti, quòd omne quod est principium motus, sit etiam principium sensus. at (inquiunt) à corde omnis motus procedit, cōsequitur ergo, ut etiam principium sensus statuatur. Nam cum cor calidißimum sit, & officina caloris naturalis, & motiones omnes calido indigeāt, nam membrum algiosum, & frigidum, uacillare, & collabi uidemus. operaepretium ergo est, ut cor primus motor in corpore astruatur, sed cum rursus motus principium sit appetentia, fit ut in quo primum mouendi principium sit, etiam primus sensus reperiatur, quem communem dicimus. unde Arist. secundo de partibus animalium ita inquit. Sed enim principium sensuum eße cordis locum diffinitum iam est, quam ob causam, duo id est tangendi, & gustandi sensus, ex corde aperte dependent. nam auditus, olfactusq; piscium, & reliquorum generis eiusdem declarant, quod dicimus. audiunt enim atq; olfaciunt, cum nullum sensorium eorum sensuum in capite habeant manifestum. & rursus quinto de generatione animalium ita ait. Meatus sensoriorum omnium tendunt ad cor, aut ad cordis proportionale, si corde carent. Alexāder autē ea ratione nititur astruere cor eße sensus cōmunis receptaculū, quia in paßionibus animalibus ad ipsum, calorē, & spiritus reciprocare, & refluere cernimus. Enimuero par (inquit) est: ut ab ea parte, in quam motiones extrinsecus prouenientes, ut in agonia, timore, syncope, animi deliquio, uelut in principium desinunt, in eandem principium quoq; motionis extra tēdētis perueniat. quemadmodum in exercitu fere liquido exēplo cōperies, ab illo enim ad quem extrinsecus legationes adueniunt, (hic autem imperator est) motiones quoq; exterius proficiscentes initium capiunt. Porro Themistius qui Arist. paraphrasi adornauit, in cōmentatione de memoria, & reminiscentia quoq; idem secutus dignoscitur, dum id eße in causa testatur, cur seniores immemores sint, q cor frigidum obtineant, & simulacra in ipso adseruata, prae senio abolita sint, atq; defluxerint. sed satius fuerit eius uerba tenui quodā eloquentiae filo deducta, in mediū retulisse. Eos (inquit) qui decliues, & decrepiti aeuo sunt, obliuiosos eße neceße est, propterea q consumptione, discobinationeq; collabūtur. est enim senibus cor: in quo summi & principis sensus regia est, simillimū edificijs, & parietinis ueteribus, quibus tectoriū, & pictu rae exciderint prae senio, habetur in ijs cor praegelidum, eoq; laxatur, & quasi cor-

ruit algore, atq; ita simulacra rerum quae in eo adseruabantur, quaeq; tectorij operis modo illita, inductaq; fuerãt, consequio abolentur, & diffluũt. haec Themistius. Sed & Chrysippus libris editis, plurimas inuexit in libris de anima rationes, quibus confirmare hanc positionem sibi persuadet, ex quibus nos aliquas: quas hincinde collegimus, in medium afferemus. Cum proferimus (inquit) tu, motu quodam oris cõueniente, cum ipsius uerbi demõstratione, utimur, & labias sensim priores emouemus, ac spiritum & animã porro uersum, & ad eos quibus cum sermocinamur: intendimus. At contra cũ dicimus ego, nec profuso, intentoq; flatu uocis, nec proiectis labijs pronuntiamus, sed & spiritum, & labias, quasi inter nosmetipsos cohercemus: & labrum inferius uersus cor nutat, & deuersum porrigitur, & hoc naturaliter edocti facimus: quod recta (inquit) ratione fit, labrũ enim uersus cor producitur, dum dicimus ego, quia quasi uelimus ostendere partem animae rationalem, quae in corde sita sit, quaeq; praecipua nostri pars existat: arguta profecto & subtilitatis plena ratio: sed & quasdam alias non minus lepidas subiungit. Cũ uolumus (inquit) significare aliquid cõuenire nobis, aut non conuenire, manus uersus regionem pectoris, & cordis trahimus, dicentes: hoc mihi expedit, hoc non conuenit, hoc ego tibi dico, aut etiam cum interrogatione digitos iuxta ea loca figentes dicere solemus, istud ego facerem? quid facere praetermisi, quod faciundum erat. praeter haec adducit alias rationes Chrysippus. In usu est hominibus (inquit) cum aliquẽ incipientem irasci conspitiunt, dicere: iam illi ascendit furor. & iubemus rursus aliquibus, ut iram deuorent. uulgus quin etiam idiotarum, cum aliquid non asequuntur, dictitare uidemus, non sibi ea quae sunt dicta, in imum descẽdere, ꝗ si in capite (inquit) existeret uis animi ratiocinatrix, ridiculo diceretur descẽdere, cum potius dictum iri deberet ascendere. male item & perperam dictitarent ascendere alicui furorem, & iram deuorari, quae omnia sane significant, ratiocinatricem animi partem, aut uirtutem in corde contineri. Sed & mulieres hoc indies (inquit) ostendunt: si enim non descendunt ipsis quae dicuntur, saepius digitum usq; ad regionem cordis deducunt, sic non sibi descendere dicta insinuantes. Dicimus praeterea cum aliquem molestia afficimus, aut secundum animi eius sententiam locuti sumus, tetigi tuũ cor. & rursus qui maiori conatu ad uindictam feruntur, cor se euulsuros illis quibus sunt infensi, comminãtur. Istud philosophorum placitum, & decretum etiam Homerus poetarum antiquissimus, & eminentissimus pluribus carminibus approbare uidetur, quae magno studio ex toto opere Chrysippus congessit, cum tamen decuisset hominẽ philosophum non poetarum testimonijs, aut idiotarum cõsuetudine, aut carminum numero certamẽ dirimere, sed potius demõstratiuis asumptis, quae à rei substãtia su-

muntur, aut si demonstratione non suscipit quaesitum, dialecticis, & maxime proba bilibus propositionibus ab inhaerentibus rei substantiae acceptis, non rethoricis, non sophisticis agere causam. Cumque animaduertisset Chrysippus fabulam quae de Pallade circumfertur: sibi ex diametro aduersam, quae fingit deam ex Iouis capite conceptam, genitamque fuisse, quae cum nil aliud sit quam consilium & prudentia, signum manifestarium existit, in capite principem animi partem contineri, ad hanc ferme sententiam artificiose nimis, & uerisimiliter fabellam enarrat adaptans ipsam pro captu, stoicorum placitis. Non mecum (inquit) pugnat fabula dicens ex Iouis uertice ortam Mineruam: quae nil aliud quam prudentia est. non enim hoc dumtaxat in ipsa habetur, sed quod & Iuppiter consilium deuorauit, & ueluti pregnans exinde effectus: genitam in seipso puellam peperit per caput. Inde autem fabulam ortum habuisse dicit, quoniam omnes artes in corde existentes: efferentes quidam sermones, per caput exeunt. est enim & os capitis particula, non enim ea solum pars quae capillorum sylua hispida est, sed & omne quod supra collum protenditur, caput nominatur. Ergo consilium quod Iuppiter dicitur deuorasse, nil aliud est quam prudentia ueluti quaedam, & eorum ars que ad uitae usum sunt necessaria, quae ideo deuorata à Ioue traditur, quia artes deuorari oportet: & in secessu mentis reponi: secundum quem modum dicimus quosdam ea quae dicuntur: deuorare. hanc autem artem: parere rationabile est parenti similem natam. manifestum autem quod scientiarum partus, & inuenta per os progrediuntur, & sermonis usu efferuntur. Haec ferme Chrysippus, quae & si uenusta, & lepida sint, noster tamen Galenus hominis uehementis, & laboriosi, non tamen foeliciter circa quiduis aliud uersantis esse censet. Nos tamen ne uictoriam intus occinat, eius rationes in studiosorum gratiam (quam fieri poterit) breuissime soluamus. Quod ergo dicit de hac uoce ego quod secundum primam sillabam que est .e. os deorsum, & genam tanquam ad pectus deducimus, nonne uidet? quod in pronuntiatione huius uocis equs quae ab eadem sillaba incipit, exacte idem obtigit, quare oporteret idem esse utriusque significatum, quod cum nosset Chrysippus ad differentiam subsequentium syllabarum solutionem referre tentauit: quae talis est. cum quis dicit huius uocis ego syllabam secundam go. talis syllaba nihil abscedens, & disiunctum ostendit, sed cum quis infert huius uocis equs syllabam secundam, talis syllaba quid diuersum referre uidetur. uerum hoc quod dicit, tenuis prolatio dumtaxat est: nullam habens demonstrationem ualidam, nec rhetoricam, uel sophisticam persuasionem, nam propter quid secunda huius nominis equs syllaba diuersum quid signat: quam faciat secunda huius pronominis ego, oportuit ipsum aliquam demonstrationem apponere. Ergo dicamus talem esse naturam huius uocalis .e. quod in eius prolatu labias coherceri, & deuersus deduci, sit

opus:non ratione significati, sed ratione ipsiusmet uocis, ut ostendimus. Nec item ualet illa ratio qua ait homines se ipsos ostendentes: manum ad pectus conferre, nam & multi hominum sæpius nares tangunt dicentes, hoc mihi expediens est, hoc ego tibi narro. Quin & cōminantes digitum ante nares erigunt, & tamen non ob id firma est hæc ratio: ad inuentionem principalis animæ partis. Quod si aliqui dicūt non descendere sibi quæ dicantur: certum est, ꝙ nullus ita dicere consueuit, cum non asseq uitur, nec intelligit ea, quæ dicūtur, sed cū aliqua ad iram, aut mœstitiā aut furorem prouocantia (quorū tamen audiens nullam curam faciat) referuntur, tunc id dictitare consueuit, significās ob iniurias dictas, aut conuitia non irasci, aut moleste ferre, est enim in corde irascentiæ sedes quoad materiā. & sic futiles ostendimus Chrysippi rationes. sicut enim cōminatur aliquis oculos alicui se ademptu rum, aut confracturum caput, ad eum modum aliquando & cor cōuulsuros se esse dicunt, sed quid hoc ad præsens negotium? abscindere enim aures, & nasum, & sæpius alijs minantur homines. quin & mulier quædam apud poetam sic deprecatur. utinam ego huius medium epar possem comedere uisceri adhærens intus. Quid igitur charissime Chrysippe, num epar propterea animæ principium esse pronunciabimus? non potest profecto qui hæc dicat, non insanus & somniator haberi. Sic igitur ad Chrysippi insomnia (nam quomodo aliter quis appellet: ꝗ per somnum uisa & comprehensa, quæ is de animæ in corde positu arbitratur?) respondimus. Sed unū dumtaxat illius festiuum commentū: quo nititur probare animæ principatum in corde: non taceamus, ait enim in pactis hominum, atꝙ conuentis solere homines capita inclinare uersus cor, ex quo infert conclusionem quam intendit. nam id uolumus significare non discrepare animi conceptū qui est in corde, ad quod capita inclinamus, cū sermone qui nobis ab ore procedit. Sed non uideo cur tanti faciat hanc rationem Chrysippus: magis enim rationi consonum est, ut principium animæ magis in eo ipso quod mouetur existat: ꝗ in ea parte ad quam mouetur. Possem & illorum hominum eum in memoriam reuocare, qui dum inter se de aliquo paciscuntur, atꝙ conueniunt: capita sursū uersus nutant. Sed reliquū est, ut opinionem quam putamus uerissimam asseramus, quæ ponit omnem animi principatum hoc est partem animæ raciocinatricem, cum omni famulitio deseruientium uirtutum choro, in capite collocari, quod ut Galenus tertio de placitis Hippo. & Pla. inquit: satis ex morbis comprobatur. Cerebro nāꝙ affecto promptissime animal in delirium incidit, & immobile & insensile fit: corde autem affecto in syncopem, & deliquium, & interitū deuenit, nihil tamen eorū quæ prædiximus, patitur. Huc accedit euidens ex experientia testimonium. conspicimus enim in ægritudinibus mortem inducentibus,

sæpius

ſæpius omnes notas, & ſigna ſupra ingentem cordis corruptionem, & intemperiem atteſtari, atque ij tamen lœtho candidati, quandiu uixerunt, mentis compotes inuenti ſunt, ut in tabidis & hecticis indies cernere eſt. qui fere uſque ad uitæ finem extremum omnes facultatates cognoſcitiuas, non laceſsitas, ſed probe affectas obtinent, quod non aliunde euenit, niſi quoniam cerebrum in ſentiendo nil à corde dependeat, ipſum exiſtens fons quidam & origo ſentiendi. atq; quòd nullatenus cerebrum à corde dependeat in præbendo uirtutem ſenſitiuam membris: & motiuam ſecundum electionem, pulcherrime diſputat Galenus in ſecũdo de placitis Hippocratis & Platonis in hãc ferme (ut nos uertimus) ſententiam. Querendum (inquit) eſt utrum neutrum neutri, an alterum alteri aliquam præſtet facultatem. dirimetur autem ſic quæſtio. oportet conſiderare in diſſectionibus animalium, quotnam & qualia ſint, quæ cor cum cerebro continuant, & deinceps unumquodq; ipſorum ſecundum collum aut ſcindere, aut comprimere, aut excipere laqueis, atq; tum demum inſpicere, quibus paſsionibus animal capiatur. connectunt porro cor cũ cerebro tria genera uaſorum, quæ totius corporis communia exiſtunt, nerui ſcilicet, uenæ, & arteriæ, uenæ quæ dicuntur iugulares, arteriæ autem carotides, & nerui qui hijs arterijs ſunt naturaliter adnati. Ergo uenas iugulares, aut carotidas arterias, non ſimpliciter quemadmodum neruos diſsecare oportet. interibit namq; confeſtim animal uberi ſanguinis fluxione detentum, ſed melius fuerit ualidis uinculis intercipientem primum quidem in partibus ſuperioribus & inferioribus colli, deinde quod illarum medium eſt diuidere, ita ut nullus ſanguinis fluor conſequatur, neruos autem ſiue excindere, ſiue uinculis quibuſdam excipere, uel ipſiſmet digitis præmere uelis, nihil interſit. Ergo neruis quoquomodo affectis, inuocile mox animal reddetur, nulla aliarum actionum, nec in præſens, nec in poſterum læſa, arterijs autem laqueo interceptis (ut diximus) diuiſiſue, inuocile quidem aut inſenſile non fiet animal, ſed partes ſuperiores conciſarum arteriarum omnino ſine pulſu relinquentur. uenas autem ſeu laqueo interceperis: ſeu (ut diximus) ſecueris, nullam prædictarum actionum manifeſte deperditam uidebis. Quare ex ijs quæ ad ſenſum apparent, cuiuis colligere paratum eſt, nec cor ad pulſuum motum, cerebro uel tantillum indigere, nec cerebrum rurſus corde ad hoc ut ſentiat: & ſecundum electionem animal operetur. Quòd enim cor nullatenus ad propriũ motum cerebro indigeat, manifeſtũ eſt, quoniã uenis, & arterijs, & neruis prædictis uinculo interceptis, adhuc tamẽ pulſat ipſum, & totius corporis arteriæ, ſolũ enim ar-

teriæ supra uincula sitæ sine pulsu manent: sed quòd & cerebrum in obeundis muneribus sensus & motus ipsummet respectu talium actionum principium sit: magnum inditium est, quòd neruis prædictis, aut sectis, aut laqueo interceptis, solum inuocile animal redditur, inspirat autem, & respirat sine aliqua noxa. sic autem & pedibus manibusq; etiam dum ualet operari, & ut prius similiter uidere, & audire, & deniq; omnem sensationem sentire potest. sola nãq; uox (ut diximus) deperditur. Nõ ergo cerebrum in suis actionibus indiget corde, nam arterijs dissectis non fit inuocile animal: neruis autem incõmodo affectis inuocile euadit. at uero cor principium est arteriarum, cerebrum autem neruorum, quare cor si cerebro transmitteret animalẽ uirtutem, per arterias utiq; transmitteret, quod tamen falsum est: cum illis interceptis, uox non abrũpatur. Multi autem medici, & philosophi laqueo intercipientes neruos simul cum arterijs: & uidẽtes animal fieri inuocile, mẽdose & perperam collegerunt, cor transmittere cerebro primũ principium sensus & motus, existimarunt enim ob arteriarum passionem illud procedere, sed decepti sunt, debuerant namq; præcauisse, ne cum arterijs simul neruos dissecarent. atq; hæc quidem sunt, quibus Galenus mihi ferme demonstratiue suam opinionem cõfirmare uidetur. Sed pugnat Aristoteles atq; multitudinem neruorum apparere in corde contẽdit, & per cõsequens cor principium neruorum uideri, non cerebrum, sed quid ad hæc Galenus respõdeat, uideamus. Is in fine secũdi de dogmatibus Hippocratis & Platonis ait neruacea quædã corpora in corde reperiri, neruos autẽ non, & ꝙ neruacea illa solum corporis similitudine neruis similãtur, nõ autem actione & utilitate, oportere autem organorum identitatem & diuersitatem, ex ipsorum actionibus & usibus dijudicare. Nã ꝙ musculi nõ sint, sed ligamẽta quæ in corde spectãtur, ex eo clare cognoscitur, ꝙ cordis motus est incessabilis, nec unq; quiescit, quia agitatio eius naturalis est. musculi autẽ nũc quidẽ mouentur, nũc uero à latione desistũt, prout electio imperauit, cuius uolũtate ad motũ cientur. Sed quòd & nerui à cerebro proueniant, manifestum est, ex eo quod Galenus tertio de locis affectis se spectasse reffert. inquit enim uidisse se quendam, qui reliquis omnibus partibus resolutis, & neruorum paralysi affectis, nullam quæ ad faciei partes pertineret, actionem amisit, seruata interim respiratione aliter enim uiuere non potuisset, sed & lotium & alui sedimina præter uoluntatis imperiũ deiecit, omni alia particula, dempta facie: sensu & motu priuata, quod inde adeo eueniebat, quoniã principiũ spinalis medullæ erat aliqua noxa affectũ, à quo (cerebro auctore) inferioribus mẽbris à facie sensus & motus demãdantur, sicut rursus faciei ipsi immediate ab ipso cerebro nerui proueniunt, ꝙ si faciei partes quoq; afficiantur, aut

conuellatur, cerebro iam noxam esse illatam ostenditur, quod profecto optime quod propositū est, mihi demōstrare uidetur. Si nāq; à corde uirtus in neruis suscipitur: (cū enim quæritur à quo nerui producantur, nihil aliud uolumus significare: quàm à quo primum uirtus sensitiua & motiua, quæ per neruos ad musculos defertur, in ipsos ut ita dixerim, immittatur) nullatenus posset contingere, ut uniuersæ corporis partes quæ infra faciem constitutæ sunt, omnino resoluerentur, faciei partibus omnino seruatis illæsis. monstri enim simile esset, & inopinabilis sortitio, ut cor ad longissima quidem per multos in medio obices posset illam uirtutem sentiendi trāsmittere, ad proxima autem atq; applicata tantumdem facere non ualeret. Hijs accedit quod non mediocrem fidem facit, q; nerui omnes (ut octauo de usu partium Galenus) duriores consistentia cerebro sunt, non sicut aliud genus substantiæ omnino differens, sed enim eiusdem naturæ cum illo existunt, siccitate uero & spissitudine differūt. Ergo ut ad comperendinum ueluti & uadimonium reuertamur, q̃uis ex præcedentibus opinio eorum, qui principem animæ uim in corde constituunt, funditus euertatur, pluribus tamen ut hic philosophorum omnium improbus ignauusq; error ex mentibus eruatur, hoc certamen dirimere non pigebit. Nam si in corde ratiocinatrix animæ uis situetur, non commode possent animales actiones expleri, sed cum illorum opera perfectissima sint, ut non in melius incrementa suscipere ualeant, nullus (opinor) sanæ mentis eas in corde sitas esse derasa fronte contendet, ubi pessime perficerentur. cum enim incessanti agitatione cor ipsum assidue moueatur, phantasmata & uisa in eo reposita, præpete motione turbata à proprijs explendis munijs impedirētur, intellectio enim & ratiocinatio: quieti & statui magis q̃ motui similes esse uidentur. Ad hæc cum extuberans efferuescensq; calor perturbet, & impediat omnes operationes animales, non recte eædem in corde perfectionem indispicerentur, cum tam feruidi & excandescentis caloris officina existat. sub enim tam ingenti caloris efferuescentia atq; ebullitione, rerum idola atq; simulachra cum materialia sint, ut pote quæ cum conditionibus indiuidualibus res ipsas menti repræsentent, euaporarent, extenuarentur, & suffituum modo soluerentur in auras: & cordis ipsius flammis deurerentur, immortali indeffessoq; igne consumpta. Perirent itaq; entium imagines, in cordis ergastirio & latibulis positæ, & nos in profunda, & densa nebula, & caligine uersaremur: in tanta idolorum res ipsas repræsentantium strage. Quòd si semiusta & semiexesa relinquerentur aliqua (deus bone) quàm nobis memoriola uacillaret, quæ confusio, quæ indeterminatio nostros corriperet animos? profecto Tiresia & talpa cæ-

ciores inambularemus, dum præteritorum difficulter reminisci possemus: simillimi Platonici figmenti hominibus existentes, qui semper in penitiore terræ spelunca uitam transegissent, umbras tantummodo rerum spectare soliti, quas ueras esse res sibimet persuaderent, & mentirentur. Eueniret (me Hercules) dignissimum, coronaq; par spectaculum, dum qui febris, Solisue, aut iræ ratione, aut deniq; quauis alia de causa exæstuaret, nobis immemor eorum quæ egisset, aduentaret. Quos tunc (putas) iocos: quos risus, quos deniq; cachinnos non nobis obliuiosior ille præstaret? dum Dionem quidem, aut Theonem dicere, animiq; sententiam explicare uellet, cunctaretur tamen, quoniam illa semicombusta Dionis effigies: Dionem sibi redditum minorem ostenderet, quem ipse nuper uidisset præstanti corpore, & procero conspicuum. Sed scōmatis dimissis, mihi non immerito, sed iure optimo Galenus Archigenem contraria sentientem carpere uidetur, qui ad memoriam deperditam restaurandam censet deraso capiti cucurbitulas adhiberi. Oporteret enim (inquit) si suam ille sectam seruare stabilem uoluisset: omisso capite, cor cuius affectum memoriam esse putat, medicandum suscipere, quod tamen si ille sibi permisisset, ut pectori, & regioni cordis cucurbitam adhiberet, nunq̃ Marsi patrem sanare potuisset, ex quo illius sectæ falsitas Phœbo clarius ostenditur. Sed & multum in hoc argumento Aristoteles claudicauit, qui cum uon ignoraret capitis repletionem inducere somnos, grauiq; somno stertere, atq; tentari illos: qui cibis humidioribus sunt usi, aut plurimo mero se ingurgitarunt, aut balneis frequentibus, calidisq; sibi caput irrigarunt, nullam tamen potuit probabilem inuenire rationem, & si promptissimus esset ad inueniendum, persuadendumq; quod uellet, qua ostenderet: quamobrem oppleto cerebro prima sentiendi uis quiescat, cum ipsa (ut ille putat) in corde resideat. Probabilius namq; erat à pulmonis humore somnos euenire, qui cordi nullius alterius rei gratia, q̃ ut illi deseruiret, circumpositus est. Cum ergo conspitiamus sensus particulares: & sensum communem impotentes ob frigiditatem reddi in somno, consequitur ut is sensus in corde non sit, quod retractis spiritibus, & calore ad id tanquã ad scaturiginem, multo calidius effectum, potentius esset ad functiones sensus communis obeundas. Quo in loco Arist. apertissime ac si in retia incidisset: mihi teneri uidetur, cum infitiari iam talem sensum esse in cerebro non possit, & si millies quas collegit rationes replicet. Quis enim medicorum somnum conciliare cupiens alteri membro à capite, papauera & somnifera, hypnoticaue medicamẽta apposuit? aut quis rursus ob excedẽtes excubias, & peruigiliũ immodicũ cor refrigerare est adorsus? at qui secundũ Arist. sõnus primi sensitiui

hoc est sensus communis affectio existit, quod ex errore qui in somnis accidit, discas licebit, tunc enim ob feriationem sensus communis, sæpe iudicatur: q; idolum & uisum ipsum sit res ipsa cuius est imago, ut in somnis quia habeo idolum repræsentatiuum Platonis, iudico tale idolum esse ipsum Platonem, cum quo fari, & miscere sermones, & mutuas audire, & reddere uoces existimo, in uigilijs autem id non euenit, nec enim iudicamus simulachrum esse rem quam repræsentat, quoniam sensus communis non est feriatus, quem ueluti pro tribunali constitutum: iudicium ferre de sensuum exteriorum obiectis supra disseruimus. Themistius tamen Aristotelis paraphrastes conatur ostendere, cur somni eueniant sensu communi posito in corde. inquit enim euaporamentum ad cerebrum delatum primum quidem refrigerari, inde ad cor descendere, & calorem eius obtundere, quo facto somnos obrepere sit necessum. habet autem eius dictio sic in libello quem de somno & uigilia edidit. Plane necesse est, id quod in uaporem soluitur, tabescitq;, aliquatenus sustolli, deinde reditum capessere, & ad instar euripi refluere. nam omne calidum in sublime natura effertur, eo loci reffrigeratur à cerebro, & consistit, mox reciprocat, & descendit ad cor, refrigerato eius feruore somnus obrepit, ita efficitur ut somnus maxime à cibis proficiscatur. nam alimonia ad summum caput uiam molita, q̃diu fluxum cerebro immiscet, attentat & aggrauat. hinc salebræ illæ uerborum incertæ, hinc oculos nare, caput uergere, erigendi se facultatem auferri contingit. cum uero iam cõmeant cibi, & incidentes cordi calorem eius irrigant, tum profundo somno demergimur, & altum soporem flare incipimus. & rursus inferius. Contingit somnus reditu corpulenti humoris, quem calor in sublime per uenas leuauerit. non enim potest diutius eo loci quo subijt: alimentum morari: sed congelascens aggrauansq;, de arce capitis deductu ponderis sui pellitur. hucusq; Themistius. Sed salua uiri reuerentia nugacitas hæc mihi mera, & anilis garrulitas: nec homine digna qui philosophiam profiteatur: esse uidetur. nam & spiritus & calor ad cor cum dormire incipit animal deducuntur, & tunc temporis calor cordis ualentior est: nam in somno cuditur & fabricatur multa spirituum copia in corde ob uim caloris quæ in eo est. nihil enim aliud mouet & regit in corpore q̃ calor, atq; ob eam causam frigent superiora in somno, & circũquaq; extrema corporis frigore cõplentur, contra inferiores loci ut pedes, ut uiscera, & cætera quæ intrinsecus continentur calescunt. ad hæc non uidet nullam tam facilem esse uiam, qua euaporamentũ illud ad cor defferatur, si descensurum sit. oporteret enim ut per asperas arterias ad pulmonẽ prius deduceretur: ubi periculũ nõ minimũ sit, ne aĩans

suffocetur: obstructo spirātis animæ itinere à crassis lentisq; humoribus descēdentibus qui aeris occupent uias, sed & concesso ad pulmones peruenire defluum illum halitum: cum pulmo sit laxus, mollis, & spongiosus, imbibitus ibi detinebitur, absq; hoc ꝙ ad cor pertransire sinatur. Quod rursus si admittamus, fiet ut quemadmodum pulmones phthisim incurrunt ob catarrhū ad ipsos à capite deriuatum, sic cor propter defluxiones illas indies illabentes, abscessum (quod nephas dictu est) contrahere posset. Præterea somniculosi sunt, ut omnes testantur, qui incertas, & cōditas uenas habent, contra insomniculosi: quorum uenæ editæ, & conspicuæ sunt, at qui, si fiat somnus obruto calore cordis à descendente humore oppositum contingeret, nam ægre & difficulter, nec nisi tenuissima quædam illius uaporis portio, per uenas illas strictiores descenderet. per uenas uero amplas affatim & ubertim uice imbris fusus humor dilapsus, magis calorem cordis refrigeraret. Quemadmodū enim aqua per fistulas graciles ducta lente & guttatim decurrit, per amplas missa celeriter & cū magno impetu ruit, ita & spiritus ille corpulentus per arctos & nimium angustos illos meatus ægre transmitteretur. Ergo illorum causam qui uim animæ principem in corde statuūt, impulsam, prostratā, & constrictā quiuis facile animaduertere potest. Sed nec ratio illa qua Arist. & Chrysippus oppositum concludere suspicantur, firmitatē obtinet: aiunt enim cor primum moueri, & ultimum quiescere, ut ob eam rem sensus communis principium statui debeat mouetur enim primū cor motu secundū pulsum, non autem secundum electionem, nec aliud quis ostēdere poterit: ex quo habetur motus quidem secundum electionem, cerebrum: alterius autem sine electione facti cor esse principium. Sed non omnia organa sensuum (ait) in cerebrum terminantur: hoc adeo dictu absurdum Galeno uisum est, ut ad hunc modum octauo de usu partiū insurgat. Quid dicis (inquit) ô Aristoteles? ego enim citra pudorem hunc sermonē cōmemorare nequeo: nonne in utrāq; aurem dignus ratione immittitur neruus ipsis membranis? in utramq; uero partem nasi portio cerebri non multo maior ea quæ ad aures peruenit. In utrumq; uero oculum nonne unus mollis neruus, unus item durus, ille in radicem eius, hic in mouentes musculos implantatur? ad linguam autem nonne quatuor, duo quidem molles per palatum accedunt: duo autem duri iuxta utramq; aurem descendunt. Omnia namq; cerebro participant, si oportet credere oculis uidentibus, & manibus tangentibus: quorum qui iudicium negat, is uecors, & excors iure appellandus est. ad illud autem quod aiunt: non posse cerebrum principium sensus esse: cum ipsum non sentiat, facilis responsio à Galeno datur, cerebrum à natura, non ut sentiret, sed ut sensuum instrumentis uim sentiendi præstaret, institutum deputa-

tumq; fuisse. Cerebrum igitur in capite ueluti in arce magni regis instar residens, principium animæ habet: sensus ueluti satellites quosdam tenens circum habitantes. Et deniq; quod in mundo cælum: hoc in hominibus caput, illud deorum domicilium, hoc rationis habitaculum. Sed cum iam plus nimium simus diuagati, & sermo hic supra modum & umbilicum excreuerit, receptui canamus, & ad uasa tandem conclamemus.

FINIS LIBRI DE CORDE.

GALENI LIBER DE PTISSANA ANTONIO LODOVICO INTERPRETE.

Vandoquidem non multo ante medicorum quosdam, apud quendam ex ægrotis cremore ptißanæ utẽtes inueni, nec tamen quibus nam paßionibus eam exhibere expediat, aut non expediat, satis distinguerent, nec modum & quantitatem quæ offerri habeat, aut tempus opportunum oblationi sorbitionis probe secernere, aut cõstituere noßent, quin imo (ut uidetur) tunc temporis peraptum eße ptißanæ usum existimarent, cum sibi uenißet in mentem. Ob eam rem uisum mihi est, de usu ipsius ea præscribere, quæcunq; Hippocratem explicatius interpretari proponenti, prædici oportet propter multorum quæ sequitur, aßecutionem. rationem scilicet coctur æ, & uires, facultatesue ipsius, & quãnam actionem exerceat, & tempus competens, & quantitatem, & modum exhibendi, non minus autem quæcunq; bona laborãtium corpora maneant, & consequantur, qui eam competẽter ingeßerint, ut rursum è diuerso q̃tum damni afferat, si non tempestiue propinetur. ad hæc quibus eam corporibus oportet: exhibeas, & quibus non oportet, per ordinem edocebo. Sed cum compositum quid & coagmentatum ptisana existat, & succus eius. ex hordeo nãq; pulchre purgato hoc est decorticato, & aqua cum tali decoctione præparãda erit, primũ quidẽ de partibus ipsius per quædã ueluti capita, & summas mihi dicendum eße censui. Nisi enim hæc quis prius commode explicauerit, diffinieritue, magnopere lædet, quantumuis reliqua omnia exactißime deinceps prosequatur. Quod quidẽ igitur optimam aquã eligi oportet ad confectionẽ ptißanæ, nullus (opinor) in dubium uertit. porro hæc consistẽtia, & gustu, & olfactu,

& colore dijudicatur: ex gustu quidem, & olfactu, si alienam nullam qualitatem submonstret, hoc est ut dulcis non sit, non salsuginosa, non aceti præferẽs saporem, acidaue, aut acris, aut graueolens, aut putredine affecta, aut deniq; (ut in uniuersum dicam) ut nullam accessoriam qualitatem obtineat, sed sit omnis omnino qualitatis expers, & seorsum existens ab omni aduentitia qualitate, & omni mixtione carens, quæ aut gustum, aut odoratum immutet. Oportet quin etiam & pellucidam hanc esse, & puram, quæq; nihil habeat limosum, sed eiusmodi sit, ut adamussim percolata esse uideatur, & ab omnibus deniq; innatantibus arenulis prorsus seiugata, semotaq; esto. Talis enim uero aqua ad usum quidem utilima existit, si uero naturam spectes, nec sic quidem pura euasit, ueluti nec aliquod aliud sensilium elementorum. Quod si (qualẽ diximus) talis extiterit, hæc sane tibi mox perq; tenuiũ partiũ fuerit, & concoctu facilis, & prompte celeriterq; per corpus digeretur, & per ilia non tarde transmeauerit, nec solum à naturali caliditate si epotetur, bene permutabitur, sed & exteriori igni communicans, breuissimo tempore calefiet, cuius sane rei locupletissimus testis Hippo. est: aquam namq; quæ affatim & celeriter calescat, & rursus celerrime frigescat, leuissimam esse censet: non quoad ponderis leuitatem, ut quæ nullo negotio, pondere, uel mensura posset dignosci, sed leuissimam, hoc est tenuium partium, quæq; in se ipsam facile aduersas qualitates suscipiat, audire oportet. Talis porro aqua & frigida est, & humida, & quam proprie aquam nũcupaueris. quæ autem sunt substantia aliqua, aut qualitate infectæ, quales uel bituminosæ, uel sulphureæ, aut etiam aluminosæ, tãtum à natura aquæ recessere, q̃tum infectio peruasit. Si autem demonstrari tibi postulas, frigefacere aquam, & humectare, hoc non ad præsentem sermonem spectat quem de ptisana instituimus: præterq; q; frigiditatem eius, & humiditatem omnes ueteres demõstrarunt, quibus & experientia subscribit. quamobrem hoc omnium sermone confessum accipiens, ad sermonem de hordeo pertranseo.

Hordeum igitur in uniuersum sumptum infrigidãdi, & desiccandi ui pollet, habet autem abstersiuum quid, & uentosum. discretim autem & secundum partes, qui quidẽ forinsecus eius est, furfuraceus cortex siccior euasit, & magis detersorius est. quod uero intrinsecus existit, carnosum ueluti, & esui aptum, abstergit & ipsum, sed minus q̃ furfures qui in eo sunt. habet autem nihil minus & flatuosum quid in seipso. altera uero pellicula membranaue tenuis, quæ intra id quod est ueluti furfur: posita est, & hordeum circũdat, atq; circũscribit, mediam horũ obtinuit potestatem, quo fit, ut non tantum abstergat quantum furfuraceum, plus autem q; hordeũ. Illud uero sermoni subaudiri oportet, q̃uis non dicatur, optima hordea eligi opor-

tere, quæq; nihil habeāt ex putredine ascititium, aut superfluum humorem, neue sint, aut admodum nouiter collecta, aut omnino nimis antiqua, iuniora nempe & nouiter decussa scatent excremētitia humiditate, quam ex regione sibi contraxerunt, & excrementis redundant, & spiritu uentoso turgent. at quæ antiqua & diuturna, tempore iam uieta & caduca sunt reddita, & propriam deposuere facultatem: quod uel rugæ in ipsis ingenitæ, & magnitudinis imminutio atq; decrementum, non obscure tibi significare poterunt. non minus autem & q ijs contusis ueluti puluisculus quidam tenuis ab ipsis decutitur. Plena igitur esse expedit hordea, quæ ad facturam ptisanæ delegeris, nec aut apprime noua, aut peruetusta, atq; omni extraria & hospite qualitate carentia. Sed nec hoc unum sufficit, uerum & ulterior approbatio ab experientia, atq; periculum apponendum est. ultra dicta nāq; si inter coquendum in tumorē ampliorem attollātur, hæc ipsa eligere oportet, ad ptisanæ coctură. modo uelit quis ipsam secundū rationē quatenus possibile atq; decēs est, efficere. Quæquidem igitur sit optima aqua, & quo pacto discernitur, quodq; sit optimum hordeum, quibusq; maxime notis ipsum cognoscatur, summatim & in transcursu dictum à nobis est.

Relinquitur tertio agēdum nobis de coctione, sic uero ipsam ptisanam præparare est mos, tundunt nāq;, atq; terunt prius in mortario in minutas particulas, postea coquūt celeriter, deinde uero ij quidem inijciūt sapam defrutumue, ij autem amylum, nōnulli sunt qui & cyminum, & mellis non nihil superiaciant. est porro talis cōfectio absurda, & reproba. Optima autem & pulchra eius constructio talis est: præmadefacere cum adhuc cruda est, atq; humectare in aqua oportet, inde manibus in tantum proteratur, quousq; ad tenuem membranam peruentum sit, atq; ob hoc rursus ualide, magnisq; uiribus inter manus teritur, & pertractatur, donec paleosum omne succutiatur: nisi tamen quis uellet ipsam magis abstersoriam conficere, tunc enim simul cum cortice ipsam concoquere præstat.

Coquatur autē ad hunc modū, ubi prius ipsam oppido coegeris, & perfricaueris, ad mollem & suauem ignem apponito, ubi eousq; maneto, donec plurimū succi emittat, si enim hoc (quo dixi) pacto decoquatur, omnem inflationem exuit: possidet autē quæcunq; bona Hippo. ipse multo ante de illa attestatus est dū ait. Glutinositas quæ in ea est, leuorem quendam obtinet, & continua existit, ita ut si tangas, nullam aspredinem sentias, & lubrica, & mediocriter digitis cedens, & insiticulosa est, quæq; facile aluum subducat in morbis quibus conueniat: nec enim uentrem cohibet, ob astrictionem aliquam quæ insit, nec conturbationem, aut subuersionem uentriculi, cum decoquitur, operatur. nec intumescit in uentre, intumuit nāq; inter coquendum

quantũ apta erat attolli. Quod quidẽ igitur nihil glutinosum, & meatuum obstructiuum ptisana habeat, ueluti omnia alia uiscida palam est atq; manifestarium. abstergit enim non sordes tantũmodo corporis, sed & pituitosum succum in uentriculo acceruatum exhibita expurgat. Multa autem coctio, & exacta miscilium unitas apparentem hunc lentorem molitur. hæc igitur quæ in ea apparet lentities, nullam habet aspredinem, sed lenis est undiq; & coæqualis, & manens, & continua: nulla enim astrictione aut acredine participat, ex quibus aspritudo causatur. Quo fit ut leuorem quendam necessario sortiatur, non quoad tactum dumtaxat, sed & secundum uires. Cũcta nãq; alia tenacia, & glutinosa, ueluti oleum, mel, & alia id genus tangenti quidem tibi apparebunt leuia & æqualia, ita ut nihil in se diuersum & inæquale habere uideantur, quale est, ut pars quidem altera sit tenuis, altera crassa, aut diuulsa, disiunctaue, quo fit, ut quoad tactum leuorem præferant, nullatenus uerosi circa aliud quid eorum uires & efficaciam experiri uolueris. nec enim madefaciunt omnes corporis particulas, quibus applicuerint æqualiter & continenter, sed dissident &, seiunguntur secundum hoc ab inuicem uiscosorum omnium partes, excepta ptisana. ipsa enim leuis existens quoad sensum, & sibi cohærens, nec intercisa indiuulsaue, secundum potentiam talem etiam sese fert. His adde, φ ex illis nulla uoluptas in gustu percipitur, ptisana autem non minus seorsum à cæteris hoc munus præcario obtinuit, ut secundum gustum suauis & iocunda esset, & præcipue in ægrotis. panis autẽ quãuis alia superet secundum alendi facultatem, attamen & is non parum est insuauis, quantum uis latice sit inspersus, ut pote qui mandi dentibusq; teri etiam num indigeat. Hoc autem secundo ptisana præstat, φ nullum ex elaboratione circa os, atq; tritura negotium facessit. habet namq; & lubricitatem, & præcipue cremor nihil in transitu meatibus infarctum relinquens, quẽadmodum omnia glutinosa, dẽpta ptisana. ipsa enim nullo negotio subit thoracis particulas, ob abstersoriã uim qua est prædita. Non secius & ad subductionem alui est cõueniens, & ut alimentum per totum corpus digeratur: & præcipue ab ijs accepta, in quibus assumpta non commode perueniunt ad iocinoris cõuexas partes. Est porro tactui quin etiam mediocriter cedens, est humecta & insiticulosa, quorum quidem humiditatem ab aqua suscepit, habuit autem ut frangibilis esset, ob hordei naturam medio modo exsiccantem. Illud enim quod ex contrarijs qualitatibus conflatum est, ita ut aliam quãdam naturam acquisititiam inde retulerit, extremorum summitates effugit, atq; uitauit. Insiticulosos autem homines facit quia humida est: magis uero q̃ aqua, & celerius sitim adimit, q̃tũuis ab ea in humiditate deficiat, quod ea ratione contingit, quoniam celerius per corpus digeritur, & quoniã permanentem ipsam

obtinuit, ratione lẽtoris seu uiscositatis. hijs adijce quia etiam frigida existit. atq; hijs de causis in febribus ardentibus quod magis conueniat, inuenias nihil, ut pote quæ ipsis secundum omnia aduersetur, reffrigerans & humectans, & abstergens succos putredini obnoxios, & non parum præstans corpori alimenti. semiputridos autem humores excoquens: & in succum utilem transmutans, atq; hæc quidem habet omnia cũ hoc q̃ nihil astringat, uel uentriculi euersionem concitet, & hoc (ut dixi) non quoad tactum dumtaxat ostẽdit, sed & quoad actionem, & potestatem. Est autem & gustui propitia, hoc est nihil habens insuaue, & humida, & insiticulosa propter uiscositatem, & cohærentiam quæ ipsi inest. Porro quodcunq; quod leuorẽ habet, & humectũ, & gustui propitiũ est, intãtum etiã ab styptico, astringente ue sapore secesit, & quacũq; alia ualida qualitate, seu uehementi, longe alienum est. & præter omnia iamdicta & insiticulosa est ob coctionem cõuenientem. Cum talis autem sit: acutis febribus eam exhibere operæpretium est, non eo dumtaxat nomine, q̃ per omnia ipsis aduersetur, sed & quoniam omnium facillime concoquitur, & imbecillima est in omnibus qualitatibus, & uelociter per corpus distribuitur, & putridos quidem succos expurgat: ob uim abstergendi: semitabidos autem quin etiam concoquit.

Non tamen simpliciter in morbis exhibenda est, sed multa prius prædiffinire & cõstituere egemus. non enim hijs qui periclitantur eam exhibere decet, nec in ijs qui aut uenæ sectione, aut purgatione, aut lauamine aliquo clysmateue opus habeant, multo autem minus ijs qui aut excrementis secundum uentrem scatent, aut sub magno dolore molestantur, q̃tũuis nulla medica fomenta, nec sanguinis mißionem, aut purgationem requirant, sed nec ullo pacto in siccißimis squallentibusue morbis eam deuoraße commodum est.

Oportet præterea considerare tempus, & quantitatem, quæ debeat offerri. si consuetus erat æger semel uesci, præbeto & ipse hanc sorbitionem una uice dumtaxat. si autem bis in die cibos capiebat, & ipse dosim duplicato.

Adauctio huius sorbitionis, & appositio in morbis siccioribus nõ oportet, ut fiat, indigent enim ualidioribus potionibus, q̃ sit ptißana, ut plus humectentur. Siccas ægritudines appello, pleuritida, peripleumoniã, & in uniuersum omnes thoracis affectus, cũ nihil ab ipsis expuitur. Secũdum iocinus autem, & uentrem, & intestina, ægritudines siccæ nuncupantur, cum nihil ab ipsis excernitur, & particulæ duræ fiunt. arteriarum quidem, & uenarũ squallores ex lingua, & cute extrinseca dignoscuntur. Sic & capitis paßiones, cum nihil per palatum, aut nares depurgatur. secundum hunc modum & inflãmationes phlegmonæue morbi sicci dicũtur, à qui-

bus nihil in pus permutatur. in talibus autem affectionibus ptißanam propinare non confert, ut pote quæ non ualde humectet illa, quæ plurima & uehementi humectatoria potestate indigent, quin potius ex plenitudine incommodum talibus corporibus præstet. Quod si corpus humidius extiterit, & quidpiam à pulmonibus despuatur, tunc temporis adaugere semper, & apponere potionẽ eius operæpretium fuerit. humectans enim, & incidens similiter humores extantes in corpore, & firmitudinem particulis præstans ob alimentum, mundum perficit exacte animal & purgatum ab infestãte succorum uitio (quod Græci cacochymiam uocãt) conueniẽtibus namq; utrisq; facillime repurgantur uitiosa recremẽta. Nihil autem aliud inueneris, quod isthæc ambo poßideat, quæ ptißana, ut medicamentum, uel ut alimentum præstat. sed aut in extenuando & humectando nutrimentum deffi-ciens habebit, ueluti panis, & far, & oua, & piscis, aut inscindet quidem, sed non humectationem, aut alitionem secum adducet, ueluti acetum mulsum, & si quid aliud tale. Omnia hæc bona ptißana sortita est, sed tamen nullam utilitatẽ conciliat, si sine exacta prædiffinitione exhibeatur. quin magis mortis causa consistit oblata, ut si forte laborans indigeat clysteri, ob purgationem excrementorum, aut uenæ sectione ob cruoris redũdãtiã, aut propter dolorem, qui ut non desineret: plenitudo in crimine fuit: mortis causa ptißana fuerit eam deuorãti: forte namq; & ipsa plenitudinem duplicato multiplicat, & propter hoc non oportet ipsam exhibere febri correpto, siue cum dolore siue expers doloris sit febris, si paruo tempore interposito ab acceptione alimenti, homo febricitare incepit. & si nondum excrementa alui deposuit. atq; istudmet prædiffinire oportet non in succo solum, sed etiã in ipsa ptißana, quibus autem utilis fuerit, nec ipsis mox eam obtulisse conuenit, sed prius quidem cremorem succumue dumtaxat, inde plus quidem succi, parum autem ptißanæ propinato, postea ex æquo ambo exhibeto, ultimo ipsam ptißanam dumtaxat: cognoscens probe ad firmitatem & nutricationem corporis maximam opem à ptißana conferri. succum autem ad facilem elaborationem & concoctionẽ probam, & promptam distributionem per corpus multum præstare.

Hæc tanq; in summa de ptißana nobis dicta sunto, ut noris bene temperatum ipsius usum, & quid neceßario præconstituere oporteat.

FINIS.

ANTONII LODOVICI MEDICI OLYSSIPPONENSIS LIBER DE

eo q Galenus animam mortalem esse comprobare uisus est.

On est huius operis scopus de animæ substantia quidpiam disserere, anceps namq; & lubricum, & omni ex parte periculosum negotium hoc est. Philosophi quippe uiri tametsi plurimum nimis anxie in hac re laborauerunt, & ingenia torserunt, uix tamen super ea re quidpiam certi, & minime controuersum inuenire potuerunt. uixq; (quod aiunt) scopum satis attigisse uidentur. Galenus autem medicus omnium tam medicorum, q philosophorum qui omnibus ætatibus uixerunt, facile princeps: amplius de hac re inquirere adorsus est, nec enim sustinuit absolute credere quidpiam, quod per demõstrationem scientificam non accepisset. est enim demonstratio syllogismus faciens scire. Is igitur cum uideret, à philosophis super proposita quæstione, nequaquam lineales (quas uocant) demonstrationes, sed probabiles dumtaxat persuasiones afferri, & rationes aliquas in contrarium haberet, quas soluendo esse non poterat, facile in hanc partem inclinare uisus est, ut animã mortalem assereret. Quamq; non simpliciter, & absolute, sed Socratico astu hoc faciat, nec enim quidpiam ponit, sed contraria dumtaxat dicentes refellit. Namq; ut Socrates apud Platonem, se quidem sapiẽtem non esse fatetur, sed eos qui sapientes uideri uolebant, quicũq; tandem ij forent: redarguit: atq; alios minime sapere demonstrat. Ita Galenus nunquam aperte & palam dicere ausus est: animam esse mortalem, sed dicit q est complexio, uel substantia cerebri, uel q est spiritus, aut q spiritu utitur ad omnia munia tanq; instrumento. uel q fit ex temperamento quatuor primarum qualitatum, aut q illis qualitatibus permutatis, illa etiam alteratur: & q animi mores corporis temperamenta sequuntur. & q potentiæ siue facultates animæ ipsius, quæ nihil aliud sunt q ipsa anima: nascuntur & fiunt ex complexione, siue sunt ipsamet complexio, & ipsam insequuntur materiam. & alia id genus, ex quibus liquido deduci potest, animam esse morti obnoxiã. Atq; (ut apertius loquar) erubuit quidẽ Galenus fateri animã esse mortalem, rursusq; noluit concedere eam esse immortalem. nam cum esset artifex sensualis: & credendum esse existimaret ijs quæ per sensus apparent, & plæraq; hoc q anima esset mortalis astruere uiderentur, adduci non potuit: ut ab ijs uel latũ digitũ discederet. atq; utinam Aristoteles summo uir ingenio, & accuratissimus in pensitandis philosophorum placi-

tis, & in exigendis antiquorum opinionibus plane exactus: pari candore & ingenuitate mentem suam propalasset, nec sepiae instar quae attramento effuso: piscatorum manus elabitur: obscurissimis sententijs sua dicta obuoluisset: ut tum maxime cum comprehendi uidetur: effugiat. Visus quippe est & ipse dubius extitisse in hac sententia, & in eam partem magis accedere: quae animam mortalẽ affirmat. Quippe (ut Gregorius Nazanzenus ait) praeter hoc ꝙ artis plus nimiũ quàm par esset omnibus admiscuit, & prouidentiam angustis nimis finibus limitasset: cum eam supernorum esse dixisset: nec ad inferiora illam produxit, tum & mortales de anima sermones habuit. Nec satis intelligere potuit: quomodo si anima esset forma corporis: esset immortalis, uel si morte uacaret: quo pacto informaret corpus. Rursus inquit, ꝙ si aliquod proprium opus est ipsius animae, in quo non cum corpore communicet: ꝙ ipsa est separabilis, si uero omnia opera sunt animae cum corpore communia, separari non possit. Deinde ostendere conatur omnia pene munia (atq; adeo ipsum intelligere, de quo minus uidetur) animam cum corpore habere cõmunia, atq; adeo nullum opus esse: in quo anima non indigeat corpore. Videtur (inquit) intellectio aut esse phãtasia, aut non sine phãtasia, & existimatione quadã Quid (Hercules) imbecillius dici à uiro docto, & summae auctoritatis potuit? nihil profecto: quod perinde est, ac si diceret, intelligere aut corpus est, aut sine corpore esse nõ potest. Adhaec non satis assecutus apparet, quo pacto anima intelligere posset corpora: si esset ipsa corporis expers. Anaxagoras (inquit) solus ex omnibus dixit animam esse sincerã, & purã, & corporis immunem, & ꝙ de foris accedat, sed quo pacto intelligat: nõ dixit. perinde ac si diceret difficillimum esse cõprehendere: quomodo intelligat anima corpora: si ipsa corpore careat. Praeterea diffinitio quam dat de anima: cum dicit eam esse actum corporis physici, & organici in potentia uitam habentis: manifestum est, ꝙ de sensitiua, uel uegetatiua tantum assignatur: nec intellectiuae animae competit: ineptum est namq; ipsam diffinire, per hoc ꝙ uitã corpori physico potẽti uiuere praestet. Nescio an in numerũ eorũ qui in eodem luto & salebra haeserũt: Alexandrum maximũ in peripatetica schola philosophũ reijtiã, nam is quoq; libro primo commentariorum in topica Aristotelis, hanc propositionem dicit esse demõstrabilem, ꝙ anima quae est forma corporis, sit inseparabilis, ita enim loco iam citato inquit. Exemplum demonstrationis, uel syllogismi, qui cõstat ex primis, & immediatis est hoc. In singulis quibusq; entibus species, uel forma id est, quo res est, id quod est. nam cum omne quod actu existit: ex materia & forma constet, nec res sit id quod est, per materiam: sequitur ꝙ per formam. deinde (inquit) ex hoc inferre possumus: ꝙ animal est id quod est, per speciem, hoc est for-

mam. & rursus si accipiamus pro minori hanc: sed sic est, quód animal est sensitiuũ propter animam: hinc infertur quód animal est animal propter animam: & ꝙ anima sit speties corporis: post hæc si aßumatur (inquit) hæc propositio anima est speties corporis, sed speties siue forma animalis ipsa materialis est, (quam dicit esse euidentem) ad hæc quod materiale est: inseparabile est: cõsequitur ergo quód anima quæ est speties corporis, sit inseparabilis. Ecce dicit hanc eße demõstrationem: & quód cõstet ex immediatis propositionibus, quia præmißæ illæ siue proloquia: quód omnia constent ex materia, & forma, & quód animal propter animam sentiat, & quód speties siue forma animalis sit materialis, sint primæ, & indemõstrabiles: quãquam (ut uerum fatear) non dicit Alexander animam rationalem eße inseparabilem, sed quód anima quæ est forma corporis, separari non poßit: quasi sentire uelit: binas esse in nobis animas: & quód intellectiua sit immortalis: & non sit forma corporis. Vide quam frigide philosophati fuerunt, qui primũ nomen in philosophia habent: atq; forsitam hæc silentio præterijße præstiterat: ne quis me hæc impia, & erronea delirамẽta potius ꝙ nugamẽta plus nimio prosecutum fuisse arguat: quod ego libentius facio, quoniam utile est hoc ad ostendendum, quód philosophia adeo ad ueram pietatem non prodest: ut etiam plurimum obsit. Omnino enim de deo, de mundo, de anima, & primis rerũ principijs, & elementis, temere illi sunt cõmenti: qui sine uera religione soli sapientiæ studuerunt. illi enim (ut inquit Paulus) cum dicerent se eße sapientes, stulti facti sunt, & euanuerunt in cogitationibus suis. atq; (ut libere fatear: quod sentio) illa rerum naturaliũ exacta & curiosa indagatio, & cõmentatio, nequaquam nos recta ad deũ ducit, felicitas enim nostra magis consistit in uolendo: quàm in intelligendo. Nam cum deus sit naturæ ipsius boni causa, & deus & bonum conuertantur: illi sane longe propius ad deũ accedunt, qui amare: quàm qui illum intelligere procurant: quiq; bonis operibus ipsum æmulari contendunt. Et maius quid est eße bonum: quàm eße philosophum. Plæriq; qui litteras nunquam attigerunt, sancte & innoxie uiuunt. Rursus alij qui philosophos se profitentur, quibusq; (ut ille ait) breuior supercilio coma est, inflatis buccis spumantia uerba trutinant, seq; primos omnium mortalium credunt, & præ fastu & insolentia, omnia sibi licere putant. quia (ut inquit Heraclitus) sapientia mentem non producit, nec generat. Tandem (ut breuibus colligam) nemo dumtaxat qui mentem suam habeat: dubitare potest: an anima sit immortalis, nec hæc nostra commentatio: qua aliorum errores pandimus: aliorsum tendit: quàm ut cautiores reddat eos, qui cristas tollunt: deq; se omnia temere pollicentur: ne sapere plus nimio uelint, sed ad sobrietatem usq; sapiant: aliqua se scire existiment, non cũcta. Maxima pars

eorũ quæ ſcimus: eſt minima eorũ quæ ignoramus. Salomon cum eſſet ſapiẽtiſſimus omniũ qui ante ſe fuerunt mortalium, & ab hyſopo incipiens quæ naſcitur in pariete, uſq; ad cedros libani (ut ſacræ litteræ produnt) parabolas compoſuiſſet: & omnia tam maxima quàm minima mente complecteretur: tamen in uenerẽ minime cõceſſam: & mulierũ libidinẽ dilapſus eſt, ac ſimulachra coluit. quid ergo Salomoni ſapientia profuit? quid etiã Homero, qui cum piſcatorum iuuenum ænygma ſoluendo eſſe non potuiſſet: deſperatione captus interijt? quid item Ariſtoteli quem omnia ſecula decantãt, illa rerum naturalium, & moralium, & cũctorum quæ ſub lunari orbe habẽtur, tã diligentiſſima cognitio, & perſcrutatio cõmodi & emolumenti tulit? qui cum euripi maris qui ſepties in die fluit, refluitq;, naturam inueſtigaret, nec ſatis cauſam aſſequi potuiſſet, quæ tale opus moliretur: tanq; in rabiem quãdam ac animi deſponſionem uerſus, perinde ac ſi aliqua neſcire moleſte ferret: ſe ſaltu in illum cum quadã animi ægra indignatione præcipitem dedit: mortis rationem prius epigrammate teſtatus.

Aristotelis mors

Quia Ariſtoteles (inquit) non cepit Euripum.
Euripus cepit Ariſtotelem.

Atq; hoc tum alij plurimi teſtantur: tũ & Gregorius Naziãzenus in inuectiua prima contra Iulianum affirmat. Cleombrotus ambraciotes cum legiſſet librum unum Platonis de anima ex ſublimi & alto tecto ſe deiecit, proſiluitq;, ut malis præſentibus liberatus: otyus ad animæ ſuæ immortalitate fruendum pergeret, ſed ſufficere non poſſem: ſi philoſophorum ineptias enumerare pergam. Democritus cum ad philoſophiam ſe contuliſſet: agros inaratos incultoſq; reliquit, unde ouibus potius q; hominibus philoſophatus traditur. Ariſtippus cõtra cũ in mare proijci aurum iuſſiſſet, ne ſibi impedimento eſſet ad litteras, nec hominibus, nec cæteris animalibus philoſophatus eſt. Diogenes uitam canis plane exegit in dolio, cũ pera & baculo. Pyrrhon nõ eſſe ſatis exploratũ aiebat: uigilemus ne an dormiamus, dies ſit an nox: utri deſipiant magis ſtolidi an qui ſapientes putantur, ſi quid rogaretur: dicebat ſemper epecho, hoc eſt aſſenſum cohibeo: nihilq; aſſerere unq; aut affirmare auſus eſt, quoad mors cunctationem illam ſuam ceſſare fecit. Plotinus ſe hominem natum eſſe erubeſcebat. Empedocles deus immortalis haberi dum cupit: ſe in æthnæ montis ardentes crateras demiſit demens. Epicurus in epiſtola ad amicũ, nõ oportet (inquit) præ ſapientia cæteris hominibus antecellere: nec bello ſeruare Græcos quẽadmodum Themictocles & Epaminõdas fecerunt: ſed bibere uinum liberaliter: & ſalubriter. Pythagoras ne fabaceam ſegetem proculcaret, ab Acragantino hoſte captus interijt. Socrates cũ honeſtius è carcere fugere potuiſſet: maluit epotare

Pyrrhon assensum cohibet

cicutam:

cicutã. & iã senior fidiculis operã nauauit: lyrãq; pulsare didicit: quod leuitati ascri bi potest. Idẽ inhonesto puerorum amore tenebatur: & (quod risu dignum est) nullam melius quàm obstetricandi artem se callere dicebat: sed melius fecit cum dixit: (hoc inquit) scio quòd nihil scio, & philosophandi, rerumq; naturalium causas inquirendi cura relicta, totum moribus emẽdandis se tradidit. quin & Pythagoras recte non se sapientem, sed sapientiæ studiosum à Leonte tyrãno interrogatus professus est. Plato item præclare sentit: cum inquit. Philosophia si per ætatẽ quis utatur: res præclara est, senem autem philosophari non minus est turpe quàm trocho ludere, aut pila, ut enim pueris hæc facere decorum est: senibus inhonestum, ita & de philosophia sentire oportet. Huc pertinet etiamnũ quod Menedemus non minus uere q̃ festiue nimis & lepide dixit: eos qui Athenas studiorum gratia proficiscerentur: imprimis fieri sapientes, sequenti anno philosophos, tertio rhetoras, ultimo tandẽ postea idiotas, perinde acsi minus indies saperent: quanto in sapiẽtiæ studio plus tẽporis insumpsissent. Quo circa inquit Paulus: sapientia inflat, charitas ædificat. Nulli deterius labuntur, quàm qui uideri cupiunt plus sapere, quàm oporteat. Deponenda est igitur ex animis ista nonnullorum improba curiositas, qui omnia scire uolunt, atq; etiam diuina mysteria cognoscere tentant: cum sint homines, & luteas (ut ille inquit) domos inhabitent. & de animæ immortalitate, de mũdi creatione, deque cæteris diuinis miraculis & operibus ambigunt, deique immẽsam potestatem suo cerebro exiguo circumscribere nituntur: atq; hos sane præstiterat non fuisse natos. Vnde quidam magni nominis philosophus, cũ per aliqua dierum spatia insania laborasset, ut Aristoteles in libro de admirandis in natura reffert: in nihil sapiendo uitam dixit esse dulcissimam: & nunq; sibi melius fuisse quàm per delirij tempus asseruit. Euclides item cum interrogaretur: quidnam dij agũt: cætera ignoro (inquit) hoc tantum scio: q odio habent eos: qui talia curiosius rimari cõtendunt. Ergo ut illuc (unde abij) redeam, euidens est nimis, & conspicua, & certo certior de animarũ immortalitate credẽtibus ratio, nam si quis deum reuereatur, & timeat, & animo secum posito attentius consideret: facile animi sui diuinitatem cernet. sed hæc tanq; parerga relinquamus.

Socrates obstetricandi arte callebat

Menedemus de Athenas euntibus

FINIS.

GALENI LIBER QVO DISPVTAT, VTRVM SIT ANIMAL, ID

quod utero continetur Antonio Lodouico medico interprete.

Vod dubitationem usq; in diem hodiernam de uniuersi natura, tam nauralibus, quàm philosophis omnibus præbet, hoc ijs qui ab Asclepiade originẽ traxere, & qui ab ijs sunt nati, de infante qui in utero gignitur: & consistit, ambiguam cõsideratione facit. Vt enim qui totius naturam inuestigarunt, nihil certo diffinierũt, utrũ animal mũdus sit, necne: ad eundem modum artis medicæ conditores, indeffinitũ de cõceptu qui producitur, sermonẽ tradidere. propterea tanquàm in re difficili, & difficulter comprehensibili, quæq; non acceperit iudicantis sententiam, de hijs quæ in hanc rem sunt dicturus, cõmunem auditionẽ facere oportet. Nanq; tam ego qui dico causam, quàm uos qui iudices sedetis, naturam humanam (ut Socrates aiebat) sortiti sumus, unde qualiacunq; fuerint, quæ dicẽtur, magis acquiescere uos decet, quàm quidpiam ultra modum quàm conueniat inquirere. Quippe ea quæ supra hoc negocium sunt, dũtaxat primus deus nouit, & qui hunc famulitio comitatu consequitur, & uirorum qui illi maxime fuerit amicus: ut inquit Plato. audite autem amice, & non inuidiose potius, aut iniuria, qui hæc talia experiri consueuistis: ita enim tum nos ardentius posthac in hæc loca procedemus: uos autem immortalem gloriam in omne tempus habebitis: & uirtutis non inuidendũ nomen consequemini. Sed quoniam de homine qui paruus quidam mũdus est: dicturi sumus, principium à magno dicẽdi faciemus, cuius uelut mutuum quoddam, & particulæ existimus. nam cum huius natura præconstituta fuerit, facilior nobis omnino humana consistẽtia reddetur: de hoc autem prius quæ nã res sit mũdus diffiniemus: sic enim facillime fiet, ut eius substãtia cõsistat nota per diffinitionem quæ totum significat. Verũtamen antea quàm de subsistentia eius agamus, statuamus prius quid sit animal, ut cum diffinitio nobis propositum exposuerit, natura totius seminalis conspicua appareat. Animal igitur est substãtia animata sensibilis in genere prædicabilis de omnibus quæ sub ipso reponuntur, inquantum autem simpliciter tale dicitur, omnia cohercens in seipso continet. postquàm autem differentia specifica singulis apponitur: diuersum genus constituitur, quod in speties tanquàm in partes distribuitur. Videamus igitur utrũ animal mũdus dici mereatur, & si cũ à principio cõstitutus fuerit, integram rursus naturã obti-

nuerit. Mũdus igitur eſt cõſtitutio ex cælo, & tellure, & aqua, & aere, quæ mediam inter utrũq; naturã ſortiũtur, & ſpiritũ illũ principem, & primæuũ inſitum habens, qui per omnia penetrat: quẽ philoſophi uel animã, uel unitatem, uel inſectile, uel ignem, uel æquiuoce cũ genere ſpiritũ primũ nũcupant. Hæc igitur omnia, nihil ſane prohibet, ut antea q̃ hæc cõderentur: ꝙ hanc nomẽclaturam haberent, ſed tunc quidẽ confuſa, & indiſtincta erãt. & (ut quidã aiunt) materiæ, ſyluæq; nomen habebãt. Nunc autẽ hoc totũ mundi appellatione inſignitur, eo ꝙ elegãti, & bene ordinata modulatione: & (ut quis dixerit) tanq; in rythmo, atq; ornatu quodã, lationis impetu cieatur: hoc nãq; coſmos id eſt mundus apud Græcos ſignificat. Nam ſi qui immobile uniuerſũ cẽſuerũt, eos ego immobiles prorſus, ut nihil à lapidibus differãt, equidẽ reputabo. Ex integris igitur integer, ex perfectis perfectus, ex ſufficiẽtibus ſufficiẽs, ut nihil illi deſit: mũdus cõſtitutus eſt, & fuerat, & erit aĩal quod ex ſeipſo mouetur. Sed tũc quidẽ diſperſam, & facultatẽ rationis totius habẽtem potentiã poſsidebat. Poſtq; autẽ diſcretus eſt, & à tetra illa caligine proceſsit, peculiarem diſtinctãq; ſeminũ uirtutem mõſtrauit. hic quidem tellus apparens, hic autem aqua, illic uero in ignẽ ſimul cũ aere extenſus: ubiq; ſcilicet incrementi ratione per elemẽtorũ naturã: tãq; per quoſdã oculos in uniuerſum colluſtrãs, & Solis atq; Lunæ medijs fulgoribus: atq; eorum luciditate, & limpida trãſparẽtia, & ſplendore, omniũ motionũ dux, & princeps factus. Sic enim cõtẽperatus eſt, & cũ ad hũc modũ à principio conſtitutus eſſet, & primã naturã ſortiretur, animal primũ, & ſpirabile, & mente præditũ: mũdus hic & tunc erat: & nunc eſſe apparet. Quemadmodũ igitur nũq; in tantã audaciã quis proceſſerit, ut mundũ animal fuiſſe neget: quãdo ueluti ad partũ gerebatur: oſtendimus enim ꝙ ex totis totus: & ex abſolutis abſolutus factus eſt, nullo enim modo integer, & undiquaq; abſolutus perficeretur, niſi eſſet totus. ad eũ modũ nec quod in uẽtre cõtinetur, ꝙ non ſit aĩal, dicere quiſpiã poſsit. perinde ut nec faber ærarius, aut is qui ferro operatur, uel ſtatuarius, aut nauiũ fabricator, uel aliquis ex huiuſcemodi artificibus, perfectũ quid, & abſolutũ ex ſe opus produxiſſe unq; diceretur, ſi aliquid deſſiciat, ut ſi manu, uel pede ſtatua careat, uel gladio atiẽ præbere artifex omittat, uel nauigio temonẽ nõ apponat. quod autẽ minime deffectuoſum eſt, & omnibus numeris ad integritatẽ cõſtans, cũ nihil deſſicit, perfectũ merito appellatur: ad eundẽ modũ mũdus, & cõceptus qui in aluo habetur, minime perfectã rationẽ ſuſtinuiſſent, ni tunc cũ ad eſſe producebãtur, ſubſtãtiã uniuerſi atq; totius ſuſcepiſſẽt. Ergo cũ hactenus ꝙ mũdus animal fuerit, & præterea ꝙ nunc etiam eſt, à nobis ſit dictum, ad hominis inſtitutũ qui poſt ipſum ſecundus quidam mundus eſt, ſermonem tranſponamus, atq; illud ante prædiffinia-

tur, ꝙ animal ſit conceptus, quod ex eo comprobatur, ꝙ animalis uſum præſtiterat: quãdo in utero infãs manebat. Vnde tanꝗ ex Delphico tripode Aſclepiadũ decus Hippocrates, de conceptu ita diffiniuit, ut oraculum & uaticinium reddidiſſe, & prædicaſſe uideretur. ipſius namq; primam conſtitutionem, & ueluti uitalitatem, ex totis conſtituit, ut pote qui probe nouerit, non aliter abſolutum produci poſſe: niſi ab abſolutis & integris genitura uitalitatem acciperet. Deriuatur (inquit) genitura à toto corpore, & à ſalubribus quidem ſalubris, ab inſalubribus autem inſalubris. aduertite uiri ab omni (dixit) parte deducitur, & tantum abfuit, ut geturam animal non cenſuerit, ut etiam obiectiones eius qui ad ipſum diceret, mutila nõ eſſe perfecta, diluerit. Nam cum cuperet ne hoc dubitaretur, ꝙ genitura animal ſit, dixit ꝙ qui ſunt ſalubres, & toto habitu corporis minime uitioſo conſtant, genituram ad perfectionem emittunt, qui uero prohibiti fuerint, in hoc impediuntur atq; hæc ſane res nullam dubitationem habet. Nam quo pacto niſi ipſa genitura in generatione ſit, ſalubris fieri poßit? quod enim in rerum natura exiſtit, nondum tamen factum eſt, ſalubre euadere poteſt. atq; propterea ortum & genitum cõſequitur. Quippe ex ijs quæ liquido non ſunt, quædam nõdum facta fuerunt, partim uero fieri poſſunt, quẽadmodum indeffinitum ſemen hoc ipſum in ſe habet, ꝙ ex eo animal generari poßit: eſt autem tunc in actu quando ab homine præbeatur. quædam uero nec ſunt, nec fieri poßunt, nec rationem obtinent, ut ex ijs aliqua fieri queant, ut quod minime in natura exiſtit: hoc enim nec non entis, nec eius quod generandum eſt, rationem ſuſcipit, unde ſi recta ſapias, & cum Hippocrate ſentias, quod in utero cõtinetur, animal eſſe diffinies, cum id quod ipſum ſeminat, ex totis, & totius illi facultatem præbeat. Nec uero id dumtaxat ꝙ animal ſit, ꝙq; à toto corpore demãdetur: ſignificare Hippocrates fuit contentus, ſed etiam in ꝗtitate demonſtrauit, quòd totius principia ſortitum eſt, & ſimilia ijs poteſt à quibus radicem conſecutũ eſt cum ita ait. Gemini quidẽ uel unico coitu gignuntur, habent autem & ſinus, & clauos uteri. in quo loco nobis aperte cõſiderandum tradidit, quòd hoc quod in uteros ſemẽ coniectũ eſt: facultate animalis naturã ſortiatur. nã cũ multitudine exiguũ ſit, uiribus & poteſtate multũ adeo redditur, & cauſam primordialẽ à qua tanꝗ à principio profluxit: & uitalitatis ſubſtãntiam demõſtrat. Et ſicut illũ qui in ſilicibus ignis continetur: quiq; in calce diſperſus eſt, nullus proterea ignem eſſe negauerit, quòd non perurat: ut pote quod tunc in actum progrediatur, & ignis fiat: cum primũ materiã apprehẽderit, & externã ab uniuerſo inſpirationem acquiſierit. ad eum modũ, quod in muliebres locos ſemen cõiectum eſt, ſi quis illud animal eſſe ſtatuat, uerax utiq; mea ſententia deprehẽdetur. hoc enim in potentia quidem animal iã

est, fit autem tunc in actu: cũ extra uterum procedens: se ipsum cum eo coniunxerit, quod principium præbuit. particula enim & reuulsio quædam mundi est: qui quoddam magnũ animal habetur. Verum genitura cum intus in penetralibus manet, & tanquam in quibusdam latibulis delitescit, confusionis rationem tenet, postquam autem discreta est, & ab hoc profundo tanquam à congerie quadã informi (quã dixere chaos) euasit, atque processit extra, similẽ & cõgenerẽ naturam operationis actionibus cõplectitur, ut pote quæ lationibus internis quæ à seipsa procedunt; tunc incipiat moueri, & luciferos oculos per totum extendit, solis lunæque naturam imitata, & mentem intellectumue statuit, qui lationi ad simile (quæ est eiusdem, uel eius quod eodem modo se habet) cõparatur. Quòd igitur absurde nõnulli non esse animal id quod uẽtre geritur, sunt opinati, ex iamdictis liquidum euadere potest. nunc uero quanta & qualia sint, quæ animal fatiant, ostẽdemus. Omne animal ab anima, & natura, & alimento, & spiritu dispensatur. anima spiritu nutritur, natura ex cibis tum humidis: tum siccis nutricatur, & alimoniam capessit. porro omnibus ijs (ut ita quis dixerit) dispẽsationibus, fœtus qui in utero continetur, uti respitietur. tam ijs quæ ad animæ rationem pertinent, quam ijs quæ ad naturæ incrementum fatiunt, deuorat enim (ut Hippocrati placuisse sentio) qui fœtum tũ ore, tum naribus spirationem superne facere affirmat. Nonnulli autem ex Asclepiadũ familia, & sugere ipsum uteri acetabula, & concoquere arbitrantur, necessario enim consequitur: ut ea quæ ingesta sunt, concoquantur, quamuis maxime elaboratam à matre alimoniam accipiãt. alimentum autem apponi sine facultate quæ ipsum suscipiat, nec dum etiam assimilatũ iri: ut nutricationem exhibeat: non possumus imaginari, sed quod fœtus ipsius natura similitudinẽ faciat eius quod nutriturũ est, ei quod nutriri oportet, dicere necesse est, & quod naturæ opera præbeat, & suscipiat alimentũ, & omnino hoc fatiat, ut quod alienum est, discernatur. ad hunc enim modũ tum bilis utraque, tum & humores omnes generantur, postquam alimonia discreta est. Non autẽ illud arbitrandũ est: quod ea dumtaxat materia, quæ per portas in iecur per umbilicum ex cõceptibus defertur, nutricationem præstet: alitur enim etiã per has uias, sed maxime per perfectiores, & alimonia fruitur: per quancunque partẽ ingeratur. Nec uero cum Hippocrates dixerit. Antiquior autem cibus per abdomen & umbilicum conceptui confertur, ignorauisse ipsum arbitreris, quod etiamnum per os ipsum cõceptus alatur, de hac enim uia (ut supra dictũ est) manifeste asseruit. Euidens autem testimonium, quod etiam quoque in utero & locellis per os fœtus alimentũ accipiat, hoc ipsum assumere licet, quod mox ut editus in lucem est, impetum connatum ad papillas habeat: qui nisi hac uti uia cõsueuisset: nequaquam tã celerẽ ad ipsũ lationẽ, & impetũ faceret. Sed enim

postquam confectam alimoniam discreuit, eam in halitus flatusue quosdam transmutat, & subtiliat: spiritalemque magis reddit, & singulis particulis facile apponit, & eam trãsmutationem facit, quae est ex semine in humores, & eam quae est ex humoribus in carnes, & uenas, & arterias, & ossa, & uiscera, & pinguedinem, & eã qua ex paruo fit multũ, & quod exiguũ est, magnũ euadit, cũ scilicet auctrix facultas ea cui inaugendi munus est datum, usque ad proprios limites augmenti ipsum extẽdat, & tanquam terminis quibusdam circũscribat. Quòd igitur sit animal, id quod uẽtre geritur, sufficiẽter (ut arbitror) nobis demonstratum est, ex eo quòd naturae operibus utatur. quod autem tum anima, tum ratione participet, ex ijs quae mox afferemus: conspicuum reddere conabor. Sensiteria in id dumtaxat omnia natura machinata est: ut animales facultates transmitteret, per oculos scilicet uisoriã, per aures auditiuam, gustatiuam autem, & eam quae odores percipit, per linguam & nares. tactum autem per manus, & reliquum corporis cõtactum. Omnino igitur manifestum est, quod uacuus locus non relinquatur, sed in utero infante manente, substantiam animae praedicta loca possidebunt. Sed & cerebrũ quod illius habitaculum est, mox à principio in ipso alueo capitis consistens, foetus habere dignoscitur. conspicuum itaque etiam ex ijs redditur, quod simulac ipsum semen in uterum proiectum est, una etiã animam ille omnium artifex inseruit, ut simul cum corpore facultatem quae ipsum regeret: atque dispẽsaret obtineret. An forsitam ignorare uidemur quod exteriores artifices aliquorum instrumentorum cõstructionem ad aliquarum operationum functiones moliãtur? sic igitur carinam qui compingit naues: coagmentat, quae sit ueluti crepido quaedam, & fundamentum gratia nauis factum, & uallum contra impetum undarum, & murus tutissimus, & propugnaculum petrarum sub imis gurgitibus extantium. sic & is qui tibias facit, materiam aeris longis quibusdam fistulis: & cuniculis excauat, ut immissos ore flatus suscipiat. sic musicus fidiculas extendit, ut ijs congruentibus: sonores: cantusque moduletur. sic medicus Paeonia pharmaca praeparat, quibus aduersum morborum agmina propugnat. duces item bellorum ante pugnae conflictum praecepta quaedam militibus tradere uidemus, quibus aties probe instruatur, ut hostium impetus insultusque ruẽtium sustinere possit. Quemadmodum igitur qui talia machinantur, alicuius rei gratia talẽ apparatum moliuntur: ad eum modum natura unamquamque particularum, quae in nobis est, conformat tanquam quae futura sit alicuius instrumentum. Sic etiam neruorum natura in quibus animae domiciliũ est, cũ una simul cũ spiritu congerminet, & una concrescat, hoc ipsum (inquam) maximã fidẽ reddit, quod simul quod corpus cõstitutũ est: & in rerũ natura cõstat, anima etiã cõsistat: nãque & si nõdũ uideat, uel lingua sapores

percipiat, nec aures uoces comprehendant, & eorum quæ sunt calida, uel frigida, uel humida, uel sicca, insensilis tactus esse reperiatur, & sẽsus in fœtu (quo ad actũ inq́;) otientur, hæc ipsa tamen delitescere, & incubare intus in conceptu supponuntur, & paulopost edito partu: hæc eadem operari possunt. Quidquod audacter ego quidem sane cõtenderem, ꝙ hæc ipsa quies, & feriatio fœtus: etiam sit operatio. Nam ꝙ dum adhuc in locellis puerulus manet: genis conuiueat, & nasum contractum habeat, & auribus minime sonos suscipiat: hoc ipsum certe imperantis animæ opus & munus est. Iam uero linguam saporũ dignotione in conceptibus qui adhuc aluo geruntur, non esse præditam, nunq́; (opinor) quis dicere sustinebit. nam quòd sapores eorumq́; qualitates apprehendat: quopiam affectu circa cõceptum suborto, sæpius adeo fit manifestum, ut res ipsa oculis pateat. Compertum quippe & exploratum habemus, quòd sæpicule in uteris infantuli immortui fuerint propter uitium per os ingestorum ciborum, adeo ut à tali alimonia cane peius & angue facessent, & auerterentur: quia scilicet ut puer permaneret, natura gustatricis facultatis interuentu quæ in lingua est, ciborum malitiam abominaretur. Iam uero cum respirationem (quod sane animæ est opus) conceptus præbere uideantur (per oris namq́; hiatum ut mox paulo ante diximus: conceptus respirant) ex hoc utiq́; euidens rudimentum sumi potest, ꝙ cum semine anima simul cum natura consita sit, animale namq́; munus: non autem uegetatiuum siue naturale, quale plantis inest, respirationem esse medicorum filij diffinierunt. Puerile quippe & pene flagitiosum est, magnũ esse argumẽtum & inditium opinari, ꝙ non sit ipsa animæ munium, si quis dicat, ꝙ dormiens: ꝗuis nõ præeligat respiret, quãlibet ab electione respiratio procedere dicatur. Nã ueluti cum animal uigilat, fũctiones omnes & munia anima obire dignoscitur, uidet enim, & audit, & per reliquos sensus sensibiliũ rerũ dignotionem perficit, & mouetur, & hæc omnia per sensationem apprehẽdit, & omne negotium molimẽq́; subit, extendens seipsam in radiorum modum, & inferens instrumentis: quorum officio functionibus quæ sunt usui, subministrat. ad eum modum noctu cum sit quodãmodo contracta, & (ut ita dixerim) in cumulum collecta, nec à uisibilibus obiectis molestetur, nec ab audibilibus cõturbetur, nec à gustabilibus discernatur, nec ab odoribus subuertatur, nec ab ijs quæ sub tactum cadunt alteretur, nec cursibus, uel deambulationibus, uel alijs exercitijs ad laborem usq́; agitetur, nec in aliquibus horum constituta sit: respirationis subinde munus operatur. An forsitam naturam quidem uolentem, & nihil passam: nec lacessitam, quæ facere oporteat, obire satis persuasum habemus: animã uero quæ diuiniorẽ sortem particulãue sortita est, suapte sponte proprijs functionum muneribus incumbere non credimus?

At qui mortalis & terrena res natura est, & rationis expers, nec mentem habet, sed solum mortalem circuitum nouit, & corruptibilem actionem suscepit. anima uero cum sit uniuersalis animæ defluxio quædam: & cælestis tripudij: scientiam apprehēdit, & semper uiā quæ ad id quod sibi simile est, inambulans: tellurē superat, errorem in aquis refugit, & aeris supra regionem scandit, & igne multo superior euadit, & cælestem diuinitatē consequitur, & per hūc supracælestem locum contemplatur, & cunctarum rerum domino coastat, & superiorum speculatrix fit, multotiesq; ipsis congeneribus naturis adest, & quāuis in corpore mortali agat, unde & a quo processerit, nihil minus nouit, quódq; deus omnium pater omnibus intersit, ijs ipsis oculis utens: in quibus ipsam collocauit, dignoscit. Nequaquā igitur in tantam impudentiam deueniant aliqui, ut dicant ignorante anima respirationis munus perfici: cum somno corpus grauatur, suffitientior namq; ad omnia munia obeunda anima quā ipsa natura est, & multo utiq; potentior, & efficatior. Vel quæ tanta est eorū uirorum sapientia, ut naturā quidem consimili modo in uigilantibus, & dormientibus operari posse cōfiteantur (cōcoquit enim, & distribuit, digeritq; alimoniam per corpus, & discernit, & apponit, & auget in utroq; tempore) solam autem animam, uigilant dum sensus: quæ corpori expediunt, facere posse concedant: dum autem somno sopiuntur artus: similia perficere non posse pernegent? Quamuis igitur suffitienter abundeq; sit demonstratum, animal esse id quod uentre cōtinetur: putidum tamen & temerarium est, non etiam ex ijs quæ extrinsecus apparēt, prædictis maiorem fidem adhibere. Mures itaq;, & uermes ueluti in utero cum in sylua cernimus, quo tempore gignuntur: animalia nominare consueuimus omnes, corporis spiras & incoactos adhuc potius quā perfectos artus sinuoso flexu trahere, repereq; conspitientes, quia facultas quæ ipsorum prouidētiam gerit, ipsis (ut arbitror) præsideat, in tantum autem eruditionis gradum processimus: ut in fœtibus qui in utero animantur: etiamnum de præsidente illis facultate ambigamus, nobiscumq; dubitemus: utrum ne palam animal, quod in utero geritur, nominare oporteat: an secus: præsertim præcinēte Hippocrate, & tantum non eximia quadam tuba, & sonoro suæ uocis classico hunc in modum admonente. Quæ non sunt animalia, ex animalibus uiuificantur. omnium naturæ indoctæ, ut simul quæ consistunt: animalia esse intelligeremus. Illud autem naturæ omnium indoctæ tanquā ex oraculo quodam uaticinatus est, quod tum inexpugnabile, tum omni cōtentione maius est, ut si quis uel modo uel sermone aliquo animationis causam exposceret: ad naturam quæ omnia non docta ab aliquo producit: referretur. Omnino quód naturas dixit suffitientissimum prorsus est, ad circumscribendas incredulorū mentes: & quorumcumq; aliorum qui

conceptus qui in utero portantur, animalia esse negant. nam si natura singulis ut sint perfectiones, finesq; contribuit, dederit utiq; & fœtui qui gestatur, talem perfectionem, qua animal sit. Quo pacto autẽ putidum, & ingentis socordiæ argumentum non est, si quis cum animam simul & corpus animal esse confiteatur, hoc tamen appellare nomine non audeat? hoc enim simile perinde est, nec minus ridiculum, q̃; si cum ignis comburere habeat, qua re maxime ignis in spetie cõstituitur, opus id quidem q; scilicet comburat, quis fateri non dedignetur, nomen autem quo appellandũ est, nequaq; dicere sustineat. rursus si cum aeris caligo à sole colluminatur, q; hoc quidem ita fiat confiteatur, diem autem hanc rem nuncupatum iri minime concedat. aut etiam si quis id ipsum quod ex liquidis, & solidis coniunctum, & aggregatum est, nutrire utiq; diceret, alimoniam autem haud quaq; dicendam esse contenderet. aut si id quod secat: ferrum uel æs appellet, gladij autem ensisue nomen refugiat, nec quod secare potest, sectoriũ esse, dici ue admittat. Verum nullus (opinor) fuerit, tam monstrosa sapientia natus, qui aeris caliginem Solis fulgentibus radijs discuti conspicatus, diem hoc opus non dixerit, uel qui quod ignis usum exhibere respitiat, ignem non esse dicat appellandum, uel cum secantis operationem fuerit contemplatus, gladium esse huius rei nomen secum dubitet, nec qui semen cum animatur, perceperit, hanc illi appellationem inuideat. Quòd igitur & anima & natura conceptus sit præditus, & utriusq; muneribus participet, & quo pacto animal dici mereatur, abunde à nobis (ni fallor) est demonstratũ: quod reliquũ est, animal adhuc id esse dicẽdum: quod etiam num in penetralibus & cauernis uteri firmiter adhæret: ostendemus. Quòd si quis à nobis naturæ ratiocinationes requirat, hic dumtaxat hoc didicisse sit contentus, q; natura per se ipsam à nullo edocta, nulliusq; doctrinam consecuta, omnia sponte suapte confitiat: nec enim quo pacto in plantis uermiculi nascantur, uel ad quẽmodum ex equis & bobus, uespæ, aut apes oriãtur, facile quispiam nostrum dicere, uel referre possit rogatus: sed enim hoc omnia à natura simpliciter fiunt, uec enim uolucres quispiam uolare docuit, nec nos uel intelligere, uel uidere, uel audire didicimus. & q̃uis operum naturæ simus expertes, aues tamen uolatu secãtes aera conspicimus: & nos ipsos sine disciplina intelligere, & uidere cognoscimus: abstrusa enim, & secreta, & multum nostra intelligentia profundior naturæ quam per se ipsam facit, operatio est. Non igitur eam quæ fit in fœtubus ad uitam productionem: animationem esse diffidamus. nam nec ipsi conceptus ab aliquo postq; in lucem sunt editi: aliquod propriorum munerum didicerunt. sed adhuc cum intra uteros habentur: deuorant, & concoquunt, & alimentum distributũ discernunt, & postq; expurgatum est, particulis apponunt, & superflua excrementa

effutiunt,ut cum in lucem proceßerint:quas ſuperfluitates congeßerũt, excernant, ſiquidem excrementum illud quod meconium Græci nominant, ſuperfluum eſt quod à tota alimonia,qua conceptus intus alitur, diſcernitur. & humor ille qui in urinario meatu,qui ad umbilicum eſt,continetur,etiam ſuperfluitas eſt. Quippe tũ uẽter,tum inteſtina(ut ſenior ſcribit auctor)per orís inſpirationem inflantur: & in tumorem attolluntur, & uia quædam ad podicem (cyſaròn Græci uocant) conſtituitur,nempe pedetentim & pauliſper alui excrementa in anum deducuntur: nihil enim aliud per cyſaròn id eſt podicem, quàm id quod archòn, hoc eſt anum Græci uocãt,intellexit. Nullus autẽ quia ea mẽbrana,(quã agnòn ab agnina mollitie uocant) ſit interpoſita,ex eo confici,& adduxiße nos arbitretur,ut dicamus, quòd fœtus per orís rictũ nutriri non poßit.talís ſiquidẽ natura eſt:ut etiã per meatus eos:quibus id membranum pertuſum eſt,alimenti copiam ſufficere, & exhibere poßit,& uiam inuenire queat, quæ ad decentiam ſufficiens ſit ſatis. Democritus igitur hominem ex homine, & canem ex cane, & bouem ex boue productũ iri aſſeuerat,uir cum cæleſtis inſpectionís mirifica eruditione præditus, tum uero naturã quæ in nobís eſt,præ cæterís philoſophís exacte cõtemplatus, hic igitur non poſſe non deſipiſcere eos inquit,qui non eße animal,quod in utero materno latitat,aßeuerant,cum conceptum totum ex toto cõſtituerit:qui illud fuerit operatus,nec enim hominis rationẽ, quod gigneretur habuißet,niſi omnes in ſeipſo perfectionís rationes & abſolutas coherceret, taliaq́; facere debuißet,qualia hæc ſũt à quibus genitura ſeminata eſt.nam ſicuti ſemina coniecta quæ uel quanto,uel quãtitate deffecerũt, loca ſortiuntur,& quæ ex ipſis procreantur,uel in totius membratura, hoc eſt ſingularũ particularũ conſtitutione peccant, uel non omnibus artubus abſoluta eduntur,uel figuras aliorum animaliũ habentia generantur, ad eum modum quæcũq́; ſemina diſcreta & perfecta exiſtunt,rationem animalium perfectorum cõſequuntur. Nam ſi quid deffecit,impedimẽtum totius naturæ, & mutilationem ad munia agenda facit, & mancos,defectoſq́; conceptus edit. quod autem minime impeditum eſt, animalia utiq́; ex ſemine conſtituit. Faceßant igitur philoſophi, ut qui ſuperiorum rerum non ſint myſterijs initiati, nullius medicorũ qui ab Aſclepiade nomen traxere,ratio habeatur,ut qui naturæ rerum cõtemplationem, ne per ſomnium quidem inſpexerint,cum à natura humana cõceptus abdicare, & tanq́; peregrinos in exiliũ mittere ſuis diſputationibus contendunt. ſed ipſi potius multo ante ſecum recogitent,uel à ſenioribus diſcant, uel à parentibus in memoriam reducantur, ꝙ & ipſi fuerint olim embrya,id eſt conceptus, fœtuſue.ꝙq́; priuſq́; à uulua in lucem prodirent extra,perfecte prius in utero conformati, & effigiem membrorum abſolutam

ſortiti ſunt, quódq; ex genitura radicem ut eßent ipſi acceperunt, ut dementiæ idcirco naturam condemnare, & temeritatis eam arguere non oporteat. Profecto enim nihil aliud hoc eſt, q̃ facile de naturæ reſponſis & oraculis ſententiam ferre, ſi qui dicant, ꝙ ea animalia quæ ipſa ex tellure affabre operetur, animalia ſint, & ꝙ omnia habeant, quæ reliqua eiuſdem generis quæ in abditis matricibus generantur, quibus natura generationis cauſam præbuerit, eos autem qui in utero nutriti & educati ſunt, animalia eſſe negent, & diffiteantur. An forſitam ex triticeis quidem granis, triticea grana producẽtur, & ex alijs ſeminibus ſimilia prodibũt, & ex plãtis plantæ naſcentur, quæ eandem cum ijs quæ iam ſunt nata: naturam ſuſceperint, homo autem animal reliquis diuinius, & cunctis melius, & deo ſecũdum potentiam ſimile, quod tantum infortunium eſt, ut non eandem diuinitatem cum ſeminantibus ſortiatur? Sed cum hactenus in hunc locum ſermonẽ deduxerim, ex legibus iam, & accidentibus animatos eſſe conceptus: notum & apertum faciemus, quæ cum uiuendi cauſam in naturam acceptam refferant, hoc ipſum ut bene uiuatur, nobis ſuppeditant, cum tranſgreßoribus debitas pœnas proponunt: eoſq; legum metu deterrent, hoc enim & nihil aliud leges meditãtur, quàm ut mala fieri ſubinde prohibeant, bona autem quæ uel iam adſunt, uel futura ſperantur, conſeruent, uel ex quibus maxime rebus parari poßint, inueniant. atq; hæc ijs quibus leges condendi facultas eſt, maxime ſunt propoſita. Duobus igitur legum decrætis maximam uim habentibus animales eſſe conceptus comprobabimus. unũ decretum eſt, ꝙ punitionem, & uindictam in eos proſpexerint, qui aborſum fieri feciſſent, alterum ſecundum legis ſignatum eſt, quo cauetur, ut ij qui nõdum ſunt nati hæreditatem ſuſcipere, & adire poſſint, hoc ipſum namq; legum conditores exactius quàm cæteri mortales nouerunt, ut qui deorum opera in hoc fuerint emulati. deorum enim leges condere primum fuit inuentum, ſi quidem ille cunctorum qui eſt pater inter diuos: omnia lege diſpenſauit: illius etenim mundus imperijs cietur, & errones ſinguli proprios orbes, in ſtato & dimenſo tẽpore cõficiunt. quin & Sol & Luna cõſtitutos ſibi curſus, atq; diffinitos peragunt. ad hæc tellus alma opificis mandatis radices egit, & fundata eſt, fuſa eſt aqua, aer explicatus eſt, & ignis in ſublime ſcandit, & unũquodq; propriũ munus diligenter obſeruat, metuens (opinor) ne propriam, & ſibi poſitam legem tranſgrediatur. Sed & Cretenſibus Iuppiter, Lacedæmonijs Pythius Apollo, Athenienſibus Pallas, legũ iura tradiderũt, quorũ diſcipuli Lycurgus, & Solõ, cõſtanter nobis per ea duo capita (quæ mox ante retuli) fœtuũ ut minime foret dubitabilis, ſuppoſitionem tractauerũt. quippe qui niſi animalia fœtus eſſe putaßent, nequaq̃ gentiũ eos qui aborſus auctores extitiſſent, manifeſtis ſupplitijs poſitis pu-

niuissent, sed quoniam conceptus animalia esse, persuasum nimis habuerunt, consequenter uindictam induxerunt, & seuere & grauiter adnimaduerterunt in eos qui aborsum prouocassent. Quis enim tam demens, & cerebri expers est, ut hominem perfectum, quiq; in confesso est homo: pro eo qui in utero est non homo: ad iudicem defferat: illiq; litem moueat: diemq; dicat: pro eo qui à principio animatus non est? Vel quis hæreditatem in conceptum deleget: quem hominem esse nesciat? Quo pacto O homo illum qui uentre cõtinetur: hæredem instituis moriturus: illiq; rerũ tuarum curam demandas: si illum animal non appellas? Quis eo uti successore sustineat: quẽ nondum si sit: habet exploratum? Quis eum de quo dubitatur: dominum dixerit? profecto neminem tam portentosa sapientia, qui hæc dixerit: præditũ esse arbitror: Nondum Pericles Olimpius in lucem prodierat, & omnibus Græcis propter insomniũ timendus erat. Non adhuc natus erat Pisistratus: & tyramnus iam erat. Non etiam dũ Olympias Alexandrũ pepererat, & cuncti Ammonis illum iam Iouis filium nuncupabant. Cipselus cum adhuc in utero animaretur: regno imperabat: quãuis hæc Bacchiadæ non comprobarent: spectro illos perterrefaciente, Hecuba etiam Alexandrũ timuisse prius, quàm peperisse dictitatur, cum generosius uisum ipsam in stuporem ageret: sed & cuncti quoq; Troiani ex eo homine qui nondum erat procreatus: futuras sibi ipsis calamitates augurati sunt. Alcmene præterea Herculem natum habitura: in metum & terriculum coniecit eos: qui contra pugnaturi ueniebant: & ut hostes minime auderent, eo dumtaxat q; filium in uentre haberet: perfecerat. Tantum igitur abest: ut fœtus animalia non esse dicantur: quantum non solum ut animalia, sed etiam natura humana ipsa sunt robustiora, quamuis adhuc in uteris radicentur. Sed iam ad ipsos mihi conceptus sermo conuertatur: ut qui ad perfectam & absolutam uitalitatem quæ homini debetur: sint conformati. Procedite mihi ex penetralibus: nec quidquam timueritis: nec generis diuisionem, nec charissimorum disiugium, nec facultatum detractionem, nil uobis multorum calumniatio, & eorum qui in ipsam naturam iniurij sunt, astutia, & ueteratoria malitia præscribit, quorũ uos sane ultores utiq; consistetis, ut Pericles, ut Pisistratus, ut Paris, ut Alexander Macedo, & ut Hercules.

FINIS.

ANNOTATIONES ALIQVOT ANTONII LODOVICI IN NONNVLlos aphorismos Hippocratis.

RImi quartae particulae aphorismi sententiā nec interpretes recte meo iudicio exposuerūt, nec hactenus quisꝗ cōmode (ut arbitror) exposuit, in quo uetustissimus auctor de grauidarum purgatione peragit, qui ad hunc modum communiter, & uulgariter legitur. Grauidas si cōuenit purgare, à quarto mense & usꝗ ad septimū, sed has minus: iuniora autem, & seniora uereri oportet. Quo loco cum particulam illam, sed has minus, Galenus intactam omiserit, & repugnare Hippocratis dicto uideatur, ego diligentius perpendendam opinor, mendoseꝗ uulgo trāstulisse interpretem mihi persuadeo, sed sic lectitari debere censeo, minus uero quae sunt praeter has (quod etiā in Graeca scriptura cōtinetur) ut sit sēsus eas quae utero gerūt: inter quartū & septimum mensem si usus requirat, purgādas esse, quin & si parum à quarto deficiant, uel septimum nonnihil excedant, has quoꝗ purgatione medicari, sed minus ꝙ praedictas cōueniat, quae scilicet tempus ab Hippocrate diffinitum in partu portando peragunt. at uero si grandior sit recessus, & distantia ab illis, quae quarto iam mēse, uel septimo uterū gestant, has nullatenus tentari pharmacis oportere, ita ut Hippocrates manifestissime distingat, quibusnam in utero habentibus medicamenta dare conueniat: & quae nam tentandae non sint. Nam primo illarum meminit, quae mensibus intermedijs conceptum ferunt, quas purgare nihil uereri monet. Deinde illarū quae modicū quiá ab ab illis relinquuntur, quas tanto minus purgare conuenit, quanto à quadrimestribus illis atꝗ septimestribus recesserint. Postremo quae magno interuallo ab illis absunt, ut scilicet eas quae nuper conceperunt, aut omnino mox non multo post sunt pariturae, nullo pacto attingendas esse admonet, ne foetum praecipitemus. Qui uero minus uero has legunt, nec ueritati Graecae consentiunt, nec satis recte exponunt. quum Hyppocrates audacter praegnantes quas purgare conuenit, aggrediatur, ut etiam uult ratio, non minus ꝙ necessum sit, eas debere purgari, cum firmissime conceptus uteri acetabulis colligentur, ut nullus sit metus, ne foetus abortu eijciatur. atꝗ huic nostrae sententiae etiam quae sequuntur suffragantur. nam ita scribit post ea quae diximus. Paruula autem atꝗ seniora cauere decet, nam nipia (quae uox Graece habetur) nihil aliud hoc loco significat, ꝙ eas quae nuper cōceperunt, nec uox comparatiua est, ut iuniora interpres converte-

rit, sed positiua, ita ut apud Hippocratẽ eas significet, quæ non diu est q̃ semẽ utero exceperunt, ut iam conceptus sit cõformatus, sicut presbytera ab Hippocrate illæ dicuntur, quæcumq; grandiusculos atq; permaturos retinent conceptus, ut quacũq; leui de causa aborsum faciant, si prouocentur, cum maiusculus sit intro conceptus, qui pedibus recalcitret, & ad egreßum impellat. Non recte igitur iuniora conuertit, cum infantulas, hoc est eas quæ nuper delibatæ genituram hauserunt, transtulisse oporteret.

GRandis item error paßim committitur in eo aphorismo Hippocratis exponendo, ubi senior auctor aßeuerat, eos qui purgantur, omnino sitim incurrere, in quo iuxta Græcam ueritatem ita inquit. Quicunq; in pharmaci potionibus: dum purgãtur, non sitiunt, non quiescunt, donec sitiant, quod ea de causa accidere inquit Galenus, quia sitis triplici de causa proueniat, aut scilicet medicamẽti ratione quod exhibitũ fuit, quæ omnia ut plurimũ calefactoria potestate pollent, aut propter humorẽ qui purgationibus deijciatur, qui si calens sit, sitim commoueat, aut propter temperaturam laborantis calidiorem, qui tales siticulosi magis eße cõsueuerunt. atq; ita hanc ob causam eos quibus medicamẽtum oblatum fuit, omnino sitituros eße, quoniã uel humor feruens: qualis est utraq; bilis, aut acris, & mordax, sitimq; inducens excernatur, aut quia natura ægri calentior sit, & præcipue uentriculi osculũ feruidius suapte natura obtineat, aut quoniã medicamen quod sitim sua sponte cõmittit: ingeßerũt, qualia ferme sunt omnia, quæ bilem aut flauam, aut atram per purgationes subducũt, aut deniq; quia licet natura sit frigidior, is qui morbo præmitur, aut frigidus pituitosusq; sit humor deijtiẽdus, qui nunq̃ siti ægrum urgeret, sitis tamen producitur, tum propter inanitionem quæ procedẽte purgatione fit: propter quam humido subtili oris stomachi absumpto, sitis consequatur. tum quia & si medicamenta quæ pituitam depurgãt, minus acria & feruida sint, q̃ quæ biles euacuant: aliquid tamen acritudinis obtineant. Nostri uero cum Hippocrates narret symptoma seu accidens, quod ijs qui purgantur adueniat, perinde ac decretum accipiunt, & quod plurimum hominibus illis accidebat, qui nõ nisi belleboro, elaterio, esula, pityusaue, aut agresti cucumere, aut tithymallis purgabantur, quæ omnia acris sunt, & excalfactoriæ naturæ, etiam in omnibus utcumq; purgatis euenire arbitrantur. Sed quid si casiam, si rosarum succum, si medicinas frigidas & humidas molliter aluum subducẽtes exhibuerint, an siti cruciari ægros spectabunt? Vnde ille paßim apud medicos usus usurpatur, plectendus potius q̃ probandus, qui indifferenter omnibus quos expurgarunt, cibos interdicunt, quoad siti urgeãtur, perinde ac si nunq̃ futura sit cõpleta purgatio nisi præ siti lin-

guam canis modo exertam ostendant ægrotantes, & tanq̃ legem obseruant, quod melius esset si nunq̃ contingeret, cum sit res præter naturam. Deniq; non quiescant ut ipsi legunt, Græce sed quiescunt scribitur. ita ut magis enarret, quæ accidere passim cernebat, q̃ quid facto sit opus admoneat, aut sitim adhibendam consulat. Nostri in hoc non minus q̃ in alijs grauissime peccant, qui dũ sitire ægros cogunt, atq; moliuntur: uires illis dissoluunt.

EXPOSITIO ANTONII LODOVICI IN APHORISMVM decimumsextum primæ sectionis apud Hippocratem.

Victus humidus omnibus febricitantibus confert: maxime uero pueris, & alijs qui tali uictu uti consueuerunt. Hic aphorismus continet tres partes. Prima est q humidus hic uictus omnibus qui febri tenentur, sit aptus. Secunda q etiam num tales humidæ diætæ pueris & infantibus conueniant. Tertia q quibuscunq; qui assueti tali uictu sunt usi, humidam rationem uictus instituere decet. Quod igitur primo loco ait: manifestam rationem continet, cum enim (ut Galenus tertio artis medicinalis scribit) curatio unam propriam & communissimam habeat intentionem, ad id quod est dispositioni auferendæ contrarium, dicente Hippocrate morbos quicũq; ex repletione fiunt, euacuatione curari, & qui ex uacuitate proueniunt, plenitudine sanari, & omnes deniq; morbos suis contrarijs expelli, ideo cum febris ægritudo calida sit & sicca, est enim cõuersio naturalis caloris ad igneũ, ut in libro de morbis uulgaribus, & primo de uictu acutorum Galenus sæpissime monet: illi inq̃tum talis est, uictus humidus & frigidus debebitur. Quod si in aqua intercute cui febris adiungitur, curatio siccioribus diætis perficiatur, illud non obstat, quominus sermo Hippocratis uerus existat, id enim non ratione febris, sed ratione affectus complicati, qui curã ad se trahit, cõtingit. Vnaquæq; enim simplex ægritudo, simplici eget medela, si uero ad inuicem affectus complicentur, ad id quod magis urget: mens nostra conuertitur, sicut in morbo laterali in quo sanguis ex empymate expuitur, cũ contrariæ indicationes copulentur, fieri solet. Illud uero annotasse non oberit, non esse scilicet de ratione febris, ut uictus humidus ei exhibeatur, febris enim in sua essentia non est nisi in genere caloris præter naturã, & morbus simplex, indicatione tamẽ sumpta

à symptomate quod ut plurimum febrientes comitatur,(nam calor supra modum inauctus reddit corpus siccius quàm oportet) ideo nos ex Hippocratis sententia humidos uictus frigidosque illis qui febri tenẽtur, exhibemus. utilis praeterea pueris uictus humidus. nam ut Galenus octauo de morbis curandis ait, quod secundum naturam est, similia postulat, siquidẽ quod naturale est, custodire, quod uero praeternaturã: tollere studemus, & tertio artis medicae inquit calidiora calidioribus, sicciora siccioribus praesidijs medicãda sunt. ideo cũ puerorum tẽperatura humidißima sit, atque ea humiditas non sit eis morbida, & excrementosa, ut senibus propter imbecillitatẽ concoctionis, sed naturalis, merito illis uictus humidus utillimus censetur. Quae enim corpora secundum naturam se habent, ijs seruari custodirique suum habitum decet, quae uero morbo aliquo praemũtur, hijs cõtra alterari & ad cõtrariam dispositionẽ trahi, perutile est. Vnde & natura ipsa, quae cõsultißime operatur, lac maternum in humentis alimenti usum pueris praeparauit, nec uero id solum effecit, sed & facultates quasdam naturales quibus eo utantur, ab initio protinus contulit, quando si nuper natis papilla in os inseratur, mox lac ipsum deglutiunt, & quàm promptißime sugunt, nec enim(ut pulchre Galenus secundo de symptomatũ causis) didicit ullum animal, aut nauseare, aut uomere, aut tußire, aut alimentum sibi accommodum requirere. utilis ergo pueris uictus humidus. ad haec autem non minus ijs qui humidis cibis usi fuerunt. Consuetudo enim in naturam transire aßolet. unde probe dixerunt antiqui(inquit secundo de temperaturis Galenus) qui consuetudinem naturam acquisitam nuncuparunt. & Hippocrates tum in primo regiminis accutorum, tũ in secunda sectione aphorismorũ multũ consuetudinem cõmendauit, cum ait. Qui consueti sunt solitos labores ferre quàmuis imbecilles & senes sint, iuuenibus & ualidis facilius ferunt, & rursus. Quae longo tẽpore consueta sunt, & si deteriora sint, minus infestare scribit, quàm illa, & si meliora, quibus nũquàm quis fuerit usus. Sed dubitãt quidam an si detur aeger qui per sanitatem pluribus cibis consueuit uti, is etiam dum aegrotat, pluribus epulis alendus sit, quàm si nunquàm sic consueuißet. atque hoc pacto quaestioni satisfecisse se putat. ait namque quod si optime sanus concoquebat, quaecunque in uentriculum ingeßerat, huic etiam aegro alimenta augenda eße. sin autem is qui in gluuiei & crapulae indulsit, epulas non superabat, nec uincebat, sed eis laedebatur, huic subtrahi nutrimentum oportere, cum plenitudinem cumularit, quã detrahi operaeprecium sit. Crediderim tamen si cum Galeno sentiamus, aliter nobis eße dicendum. Is namque putat quod quoquo pacto consuetis plurimis cibis uti: etiã dum decubuerunt, augere & addere alimoniam expediat. In calce itaque libri primi de uictu acutorum duos comparat, alterum qui molliter sit educatus, & imbecillum habeat uen-

triculi ostiũ, & plurimas dapes deuorarit, alterum qui aridam & musculosam corporis superficiem obtineat, & paucis alimentis fuerit consuetus, atque scribit horũ utroque pleuritide detento, utrumq; facile mortem subiturum, si primus fame cohercceatur, secundo cibaria assignentur. Operæprecium namq; existimat, ut uẽtriculus eius qui sepius cibos assumere solitus erat, alimento quod facile concoquatur, roboretur, atque uigorem accipiat, cum alterum cibis suffocare nil sit opus, qui tenuem uictum non ægre tulerit, & uacare coctioni ægritudinis magis expediat, cui nunquã nisi uires labantur, alimẽta, sed potius cibi subtractio sunt in usu. Nam materia quæ morbum committit, & uires contrarias indicationes secundum plurimum obtinẽt. Nam uirtus alimentum non solum postulat, sed flagitat, materia autem indicat de sui euacuatione, ciboſque uult negari, quibus intenta natura coquendis, minus morbi digestionem perficiat. Vnde quidam Hippocrate auctore sexta sectione aphorismorum, qui ita ait. Cibus quem accipiunt ægrotantes, sanis est uirtus, ægris uero morbus: firmiter contendunt, q̃ quæcunque cibatio in febribus aliquid includit erroris. Sed circa ea quæ diximus uidetur id consideratione dignum: & pensiculatione ampliori egere. Nempe cum Aristoteles topicorum quarto asserat, febri & epiphoræ oculorum nihil esse contrarium, quo modo ergo quis probe dixerit febrem cõtrarijs curari: aut quid nam respondendum est? ad quod facilis solutio dari potest. nam cum Aristoteles poneret hanc considerationem topicam, quòd si duo genera sunt contraria, etiam species unius contrariantur speciebus alterius, ut quoniam uirtuti aduersum est uitium: etiã iustitiæ quæ est species uirtutis, iniustitia opposita est. Sic eodẽ pacto auaritiæ liberalitas, & timiditati fortitudo opponitur, sed tamẽ nõ usq; quaq; uerũ id esse demõstrat, ut ex illis decipiamur ad hoc in uniuersum asserendum. Nam quàmuis ita ut plurimum contingat, non tamẽ adeo ut generalis assertio pronunciari debeat, & affert instantiam de sanitate & ægritudine. Quia licet hæc duo sint genera contraria, non tamẽ cuicunque morbo particulari qui sub illo genere reponitur, aliqua species sanitatis peculiaris opponitur. Sed eadem met sanitas ægritudini & cuicunque speciei eius (sicut mediũ ad extrema) est aduersa. Nõ ergo febri & suffusioni nullum esse contrarium Aristoteles uult, sed dumtaxat nullum cõtrarium specificum habere intendit, aut etiam illud quis dicere posset, q̃ febris duo designat, alterum q̃ sit quidam calor dumtaxat, & hoc respectu nos illi frigida opponamus, alio modo potest accipi, ut est dispositio & affectus à naturali lege exorbitans, impediens operationes, & sic habet rationem morbi, nec illi aliqua salutis species cui nomen sit impositum, aduersatur. Quin & si carere contrario febrem dicamus, non ideo febrem medicari non possemus, aut præsidijs careremus, quibus ea

tolleretur, nam & substantia corrumpitur, cui nihil est contrarium, ut in categorijs Aristoteles prædicat: quia corruptis dispositionibus quibus forma in proprio subiecto conseruatur substantiam dissipari est necessarium. Sic posset profligari febris adhibitis præsidijs quæ tollerent illa quibus febris fouetur, quamuis ipsi rationi febris, prout dicit quendam digressum à sanitate non mederentur. sicut claudicationem cum medicamur, non opus est ipsimet claudo incessui remedia adhibere, sed sat est causam amouere, qua fit ut homo claudicet. Quod uero de scammonio solet afferri, quòd tertianam quidem morbũ biliosum persanat, cum tamen oppido & quàm impense caliditatẽ sortitũ sit, illud facile est in promptu, quòd non curat distemperantiã factam, sed illã quæ adhuc fit euacuãdo causam, qua dempta ex accidenti morbus remouetur. sed hactenus aphorismi expositioni indulsisse abunde est, nunc ad alia passum cõuertam.

FINIS.

EXPOSITIO ANTONII LODOVICI MEDICI OLYSSIPPONENSIS IN DIFFINITIONEM QUAM DE HUMORIBUS AVICENNA CONSIGNAT.

Vmor est corpus humidū liquidū in quod imprimis nutriēs cōuertitur. Ad huius textus amplam explicationem, tria per ordinem deo auspice faciemus, primo litteram rudius exponemus, secūdo fusius de humorū generatione & loco agemus, tertio si quæ difficultas remanserit, ea postremo enucleabitur. Pro primi declaratione dicimus, cōuenienter ordinem seruatum ab Auicēna ductum à natura rei, cū enim elementa priora sint ꝙ temperaturæ, cum ex illorum actione proueniant, ideo prius egit de elementis, tanꝙ natura prioribus, post uero de tēperamentis determinauit. Et quia ut Galenus latißime probat primo de elementis secundum Hippocratem sanguis, pituita, bilis tum pallida, tum atra, terræ, aquæ, aeri, & igni generationem debent, ideo post pertractationem de elementis, & complexionibus non absre ad disputationem quæ de humoribus accesßit. ad hæc cum pertractaturus eßet de membris similaribus, filamēto, mēbrana, carne, neruo, osse, ligamento, adipe, chartilagine, medulla, quæ sunt elementa principalia, & sensilia nostri corporis, & hæc habeant fieri ex humorū cōmixtione, ideo merito prius negociū de humoribus ꝙ de mēbris discutiendū suscepit. Triplex nāꝗ cōpositio est, humorū scilicet ex elemētis: similariū partiū ex humoribus, & organicorū ex consimilibus. Sed illud imprimis adnotemus, quod nullus non admonet, diffinitionem scilicet hanc intelligendam esse de humoribus naturalibus, qui per secundam concoctionem in iocinore producuntur, per quod dictum excludūtur humiditates quas dicimus secundas, & chylus ipse, & superfluitas serosa, & humores nō naturales, quales sunt phlegma uitreum, gipseū, & bilis uitello luteoue ouorū similis, & melancholia acida, & corradens, & deniꝗ omnis humor non naturalis. additur corpus humidum quod intelligēdum est ad aspectum. Nā bilis utraꝗ sicca est, ad apparentiam tamen humida, & recte dixit humorem corpus humidum eße, cum enim alteratio nutrimentorum non possit subito fieri, ut in membra cōuertantur, & partes fiant nutriti, propter magnam distantiam ab eis, ideo oportuit has alterationes per gradus procedere, & quia etiā nutrimentum debet transire ad substantiam membri, siccum autem nec facile transcurrat, ut particulæ se præsentet, nec & si præsens sit, uniri posset ob duritiem renitentem, ideo oportuit nutrimentum per humidam substantiam comparari, & ex cibarijs succum fluxilem, & humectum necessarium fuit assugi, sicca autem ex crementa separari. Ita ergo humida corpora sunt nobis humores. Liquidū autē tantum potest in diffinitione quantum fluxile, cum enim separentur à cibis partes siccæ, quarum opus est retinere, & constringere, consequitur ut hijs demptis partes humidæ fluant. Nutriēs in primis tantum ualet ꝙtū chylus qui in uentre fit: dicitur enim primū nu-

triẽs, quoniã est primũ quod est futurũ alimentum. Sed improprie chylus immo & humores ipsi nutriẽtia dicũtur, ut enim Galenus primo de naturalibus facultatibus est auctor: nutrimentũ proprie est, quod iã nutrit, & est id quod iã aßimilatũ est, & mẽbri formã induit. ita enim inquit. Nutrimentũ proprie quod nutrit, quod uero ueluti nutriens est, nõdum tamẽ nutriuit, cuiusmodi est quod agglutinatur, & quod apponitur, id nutrimentũ non est proprie, sed æquiuoce, atq; hoc magis quod est in uentriculo, id tãq; nutriturũ sit aliquãdo, si probe cõcoctum fuerit, nutrimẽtum appellatur. ad hunc modũ edulia quoq; nutrimẽta uocamus, non utiq; q iam animal nutriant, nec q talia sint qualia quæ nutriunt, sed q nutritura sint, si recte digerãtur. atq; hanc distinctionem Hippo. sentire in libro de uictu uidetur, cũ ait. Nutrimentum quod nutrit, nutrimentũ quod ueluti nutrimentum est, nutrimentũ quod nutriturũ est. Quod enim iam aßimilatur, appellauit nutrimẽtum, quod uero appositũ, aut agglutinatum est, ueluti nutrimẽtum. Reliquum omne seu in uẽtre seu in uenis cõtineatur, futurũ nutrimẽtũ. Dicitur ergo chylus tertio modo nutriens. nã priusq; ad nutricationem sit aptus: in humores quatuor, scilicet sanguinẽ, duplicẽ bilẽ, & pituitã cõuertitur, ex qua diffinitiõe alia melior elici potest hæc scilicet. Humor naturalis est corpus humidum quoad aspectum, fluxile, generatum in iocinore, quod per sequentes transmutationes aptum est mẽbris aßimilari. aduertendũ uero illud est ex Galeni sententia, non eße idem agglutinationem, & appositionem, nã in hydropis genere illo quod anasarca dicitur, alimentũ quidem apponitur, uidetur enim ijs tum caro humida madensq; esse, tum solidarum partium quæq; similiter affecta, quod tamen propterea q aquosius est, nec lenticiem glutiniq; consistentiam, quæ caloris naturalis ope prouenit: adeptum est, adhærentiam consequi non ualet. In uitiliginibus quidem nutrimenti glutinationem factam uidemus, non tamen aßimilationem. Recte ergo dictum est, primum debere fieri appositionem, mox adhærentiam, deinde aßimilationem membro, quod nutriendum est. Ex qua diffinitione humoris illud primo inferri potest, quod quilibet humor dũ existit in sua meta naturali, requirit quãdã humiditatẽ, & ita humores poßunt dici puri altero duorũ modorũ, aut quia separati ab alijs hũoribus, aut quia carent illa serositate, qua eos indigere dicebamus, & tũc si talis humor est biliosus, aut sãguinis naturã reffert: efficitur nocuus, & febres ualde malignas ĩducit. Vnde Galenus secũdo de facultatibus naturalibus ita scribit: biles aliæ sũt meracæ & puræ, aliæ sero quodã imbutæ. Sũt aũt circa ea q̃ diximus, duo textus apud Galenũ qui frontibus oppositis pugnare uidẽtur, inquit enim secũdo de tẽperamẽtis. Sedimẽtũ sãguinis & fex atra bilis est, frigidior & craßior sanguine, sicut flaua bilis lõge calidior: frigidißimũ uero omniũ quæ ĩ animali habẽtur:

pituita est, instrumentum autem quo hæc cognoscuntur, est sensus tactus, in libro autem de morborum causis ita scribit. Flaua bilis potestate calida est, & sicca, atra sicca, & frigida, sanguis calidus, & humidus, pituita frigida & humida. Videtur esse discrepatio, cum modo appellet flauam bilem actu calidam & siccam, modo potestate quo loco contradixisse sibi Galenum Moses Aegyptius arbitratus est; falsus mea quidem sententia. actu enim ut ego sentio talis dicitur, quoniam non oportet ut reducatur ad actum, ut suum opus producat, potestate calida, & sicca censetur, quoniam potest talem effectum facere, quando enim in uentriculo ea continetur, perpetua siti urgemur, ubi per uomitum eiecta est, sitis recedit. Sic sanguis potest dici calidus & humidus potestate & actu, quoniam in se iam habeat calorem, & illum producere possit, ut gladius dum lignum secat, posse secare diceretur, non enim iam finderet, nisi posset. atq; cum hæc rudi minerua sint à nobis explicata, reliquum est ut ad secundam partem pedem feramus, in qua altius hæc sunt repetenda, & dicamus cum Galeno in libro de sanitate tuenda, & tractatu de constitutione artis medicæ, quia siccitas, & substantiæ totius fluor, & euaporatio, quam insitus calor excitat, in nobis continenter procedit, hinc oportuit cibos & potum afferre, & artem obtinere, quæ saluti corporum præficiatur. Si enim impatile, omnisq; affectionis corpus nostrum expers esset, sicut adamas, minime artem ullam requireret, quæ ei tuendo præsideret, quoniam uero duplices corruptionis causas obtinet internas: scilicet siccitatem quæ continue augetur, & substantiæ totius fluorem, ideo opus fuit arte, quæ eius incommoda sarciret atque corrigeret. Nam cum tota moles animalium in perpetuo fluxu sit, ni similis altera substantia, pro ea quæ deffluxerit, subrogetur, cita morte præmeremur: cibo igitur quicquid substantiæ siccioris effluxit, restituimus, potione quicquid humidioris. atq; hic rursus summopere considerandum est, quòd si cum Galeno potius quàm cum arabibus stemus, ars hæc quæ prouidet, curamque gerit sanitatis, quam medicinam nuncupamus, est una artium factiuarum, & non sciẽtia, ut paßim iactatur, ita enim Galenus in libro de constitutione artis medicatiuæ scribit. Medica facultas ex earum numero artium censebitur, quæ iam factum opus instaurant, non autem ex illis quæ nouum efficiunt. Nõnullæ siquidem artes ipsas res operãtur, ut textoria, & coriaria: quædam uitiata corruptaque resartiunt, ueluti eæ artes, quæ laceras uestes, & disruptos calceos consuunt, & uersus finem eiusdem libri ita narrat. Est igitur medicina una factiuarum artium, non tamen simpliciter, ut ædificatoria, & fabrilis, sed ueluti quæ collapsas ædes, aut aliquam domus partem resartiunt.

ex quo unum corolarium egregium contra communes deduci potest, quòd secundum Galeni mentem corpus humanum non debet statui subiectum considerationis in medicina. Cum enim medica facultas sit ars refectiua, ut diximus, per id quod reficit non per id circa quod operatur: est à cæteris artibus distinguenda, cum nihil uetet uarias artes circa eandem rem reficiendam uersari. Nam alia quidem ars est, quæ imbricum, alia quæ tegulas, alia quæ pauimenta instaurat, nec differũt inter se domus ipsius ratione, sed propter illud quod reparatur. Cum itaq; medicina & aliæ artes circa corpus humanum uersari poßint, aliud in eo reficiendo, uel conseruando, per sanitatem non per corpus humanum separandam eße ab aliis satis constat, cui etiam sententiæ Galenus in libro de sectis subscribit dum ait Scopus medicæ artis sanitas est, finis autem eius poßeßio. quod etiam Georgius Lecapenus in libello quem de syntaxi cõposuit, manifeste sensit dum ait. Omnis ars rationalis, & actiua subiectum habet, & finem, ut philosophia subiectum habet omnia entia, finem autem ut deo homines quoad poßunt similes euadant, medicina cum circa humana corpora incumbat, pro fine habet sanitatem. sed redeamus illuc unde sumus digreßi. Quia igitur neceßarium erat nutriri animalis particulas, ideo rationabiliter natura uias plurimas in corporibus diuisit, quasdam quidem publicas & communes, per quas omnia nutrimenta defferentur, & quosdam uelut angiportus, & angustas uias deuehẽtes ad singulas partes alimentum. Sed maxima & prima omnium uia est canalis qui œsophagus dicitur, per quem alimonia ab ore ad uentrem ueluti ad promptuarium aliquod commune omnium particularum in medio animali constructum deffertur, qui ut suum munus commodius perficeret, tunicam duplicem obtinuit, interiorem ex fibris longitudinalibus ad trahendum, exteriorem ex latitudinalibus. quæquidem duo fibrarum genera mutuas operas sibi præstant. atq; hinc patet cur facilius sit deglutire q̃ uomere, quòd scilicet deglutiatur duabus tunicis uentris agentibus, interna attrahente, externaq; simul trudente, uomatur autem officio tantum exterioris. Stomachus ergo seu uentriculus tanq̃ diuinum non humanum quoddam sit opifitium laborat circa cibaria primo labore: mox ut à gula œsophagoue suscepit. ut enim in bene institutis urbibus qui circa tritici elaborationem uersantur: siquid terræ, aut lapidum, aut siluestrium seminum simul cum eo inferatur, præpurgant, ita uentris uirtus, quod noxium in cibis est, & alendo ineptum, pellit deorsum. reliquũ cõmodius efficiẽs, uenis quæ ad epar & intestina feruntur, distribuit. Et ueluti onerũ portatores in ciuitatibus mũdatum in prõptuario frumẽtũ, ad aliquã cõmunem totius urbis officinam, ut molam & cocturam subeat, defferũt, eodem modo

uenæ elaboratum in uentre cibum, ad locum quendam concoctionis communem (quod epar uocamus) baiulant, atque deportant, ingressus autem & accessus ad regionem hanc portæ epatis nuncupantur, quia ueluti nequaquam quis temere in ciuitatem pedem intulerit, ni prius portas ingrediatur, ad eum modum ni cibus per hunc locum transeat, nunquam ad epar penetrabit. at uero iocinus ipsum postquam nutrimentum accepit, perinde ac à famulis quibusdam præparatum, & habens rudem quandam, & obscuram subfigurationem, & descriptionem sanguinis (ponimus enim in mesaraicis uirtutem quandam sanguificam communicatam à carnositate epatis) superaddit perfectum ornatum ad sanguinis delineationem. Epati autem inest uirtus sanguifica ratione propriæ carnositatis. atque hinc uenulæ quædam tenuissimæ per eius substantiam totam disperguntur, ut melius eius carnem cremor à uentriculo sibi commissus attingeret. Est autem epatis substantia ueluti sanguis à quo omnis uapor abijt, & crassior redditus, atque hinc sanguis rubedine uestitur, cum enim singularum particularum proprius sit finis & scopus assimilare sibi id quod alteratur, simili modo dum chylus à iocinore conuertitur, secundum illius naturam crassior se ipso multum, & rubicundior euadit. crassior namque chylo qui in uentre: sanguis est, quamuis subtilior sit carne epatis, cum in illam nondum sit perfecte transmutatus. Sed insurgit hic medico dignissima dubitatio, cur natura cum uenas meseraicas deferentes chylum ad epar uniuerit ad portas, rursus ipsas per epatis carnositatem in minutissimas uenas diuiserit. uidetur enim temere uniuisse. Deinde cum posset in hoc uiscere unum uentrem magnũ efficere, cur in pinnulas multas & fibras secreuit, ad quam pulcherrime secundum Galenum quarto & undecimo de usu partium dicendum est, quód id factum est, ut in uiscere nutrimentum immorans, in sanguinem perfecte transmutetur. Si enim fecisset sicut in corde, ita in epate unum magnum sinum, perinde ac cisternam, aut laguncůlam quandam, deinde per unam uenam in ipsum epar intromitteret sanguinem, per aliam uero extraheret, ne breuissimo quidem tempore in epate remaneret cremor ex uentre delatus, sed uelociter per totum uiscus pertransiret. Vt igitur multas traheret moras, & perfecte alteraretur, meatuum angustiæ factæ sunt. Quemadmodum in uentre pylorós hoc est ianitor angusto nimis exitu productus est, ne quid integre non elaboratum excederet. Et in intestinis inuolutiones eadem ratione factæ sunt. Ita in testibus ut diu permaneret semen, arteriæ & uenæ multiformiter inuolutæ creatæ sunt. Sic & rete mirabile magis in cerebro inuolutũ est, quam reliqua omnia quæ diximus, quoniã maiori subactione spiritus animalis eguit, quo rerũ cõtẽplationi & organis sensuũ incũbimus. Vt enim Galenus inquit

ubi natura uult diutius nutrimentum manere, ibi transitum difficilem operatur. Si igitur unus magnus uenter fuißet constructus, non mansißet diutius in epate sanguis, quod ut ne fieret, uenulæ gracillimæ, per eius substantiam distribuuntur. Ergo cum succus ille chylosus ad epar defertur, quemadmodum in mero qui non dudum sit à racemis expreßus, si propter calorem innatum quem habet, alterescat, duo excremẽta proueniunt, alterum leuius, & aereum, qui flos dicitur, alterum grauius, & terrestrius quod fex & amurca nuncupatur. Simili pacto in chylo per alterationem à carnositate epatis, quod supernatat, dicitur flaua bilis, residentia & sedimẽtum atra: medium uero eorum sanguis est. Sed maximam naturæ sollertiã in eo nunquam satis admirari decet. soli enim uentri & maxime eius ori (quod stomachum proprie uocant) sensum indigentie & inanitionis instituit, excitantem & pungentem animal, ut afferat cibos, quibus ipsum nutriatur. quod rationabiliter factum est, cum enim totius corporis particulæ nutrimentum à uenis oriuntibus à caua trahãt, ipsa autẽ caua ex uenis epatis, & hæ iterũ ex ijs quæ ad portas, & illæ rursus ex uentre & intestinis, cumque nulla supersit particula, ex qua uẽter accipiat, neceßum fuit animalibus, ut uentriculum escis extrinsecus comparatis replerent, in quo maxime à plantis differre dignoscuntur, quæ promptuarium suppositum & submißum, ipsam (inquam) terrã habẽtes, cui adnatæ & complantatæ semper assidẽt, nunquam non habent copiam eius quod eas nutriturum est. ipsi autem substantiæ animalium non erat cõueniens alimenti ex terra attractio, nam longe à tellure absunt, & motu uoluntario utuntur, & locum ex loco permutant, & hoc est quod dixit auerrois in libris de anima (quamuis ut arabes solent, blese potius ceu nutu quodã protulerit) oportere, ut animalibus adsit appetentia iuuatiui & nocitiui, quoniam alimentum animalium non est in potentia in pluribus rebus sicut accidit plantis. Illud uero hac in parte summopere aduertendũ arbitror: quod uentriculus non ideo concoquit cibos, ut alijs membris eos reddat accommodos. sic enim non naturæ eßet organum, sed animal ratione præditum. inquit enim Galenus capite tertio libri de motionibus dubijs. Quodlibet mẽbrũ proprio intendit commodo & reparationi, nec quicquam de alijs meditatur. Sic epar nõ cõuertit chylum in sanguinẽ ratione aliorum membrorum, sed propter se. ordinatur autem in usum aliarum particularum à natura uniuersali, de cuius intentione multa in rebus fiunt, quæ non fierent ex parte particularis agentis, ut quod aqua in sublime ascendat, ut inane euitetur. nam quamuis motus ad superna aquæ disconueniat, cui naturalis latio ad inferna fuit contributa, tamẽ ut uniuersitati obtemperet, nõnunquam in altum scandit. Sic igitur cor cum pulsus non cõcitet, ut alia membra refrigerentur, sed in priuatam utilitatem, abutitur

nihilominus natura uniuersalis pulsuum usu ad salutē totius corporis. Dico igitur quod si uentriculus concoquit cibos, est propriæ utilitatis gratia, cum enim fuerint concocti, ipse nutritur ex cremore in cuius elaboratione perstauit, quod auctoritate Galeni cōprobatū etiā relinquimus, inquit enim tertio de naturalibus facultatibus. Concoctio ciborum in uentriculo mutatio eorum est in propriam qualitatem, & infra ita inquit. Ventriculus quod in cibis optimum est, paulatim sibi attrahit, & in tunicas suas reponit, ubi uero abunde saturatus est, quod reliquum est dimittit, ueluti onerosum aliquid. & paulo inferius. Vēter postq̃ ad satiem satur est redditus, quod utilißimum in cibis est, in tunicas suas sugendo adiungit. quod uero superest tanq̃ alienum onus abijcit, ut hinc manifestus Auerrois secundo collectionum error percipi poßit, atq; deprehendi dum ait. Nutrimentum stomachi ex chylo magis similatur qualitati, q̃ quantitati. perinde ac si uellet innuere, quod solam aliquam malam affectionem remoueat à uentriculo chylus suapte qualitate, non autem nutriat. Illud postremum sit quod tam chylos quam chymos (nam utroq; modo dicitur) quemcumq; succum saporemue indifferenter designat, priuatim tamen ad cremorem illum qui per primam cocturam in uentriculo generatur, à medicis hæc nomina translata fuerunt.

FINIS.

GALENI DE PRAENOSCEN-
DO DOCTISSIMVS LIBELLVS AN-

te nunquam excussus, Antonio lodouico medico Olyssipponensi interprete.

Vantum sane ad quamplurimos medicorum attinet, ô Epigenes quæ in singulis morbis ægris contingere debent, præsagire impossibile est, ex quo etenim tempore, illi qui non adeo ut essent, sed ut uiderẽtur, maiorem operã impendunt, non in re medica dumtaxat, sed etiã in alijs omnibus artibus indies multiplicari cæperunt, pulcherrimæ sane artes neglectui habitæ sunt: ea autem studiose homines exercuerunt: ex quibus apud uulgus dicendo, uel peragendo quidpiam ad uoluptatem, laudem & approbationẽ quis utiq; referre possit. Qualia hæc sunt, assentatoris modo palpũ obtrudere, singulis diebus salutatum ire diuites, & eos qui in ciuitatibus quamplurimum possunt comitari, & eorum latus cingere, cum domo progrediuntur, & rursus reducere, cum in domum sese conferunt, stipare in conuiuijs, scurram agere. Quamplures enimuero uideas eorũ, qui hæc non solum facere dignantur, sed etiam uestium, & annulorum procuratione, quæ magno nimis adeo ualore constent, & clientum multo satellitio, & argenteorum uasorum apparatu, priuatos & uulgares homines persuadent, quòd dignam emulatione peritiam sint consecuti. Itaq; ex ijs omnibus cum partim quidem pariant uoluptatem, partim autem homines ignaros & imperitos ueracis rerũ dijudicationis attonitos reddãt, & in admirationẽ agãt, ut quidem isti arbitrantur, plurimis bonis potiuntur. sed enim (ut ego dicerem) cum alia longe bona sint, ipsi sibi falsa persuaserunt. Porro cum tales sint, cætera etiam num alia, præter id quod fas & æquum est, facere nequidquam uerentur, & in minimo tempore artes docere polliciti, immodicam discipulorum turbam accumulant, quorum lenocinio ut in urbibus, in quibus uersantur, magna subinde auctoritate, & facultate polleant, ipsi præcario consequũtur. Hæc igitur communis artium infelicitas, uitam quam nunc agimus, comprehendit. Medicæ uero facultatis calamitas, multiformis subinde est. Sed enim unum dumtaxat ex ijs quæ in ea passim contingunt, quæq; ad me maxime spectant, (quod præsens est) aggredi decreui. Quippe si quispiam medicus eorũ qui legitime artem didicerunt, insaniam, deliriũue futurum in aliquo ægro, uel rigorem, uel profundũ soporem, uel sanguinis fluorem, uel secus aures suppurationem, uel aliũ quemcunq; abscessum in quamuis aliam par-

ticulam, uel uomitum, uel ſudores, uel uentrem alui deiectione cõturbandum, uel deliquium animi, uel quidpiam id genus prædixerit, admodum peregrinũ nimis, & oſtẽtum uulgaribus præ inſolentia apparet. Et tantum utiq; abeſt, ut qui prædixit, in admiratione habeatur, ut præclare ſecum actum putet, ſi non quiſpiam ſagus & ueneficus eſſe uideatur. Porro ſunt pauci quidam ipſorũ, qui talem quidem inſpectionem, ut impoßibilem non deſpondeant, ſed enim actutum cum alios medicos, tum uero eum qui prædixit, interrogant: ſi quippiam tale etiamnum priores inuenere, uel dumtaxat ipſius ſolius qui prædictionem fecit: ſit peculiare inuentum. Hinc igitur utiq; neceſſe eſt, ut alij quidem medici, quo ſuam imperitiam abſcondant, ſiue quód inter eos forte ſint aliqui qui reuera ignorẽt, á nullo priorum aliquid talium ſcriptũ eſſe dicant, eum uero qui talem prædictionem oſtentet, impoſtorem & diuinaculum eſſe contendant. Is autem ad quem prædictio pertinet, in eas anguſtias conijciatur, ut nec quód quamplurimi eorum, qui præceſſere, & maxime Hippocrates, qui omnium nobis bonorum fuit princeps, ſuper ea re ſcriptum reliquerint, tum pudore præſentium medicorum, tum ut odij ſuſpitionem deuitet, quidquam mutire audeat, nec uero ſe ipſum inueniſſe aſſerere ſuſtineat. Quippe qui ſi hoc diceret, mendatium tum ipſe non effugeret, tum uero ab illis maiore in odio haberetur. ambiguam igitur undiquaq; quæſtionem quiſpiam ſuſtinẽs, eo quód cunctetur (opinor) & conſilium ineat, ueneficij ſuſpitionem eo ipſo quód perpetuo rem differat, inauget, & tandem poſtremo in ſe ipſum inuidiam excitauit, ita ut ab illis inſidias pateretur. Prima autẽ dato mortifero uenenato poculo inſidiatio eſt. Secũda autẽ quã Quintus ſubiuit, qui cum multo longe melior medicus eſſet omnium qui eius ætate uixerunt, ab urbe tamen expulſus eſt, prætextu quód interficeret ægros. Quapropter duorum alterũ pati eum neceſſe eſt, qui philoſophico animo artem exercet, & ratione illis Aſclepiadibus non indigna, uel ſcilicet ut perinde, & conſimili modo ac Quintus fugitiuus & extorris factus, præclara ſenſationis præmia, & monumenta reportet, uel calumniam aperte ſuſtinẽs (ſiquidẽ minime audaculus fuerit) partim quidem reſpõdens, partim autem pauore perculſus, leporis (quod aiunt) uitã agitet, tremens perpetuo, & quidpiam ſe operiens paſſurum, præter hoc quód ueneficij ſuſpitionẽ inaugeat. Quód ſi ualidior, & paululum uiribus fretus, cominus cõgrediatur, & ſolus plæriſq; ueteratoribus hominibus, & qui quámplurimos maxime reprobos modos exercuerunt, ipſe ex ſtudijs & bonis diſciplinis profectus, & talium expers malorum, obuiam in pugnam procedere nitatur, hoc fieri neceſſe eſt, uel ꝙ per uim expugnatus, reliquum uitæ tempus ſub illorum poteſtate euadat, ut eo ſubinde quamcũq; tandem in rẽ uoluerint, abutantur. Vel utiq; (ſiquidem pluſculum reſiſtat & certa-

mini adeo parem se gesserit, mirabili quadam fortuna usus: at saltim ut perpetuo illud omnium bellorum nequissimum (quod intestinum uocant) quin & debellet, & debelletur, nequaquam effugere posit. Quapropter contingere necessarium est, in plurimis eorum qui ad hunc modum animo affecti sunt, & aliorum quicunque sincero animi affectu ueritatem in honore habuerunt, non quo quidpiam sibi rerum externarum compararent, sed ipsam propter se ipsam: ut quando uel semel iniustitiam quae uitã (quam nunc agimus) continet, fuerint experti, & manifeste cognouerint, quòd in nullum usum hominibus futuri sunt, ut à multorũ, uulgiq́ colluuione facessant, & ueluti in hyeme ingenti, & uentorum turbine, atque tempestate, uel se ipsos saltim eripere ab impẽdenti exitio, & saluos facere contendãt. Hij utique quàm plurimis quidem, & uulgarium hominum turbae ignoti aetatem agũt, noti uero, & chari maxime & imprimis dijs, deinde optimis uiris in quiete uiuunt. Omnium horum hominibus causa est, eorum (qui in ciuitatibus diuitijs pollent, & plurimum possunt) luxus, qui cum uoluptatem uirtutem ultra uenerentur, in nulla ratione ponũt eos qui pulchrum aliquid cognouerunt, & alijs subinde exponere possunt. Sed potius toti illis qui uoluptates suppeditant, intenti sunt, & hos nimirum opibus accumulant, & admirantur, & sublimes tollunt. Itaque histrionũ qui in theatro fabulam saltãt, & aurigarum imagines, deorum statuis pari gradu assidentes facere subinde haud uerentur, eos autem qui bonis litteris animum excoluerũt, in tantũ honorant, quoad eorũ opera, & usu subinde indigent. Quod etenim in singulis pulchrũ est, non contemplantur, nec ex illis eos qui sunt exacte eruditi sustinent. Sed enim geometria & arithmetica, quantum ad sumptuum, & expensarum rationes, & aedes extruendas facit, astronomia autem, & diuinatoria facultate, quantum sane attinet ad praenoscendum, quorum nam haeredes futuri erunt, in tantum ijs artibus abutuntur. Quem admodum & musica non amplius indigent, quàm quatenus aurium demulcendarũ uoluptatem aucupentur. At uero horum omnium ualorem & summam dignitatem obtinentem philosophiam, nec demõstratiuam inspectionem ulla ratione curãt. Praeter quàm quatenus nonnullos rhetores necessitas impellit, & usus, ut contẽplatione (quae sophistice uocatur) tanquam organo ueteratorio, & instrumento quo callide imponere possint, utantur, ipsam etenim philosophiam nullo dignam momento existimant. Sed ex omnibus disciplinis quas homines profitẽtur, hanc omnium maxime inutilem esse sibi persuaserunt, cui si quis studiũ impẽdere uelit, non minus operam ludat, quàm si milium perforare nitatur. Hij igitur sunt, qui ad medicae facultatis solum usum necessarium respiciunt, nec adhuc satis recte, sed quemadmodũ Plato alicubi inquit, siquidem medicum, & coquum apud pueros & imprudentes homi-

nes iudicatum iri oporteat, quis nam illorũ sit potior, non paululum quid magis sed plura utiq; coqus retulißet. Hæc itaq; ego cum ignorarem, quo tempore primũ Romam peregre me contuli, nihil subinde tale suspicans, non utique uerbis nudis & exilibus dumtaxat, sed ipsis artis operibus facultatem demonstrabam, cum & futura prædicerem, & morborum aptas curationes facerem, donec tale quid cõtigisset (ut ipse nosti) qui à principio usq; ad finẽ uniuersæ ægritudini Eudemi peripatetici philosophi præsens interfuisti. Nam cum die quadam post balneas inæqualitas quædam illum imprimis: deinde rigor ab hora octaua corripuißet, in inedia sese continere, & cibum non sumere coactus est, postera die tametsi inculpate se haberet, tutius tamen arbitratus est, ut horam octauam nihil comedens transmitteret. Sed enim cũ usque ad nonam, & porro ultra esuritionem tulißet, nec quicquam in ea molestum inuasit, nec aliqua subinde mutatio apparuit, lotus & modica de cibo degustans, in die tertia (ut subinde solebat) nobis obuiam factus est. Verum enimuero ut in tuto magis res eßet, uisum illi est, ut etiamnum per eam diem suspectas horas transmitteret. Itaque post octauam lauit corpus, & mediocriter alitus, nihil sibi ipsi graue persuasum habuerat euenturum. In quarta autem dierum in qua nobis obuiam factus ad balneas proficiscebatur, ridibundus, & subinde in te oculos detorquens, utrũ dixit etiam num per hunc diem, qui quartus ab initio agitur, tutius sit octauam horã transmittere, uel balneo iam sit utendum. Tu igitur proinde ac alij omnes qui aderãt, perinde ac si nihil mali futurum esset, lauatum iri iussisti. ego autem solus tacebam. Sed enim cum ipse me de silentio interrogasset, respondi nõ esse mihi perfecte sine suspitione compertũ, an principium aliquod quartanæ accessionis in prima die in qua pulsus tangere, & arteriarum ictus explorare iussit, factum fuerit. Sed enim quandoquidẽ (inquã) pulsum tuũ naturalẽ (sine quo modicas eius mutationes in id quod præter naturã est, agnoscere operæ precium nõ est) minime ante nouerã, idcirco nihil exploratum super ea re manifeste diffiniui. Quemadmodum nec nunc tibi quidpiam amplius dicere possum, præter suspitionem quam tunc temporis concepi. Hoc igitur dicto cum facile lotus est, tum uero mediocriter de cibo ingessit, deinde sub uesperam cum me accersiri iussisset, & rursus denuo pulsum eius mihi tangere præcepisset, eandem assertionem quam ante balneum, & magis adhuc confidentius quàm tunc ex me audiuit. Huius igitur rei gratia satius uisum est, ut diem sequentem septimam quidem à principio futuram, quartam autẽ ab illa exactius obseruaret. Quapropter in domo subinde commoratus, tum lotus est, tum uero cibos plures ingessit, cum eum perfecte & in totum febre uacare medici assererent. Ego itaque tibi cum me rogitando interpellasses (omnino enim sat scio: hoc meminiße debes) suspitionem

mihi incessisse dixi, quòd præludium minimæ cuiusdam quartanæ accessionis contigisset, deinde ad balneas discessi, ut sub uesperam ægrum quendam non prope habitantem qui mihi uisendus erat, suspicerem. Porro Eudemus cum lotus esset, confestim quidem mox alimoniam assumpsit. Sed enim non multo post spatio elapso, calorem per totum corpus diffusum persensit, quem cum ex potu quem biberat, occasionem habuisse arbitraretur. (uinum enim uetus hesterna die hauserat) hoc ipsum medicis nonnullis familiaribus exposuit, sed uero cum etiam num illi prompte in uinum culpam reiecissent, nihil adhuc graue futurum ratus, in quarta post calorem factum tum lauit, tum uero more solito cibatum accepit. Cũ uero iam palam febricitare cepisset, tum plane quartanum circuitum esse persuasus est. atque ex hoc me solum tempore subinde laudibus tollebat, ut qui exacte pulsus tetigissem, cum antea in sola contemplatione philosophica eximiam, & maxima ratione dignam habitudinem mihi esse opinaretur, eorum autem quæ ad medicam facultatem pertinent, obiter curam posuisse me dumtaxat credidisset. audierat enim patrem cum ad philosophias me adduceret, per euidentia insomnia fuisse imperatum, ut non tanquam disciplinam quampiã præter opus, & ab instituto alienam, etiam num medicæ opis decreta me subinde edoceret. Hoc autem mihi secundum quandam fortunam (ut etiam ipse nosti) accidisse contigit. nam cum ineunte autumno quidam homo ægritudinem acutam laborauisset, deinde cum iam à morbo uires resumeret, ad quintam horam circiter febricitare cepisset, ego ubi hominem inuisissem, tibi præsenti manifestissimam inuasionem esse quartanæ circuitionis exacte asserui. Nempe quando secundum proportionem reditio subinde per quartã facta est, cum prædictionem à me factam ex te Eudemus accepisset, adhuc amplius, ut mihi animum attenderet, persuasus est. Quapropter postquam accessio subinde rediens in orbem, in magnitudinem processit, optimis quibusque medicis in unum coactis ex his qui in ciuitate erant, de morbi medela ut considerarent, quidnam faciundum esse censerent dignatus est. Ego autem spontis meæ libensque relictus sum, cum nollem uerbis tenus cum illis digladiari. Vt uero famatissimis eorũ uisum est, ut theriacam ipse ebiberet matutino in illa die in qua accessio per quartam subinde reuertens futura expectabatur, illis iam digressis (ut nosti) te præsente me rogauit, quam nam sententiam super eiusce medicaminis usu haberem. Cognoscis itaque quo pacto ipsi responderim, nihil subinde hæsitans, quòd nõ solum nihil præsidij & emolumenti medicamentum id allaturum esset, sed etiam num duplam quartanam efficere deberet. Sed enim cum causam me ille reddere iussisset, propter quã in hunc modum sic respondissem, incoctum adhuc morbum perstare retuli, hoc autem præsidium quo uti uellet, talem uim habere, ut humorum uitium incoctum (cacochy-

niam uocant) & maxime in principio hyemis conducat, sed tamen ita ut conturbet intus omnia, cum nec perfecte concoquere, nec discutere possit. Hæc igitur ego Eudemo in responsum reddidi, sed etenim postera die, cum ad eum inuisendum medici diluculo uenissent, cum nondum nos præsentes adessemus, pharmacum propinauerunt, tum quia illis subinde exponere ea que à me illi dicta fuerant, erubuisset, tum uero quòd simul omnes medicos qui ad eum uisendum conuenerant, tanquam stipulantes cum instantia, haud quaquam modicum pharmaci oblationem illum iuuaturam fuisse, uno ore polliceri conspiceret. Sed uerò cum nihilosetius ad eandem subinde horam accessio inuasisset, interdum ita usu in prima potione uenire dixerunt, ut moueretur morbus, & concuteretur, quòd si secundo bibisset, & rursus pharmacum deuorasset, in totum morbus extirparetur, & omnino sanus euaderet, si quidem in ea die in qua accessio per quartam subinde recurrens futura expectaretur, simili modo ac ante fecerat medicamētū acciperet. Atque illi quidem cum hæc dixissent, bona sperantes abierunt. at uero quartana nequaquam circuitum sequentem expectans, præter opinionem sub octauam horam inuasit multo fortior, quàm priori die fecisset. Itaque cum summo mane medici cōuenissent, rursus (ut nosti) idem pharmacū exhibere operæ precium esse arbitrati sunt. Quin & cum dedissent in ea proportione (quæ priori accessioni responderet) medicamentum, recesserunt. Porro accessio proportione respondens priori accessioni, ordine solito inuasit, tum uero quæ secundo post ipsam facta est, quo circa post uesperam me interrogauit, quam nam expectationem de futuris haberem. Ego autem (ut nosti) cum lationē arteriarum eius probe didicissem, nunc quidem ad præsens (dixi) impossibilis existo, ut quidpiā secure tibi ad interrogationem respondere possim: crastino autem fortassis potuerim, simul ac conspexero omnia, quæ noctu nequaquam dicenda cōtingent. Ergo cum sub auroram aduentassem, & ijs conspectis diligenter asseruari rursus si quid de lotio interea reddidisset: iussissem, circiter horam quartam rediturum me dixi. Itaque mox ut tum urinas conspexi, cum redijssem, tum pulsuum ictus subinde plusculum immoratus tetigissem: tertiam quartanæ inuasionem sub eandem ferme horam adfuturam esse illi constanter asserui. Ego itaque cum dicto recessi, paulo autem post ad inuisendum Eudemum aduenerunt cum Sergius, tum Paulus qui non multo post tempore elapso prætor urbanus factus est, & flauius qui & ipse cōsularis cū esset, circa Aristotelis philosophiam acri studio incubuerat, sicut etiam num Paulus. Quibus cum omnia quæ ad me pertinebant: Eudemus enarrasset, hodiernam prædictionem de futura inuasione cum merore afficere dicebat, tametsi nihilosetius diligenter obseruaret, quemnā tandem euentum res sortitura esset. Enimuero cum circa eandem horam qua præce-

dentes ingruerant, etiam num illa accessio inuasisset. Eudemus quidem tum ipse admiratione afficiebatur, tum uero omnibus eum inuisentibus meas prædictiones notas faciebat. Hij autem propemodum omnes erant, quicunque in urbe Roma tum dignitate, tum doctrina longe cæteris præstabant. Boethum itaque cum me ad summum in anatomica speculatione exercitatum audiuisset, iam me rogasse contigerat, ut tum de uoce, tum de respiratione quo pacto fierent, & quorum instrumentorum adminiculo perficerentur, quidpiam ostenderem. Vt igitur meũ nomen cognouit, tũ hoc ipsum Paulo narrauit, tum etiam me ab illo rogatum iri dixit, ut post experientiam quidpiam etiamnum ipsi ostendere uellem, nihil etenim esse quod non spectaculo eorum quæ in dissectionibus apparẽt, indigeat, Paulus dicebat. Simili modo Barbarus patruus Lucij imperatoris qui in Mesopotamia uocata prouincia erat, simul etiam ipse quemadmodum Paulus: eiusce disciplinæ particeps fieri præcabatur. Postea uero etiam Seuerus uir consul qui circa Aristotelis philosophiam insudauerat, animum in eam rem induxit. Quo pacto igitur quæ ad dissectiones pertinent, gesta fuerint, cum probe admodum cognoscas, breui dumtaxat recordatione paulo post futura opus erit. Interea ad ea quæ circa Eudemum acciderant, reuertor. Cum etenim à tribus quartanis conficeretur, à medicis tanquam desperatus fuerat relictus, cum iam media bruma esset. Ego autem tum quia præceptor esset, tum quòd prope eum forte fortuna me habitare contigerat, necessitatem habebam obtẽperandi, ut eũ cum me bis in die uocaret, inuiserem. Porro sub eiusce temporis articulum Antigenes unus ex Quinti discipulis, qui cum Marino collocutus fuerat, de me cachinnos tollens, & qui omnium medicorum primas habere credebatur, adeo ut omnes qui plurimum in urbe possunt, curandos susciperet. (me Hercules, haud noui, quid ita sibi uideretur) eos qui me laudabãt, irridens, nõ multo post eos cognituros fore dicebat, quem nã laudibus ferant, quando Eudemum pheretro elatum uiderint. atque cũ hæc diceret interdum ad præsentes idiotas, id est priuatos homines sermonem conuertens, interdum etiam ad medicos uultum deflectens aiebat. Eudemum sexagesimũ tertium annum agentem, & tres quartanas habentem, in medio hyemis curaturũ Galenus se pollicetur. Tu quidem igitur ô charissime Epigenes tum prædictiones post hæc in eo factas, tum medelam quam adhibui, noui satis quòd prædicans perstitisti, mihi autem inuidiæ tum primum principium factum est, cum in admiratione habitus essem, tum ob uitæ honestatem, tum propter opera quæ in arte edebam. Quippe ex tribus quartanis eam quæ primo cepit, cum in tali die cessaturam fore prædixissem, miraculo sum habitus, postquam uero etiam in tempore stato diffiniendo, in quo secũda soluenda foret, uerus extitissem, omnes obstupuerunt. Sed etenim ut uel in tertia

saltim

saltim aberrarem, deos deprecabantur. Cum uero etiam num illa in die à me præsignata cessauisset, non de prædictionibus solum, sed etiam ob curationem gloriam non modicam consecutus sum. at uero antigenes parum abfuit, quin tellurem subiret, propter conuitia quibus temere me fuerat prosecutus. Simili autem modo ac ipsi antigeni contigit, Martianus cuius ipsius maxima gloria apud medicos iuuenes erat sub illud tempus, & adhuc prius, eo quòd maximam dissectionum peritiam habere putaretur. Quin & libri duo dissectionum ab eo scriptarum studiose legebantur. Hic (inquam) cũ & ipse moleste ferret ob id ꝙ Eudemus prædicaret, nõ solũ laudatũ iri debere me ab omnibus iuste, sed etiã oportere ut me cuncti admirarẽtur, nõ ex arte medica prædictiones has à me fieri, sed ex diuinatoria calũniabatur, qui cum à quibusdã interrogaretur, quam nã diuinatoriã facultatẽ diceret, interdũ quidem Oonisticèn, id est quæ auguria captat, interdũ autem haruspicinã quæ uictimarum exta rimatur, nõnũquam symbolicen, uel mathematicen aiebat. Postremo cũ dies iã instaret, in qua perfectã absolutionẽ tertiæ quartanæ accessionis futuram ipsi prædixerã, apud Eudemũ tale quid factũ est. Circa horã nonã ad inuisendum Eudemũ Martianus profectus nõ paulo uehemẽtiorẽ, sed ualde multo præcedenti accessione præsentẽ exacerbationẽ existere cũ dixisset, cõfestim uultu hilari, & splẽdido recessit, cõspicuo præ se ferens ꝙ gestiret perinde ac si prædictio à me facta, mẽtita deprehẽsa fuisset. Sed etenim cũ Eudemus illa die morbi ferendi facilitatem quãdã qualẽ nunquam antea persensisset, ut audacter cõfideret, ꝙ minime (quod ad prædictionẽ attinet) fallẽdus essem, operiebatur, ut alius etiã medicus ad eũ uisendũ proficisceretur. Cũ autẽ nõ unus solus sed bini, & terni sese cõtulissent, quippe obseruabant omnes, quẽ exitũ prædictio sortiretur, deprecãtes, ut saltim uel in tertia quartana quæ reliqua erat, tũ in prædictione laberer, tũ in curatione illi adhibita falsus inuenirer. Eudemus itaque ut & illi sententiam suam ederent dignabatur. Sed enim cũ eãdẽ respõsionẽ audiuisset, quã Martianus fecerat, & simul illos Martiano hilariores factos animaduertisset, ipse quoque percepit ꝙ ipsi etiam gaudio exilirent: perinde ac si tum prædictio, tum curatio à me factæ frustratæ euasissent. Porro cum ego præter morem solitum cunctarer in quadam uisitatione detentus, crebro ad me uocandum famulos misit, cũ prope habitarẽ (ut dixi) leuitatẽ in ferendo morbo quam habebat, à me iudicatum iri uolens. tandem cum aduenissem, ille nec quoad sederem sustinens, manũ porrexit iubens, ut pulsus tãgerem. Ut uero contigi, me rogitabat cum studio, quid nam tandem annunciarem. ast ego leniter arridens, quid aliud quàm bona? (inquam) qualia hæc sint, dixit ille, speciatim mihi expone. Ego autem suscepi, an non satis tibi superque est, cum summam & caput ipsum af-

fatim audieris, ut de futuris gaudeas: nullo pacto inquit: namque etiamnum secũdum partes audire gestio. Quando igitur ita uis, audi inquam. hac nocte perfecte ab omni morbida affectione liberaberis, & tum ab accidentibus quæ nunc te præmũt, tum etiã à futuris solutio consequetur. atque hoc (dixi) nuper mihi per pulsuum citationes natura quæ tuum corpus dispensat, significauit quam concitatam conspicio, perinde ac si omne uitium contentum in humoribus, ex corpore extrudere contẽdat. Excipiens ille quomodo igitur (inquit) à natura hoc tibi significatum esse dicas, non enim locuta hæc exposuit: mihi responde. Omnino enim nosti, quòd tuum magis sermonem, quàm omnium horum frigidorum medicorum sequar. Quoniã (inquit) lationem arteriarum in sublime extulit longe plus, quàm utramque aliarum dimensionum quod perpetuo facere consueuit, quando à corpore excernere nititur quod noxium est. Hæc cum dixissem, suscipiens Eudemus dixit, sed quandoquidem complures excretionis uias natura secuit. namque & uomitus, & aluus disrupta, quin & ocyus urinarum copia, nec non sudoris multi excretiones, adhæc sanguinis è naribus defluuia, item marisca consueta repente profluens euacuationem subitam operari cõsueuerunt, tuæ utique artis proprium fuerit, ut mihi euacuationis speciem interpreteris. Cum sanguinis fluor è naribus futurus est (inquam) hæc & hæc signa præuia præcedunt, sicut & sudorum hæc. Quin etiam in sermone apposui signa, quæ ad uomitiones futuras præcedere cõsueuerunt. Sed enim euacuationis copiosæ per uentrem futuræ, & decretoriæ nullum signum peculiare habemus, sed ex eo quod nullum aliorum adsit, consequens sane fuerit, ut hoc in te futurum esse speremus. Tũ ille dialecticis inquit rationibus id quod fieri debet, inuenisti. Hæc quidem inter nos sub uesperam disseruimus. Cum autem diluculo ad eum uisendum aduenissem: ipse tu prædictionis caput audiuisti, cum non mediocriter (ut solebat) loqui philosophus sustinuisset, sed exerta uoce ad omnes nos amicos ingrediẽtes, uociferaretur, quod Pythius apollo Galeni ex ore ægris uaticinia reddere uoluisset, cum hoc simul quòd eos medicaretur, & perfecte in die præfata sanitati refferret. Ergo solutionẽ morbi quæ facta est, (integre enim iã ualere me sum persuasus,) cũ ex multo ante tẽpore pronũciasset, curationẽ simul cũ præsagio adhibuit, meque ex tribus quartanis liberauit, in quas cũ ex intẽpestiua potione theriaci medicaminis incidissem, postquam tẽpus illius exhibendi factũ est, hic nihil illis mussitãtibus exhibẽs me incolumen perfecit, cum tamẽ ab eis irrideretur, si quidẽ per hyemis tẽpus senẽ uirũ tribus quartanis laborantẽ sanaturũ se arbitraretur. Porro medicæ artis idiotæ cũ hæc audirẽt: oẽs gaudebãt, eo quod cõmune bonũ euasurũ me ijs qui Romæ agerẽt, persuasũ habebãt, at uero Martianus nõ solum medicus, sed etiã nũ amicus, cũ pronunciationẽ de agitatione in

arterijs facta, quam illi tumultuariã existimãtes, ut nõ decretoriam pertimuerant, à me habitã audijsset, & Eudemum offendißet qui exacte secũdum naturam sese haberet, laudare quidẽ nec uerbo tenus, me sustinuit, cum autem ad Sandalarij apollinis tẽplum descẽdißet, forte obuius mihi factus est, mox autẽ nequidquam me salutato, ut de more habebat, rogitauit utrum legißem librũ secundũ de prædictionibus Hippocratis. Deinde uero cum annuißem ego, & quòd mihi recte nonnulli medicorum pronunciare uiderẽtur, nõ esse genuinũ Hippocratis id opus, omnino ergo (inquit) cognoscis quæ in eo scripta habentur. Ego autẽ talia (inquam) non uaticinor, sed quorsum hoc à te dictum est, tum ille modo se ab Eudemo digreßũ fuiße retulit prædicante, quòd hesterna uespera cum pulsus tetigißem, excretionẽ per infernam aluum futuram prædixißem, ita ut post hac non amplius febri corriperetur. Ergo hæc illo dicente dumtaxat respondens ego ab Eudemo non autem à me hæc audiuisti, confestim præterij, profectusq; ad Eudemum narraui quod factum eßet, & malitiã medicorum qui præcellebant, admiratus sum. Ille autem merito mihi hoc ita contigisse retulit, causas multas afferens, quas propter qui in hac patria medicinã exercent, ad summum malignitatis euaderent, atque eas omnes ordine in hunc ferme modum prosecutus est. Nequaq; existimes quòd boni uiri in hac urbe improbi euadant, sed enim quicunque mali esse præuenere, rerum gerendarum materiam hic (lucra in quã multo maiora quàm quæ in externis urbibus habeant) inuenerunt. Quin & plærosq; diuites effectos conspiciẽtes, eorum actiones multiplices emulandas sibi proposuerunt, ita ut ex quàm plurimis causis operæprecium sit, ut in extremam malitiã proficiãt, quarum tibi nonnullas recensebo: ut pote qui ex multo tẽpore periculũ fecerim. Nõ enim solũ natura, nec rerum dumtaxat ex quibus lucra comparãtur materia, improbitatem auxit eorum, qui suapte sponte sunt improbi, sed etiã disciplina uiarũ imposturæ consecuta est, quas uidebãt ab ijs qui sibi similes essent, exerceri. Deinde q in emulandis ijs exerceantur, quòdque si ab aliquo forsam ueteratoriam facere fuerint deprehensi, ad alios qui eos ipsos non cognoscant, transitum facere poßint, quibus tutius exhibeant quæ primum infeliciter obtulerunt. hoc (inquam) non utique exiguam uim habet, ut minime unquam imponendi finem faciant, & fucum facere quiescant. Sed uero qui in paruis ciuitatibus uitam agunt, cum nec à lucrorum magnitudine, tanquam esca alliciantur, quẽadmodũ qui Romæ sunt, & facile à ciuibus cognoscãtur, tãetsi uel minimũ quid deliquerint, inexercitatã cõtẽplationẽ habẽt. Enimuero hoc in loco q nõ cognoscãtur ab omnibus quæ singulis diebus ueteratoriã faciẽtes agũt, malitiã naturæ corũ nimiũ hoc adauget. Imponunt enim ijs qui eos ignorãt, q eos ante nunq; cõspexerint, & maxime cum illos cõtra nõnulli propter

simplicitatẽ morũ remordere non possint. Quẽadmodum ipsi inter se, uel si minima quapiã iniuria afficiãtur, mordẽt. Quẽadmodũ ergo apud nos qui latrocinia faciẽdo grassãtur: cũ alijs iniuria faciẽda est mutuã inter se opẽ ferre cõsueuerũt, sibi ipsis autẽ parcũt, ad eũdẽ modũ eorũ nihilo absimiles sunt, qui cõiuratiões in hac urbe aduersum nos faciunt, sed enim eo solũ á latronibus differũt, quod per urbẽ nõ in mõtibus malitiã exercent. Hæc cũ dixisset, ast ego sepius (inquam) iam propositũ meũ te audiuisse arbitror, quod simul ac seditio in patria mea quæ nunc uiget, quieuerit, cõfestim me ab hac urbe profectũ cõspicies, & exiguo adhuc tẽpore hic commorabor, ita ut ocyus ab astu & nequitia horũ improborũ hominũ facessam. Sed nesciũt illi hoc tibi datũ esse Eudemus dixit, quod si forte nouerint, quẽadmodũ ipsi mẽtiũtur omnes, simili modo te mẽtiri existimabunt. Et sicuti ipsi inopes, & indocti existentes, cum in proprijs patrijs discere nõ possint, eo quod alia (quæcũque prædixi) defraudãtes cognoscantur, in hanc urbẽ sese cõtulerunt, ad eum modũ alios in eã fuisse profectos arbitrantur, ita ut abire nolint, priusquam argentum copiosum cõflauerint. Quod si á ciuibus genus tuum, & possessionẽ audierint, quod ex inopibus nõ sis, omnino hoc á te propterea ut audituri decipiantur, cõmentũ fictũ fuisse dicent. Quæ enim ipsi fecissent, hæc de omnibus suspicantur. Hæc cum Eudemus dixisset, & alia id genus, quin & adiecisset præterea quod si minime fraudibus nos lædere, & circũuenire possent, ad insidias per uenena cõuertantur, & inter narrandum iuuenem quẽdam qui annos decẽ circiter ante in urbem sese cõtulerat, cum artis apparatum ipsis operibus perinde ac ego: ostenderet: ab illis una cum duobus famulis, cum quibus uenerat, uenenatis potionibus fuisse sublatum retulisset. Gratias tibi ago (inquam) charissime magister, quẽ omnia quæ ad eorũ improbitatẽ attinẽt, mihi enumerasse nõ piguit. Ego enim in tuto meipsum seruabo, & sedulo hoc agam, ne cominus aduersus eos cõgrediar, & imperitiam eorũ præcipitẽ operatus, ab hac ingenti, & quæ multorũ hominũ millibus scatet urbe, ad paruã & quam pauci numero hoĩes incolunt recedã, in qua oẽs nos ipsos mutuo cognoscimus, tum ex quibus parentibus nati sumus, tum uero quonam pacto de litteris, de facultatibus, de moribus, de uita habeamus. Ergo ad hoc cõuersus ignorãtiã eorũ, & improbitatẽ redarguere nihil curaui, sed prædictũ iuuenẽ ad quẽ cõfestim cũ aduenissẽ, in prima die accessiõis quartanæ ĩuasionẽ factã fuisse asserui, in manus susceptum curaui, statum morbi solutionis tempus (sicut in Eudemo feceram) prædicens. Quid quod a te rogatus hominẽ quendam Charilamponis cubicularij, quemadmodum Græci omnes huius tẽporis nũcupant, uel somatophylacis id est corporis custodiã agẽtis, (ut qui curiosius Attice loqui uolũt) in neruo percussum sanaui, cum nullus ex medicis qui in palatio uersabantur, hoc facere posset.

Et post eũ in Sãdalario aliũ rhetoris Diomedis famulũ, cuius morbi dispositionẽ nec probatissimi ex aula inuenerãt, sed per cõtraria lõge setius q̃ par erat, curationẽ faciebãt, paucis diebus sanaui, cũ diuturnũ fore morbũ prædixissem. Sed & ineũte æstate in ijs qui Romæ primas tenebãt, tũ prædictiones tũ curatiões magna laude dignas perfeci, unde magnã gloriã apud oẽs (ut nosti) cõsecutus sum, & magnum erat ubiq; nomẽ Galeni. Sed enim una cũ gloria simul inuidia augebatur ab illis orta, qui seipsos quidpiã esse existimabãt. ut qui pote à me in quacũq; artis parte uincerẽtur. Qua propter urbẽ circũ cursim perambulantes, cũ alius aliud quid calũniaretur, dicebãt hic quidẽ q forte fortuna hũc quẽpiã persanassem, cũ temerario & periculoso curationis modo usus fuissem, alius autẽ uitio dabat, q ex diuinãdi arte nõ autẽ ex medica cõsideratiõe prædictiones fierẽt. accessit præterea quæstio quã cũ stoicis & peripateticis habui, cũ Boethus eos simul in unũ cõgregasset, ad hæc etiã Iusti uxor quam cũ tabesceret absq; hoc quòd particula aliqua affecta uideretur, nõ solũ amare, sed etiã cuiusnã amore teneretur deprehẽdi: atq; paulopost unde hoc inuenerim dicetur. Porro certamẽ quod aduersus stoicos & peripateticos gessi, cũ alij nõnulli simul cũ illis præsentes tũ medici tũ philosophi interessent, prius tibi in memoriã referã prosequẽs, unde habuit exordiũ, ut si aliquibus dignis horũ sermonũ cõmunionẽ impartiri uelis, hoc cõmẽtariũ seriẽ omnem rerũ gestarũ cõtineat, & nequaq̃ ipse negotiũ habeas, in enarrãdis omnibus quæ tũ per opera medicæ artis, tũ per dissectiões & sermões super ijs habitos à me sunt gesta, cũ inuidos medicos & philosophos redarguerẽ. Quippe ab illis lacessitus ad hoc deueni, cũ Homerus me docuisset hominẽ ulcisci quicũq; prius molestus esse pergat. Tale igitur principiũ conuersatio cũ illis habuit. Flauius Boethus uir cõsularis quãtũ quidẽ rerũ pulchrarũ cupidus esset, & discẽdi studio teneretur, etiã tu nouisti, præceptore is utiq; Alexãdro Damasceno qui etiã nũ Platonis scita nouerat, sed Aristotelicis magis placitis adhærebat: utebatur. Quãdo igitur me admonuit, ut per dissectiones edocerẽ, quo pacto uox atq; respiratio fierẽt, tũ hœdos, tũ sues multos comparauit. Quippe simijs nihil indigere dissectionẽ dixi, cũ similẽ cõstructionẽ partiũ nõ adeo hæc animalia solũ, sed etiã oĩa ferme pedestria obtineãt, tãetsi ex omnibus ferme quadrupedibus: quæcũque uocẽ magnam ædunt, lõge utiliora ijs habeantur, quæ uoce exiliori sunt prædita ad exhibẽdum assumpta demõstratiua, ut fides quæstionis propositæ haberetur. Porro in ostensione quæ fieri debebat, aderãt cum alij nonnulli, tum Adrianus rhetor nõdum sophistam agens, sed adhuc cũ Boetho uiuẽs: & Demetrius Alexãdrinus Phauorini sodalis qui publice singulis diebus secundum formam dictionis Phauorini ad propositas quæstiones dicebat. Enimuero cum antequam ad dissectionẽ fa-

ciendã me accingerẽ, dixiſſẽq; ꝙ ipſe quidẽ oſtenderẽ, quæ ex diſſectione apparerẽt, quæ uero exinde concluderentur, ratiocinari non adeo me ſolo melius, ſed maxime ex omnibus hoc facere magiſtrum Alexandrum poſſe ſperarem, alij quidem omnem ſermonem ut modeſtum acceperunt, cum honorem Alexandro haberent, & ſimul ut progreſſus ſine contentione ad totam ſubſtantiam fieret. Cognoſcis enim ꝙ hoc affectu ab omnibus Alexander notaretur, quemadmodũ tũ etiã aperte monſtrauit. Nã cum ego neruulos quoſdam minutiſsimos oſtendere promiſiſſem, ita ut trichoides, id eſt capilliformis quædam cõiugatio muſculis pharingis enaſceretur, alijs quidem ex ſiniſtris partibus prodeuntibus, nõnullis autem ex dextris, quibus uinculo interceptis, uel ſectis, inuocile animal euaderet: cum tamen nihil (quod ad uitæ functiones attinet) læderetur, ſuſcipiens Alexander antequàm hoc oſtenderetur, hoc primo dixit, ſi tibi concedatur oportere nos, ut credamus ijs quæ per ſenſuum internuntium apparẽt. Quæ cũ ego audiuiſſem, relictis illis diſceſſi, unũ ſolũ locutus, ꝙ falſus cogitatione eſſem, cũ ad agreſtes Pyrronios de omnibus hæſitantes me uenire nõ putaſſem, aliter enim non in eum cœtum me cõtuliſsẽ. Porro poſtꝙ ego illinc abij, cum alij, tum uero Adrianus, & Demetrius Alexandro ſuccenſuerunt, qui cum ſemper inimico animo aduerſus illius cõtẽdẽdi libidinẽ affecti eſſent, probabilem tum occaſionem habuerunt, ut eum uehementer reprehenderent. Poſtꝙ autem omnibus bonarum litterarum ſtudioſis, quotcunque in Romana urbe erant, hoc innotuit, & Seuero, & Paulo, & Barbaro, omnes nimis adeo eum obiurgauerunt, & præſentibus ipſis diſſectiones fieri uoluerunt: cum ad hoc ipſum munus omnes alios quicunque tum in re medica, tum in philoſophia præſtabant, in unum cõgregaſſent. Enimuero cum pluribus diebus conuentus ageretur, & oſtendiſsem ego quòd inſpiratio diſtincto thorace fieret, expiratio autem cum contrahitur. Quin & muſculos laringis & præter hoc neruos qui in eos diffunduntur, quòd exortũ ex ſpinali medulla facerent, commonſtraſſem. Et quòd latio ſpiritus ad extra non uiolẽta, expirationẽ nõ ſonorã operaretur, uiolẽtã autẽ eſſe reliquã, quæ cũ fragore perficitur, quã efflationẽ noĩamus. atque item præterea inſinuaſsem: ꝙ hæc ſola talis in egreſſu per guttur percuſſa à neruis in chondro, id eſt in chartilagine exiſtẽtibus uocẽ ederet, & ꝙ hij à muſculis mouerẽtur, & quòd inſuper nerui eos mouẽtes, cũ male affecti euaderẽt, inuocilitatẽ efficerẽt, & tãdẽ cũ oẽs qui obloquerentur (quãdo hæc oſtẽdebã) redarguiſsẽ, Boethus ut eorũ omniũ cõmentaria haberet, me rogauit, cũꝗ; ipſe amanuenſes miſiſſet, qui per notas ocyus ſcribere conſueuerunt, oĩa tũ diſputata, tũ oſtenſa illis dictaui, nequaꝗ; prouidẽs: ſi plæriſq; ea cõmẽtaria propalaturus eſset. Et hactenus ô Epigenes nullus ijs contradicere auſus eſt, quamuis interim in

medio anni quindecim fuerint elapsi. Nã tãetsi cõplures cõtradicere laborarunt, & operam suã praestiterunt, ut uel hoc solum quod contradixerint, audiantur, nunq̃ tamẽ scripta hoĩbus studiosis iudicanda producere ausi fuerũt. Ergo quod superest, de caetero (quod pollicitus sum) tibi enarrabo historiã, quam praesenti sermoni apponere oportet, maxime quoniam nonnulli medicorum sophistarum enarrantes quanã ratione amorem pellicis paternae inuenisse se Herasistratus scribendũ sibi putarit, per hoc quod arteriae adolescentis ictibus quibusdã amatorijs personarẽt, ex pulsibus id inuẽtũ esse dicere sustinẽt, & ꝙ paternã pellicẽ amaret. Ego uero quo nã pacto Herasistratus hoc cognouit dicere non possũ, quo nã modo autẽ ipse cognouerim, iam tibi referam. Cõuocatus quidẽ sum ad inuisendã mulierem, eo quod noctibus uigilare diceretur, & se ipsam momento in uarias decubitus formas transmutaret. Porro cum eam febri uacantem inuenissem, interrogaui de singulis particulariter & sigillatim quae ipsi contigissent, ex quibus causis peruigilium contingere nouimus. Ea autẽ uix uel nequidquam in totum respondebat, prae se ferens quòd frustra interrogaretur, & postremo cum se in aliam partem cõuertisset, & superiectis uestibus se ipsam totã corpore uniuerso contexisset, & alio exiguo reticulo caput obuelasset, decubuit perinde ac ij qui somno indigent. Cũ igitur inde ego abijssem, duorum alterũ eã pati cognoui, uel quòd moerore propter atrã bilẽ afficeretur, uel quòd alicuius rei tristitia affecta confiteri nollet. Quapropter in diẽ posteram distuli, ut exactius super ijs cognoscerem, quo cum abijssem, primum quidem famulam quae hostium obseruabat audiui, quòd eam modo conspicere impossibile esset. Porro cum secundo adueniens hoc ipsum iterum audiuissem, tertio rursus redij, dicente autem famula ut recederem, eo quòd mulier molestari nollet, & cognoscens quòd me discedente ea tum lota esset, tum uero consuetas dapes ingessisset, postridie ueni, & cum solus multifariam cum famula collucutus essem, aperte cognoui quòd aliquo moerore uexaretur, quem forte fortuna inueni, quali subinde fortuna Herasistratum usum fuisse mihi persuadeo. Nam cũ nullo affectu urgeri corpus mihi ante persuasum esset, sed quòd animali quapiam animi sollicitudine mulier praemeretur, forte ita contigit, ut in eodem subinde tempore, quo ad eam uisendam fueram profectus hoc amplius confirmaretur: cum quidam ex theatro adueniens saltantem se Pyladem conspexisse retulisset, quippe mox ipsi tum uultus, tum color permutatus est. Ast ego cum hoc cõspexissem, carpo mulieris inijciens manũ, pulsum inaequalẽ subito multipliciter factũ deprehendi, qui sane pulsus animam conturbatam, & tumultu affectã demonstrat. Idẽ ipse illis etiam qui circa rẽ quampiam solliciti uersantur: cõtigere solet. Postridie igitur cũ cuidã meorũ famulorũ mãdassẽ, ut quãdo

mulierem inuisurus uenissem, modico spatio transacto subintrans Morphum hodie saltare diceret, quo nunciato pulsum minime peruersum offendi. Simili autem modo etiam die sequenti cum de tertio saltatore nuntium defferri iussissem, pulsusque perinde nequaquam uersus perstitisset, in quarta nocte exacte de ea re mecum constitui, cum nimis admodum pulsum multipliciter turbatum obseruassem, quando Pylades saltare nunciatus est, atque adhunc modum quod Pyladis amore flagraret deprehẽdi, atque hoc cum sequentibus diebus exacte obseruatum esset, ita se rem habere firmiter deprehensum est. Nec dissimili modo seruus dispensator cuiusdam ex diuitibus, cum simili morbo præmeretur, à me agnitus est. Nam cum rationem redditurus eorum quæ dispensauerat, mœrore afficeretur, ob id quod non modicum argentum ad summam integram desiderari sciret, tum curarum æstu pressus uigilabat, tum uero mœsticia affectus tabescebat. Cum igitur domino eius nullum corporeum affectum esse prædixissem, senem me ita cogitare simul admonui, quod cum ipse rationes pecuniarum quas credidit, ab eo repetiturus esset, idcirco seruus pertimesceret, & propter hoc mœstitia afficeretur, cum nosset in illis non modicam summam quæ deesset inuentum iri. Cum autem ille probe coniectasse me, & acu rem tetigisse dixisset, hoc consilium cepi, ut certioris dignotionis gratia ipsum admonerem, ut quantumcunq; argentum collectum haberet, hoc posceret. ne si forte ipsum subito mori contingat, perderetur, cum in alium famulum dispensatio translata esset, cuius periculum non fecisset, ab eo namq; nihil opus sibi esse, ut rationes repeteret. Porro cum herus hæc eũ allocutus esset, persuasus quod non foret requirẽdus, & propter hoc à mœstitia omni immunis factus, in tertia die habitudinem corporis secũdum naturam recepit. Ergo cum mecum ipse causam perquirerem, propter quam priores medicos, tum prædicta mulier, tum famulus cuius modo mentio facta est, latuissent, cum ex communibus ratiocinijs argumentationibus ue hæc talia inueniantur, tametsi exiguam scientiam medicæ contemplationis habeant. Equidem ita id potissimum in causa esse mihi persuadeo, quod nullam cognitionem obtineant eorum quæ corpus propter animæ affectiones pati consueuit. ut pote qui uel illud forte nequaquam cognoscunt, quod propter certationes contentionesue: & pauores repente animam conturbantes pulsus peruertuntur, quod cũ Herasistratus nosset, cum in eadem domo mulier simul cum ægro incoleret, facilius nimirum inuenisse potuit, ut qui frequentius iuuenem conspicere posset, non utiq; pluribus diebus elapsis, quemadmodũ Pyladẽ ego: qui nec tum apparens, sed dumtaxat auditus, mulierem turbatum iri fecit. Nugas igitur longas agunt, qui esse pulsus quosdam qui amatorio rythmo, & modo moueãtur, existimãt, ut pote qui qui nullum esse amoris significatiuum pulsum satis cognoscere possũt. Et

quód cum anima perturbationibus cietur, quacunque ratione affecta, pulsus alterentur, ita ut nec æqualitatem naturalem, nec ordinem obseruent. Vnico igitur dumtaxat apposito ex quo confestim quidem Boethus obstupuit, cũ autem audijsset, quo pacto inuentum est, non amplius admirari se dixit, sed potius tanq̃ imperitos despicere eos, qui ita id theorema enũtiatumue ignorarent, ad aliud quidpiam enarrandum trãsibo. Nam cum alter filiorum eius ægrotasset, deinde uero cõualuisset, morbusq́ subinde reuersus esset, & postea iterum quieuisset, & post hæc rursus puer denuo febricitare cepisset, atque ego dicerem, quód ipse clãculũ comederet, nã quæ in aperto darentur: præter quám quód qualitatibus cõuenientia existerent, etiam num quãtitate commoderata essent, matrẽ pueri custodem instituit pollicitam, ꝙ eum exacte custodiret, ita ut per totam diem assideret, probibitura ingredi eos, qui in domum illã, ubi is lecto decũberet, introire uellent, cum cubiculum eius interne ab ea diligenter obseratum & occlusum esset. Postquam quaternis diebus in hunc modum in custodia habitus per noctem calefactus est: Boethus ægre ferens me suscepto ad uisendũ puerum in domum ducebat: eum uero comitabantur omnes quicunque per uiam obuiam sese tulerunt, in quibus eras tu. Porro ingressus offendi puerum, qui simul ex cubiculo cum matre ad aliam domũculam processerat, in qua erat lectus, super quem mater pueri sedebat, scabellum autem quoddam paulo infra medias lecti partes iungebatur, in quo puerum super reclinatum obseruabat, ut nullus ad eum accederet. Ad hæc uero cathedra una scabelli erat, qualem commensuratam, & mediocri magnitudine in collo supra se ipsa habere solent, é regione autem scamni ad lecti supernos fines sibi ipsis proxima bina sedilia iacebant, super quibus Boethus cum nos sedere fecisset, & ipse iuxta uxorem sessitasset, adduxi (inquit) hũc Galenum, ut á te audiat de exacta custodia, quæ in ijs diebus puero adhibita est, ut nihil in uictu deliquerit, atque ut primum conspiciat, num quid reuera per noctem febricitarit, uel tu cum mihi eum calidiorem factum retulisti, præ formidine falsa cõiectura ducta fuisti, ut febrem esse putares calorem: qui propter aliam causam forsitam fuerit subortus. atq́ ita ut quonam pacto peragat nobis exponat, & ut simul cuncta quæ ad eius uictũ attinent: te edoceat. Ergo cum ego in carpi dearticulatione pueri arteriam tetigissem, ipsum sine febri perstare dixi: adeo ut inde mihi cauillorum principium, quibus me præstringerent, illis suppeditaretur, qui me uatem & diuinaculum nuncupare solent. Suscipiens igitur Boethus dixit, & ego apud illos (ut nosti) te uatẽ uocare cõsueui quando tale quid dixeris, quale impossibile esse ut per artis medicæ theoremata hoc est præstita cognoscatur, qui tibi in arte sunt emuli asseuerant. Sed enim hactenus omnia talia (dixi) me tibi monstrasse memini, ut per inspectionem medicã in-

ueniantur, prӕterquàm quod plærique medicorum ea ipsa scripta in commentarijs reliquerint. Ergo cũ omnes ut iam diuinationem ederem imperaßetis, ego uos subinde præcatus, ut dũtaxat adhuc semel mihi pulsus pueri explorare liceret, postquam hoc feci: testatum habebis (inquam) ô Boethe neminem me tecum ueniente cum per totum itineris spaciũ mutuo inter nos collocuti fuissemus, mihi dicendum uaticinium prænũciaße. Cũ is itaque se testaturum cõcessisset, nosti quo pacto ego leniter arridens, attendere, & porrigere ad audiendnm aures præcepi, cum tale quid uatis effatum esse dicerem. Huic (inquam) Cyrillo hac in domo quidpiam eorum quæ edendo sunt, absconsum est, ut quando in balneas mater eius proficiscens domum clauserit, deinde ut res sit tutior in seram hostij iniecta claue, fores exacte obsignauerit (hoc enim singulis diebus ipsam facientem audio) eius gnatus eo quod occultauerat arrepto, ad eũ modum sine arbitris ingerat. Hæc cum Boethus audiuisset, cõfestim impetu ad puerum facto, eum loco corripit, & eo in lectum translato, sterni scabellũ iubens, quod occultum fuerat inuenire conabatur, perinde acsi mox apparere deberet. Postquam autem tũ lodices omnes, tum substerniculum excußum est, rursus imũ ex tomento stramentum excuti præcepit, deinde cum cathedrã extulisset, sedulo cõsiderabat, nũquid quidpiam subtus occultum palam appareret. Porro cũ nihilosetius nec sic quidquã apparuißet, translato ex lecto puero in scannum: & lectum omnẽ denuo excutiens, reuoluensque rursus sterni præcepit, & cum risu me subinde respiciens, quid nã (inquit) tandẽ nunc dicit uates? Ego autem admiratus quòd nihil occultum reperisset, quibus in locis putauerat, quod solum inquisitum non fuerat, cum nullus in eo quæsitum contineri suspicatus esset, sublatum excußi, hoc autem exiguum prorsus erat matris suæ reticulum quod super cathedram iacebat, eo autem excusso panis particula ab eo contenta in tellurem cecidit, quod cum euenißet, uos omnes una cum Boetho ridentes, & uaticinium commendantes, maximam uocem & plausum extulistis. Enimuero Boethus qui super oẽs risu diffusus fuerat, admirabatur quo pacto quod absconsum est edendo aptum: pulsus significare poßet. Sed enim quòd facturus puer foret, cum mater iret lauatum, à me significatum est. Itaque ad eum hunc in modum respondi: ô acerrime hoc non cognoscentibus pulsibus Galenus coniectauit, nam ianua exacte occlusa ut per multum ocium se puer licenter ingurgitare posset, non arduum erat conijcere, sed enim quòd quidpiam clanculum absconditum eßet, & quòd illud quod occultum est, edendo sit aptum, pulsus mihi non annũciauit. Verumtamen cum turbatos eos conspexissem: percepi (quẽadmodum in muliere amante, & in seruo domino rationem reddere timente) eam turbationem ob aliquem animalem affectum fieri, præsertim cum perfecte sine febri in totũ puer per-

sisteret. Rogabis forsam quibus coniecturis motus, edendo esse quod fuerat absconsum asserui, audi igitur. Cum causam dicturus puer non sit, nec luctari, uel pancratio hoc est quinquertio experiri debeat, uel omnino ostentationem quampiam sit facturus, qua uel anima alijs, uel corpore præstare censeatur, nec in totum de aliquo fuerit obiurgatus, animæ turbationem ex cibi importuna assumptione fuisse factam coniecimus. Cum ergo Boethus hæc audiuisset, per deos nequaquam admiratione affici se dixit, si hac ratione medicamenta, & curationes quas nullus medicorum nouit, cognouissem. Conspicuum namque esse, quod nec ipsi tale opus aliquando ostenderunt, adeo ut me quiduis potius quàm ex medica facultate eas res facere dicāt. Hij autem nō solum (inquit) ignorare uidentur, qualis nam sit pulsus eorum, qui aliquod certamen obire debent, uel qui de re aliqua solliciti satagunt, & conturbantur, sed neque si quidem aliquis eorum forte fortuna cognouisset, quæ ipse subtili ratiocinationis indagine collegisti, subinde ratiocinari possit, eo quòd nec naturali prudentia ualeant, nec rationē exercitam disciplinæ obtineant. Sed enim (inquam) probe quod ad malitiæ opera pertinet, tum probe exercitati, tum utique sapientes sunt. Horum igitur ô Epigenes ipsum te testem adhibere possum. Multorū autem aliorum nedū omnium: quæ in prima mea peregrinatione gessi, alios complures testes habeo, quin & idipsum ab ijsdem qui à me curati fuerunt, ipsi tibi audiuisse licuit. Porro admirandum illud re uera fuit gestum, quod non solum me paradoxologum, id est inopina dicentem, (ut complures medicorum prius nominabant) sed & paradoxopœum hoc est inopina facientē uocari fecit. Boethi namque uxor cum in uocatum fluxum muliebrem incidisset, & medicos præstantes à principijs quidem muliebri quodā pudore uereretur, quorum unum iam me omnes esse existimabant, obstetricibus cōsuetis optimisque ex omnibus quæ in urbe erant, se ipsam cōmisit, cum autem nihil iuuaretur, omnibus nobis congregatis, quid nā faciendum foret, Boethus cōsiderabat. Postquam autem omnes in hoc conuenimus, ut iuxta traditam curationem tū ab Hippocrate, tum ab optimis medicis qui eum secuti sunt: cuncta fierent, atque ipse dignaretur, ut frequenter ego famulas illi ministerium præstantes inuiserem, & ut materias particularium præsidiorum uiderem, ad uniuersalem scopum respiciens, cuius hoc erat caput, ut non solum uteri loca, sed etiam totum corpus desiccaretur. Quin & muliebribus locis astringentia unguina adhiberem, ad hunc modum faciebam. Sed enim postea quam cum hæc rite fecissent, morbus in deterius abire apparuit, merito omnes nos ambigere cepimus, dum aliam curationis rationem quærimus, ad quā subinde transiremus, cum nullus nec per rationem inuenire, nec meliorem curationem per experientiam meminisse posset, quàm eam quam optimi medici confiterentur. Por-

ro cum ita res haberent, tumor quidam sub hoc tempus in uentre uisus est, qualem mulieres grauidæ habere solent, adeo ut fœminarum nonnullæ quæ eam curabant, quia reuera concepisset, intumuisse uterum existimarent. Haud tamen quisq; ex alijs medicis ita persuasus est. Nam defluxionis muliebris notæ quæ per singulos dies excernebantur, huic opinioni contrarium testabantur. Ergo cum ea matrona cui eius seruandæ cura commissa erat, & quam optimã esse crediderat, perinde atq; in prægnationibus fieri solet, tum subinde reliqua ageret, tum in singulos dies lauaret, forte ita contigit, ut in prima domo balnearum uehementissimo dolore facto, quales parientibus accidere consueuerunt, humor aqueus tanta quantitate excerneretur, ut animi deliquium passa à balneis mulier reduceretur. Porro cum mulieres quæ circa eam erant: clamarent subinde, & uociferarentur, nec ulla, nec pedes, nec manus, nec os uẽtriculi (quod stomachũ cõsueto more nuncupant) perfricaret, ego forte fortuna ante ianuam balnei externam assistens, ut clamorem audiui, intus insilui, cumq; eã refrigeratam conspexissem, assumpto nardino unguento, uentriculum subinde perfricui, præcipiens præsentibus ne temere uociferantes starent. Sed ut aliæ quædã pedes calefacerent, aliæ manus, nõnullæ autem naribus suaues odores adhiberent. Tunc quidẽ igitur ocyus eam recepimus. Enimuero obstetrix magno pudore afficiebatur, cum alui tumor ob euacuationem subsedisset, non adeo ꝙ in partus opinione decepta fuisset, quãtũ ꝙ nobis fidem illi nõ habentibus aduersaretur, ut quæ rem scientifice nouisset. Ergo cum singuli ambigerent quid faciendum esset, & non iuxta eandem intentionem quam prius habuerant, mulierem curandam esse, sed ad aliud quid transeundum audacter censerent, noctu mihi cogitanti tale quid subijt. Cum animi defectus ipsi (ut dixi) accidisset, quando mulieres nihil opis afferre, sed plorantes stare dixi, & ego ipse unguento nardino in manus assumpto, uentris os, & ilia confricui, subinde recordatus sum, me quòd in ijs locis tantam mollitiem musculorum, qui in hypochondrijs sunt, inuenissem, (cum in principio ego uiolentius eos perfricare in animo proposuissem) formidantem ne carne per uim pressa, aliquam particulam liuidam efficerem, à uiolentia destitisse. Namque ut siquis extreme assimilare uelit, similia lacti quod ad casei genitum cogitur, non tamen adhuc coagulatũ est, omnia iuxta ilia apparuerunt. Ergo immodicam humiditatem (cum affectus aquosus instar mustei lactis existeret) desiccandam fore omnes communi assensu decreuimus. Enimuero cum curationis modum inuenire oporteret, non solum ex materia quæ desiccandi uim haberet, sed etiam quæ non calefaceret, ne corpus liquefaceret, cum frigidæ temperaturæ immodice existeret: & maxime quoniam æstatis tempus erat, sub illud tẽpus nos contrarium faciebamus: in marina arena calida eam reclinari facientes. Por

ro cum cõmunius aliud quid delictum quod singulis diebus à medicis in quàmplurimis morborum cõmitti solet, ratiocinatus essem, qui superfluum quidem ut excernatur, curam adhibent, ut uero similis humor illi qui excretus est, non gignatur, prætermittunt, cogitaui ut intentionem uictus facerem tum per potionem minimam, tum perfrictionem totius corporis, quin & per unctionem quæ fieret non per picem, & resinam, sed ex melle solo quod plurimum quidem decoqueretur: & in tantum infrigidaretur, ut fontium latici (qualem æstatis tempore habere consueuerunt) æque algidũ euaderet. Quid quod excremẽticiam & superfluicam humiditatem, quemadmodum per summam cutem discutere melius esse cognoui, eodem modo ad uesicam ipsam deducere præsidijs, quæ ciendi urinas uim haberent, atque ut partim per imam aluum subduceretur, diligenti cura cõniterer, satius esse mihi persuasi. Enimuero cum septem ferme secutis diebus post illam copiosam excretionem, in quibus Boethus nos omnes adhortabatur, ut tum in commune, tum priuatim aliquem curationis modum quæreremus, horum præsidiorum periculum fecißem, ipsum à præsentibus tum famulis, tum amicis abducens, domi ad hunc modum allocutus sum. Cum nihil (inq̃) usque in hodiernum diem, nec in uno quopiam ex medicis operibus aberraße me subinde probe admodum cognoscas, considera tute ipse, si decem integris diebus mihi cõcedis, ut circa uxorẽ tuam agam, quòd si singulis diebus indies melius habere uideatur, post hæc denuo alijs totidem mihi permittes aliquid circa ipsam agere. Quòd si aliud faciundum iudicas, tunc in totum ego ab ipsa perfecte recedam. Cum autẽ facilis mihi ipse prompteq́ concessißet, primum quidem medicamentum quod aquam proliceret, ad eam euacuandã exhibui, post hæc autem iussi, ut aquam biberet in qua tum asarum, tum apium decoctum eßet. Postq̃ autem primis diebus duobus ijs peractis nihil de fluxu apparuit, tertia rursus non multã quantitatem exhibui de medicamento quod per infernã aluum excerneret, quod prius in uterum uergebat, cum non solum per urinas, sed etiam per aluum imam subducere humorem, & deriuare uellẽ. Post hæc autem tum ex melle per singulos dies inunxi, tũ cõfricui totũ corpus imprimis quidem per lintea mollissima, deinde per durissima, tum uero carnes auicularũ quæ in montibus degunt exhibui, tum piscium, qui incolunt petras. Porro cum ex ijs præsidijs ad curationem uterer, nullum morbi uestigium apparuisset, Boethus ut pote qui probe noßet, quòd supra quàm pollicitus eram fuerã operatus, tum ut perfecte morbum persanarem præcabatur, tum ut quo in reliquum tempus nequaquam simili modo morbus subinde reuerteretur, tuẽdæ sanitatis rationẽ formulasue præscriberem. Postq̃ autem mense uix dum exacto probum uenustumque colorem exacte recepit, ut nihil à naturali habitu ad amussim interesset, nihilq́ subinde defluxio-

nis apparuit, quadringentos mihi quidem aureos misit, quo facto inuidiam cumulo adauxit, qua me hij egregij generosiq; medici prosequuntur, cum me laudibus commẽdare non desisteret. Quid quod ipse etiam quemadmodum & Seuerus Marcũ aurelium imperatorem, qui sub id tempus Romæ agebat, de meis rebus certiorem facere promptus erat. Nam Lucius ab urbe peregre profectus erat propter Parthicum bellum à Bologeso excitatum. Ego autem cum eorum studium cõspexissem, ueritus ne si illi quidpiam facere præuenissent, à reditu in patriam Asiam prohiberer, admonui, ut ad breue tempus continerent. Ego namq; dixi me illis tempus dicturum, quando hoc mihi fieri uelim. Igitur ubi seditionem compreßam quieuisse cognoui, subito ex Romana urbe discessi, uidelicet prætextu quòd in Campaniam proficiscerer, uno famulo relicto, qui domestica seruaret, cui præcepi ut cum nauigium obseruaßet, ex ijs quæ in Asiam soluerent, die quadam accersito quopiam ex ijs qui in Beburæ uico institoriam faciunt, uenditis quæ in domo erant, confestim egrederetur, & nauim inscendens in patriam proficisceretur, recta in Siciliam nauigans. Hæc quidem igitur paulo post gesta fuere, ego autem in Capuam profectus, illinc in Brundusium festinus iter direxi. Cum autem illuc peruenissem, decreui ut in prima naue quãcunq; nactus essem, siue in Durachium, seu in Græciam solueret, mare transmitterem: ne quis forte uirorum ualde potentum, uel ipse etiam num imperator, cum noßet me tanquam fugitiuum exijsse, milite misso in Romam reuerti cogeret. Ego quidem igitur ad hunc modum post diem alterã in Casiopen nauigaui, Enimuero cum amici quos Romæ reliqueram, me quærerent, famulumque quem domi relictum offenderunt, interrogaßent, ubi nam agerem, ubi audierunt quòd in Campania commorarer, imprimis quidem quod est factum suspicari ceperunt, procedente autem tempore cum nec me, nec meum hominem in Roma conspexissent, fecisse me, quæ ab initio prædixeram, cognouerunt. & uix tunc omnes persuasi sunt, qui prius persuaderi non poterant, mihi re uera in animo datum esse, Romã relinquere, ꝙ nõ falso, sed ueraciter hoc dicebam. Porro non multo post tempore exacto, cum Lucius reuersus esset, rursusque belli alterius, quod aduersus Germanos debellatum est, principium constitisset, agitatumq; eßet sermone facto, de ijs qui operibus, non uerbis, tum medicam facultatem, tum philosophiam ostentarent, non pauci eorum qui circa eos aderãt, me talem existere nominarunt. Ergo cum iam ab urbe extra egreßi fuißent, ut bellum gererent, diffiniuissentque ut in alythia commorarentur per hyemẽ, cum exercitum compararent, & simul in numerum colligerent, ad me miserunt iubentes, ut ad eos uenirem. Sed cum Lucius media bruma ad deos se recepißet, frater eius comportans in Romam corpus, & circa illud legitima fieri faciens, recta

iter in Germanos direxit iubens me ut eum ſequerer. Sed enim cum bonus & perhumanus eſſet, ipſum (ut noſti) perſuadere potui, ut Romæ me relinqueret. nam ocyus breuique poſt rediturus erat. Ergo omni tempore quo ille peregre commoratus eſt, ego cum conſuetæ malitiæ, tum medicorum, tum philoſophorum qui in urbe agebant, probe memor eſſem, decreui ut ab ea interdum alias in alium locum me reciperem, in quo filius eius Commodus ſe contineret, qui ſub Pytholao educabatur, qui ab ipſo imperatore Antonino mandata acceperat, ut me ad pueri curationem (ſi quãdo morbo corriperetur) uocitaret. Porro cum præter omnium expectationẽ ipſe in bello Germanico ſubinde moraretur, per hoc totum tempus tum philoſophicas, tum medicas commentationes multas conſcripſi, quas amicis poſtulantibus tradidi, rege in Romam reuerſo, cum apud illos ſolos eas futuras ſperaſſem. Nam ſi indignis eas tradẽdas fore reſciuiſſem, utique nec illis unq̃ tradidiſſem. Indignos autem uoco eos, qui animam praue affectam habentes, non ut diſcant quidpiam ad lectionem ſe conferunt, ſed ut aliqua ex ipſis cauillari, & præſtringere poſſint. In ijs igitur libris omnis conſideratio tum prænotionis quæ per pulſus habetur, tum uero aliorum ſignorum quæ ad præſagia pertinent, ſcripta eſt. Ergo prænotionem quam in altero ex Quintialij filijs feci, ſi quidem tu ex qua nam contemplatione facta eſt, diſcere uelis, facilis utique & conſpicua nimis tibi erit, cum cõmentarios de iudicationibus legeris, præter hoc ꝙ à pueris, tum in Geometria, tum in dialectica ingenium exercuiſti. Plæriſque autem ijs medicis qui ſeſe ut in operibus artis exercerent, nullam curã fecerunt: in calliditatem autem cõuerſi, artem potius qua dolis, & uafricijs agerẽt, exercuerunt, impoſſibile eſt, ut quidpiam eorum quæ ſcripta ſunt, uel audiant, uel intelligant. Sextus igitur adeo acutiſſimo morbo laborare cepit, ut ſeptimam ſine iudicio tranſmittere non poſſet. Quæ nam autem huius ipſius præfinitio ſit, per commentaria de iudicatione ſcriptum eſt. In quibus etiam illud expoſui, quòd ſepiuſcule iudicatio ante prærumpatur, diem nequaq̃ expectans in qua fideliter morbus decernatur. Hoc autem Sexto contingere poſſe quarta die cognoui, ut Pytholao cubiculario rogitanti, ut de futuris reſponderem, hoc ipſum prædixiſſem. Hic enim cum de me quòd plæraque quæ ſapientiſſimi medici impoſſibilia eſſe putabant, prænuntiaſſem, periculum feciſſet, ideo me rogare cepit. Igitur ipſi ita ſubinde ridibundus reſpondi, ꝙ ultra ſeptimum diem morbus amplius procedere non poſſet, quin ſexta uel ſeptima omnino die iudicandus eſſet. Quòd ſi in ſexta iudicium accepiſſet, eum ſubinde reuerſurum, ſi autem ſeptimanus decerneretur, firmum iudicium habiturum. omnino autem per ſudorem morbum fore decernendum. Porro poſtq̃ ſexto die ita iudicatus eſt, quemadmodum prædixeram: Sextus cum extreme contentioſus eſſet, ut me

falsum redargueret, si morbus non rediret, per singulos dies lauabatur, nec uinum bibere, nec quidpiam ingerere uoluit præter ptisanæ cremorem, uel ipsam ptissanam per se, uel cum micis panis. sepiuscule autem cum ipse panem aqua consperßisset, hoc solo contentus erat. Hæc cum usq; ad diem duodecimam fecisset, in ea meam prænotionem uicisse se gloriabatur. tertiadecima autem die, uini aquosi modicam quandam degustatiunculam bibit, cum hoc uero totã uictus rationem priori modico pleniorem fecit, ut tamen adhuc tenuis uictus seruaretur. Sed enim sequenti die quæ à primo decubitu decima quarta agebatur, cum febrire cepißet, iussit ut nullus eius rei me certiorem faceret, cum febrem uehementem minime gentium futuram arbitraretur, & quòd ultra unam diem non extendenda eßet. Enimuero cum procedente die semper & magis febris uires assumeret, Claudius Seuerus cum in suam ipsius domum, quæ illius ædibus erat proxima, reuersus eßet, cum eum febri correptum audiuisset, ubi illum uehementer febricitantem offendit, imprimis quidem rogauit, quamnã sententiam ego de principio febris, quæ nunc ipsi contigisset, habere uiderer. Vt autem ab eo quod erat uerum edoctus est, quòd scilicet contendendi studio me certiorem non fecißet, quendam propere famulum ad me destinauit: ut ad inuisendum Sextum pergerem, & post hoc ad ipsum deuenirem, ijs factis me subinde rogitare cepit, quidnã mihi de subuersione morbi uideretur, hoc igitur ipsi responsum dedi, quòd scilicet Sexto prædixeram: q̃ post tres dies hæc inuasio soluenda foret, cum in ijs febris abũde calida fieret, deinde septima post decimam die à principio iudicatum iri deberet. Sextus igitur cum suauiter nimis futuram in breui morbi solutionem audiuißet, prõpte mihi fidem adhibuit (nam quod quisque uidelicet cupit uehementer, hoc etiam libẽter fieri debere opinatur) Seuerus autem quòd quidem in eo quòd Sextum à morbo incolumen euasurũ fore dicerem, nõ fallerer mea opinione, mihi credidit, quòd autem ad diem pertinet, in qua exacte & perfecte à morbo liber euasurus eßet, nequaq̃ fidem adhibuit, difficile nimis esse arbitratus, si absq; hoc quòd uel sequentem diem operirer, quidpiam certum de ijs quæ in quarta die futura essent, pronunciassem. Porro cum ita animo affectus eßet, profundo mane in domum Sexti famulum qui post futuram uisitationem me obseruatum ad ipsum duceret, dimisit: ubi postq̃ Sextum inuisißem, ad ipsum sum profectus. aduersaberis (inquit) illis quæ hesterna die dixisti, uel in eisdem perstabis. Enimuero cum multo amplius quàm heri eadem pronunciare, & sentire me dicerẽ, post prandium rursus me uocatum iterum rogauit, si de iudicatione Sexto futura constanter persuasus essem, igitur à me audiuit, quòd nũc magis quàm heri, hoc illi certo affirmare poßim. Cum autem ab illo iterum inquisitus essem, utrum cum ijs quæ prædixeram, eandem sententiam tuerer, uel quidpiam dictorum

ctorum abrogarem, à me audiuit quòd nihil quidem illorum mouerem, sed adeo quidpiam prædictis apponere uellem. Ille autem rursus subinde rogitare me cepit: quid nam hoc est, audiuit autem quòd cum decimaseptima dies præterijsset, sudor circiter ferme horam noctis secundam incepturus esset. Num igitur (dixit) hæc etiam Pytholao dixisti? ego autem tum ipsi me dixisse retuli, tum uero illum persuasum esse, quòd nec in prædictione, nec in curatione falli deberem. Omnino igitur (dixit) Pytholaus imperatorem hac de re certiorem fecerit, forte (inquam) hic dixit, mihi autem nulla cura est de gloria, quæ pro ijs rebus mihi debetur. Non enim circumcursitare soleo, meas tum prædictiones, tum curationes prædicans, ut maiori odio tum medici, tum philosophi me prosequantur, cum ueneficum & diuinaculum me appellent, & alios id genus contra me in uulgus rumusculos spargant. Vobis autem amicis quicunque ob horum imperitiam, medicam artem despectui habuistis, artem dignam tum apolline, tum asclepio ostendo, cum eam hij medici iniuria afficiant. Quemadmodum philosophi probro philosophiam inurunt, qui cum nullo ex uulgo melius uiuant, seipsos nomine philosophiæ honesto nominare sustinent. Hæc igitur ego tunc Seuero dixi: tu autem ô Epigenes probe malignitatem medicorum ferme omnium nouisti, qui palam me aberrare deprecabantur, adeo ut per totum diem mitterent, qui cognoscerent, ut ipsis quod futurum esset, denuntiarent. Non enim resciuerant quòd Seuero & Pytholao crepusculo uespertino futurum principium iudicationis prædixissem. Postquam autem circa horam septimam Sextum noua accessione correptum audierunt, ridibundi, & ut qui gaudium continere non possent, omnibus obuijs (adeo ut cauillis non abstinerent) cum conuitio dicebant, quòd admirabilis Galeni diuinatio in contrarium euasisset. Porro cum morbi iudicatio ut priori die prædixeram, sub uesperam contigisset, omnes pudore suffusi gradum retro tulerunt, atque hæc quidem cum nihil mirabile prædictio continuisset ut tibi exposui, tum per commentaria à me in primum de morbis uulgaribus conscripta, tum etiam per tractationem quam de crisibus edidi. Hij igitur medici non solum quæ ueteres scripserunt, ignorant, sed nec dies post septimam numerare nouerunt, & maxime si æger sine febri factus rursus ex reuersione febricitat, tametsi ab Hippocrate in Epidemiarũ libris omnes dies in singulis morbis usq; ad extremã solutionẽ scripti habeantur, quamuis non solum decimaquarta die, sed etiã sexagessima, uel octagessima solutio fieri contingat. Hæc igitur prædictio tãetsi mirabilis plærisq; medicis apparuit, nõ tamen talis reuera fuit, ut nec curatio

Commodi filij eius cum cognitione præsentium à me facta, cum ille peregre profectus ageret. Mirabilis autem re uera prædictio fuit, quæ nunc in ipso rege contigit, cum ipse & omnes medici quicumque cum eo peregre profecti sunt, quandam inuasionem febrilem incepisse secunda & tertia die, mane & circa octauam horam opinarentur: sed omnes in hoc decepti fuissent. Enimuero priori die amarum medicamentum quod ex aloe conficitur, sub primam diei horam acceperat, deinde uero theriacã ut singulis diebus ingerere solebat, etiamnũ circa horã fere sextam accepit. Deinde autem circa occasus solis tum lauit, tum modicum quid de cibo assumpsit, sed per totam noctem torminibus factis simul cum euacuatione per infernam aluum, ut propter hoc ipse febricitare cepisset: medici qui circa eum aderant, ubi eum inspexissent, imprimis quidem quiescere præceperunt, deinde uero sorbitione quadam data ad horam nonam aluerunt. Ego autem post hæc sum uocatus, ut ipse etiam una cum alijs medicis in regia cubarem. Venit enim quidam lucernis tum primo accensis, qui me uocaret subinde, ut ad imperatorem proficiscerer. Igitur cum tres medici essent, qui mane summo & circa auroram eum inuisissent, pulsusque tetigissent, omnes inuasionis principium fieri iudicauerunt. ast ego taciturnus silentio stabam, quod cum rex conspicatus esset, me subinde intuens rogauit, cur cum alij tetigissent: ego solus nõ tangerem, tunc igitur ipsi ad hunc modum respondi. Cum bis iam hij pulsus explorauerint, qui forte iam in peregrinatione, quam ipsi tecum susceperunt, periculo ipso proprietatem tuorum pulsuum cognouerunt, magis eos præsentem affectionem, quæ nunc te præmit cognituros spero. Porro cum ego hæc dixissem, & ipsum me etiam contingere præcepisset, ut mihi pulsus præter cõmunem totius tum naturæ, tum ætatis modũ abesse apparuerunt ab eo pulsu qui principium inuasionis significare uideretur, inuasionem quidem nullam febris adesse pronunciaui, urgeri autem comprimique uentriculum eius ab assumpta alimonia, quæ ante excretionem in pituitam conuerteretur. Cũ autẽ dignotio subinde regi arrisisset, ita ut illi laude digna uideretur, ter deinceps dicens, hoc ipsum est, hoc ipsum est, hoc ipsum (quod dixisti) est: à frigidiori namque cibo me grauatum sentio, rogauit quid nã subinde facere oporteat. Tum igitur ego illi quæ cognoscebã respõdi, atq; ita ipsum sum allocutus, ꝙ si quis alius esset, qui ad hũc modũ afficeretur, ipsi utiq; uinũ (quẽadmodũ cõsueui) pipere insperso epotãdũ dedissẽ. In uobis autẽ regibus, cũ tutissimis præsidijs medici uti cõsueuerint, nardino unguẽto calido lanã cõspersã, super uẽtriculi os imponere abũde est. Eñuero cũ ille etiãnũ alias hoc ĩ more sibi positũ esse dixisset, ut si quãdo de uẽtriculo cõquereretur, unguẽtũ nardinũ purpureis uelleribus calidũ susceptũ imponeret, mox Pytholao hoc

ut faceret præcepit, & nos dimitteret. Porro cum unguentum impositum esset, & pedes calefacti fuissent ab ijs qui calidis manibus confricabant, uinum Sabinum petiuit, & pipere insperso potauit, Pytholaoq; dixit, quòd unum dumtaxat medicũ haberet, & hunc ualde ingenuũ, perpetuoque (ut ipse tu quoque probe nosti) super me dicere perstitit, quòd medicorum primus ego quidem essem: philosophorum uero solus. Quàm plurimos namque non solum auaritiæ obnoxios, sed etiam contentiosos, & ambitionis studio laborantes, & inuidos, & malignos, peruersique moris expertus fuerat. Ergo (quod dixi mox) hac uisitatione nullam aliam magis admirandam equidem mihi contigisse arbitror. Nam cum omnibus qui optime artem quæ circa pulsus uersatur, exercuerunt, quæsitum esset, (quorum sane unus archigenes fuit) quódnam esset inuasionis peculiare signum, cum nonnulli in principio contractionis arteriæ inuentum iri: quidam autem nequaquam in totum contractionem sensu percipi posse dictitarent. Ego egregia quadam felicitate usus (quid enim aliud quispiã per superos dicat?) cum tactum maxime sensilem, ut uel minimas in pulsibus differentias persentire posset, sortitus essem: in tantum nonnullos medicos delinquere sum expertus, ut cum illi quosdam inuasione corripi incipientes, in balneas lotum mitterent, uel nutriri, cibumque assumere iuberent, ego probibuerim. Igitur cum perpetuo de me ipso periculum fecissem, quòd principium inuasionis exacte cognoscerem: præcipiti quadam, & forte temeraria confidentia, sed tamen regi constanter nimis, quàm primum ipsius pulsus tetigi, contrariam assertionem & pronuntiationem facere sum ausus, tum ab ea quam ipse ex se ipso opinabatur, tum uero à medicis audierat. Iam uero illud quod in Commodo accidit, maximam admirationem continere aiunt, sed enim re uera longo interuallo hoc facto inferius est. Nã cum ipse à palestra antequàm cibos assumeret, uenisset, sub octauam ferme horam febris abunde calida hunc inuasit. Enimuero cum ego pulsus tetigissem, quòd particula aliqua inflammatione obsessa esset apparuit. Hæc cum Pytholaus audiuisset, mirari se dixit, si tonsillarum inflammatio, pueri pulsus alterare, & peruertere posset, cum nulla alia eius particula inflammatione affecta esset. Hoc dicto illi os aperiẽs ut inspicerẽ iubet. Cũ autem asperæ & nimis rubẽtes apparuissent, quãuis nõ magnam molẽ inflãmatio haberet, rogaui quisnã esset, qui medicamẽto stomatico, id est ori medendo accõmodato, cui uehemẽtior (quàm puero cõpeteret) astrictio inesset, inflãmationẽ perfricasset. Enimuero cũ seipsũ esse profiteretur, qui medicamẽto quod ex melle & cæra cõficitur, perfrictionẽ molitus esset, eũ ut ad mulsã in qua rosæ coctæ essent transitum faceret, admonui, & ut hoc solo tum per noctem, tum

per diem sequentem totum sepius simul cum nocte uteretur. Proinde cum inflãmatio diluculo tertia die cessauisset, parum abfuit, quin puer sine febre esse uideretur. Ergo Pytholao persuasi, ut eum in balneum cubiculo proximum introduceret, deinde non multo post aqua ex solio uteretur, ita ut sane aliæ particulæ aquis irrigarẽtur: solum autem caput conspergeretur. igitur cum ipse iam opipare pransus esset, post ientaculum circa horam tertiam ania Faustina maxima sanguinis necessitudine imperatori iuncta affuit excusans quòd morbum duobus iam diebus exactis non resciuisset, quòdque biduo eum non uidisset, hesterna enim die post prandium se de febri quæ illum corripuit, certiorem factam asseruit, alioquin conspicuum esse addidit, quòd octauam horam transmittere deberemus, in qua inuasisset accessio. Igitur Pytholaus ridibundus quo pacto (inquit) non Thessalicam illam diatriton transmittere debemus? sed enim hic Galenus (ait) cum eum mane inuisisset, exiguum quid ipsum febricitare retulit, tum ut rursus sub uesperã lauaretur: præcepit, tum uero ut cenam acciperet, qualem cum integra ualitudine fruitur, cenare solet. Hæc cum Faustina audiuisset, exiguo illic tempore morata, medicum quendam ex methodicis qui eam assectabantur, apprehensa manu secum simul eduxit, atque una cum ioco illudens ait. Galenum hunc nosti, quòd non uerbis, sed operibus uobis methodicis aduersetur. Multoties enim plærosque febrili inuasione capi incipientes, tum lauit, tum illis uinum bibendum exhibuit, ita ut nonnullos in prima die, aliquos in tertia ad consueta munia obeunda remiserit, in qua omnes uos cũ primis duabus diebus in inecdia contineri ægros iubeatis: ut suspectas horas lecto decumbentes transmittãt suadetis. Et nunc igitur dixit scientiæ firmitudinem monstrauit in puero regio, qui cum peregre profecto patre in primis duabus diebus uehementer febri correptus fuisset, (ut etiam uos hesterna die audiuistis) tertia die nequaꝗ̃ octauam horam transmittere sustinens (quẽadmodum uos censetis) mox tum lauit, tum cibum dedit, aluitꝗ́, adeo ut Pytholaus eius alumnus, cum circa talia diligentissimus, & maxime exactus esse soleat, ut timiditatem diligentiam eius nimiam quispiam subinde nuncupare possit, quia de uiri arte periculum sepius ante fecisset, sit persuasus: ut ante suspectam horã tum lotum duceret, tum aleret. Ea igitur talia dicebat, cum usque ad uehiculum interim progrederetur. ego autem cum illa iam lecticam inscendere uellet, cum ibi ab ea discederem, hoc solum dumtaxat uerbum retuli. Fecisti ut multo magis quàm prius me medici odio haberent. Proinde cum discessissem: Pytholao narraui, quòd propter tales medicos nuperrimus aliquas tractationes scripsissem, unam quidem circa differentias febrium, alias autẽ de decretorijs diebus, & tertiã de crisibus

in quibus commentarijs omnem cõsiderationem Hippocratem scripsisse à me expositum est, qua si quis utatur, quæ circa infirmos futura sunt, præsagire possit. Hij autem adeo obtuso ingenio sunt præditi, ut nec cum mea enarratione ea discere possint. Tu enim ipse Epigenes charissime ea omnia à me scripta (de quibus me prædicẽtem conspexisti) ab Hippocrate dicta esse, me demonstrasse cognoscis. Nam illis (præter ea quæ ille scripsit) solam tractationem quæ circa pulsuum noticiam incumbit: apposui, circa quam solam non elaborasse dignoscitur. quemadmodum qui post eum secuti sunt, cum alius aliud quid apposuisset, usque ad nostrum tempus exornarunt. Quippe tum cognitio qua exacte dignotio affectionum corporis habeatur, tum prænotio eorum quæ futura sunt, quin & quod te præsente gestum est, quando de uenæ sectione aliqui ex numero eorum qui Romæ primarium locum obtinent considerabant, per ea commentaria quæ edidi, ab Hippocrate absolutissime demonstrata ostenduntur. Quintam enim diem morbi iuuenis agebat, enimuero uenæ sectionis præsidium omissum utique esse uidebatur, cum ut in principio circa secundam uel tertiam, uel omnino ipsam diem quartam usurparetur: sane indigeret morbus. Deinde quoniam nec anni tempestas, nec ætas laborantis, sicut nec uitalis facultatis imbecillitas, nec uictus exactus ante quàm morbo succubuisset, contrariam indicationem faciebant, sed omnia quæ uenam secandam esse indicabãt, sibi inuicem mutuo stipulabantur: medici ut sanguis mitteretur consuluerunt, cum alioquin recta saperent. Ego autem cum omnia apparentia subinde signa ab Hippocrate dicta eorum quibus fluor sanguinis per nares futurus est, probe cõsiderassem, nõ recte tum inquam ipsos sanguinis detractionem decreuisse, cum ad hoc ipsum natura deueniat, festinans excernere quod ipsam grauat: atque hoc cõfestim (tametsi minime nos moliamur) futurũ. enimuero medici ubi hæc audiuissent, longe utique admirati sunt. Porro cum in lecto surrexisset æger, perinde ac si exilire uoluisset, rogatus quam ob causam saltu se è lecto proriperet, cum nihil mali subesset, rubrum sanguineumque serpentem, per laquearia domus reptantem, spiras girosque corporis trahentem, conspectum se pertimescere dixit, ne forte subinde sublapsus temere in ipsum deferretur, atq; idcirco locum fugere in quo decumbens iacebat. Hæc illo dicẽte alij quidem nihil hoc ad futurum sanguinis fluorem cõferre sunt arbitrati. Ego autẽ cũ exacte tũ alia sane omnia perpẽdissẽ, tũ dextrã nasi partẽ usq; ad poma quæ eatenus obscurũ rubore habuisset, multo nũc rubẽtiorẽ, & insignẽ magis factã pernotassem, per narẽ dextrã sanguinis fluorẽ momento post futurũ esse manifeste cognoui. Quocirca cuidã ex præsẽtibus famulis infirmi silẽtio præcepi, ut uasculũ ex ijs quæ sanguinẽ suscipere utilia essent, sub uestẽ paratũ haberet. Deĩde cũ sublata uoce medi

cis omnibus ut audire possent: dixissem, quod si uel minimo tẽporis spatio spectare sustineret, hominem ex dextra nare sanguinẽ fundere animaduersuri essent: omnes cachinno oborto irriserunt, quòd in sermone dextram narem apposuissem, tũ (inquam) ego uel ambo sane fieri oportet, uel in utrisque omnino me deceptum iri necesse est, amborũ enim prænotio sub artis consideratione cõtinetur, tum quod ex naribus ægro sanguis defluxurus sit: tũ uero quòd ex nare dextra. Quapropter famulũ qui uasculum tegebat admonui, ut diligenter ijs quæ fierent animũ aduerteret, ut quàmprimum sanguinem ex naso fundi conspiceret, curriculo accelerans uasculum supponeret. Vix dum finem dictis imposueram, cum simul cum dicto æger digitum cruentũ, & sanguine conspersum extraxit, tum famulus festinus accurrẽs labrum ipsi supposuit, quo facto cum maximus clamor (ut nosti) subinde excitatus fuisset, medici quidem omnes terga uertentes effugerunt. Ego autem tibi cum me rogasses: ex Hippocratis dictis edoctus: omnem rationẽ præsagij exposui. Quidquòd hoc etiamnum auctario me apposuisse memini: quod uehemẽtem futurum sanguinis fluorem sperarem. nam naturæ impetus ualidus est: tũ morbus (inquam) incoctus perstat, enimuero ad tales causas immodicæ euacuationes sequi cõsueuerunt. Quamobrem cum tantillum tẽporis iuxta ægrum assidere ex re magis esse arbitratus essem: meum puerum misi, ut cucurbitulam magnã afferret, ita ut à plærisque non foret conspectus. Quinetiam cũ multus cruor in uase collectus esset, alio petito sanguinẽ excepi, & cũ põdo quattuor librarum cũ dimidia sanguinis iam profluxisse uidissem: tum ægrũ resupino habitu constitui: tum ut frigidã poscam naso resorberet: iussi, nec nõ fronti spõgiam ex mulsa frigida madidam imposui, tũ uero mox artus, manusque, & pedes uinculis probe ligaui. Proinde cum hæc nihil exegissent: cucurbitulam medicam sub dextris præcordijs subijciens confestim sanguinis fluorem cõpescui, quod ipsum etiam ex Hippocratis arte profectũ esse liquido à me tibi expositum est. Quapropter tum hæc, tum alia omnia quæcunque per artis opera monstraui: ob hoc à me scripta sunt. Nãque & rigorẽ futurũ quo pacto præcognoscere liceat scripsi, & uẽtris effluxionẽ, & uomitũ, & urinarũ multitudinẽ immodicã, & retẽtionẽ, tum sudores, & abscessus trans aures futuros, tum apostemata, & insaniam, & profundam in somnũ delationẽ, & oĩa alia symptomata quæ ut signa, uel ut causæ (cũ iudicio finiri morbus debet) præcedere consueuerunt. Quidquòd nonnulla (ut antea dixi) etiamnum aliquis ingenio fretus: & prouidus ex se ipso coniectura satis assequi possit, quẽadmodum ego tum in Boethi filio conieci, tum uero amantem deprehendi, & famulum qui præ formidine mœrore confectus iacebat. Nuper (ut nosti) cum tale quid ego prædixissem, plærosque mentis excessu capi prænotio compulit. Dispen-

ſator enim quidã qui ſedulo omnia domini negotia curabat, adeo ut ea propter in honore haberetur, alijs eum medicis curantibus, ſeptimanus per ſudorem iudicatus eſt, poſtera die medici cum pulſum eius ſubinde defficientem inueniſſent, malignam diſpoſitionem in corpore clanculum latere exiſtimauerunt maximo errore decepti. Deinde cum una cum adoleſcentis hero ex domo foras ſe contuliſſent, forte fortuna mihi obuiam uenerunt, cumq; tum præſentes, tum uero præteritos omnes caſus, qui circa ægrum contigiſſent: enarraſſent, rogabant ut quid nam ſibi uellet quod in pulſu præter rationem accidit, docerentur. Ego proinde cum domũ in proximo eſſe audirem, in qua eum decumbere tradebant, cum ipſis ingreſſus iuuenis pulſum tetigi. Nam in ipſa ſenſili affectione (ut ſæpe tibi dixi) plærique præſtantes medici decipiuntur: ita ut magnum eſſe qui magnus pulſus non eſt arbitrentur. Quẽadmodum interdum uelocem, qui non eſt uelox, uel tardum qui tardus non eſt: eſſe diffiniunt. Simili modo circa obſcurorum, & uehementium, & durorum, & mollium pulſuũ dignotionem plærumq; delinquunt, & magis adhuc in dignoſcendis tum ordinatis & ordine carentibus, tum æqualibus & ſerie uacantibus, ſiue in cumulo, ſiue in unica arteriæ diſtinctione conſiſtãt: quos propter ego quattuor libros de dignotione pulſuum ſcripſi, qui ad alios quattuor præcedunt, qui de cauſis in pulſibus inſcribuntur: ijs namque ambabus tractationibus prænotio quæ per pulſus fieri debet indiget, quæ & ipſa in quattuor libris ſcripta continetur: propterquam bina illa commentaria exiſtunt. Porro cum inæqualitas quæ in unico pulſu conſiſtit, utiliſſima ſit (ut demonſtratum eſt) exercitio multo nimium & exacto eget ut dignoſcatur, ut pote cum multas differentias obtineat. Plærique enim ita afficiuntur, ut nec agere, uel ſuſtinere (quæ prius inculpate agebant) patiantur, ſed lecto ſe committant, & pannis ſtraguliſque indigeant, ut inuoluantur, ex quibus qui hoc pacto ſunt affecti: nonnulli uel per tres horas ipſam etiam num linguæ locutionem fugiunt, & quidpiam loqui graue nimium utique ſibi uidetur. Sed enim quando pulſus tũ qui in unica actione, tum qui in plurimis ordine ſeipſos mutuo excipientibus, nihil præter naturã aliud obtineat præter hoc ſolum quòd fit cum deffectu, hoc tale accidens ſymptomaue à primo iam ortu generationis contractum eſſe cognoſcere operæprecium eſt. Hoc autem dignoſci difficillimum eſt, quin potius impoſſibile, abſque hoc quòd omnes differentiæ quæ circa pulſus exiſtunt, exacte ſentiantur. Ergo cum hominem ad hunc modum ſe habere conſpicatus eſſem: medicis conſilium dedi, ut illum tuto pannis contectum perinde ut ualetudinarios curarent: qui à morbo reſumuntur. Deinde quando iam domo procedat, & munia conſueta obeat, tunc eos ſane (ſi quidem eius pulſus contingere uellent) defficientes ſubinde inuenturos eſſe dixi, ut ſub id temporis ſeſe

haberent, merito: quippe cum hoc ipsi naturæ sponte, non ex quapiam morbida causa contigerit. Confestim igitur dictum cui minime fides adhibenda esset, crediderũt. Sed enim procedente tempore omnem pulsum illius defficiẽtem in uno ictu, alias secundum alium numerum inuenerunt. posterius autem cum me offendissent, ut ex me audirent deprecati sunt, per quas potissimum notas iuuenis naturam talem esse deprehendissem. quibus ego tum quàmprimis respondi, quod Isocratem rhetorem retulisse accepi, à quodam ex discipulis interrogatum, si trium annorum spacio sese in arte exercens: nunquid in tanto tempore de singulis propositis quæstionibus apte & ornate dicere posset, quemadmodum respondentem uidebat Isocratem: ita namque adolescenti uirum respondisse tradunt. Te quidem ô puer quàm maxime uellem: ut die una (quod rogitas) ediscere posses. Ipse autẽ (dixi) cum quàmplurimis annis me exercuissem: talem mihi peritiam cõparaui, alioquin (inquã) omnes quæcunque præter naturam insunt in pulsibus differẽtias hoc libro perlecto facile uobis cognoscere licet, erat autẽ primus liber de pulsuum differentijs omnibus cognoscendis. Quin etiam uiam, qua uos ipsos subinde exercere possitis quattuor libris à me traditam habetis, quos uobis accipere licet, ut scriptas in hoc libro differentias omnes adeo calleatis: ut ex ore eas rogati dicatis. Hoc igitur opus ô Epigenes dignissime medicæ prænotionis est, quẽadmodũ & quod ad accessionis inuasionem pertinet, quæ circa imperatorẽ facta fuisse uidebatur. Cætera quæ complures medicorum admirantur: nihil porro simile habent, quod cum ijs comparari possit. Sed enim propter multorũ ignorantiam admiranda esse apparẽt: nõ propter se ipsa, cum ijs qui legitime artis opera exercuerunt, haud quaq̃ difficilem prænotionem habeant.

FINIS.

ANTONII LODOVICI MEDICI OLYSSIPPONENSIS LIBER DE ERRORIBVS PETRI APPONENSIS IN PROBLEMATIBVS ARISTOTELIS EXPONENDIS,

ad amicum præfatio.

VM MIHI LODOVICVS NOster significasset utrique nostrum nõ uulgaris amicus, te Aristotelis problemata præclaris principibus legenda suscepisse: placuit quo tibi rem gratam faciã (quod maxime cupio) aliquos apponensis errores qui eos libros commẽtatus est, tibi præsenti epistola conscribere: ut minus uiri auctoritas quæ aliquibus imposturam facere poßet: falleret, & erroris ansam præberet, sed minus ei fidei haberes: qui tam insigniter aberrarit, is enim cum Aristotelem exponendũ sumpsisset: non recte intellexit: nec quod promisit satis præstare potuit, tum antiquæ tralationis uitio, tum quia Aristotelis breuiloquẽtiam consequi non cuiusuis est, sed difficile nimis & operosum. Quia uero tecum uiro doctißimo mihi sermo est: cui uel breuis sermo sufficiat, atque etiam num occupatissimo, quem longis uerborum ambagibus impedire & tenere non decet, ideo locum dumtaxat significasse, & rem nutu atque digito (quod aiunt) indicasse sat erit.

Quærit Aristoteles quarta problematum particula cur homo sui corporis pro portione plurimũ seminis emittat in concubitu, atq; id esse in causa ait quòd minus cibos conficiat, atque peruincat, quod uel satis fœtor excrementorum indicat, quæ in alijs animalibus nullius grauis sunt odoris, atque ideo magis de superfluo congerere, quod coitibus excernatur: at conciliator putat ab Aristotele dici hominem minus habere laboris in coquendo alimento, atque ideo contra omnem rationem astruit, hominem melius alimoniam concoquere, cum experientia attestetur contrarium, nam alia animantia cruda esitant, homo uel cõdimentis læditur.

In eadem particula Aristoteles quærit: cur homines qui habent ixias non sunt generatiui. Quidam per ixias uarices intelligunt. Sunt quibus hoc non placeat, quia multos uaricosos fieri dicãt, quibus multi fuerint liberi, ut apud Plutarchũ de

Mario legimus: nec uarices cur impediant liberorum procreationem ullam rationem esse. Ego etsi sciam hos posse deffendi, cum tradat Hippocra. pueros & mulieres ante usum uenereorum, & spadones non capi podagris: similisque hic aliqua ratio afferri possit, ut scilicet dicamus in causa esse: quia semen alio conuertatur: magis tamen eorum sententiæ accedo: qui dicunt ixias esse malum in quo genitura ad lumbos, & renum partes atque spinam transferatur. interpres ischiadicos intelligit, hoc est eos qui coxendice laborant. quo nihil absurdius intelligi potuit.

Rogat Aristoteles in eadem (ni fallor) sectione cur homini uni oculi deprauentur, atque exinde id fieri uult: quia solus morbo comitiali, qui quidem oculos male afficit, atque peruertit, in puerili ætate corripiatur: quo tempore infantibus oculi deprauari solent ob patiendi promptitudinem. Noster putat causam quia homo ægritudinibus calidis & urentibus assumatur: quæ pinguitudinem & adipem oculorum colliquefaciant. Peruersa & ab Aristotele aliena interpretatio, atque etiam falsa (ut opinor) nam oculi pituita, defluxionibus à capite, destillationibus, lachrymis tentari & infestari consueuerunt, à siccitatibus non æque nocentur: cum suapte sponte sint humentiores.

Rursus perquirit philosophus cur decubitus supra uentrem ad coquendos cibos sit potior. atque respondet sic calefieri & foueri uentriculum, ut melius concoquat & flatibus locum quò subeant præstari, qui (si retineantur) coctiones impediant: unde tubercula (inquit) & uarices, & reliqui id genus abscessus salubriores sunt quicunque conceptaculum habeant: quo recepti flatus minus molestent: interpres se Aristotelem non intellexisse omnibus fidem facit, qui in eius commentaria inciderint. Quo in loco nec mihi Gaza satisfacit: qui sic uertit. Quamobrē uarices & reliqui abscessus magis iuuant. & cætera, sed perperam. nō enim Aristoteles tumores illos atque moles iuuàre scripsit, quis enim morbis iuuetur? sed sana, & salubria intelligi uoluit, minusque mala quàm si per corpus flatus dispergerentur.

Duodecima particula stagirites causam inuestigat qua fiat ut rosæ quæ habent umbilicum asperum: hoc est pediculum illum & ueluti basim cui innitūtur: sint cæteris odoratiores: & maiori flagrantia commendabiles: quàm quibus glaber sit, & nullis spinulis obsitus: quo in loco uidere est, quàm ridiculo atque oscitanter sensum Aristotelis acceperit: qui sese eius interpretem profitetur. Cur (inquit) homines quorum umbilicus asper est: melius olfactent rosas: ô subtilē & encomio dignam expositionem, imo uero ridiculam, & peruersam, atque fustis promerentem: qua tantum sibi placet: ut etiam quot natos quis sit habiturus, ex umbilico dignosci posse credat. Verum enimuero qua nam ratione ô optime hoc scire potuisti? An sci-

licet hominum tu uentres pertentas: atque manibus palpandos iubes, ut ſic umbilicus ſubaſper ne, an leuior ſit, dignoſcas. Sed ſcio quid uirum fefellit: putauit ſcilicet cum umbilicum audiuit, ad hominum umbilicos uocem fore referendam: nec ſcire potuit, nedum hominis: ſed & telluris, & orbis, & libri ac denique cuiuſcunque rei medium umbilicum uocari, & etiã regiones aliquas à poetis dici umbilicoſas. Sed uenia danda quia minus frequens in bonis auctoribus erat.

Pari errore egregius interpres in Ariſtotelis perpulchro quodam alio exponendo problemate falſus eſt. percunctatur enim philoſophus cur ſit, quòd animantia quæ manuum ſciſſuras per totum habent porrectas: ſint uitæ longioris, quo in loco elegantiſſimus, & curioſiſſimus naturæ perſcrutator ſentit illa animantia uiuaciora eſſe: quæ magis ſint dearticulata, & maiorem obtinent particularum organizationem & diſtinctionem: atque eam ob rem hominem idẽ animal longeuum appellat: quia (ut quodam loco recenſet) ſit ſumme compoſitus, & poſtremus eorum quæ poſſunt componi. anſeres contra & anates, & quæ manus non habent diſtentas & diuiſas in digitos, ſed compaginatas, & in unam connexionem complicatas, quin & homines ſi qui naſcantur digitis connexis, ſibique adhæreſcentibus, breuiori tempore uitam extendere. Interpres problema de lineis per manus productis dici credit, atque ex philoſopho chiromanticum nobis Ariſtotelem facit, qui (puto) eas irriſerit ſemper uanitates, & hiſtrionum circulatorumque commenta exiſtimauerit, ut qui nunquam cum tot ſcripſerit, huiuſce rei mentionem feciſſe reperiatur, quam ſi uel aſſis faceret, aliquando commemoraſſet. Noſter autẽ ſubtiliſſimus interpres, cum Ariſtoteles de diuiſione manuum fuerit locutus: etiam ex illis delineationibus fata & annos uitæ exiſtimat poſſe præuideri. Verum nullos bonos habet iſta profeſſio auctores: nulliſque rationibus iſta dogmata fundantur. Ignauiſſimi quidam dumtaxat, & omnium bonarum litterarum inexpertiſſimi, lucri cupiditate moti: quo ars maiori in prætio foret, ſi præceptis iſta continerentur: talia ſcriptis prodere nugamenta ſunt auſi, quos ſepiſſime ſi deprehendere uelis, mentitos offẽdes: dum nunquam non aliter contingit: quàm uaniſſimi iſti diuinaculi futura prædixerant. Et nunc tantum non quidam profugi atque patria extorres (qui ſeſe Ægyptios appellant) hanc uanitatem profitentur: quo ſibi miſerum faciant, & comparent lucellum.

Vigeſſima (ni me animus fallit) problematum ſectione Ariſtoteles quærit, cur ruta in arbore ficu conſita: lætior & auctior proueniat, quod & Theophraſtus, & qui materiam medicam conſcribunt, memoriæ prodiderunt. Interpres non quæ in ſtipite uel ramis ficulneæ inſeratur: ſed iuxta ſatam eam eſſe quæ felicius

enascatur, intelligit.

Rursus perquirit philosophus, cur ruta ad ueneficia & fascinum pellendum ualeat, & incãtationes pellere credatur: atq; ideo sic fieri existimat, quia quũ fascinari se arbitrantur: ut nõ nisi prægustatos cibos assumant: & omnia suspicantur, multum de spiritu flatuoso una cum esca conuellant: qui à ruta discutiatur, unde & ciborum faciat appetentias: & suspitionem ex animo tollat, ut nihil mali subesse suspicentur: & melius concoquant. at interpres quàm labitur? qui rutã ab Aristotele odiosam pharmaciam dici putat: atq; ei falso tribuit, φ fastidia efficiat, & abominationem, cum tamen dissipet, & discutiat flatus, & tormina sedet, & hac præsumpta innocentius homines cibis utantur: discusso scilicet atq; digesto omni eo quod nocere posset, & præmandi eam auctores iubeant: ne crapula, & uini plurimus haustus noceat. Sic apponensis herbam salutarem adeo, ut in prouerbiũ abierit, pro noxia propinat, & quæ de ea summus philosophus remedia attestatur: in uitiũ cõuertit, decepit eum quia ignorauit pharmaciã nõ solũ pro solutorio medicamẽto capi, sed & ueneficiũ signare apud Græcos, unde & pharmacis uenefica apud Lucianũ, & Theocritus eglogã qua pertrahi ab amica magicis præstigijs pastorẽ amatũ qui aberat introducit, pharmaceutriã uocauit, quod Maro in alphœsibeo facit, atque id tam cõmune est apud Græcos ut passim sic usurpent.

Indagat præterea Aristoteles cur si quis cucumeres sub terra defoderit, & panicum seu miliaceum semen radicibus circũoperiens fuderit, maiores euadant, & lõgiores. Interpres stercore sordidandas, & spargendas radices ex Aristotelis doctrina tradit, ego hactenus neminem legi, qui stercorari arbores, nedum pepones scripserit. Veteres etiam (q̃uis Homerus huiusce rationis colendi agros meminisse dicatur) nunq̃ fimo obduci arua præcipiũt, quo iactæ segetes uberius oriãtur. Hesiodus rei rusticæ diligentissimus scriptor (quẽ nostri sunt emulati) q̃uis copiosissime omnia quæ scire cõueniat colonũ, conscripserit, nunquã stercorandam tellurẽ iubet, ut qui forsam putauerit, minus salubres esse fruges, quæ fimi pinguitudine alãtur. Maluit fundi dominum potius fraudari quàm uitam.

Vbi de uentis agitat philosophus rogat, cur in archadia quæ regio excelsa est, & in edito loco posita, minus uẽti frigidiores sint cum sudum est, sed cũ nubila consistunt, tum frigora augeãtur: quo tẽpore aliæ solent tepescere, cũ qua parte montiũ cacumina uẽti perflant, ibi rigores esse soleant, affertq; causam, quia halitus qui è tellure emergit, & eleuatur, frigeat suapte natura, quẽ uenti propellentes, frigora quoq; depellant, sed cũ uentorum flatus quieuerint, & sileat cælum: & halitus illi nõ dissipati permanserunt, aera refrigerent. Interpres præter quàm φ ex archadia

Cretam facit, ipse potius Cretensis: qui mentiri sic pergat, nec cælum, nec terram (quod aiunt) sua expõne attingit, & toto (ut fertur) cælo aberrauit, prout si in eius expositiones incidas, ridebis.

Præcedente quoq; problemate non minus itẽ fallitur, in quo quærit philosophus, cur hyeme uentos nautis det terra secundos, marinos autem aduersos, per æstatem contra uentos à mari spirantes commodos experiantur, seuos autem qui à tellure perflant, quos apogæos Græci uocarunt, adducitque ad hoc propositum sententiã antiquorum quæ in uulgi ore tunc uersaretur. atque sic diluit quia in hyeme uigeat in mari calor: qui discutiat flatus, quare aut nulli consistent, aut si flare pergant, magnũ principium esse indicatur, unde uenti ualidissimi erumpant. Per æstatẽ uero terra calescit, mare autem frigidius tunc est, quàm per hyemes sit, quare nulli ex tellure uenti procedent, aut forti principio cõsistente. Simili ratione qua dicunt medici febres senibus acutas nõ contingere, quibus si capiantur, emori, atq; neci dare manus. Vbi profecto satis mirari nequeo cur Aristotelis pronuntiationẽ non admodum difficilem (per Iouem) sensum obtinẽtẽ capere satis non potuit, quem si legas: ad cachinnos, & sannas (sat scio) moueberis, & compelleris.

Quarta particula qua philosophus de uenereis pertractat: non perferendos quoque errores noster commisit interpres, nã in quodam eiusce particulæ problemate, in quo quæritur, cur iuuenes ubi uenerem exercere incipiunt, grauẽ ex sese odorẽ emittant, quod hircire uocant. Interpres quia hircire quid esset ignorauit, quod ab Aristotele pronuntiatum est generaliter, ad inguinum fetorem, & alarum retulit. Est autem tam generalis apud Græcos, & Theophrastum præcipue ea uox, ut non solum de hominibus dicatur, sed ad plantas & herbas etiam transferatur tragos id est hircus nardo (ut Dioscorides ait) similis herba dicitur, quia uirosum hirci odorẽ referat. adolescentes tunc primũ hircire dicũtur, cũ primũ ad annos uenerint pubertatis quibus cõcumbere posse incipiunt. Vites quoque & arbores hircorum uitium pati, hircireue asserunt (quod tragân Græci uocant) quãdo frondibus folijsque potius, quàm fructu luxuriant.

Sequenti problemate petit Aristoteles, cur æstate fœminæ, uiri autẽ per hyemẽ Veneris sint appetẽtiores. Interpres multa de coluris circulis inepte philosophatur, cũ nũquam philosophus colurorũ meminerit, sed Hesiodicum carmen adducat, quo loco de scolymo hoc est carduo quo tempore floreat, pertractat, ubi is eandem sententiam protulit.

Nec minori errore est deceptus in problemate quo quæritur: cur spadones nõ habeãt ixias, hoc est uarices. nã coxendicis morbo nunquam laborare exectis testibus

Eunuchos dici ab Aristotele arbitratur, errãdi ansam præbuit ixiæ uox in ischia temere librariorum uitio transmutata. Nam antiquus problematũ uersor cũ ixias crurum uarices apud Græcos significare ignoraret, nomen prout erat, reponens integrum reliquit legentibus: quærere quid essent.

Eadẽ particula quarta philosophus proponit cur qui robusti ualidiq; sunt, & multũ colligunt de excremẽto seminali, si abstineãt à coitu grauiter oleant, & in causæ reditione quorũdã ait geniturã ita male olere, ut piscium lauamẽtũ, seu piscinarũ ubi pisces lauantur graueolentiam uirus genitale redoleat. Vetus expositor pro gonè, id est genitura seu semen, gynæ, id est fœmina in Græco exẽplari uidetur habuisse, unde sic cõuertit. Quãobrẽ quibusdã uẽtosorum pisciũ plynthrũ olet mulier. Plynthrũ Græca uox est, lauamẽtũ seu locũ ubi lauare cõsueuerũt, interpretari possis, quam intactam omisit. Pneumatici uero seu spirituosi quos uetus tralatio uentosos conuertit, ij sunt qui multo semine & spiritu flatuoso abundant, quales melãcholici, quos Aristo. mulierosos esse diffiniuit. Totũ autẽ illud uentosorũ pisciũ disiunctim & nõ cõiunctim debet legi, ut sit sensus quibusdã qui flatibus abundãt, geniturã olere aquã in qua loti sunt pisces. Sed cũ apponẽsis cõiũgat, debuit in præcelsũ thronũ conscẽdẽs, nos docere, quos uẽtosos pisces appellet ipse, cũ nos nunquã hoc di dicerimus. Nũquid edunt pisces bõbos & strepitus ut apes: & sub aqua existẽtes uẽtos cient & tẽpestates? Sed quid dicat deinde operæpretiũ est uidere, adeo (inquit) quibusdã semine turgẽtibus corpus male exhalat, ut uentosorũ pisciũ mulier pessime nõnũquã exoleat, quo me uertã: aut quid primũ carpã: quidue postremũ non habeo dicere, nã cũ de uiris sermo ageretur: quorsum tã subitus fit iste transitus ad pisces: tanq; ab equis ad asinos (ut aiunt) aut cur non potius in fœminis uirorũ exemplum dabatur accommodatius, quæ mephytes illas ex sese emittant. Nã mulier (ut Plautus inquit) tunc bene olet, quando non male olet. Deinde hoc ne fœminæ in mari patiũtur, & nõ ipsi etiam mares: quos magis rationi cõsentaneum est peius olere, quod in uiris cõspicimus, qui humescũt, & calẽt, ut qui multo sanguine abundãt. Iam uero mulier latine & gynæ Græce nõ nisi de homine dicũtur, nã Græci cũ fœminas pisciũ uel aliorum animalium significare uolunt, tòthely, id est fœminam appellant, Plynthrum autem id est lauaturam quam redolent qui multo semine non excreto scatẽt, uocem scilicet Græcã cum nõ intellexisset, tripliciter exponit, uel pro publica, uel pro pollutione, uel pro polypode, ita ut triplex sensus litteræ reddatur. Primus unde (inquit) uẽtosorũ pisciũ fœmina: ut publica olet mulier. secundus iste. quãobrem uẽtosorũ piscium fœmina polluta & cõspersa semine masculi male olet. tertius iste quapropter uẽtosorũ piscium fœminæ, ut polypi grauiter olẽt. Hæc est ignorantiæ

fœcunditas, hæ sunt graues huius expositiones: quas propter omnia uadimonia relinquas: & mare traijtias, sed nõ plus hũc uirũ urgeamus, nõ enim nobis propositũ est, ex insectatione aliorũ: sed ex proprijs inuentis laudẽ et famã quærere, ne si nimis reprehẽsionibus insistamus, libidine carpendi, nõ ueritatis amore duci uideamur.

Sed attende ꝙ ridicule (ne ruditer dixerim) decimæ particulæ problema pulcherrimũ deprauauerit, ut secũ animus cogitet, qua nã tandẽ ratione iste motus ad expositionẽ hãc tot scatẽtẽ erroribus se cõuerterit. Quærit enim philosophus cur alij grandiori corporis statura, alij pumili & nani gignãtur, atq; respõdet ꝙ quãdo ita loci angustia & coarctatio hoc faciũt, ut scilicet uterus magis sit in latũ porrectus: ꝙ in altũ, lineæq; rectæ in curuas flectantur: ita ut præmat, & subigat ipsos conceptus: tunc pygmei oriũtur & procreantur, qui scilicet & profunditate, & latitudine parẽtũ constẽt, sed tamẽ omnino sint parui. Perinde ac facies in tabernis depictæ quæ propter portarũ angustũ spatiũ, magnæ fieri nõ possũt, sed uidentur capite inclinato ingrediẽtes salutare. Et tãquã colũnarũ extremæ partes: quibus domus ipsæ fulciuntur, quæ ut trabes & tabulata sustinere uideãtur: depresso uertice atque fastigio figurari cõsueuerũt. Vnde & hac (inquit) ratione qui catulos, uel alia animalia minus magnitudine uolũt proficere: caueis angustis, cortibusq; educant, & includunt. Superaddit philosophus ꝙ quãdo nõ locus: sed inopia alimẽti in causa paruitatis est, tunc etiã si paruos mẽbris, tamẽ debita proportione cõformatos generari, ita ut triũ dimensionum una alteram nõ excedat, nec lati magis quàm longi, aut immodice profundi & crassiusculi producantur. Nam duplices nanos conspicias: quosdam (qui si prægrande caput, & latitudinem frontis, & amplam faciem attendas, & corpulẽtiam, amplitudinemque membrorum) uiri uideri possint, cum tamen cubito interdum non sint maiores, alios autem particulis, & mẽbris ita minutulis constare uideas: & pro rata portione compactos: ut infantulos existimes: si annos non noueris: aut frontem rugis contractam. atq; hos sic tales euadere ait philosophus, quòd non ut locus, ita & natura se habeat, sed iustis paribusque portionibus omnibus particulis dispenset, atque distribuat alimenta. Huius uero generis esse inquit catulos. Melitenses. Est Melite insula (ut auctor est Stephanus) inter Epirum & Italiã, unde fuerint dicti. horum meminit & æsopus, & Lucianus in dialogo ubi agit de philosophis qui diuitum domos precio sequuntur, cuius hic uerba apponam. Res (inquit) ridicula omnino erat catulus extra uestem prospiciens parũ sub barbã, & mingens sepius, & ululans, latransq; quid tenue tales enim sunt Melitenses, & lambens interdum mentũ philosophi: & præcipue si aliquid de iure hesterno barbæ adhærens remansisset. Plato quoque octauo de re publica canum meminit, quæ similes

ac dominæ euadant. Hos Melitenses catulos matronæ Romanæ alebant, ad lætitiam dumtaxat, ut pote qui caudam succutientes molliter blandirentur: & palpos obtruderent, manusque suauiter lingerent, nec interim morderent, fouebant hos diuites fœminæ (ut dicebã) & in sinu habere, atq; græmio solebãt, adeo ut interea in ulnis dominarũ grauidæ parerent, non minus autem hos procurabant: & in delitijs habebãt, quàm Romani pusiones suos, quos delitias dominorũ appellabant. Deniq; Melitæos hos catulos nullus cynas, sed cynidia diminutionis uocabulo nuncupat. Porro Melitæa catella de ijs dici adagio consueuit: qui genio indulgeãt, & delicatã uitam agant, erant autem nimis blanduli: & adulatoria quadã assentatione prædulces. Sermo etiam Milesius pro molli: & diffluente, uestisq; Milesia seu chlamys pro luxuriosa, & delicata, inhonestaq; accipitur. Deniq; paulo humanior est nullus qui Melitæos hos catulos apud auctores non legerit. Ignorabat sane humaniores litteras apponensis, qui Melitæos catulos id est militares interpretatur, quos milites scilicet soleant ad uenationes alere: quod cum legissem, euge (inquam) ô facilitatem, ô expositionem acutam quæ auro includi mereatur: ô sagacem, subtilẽq; interpretem qui talia cõminiscatur cõmenta: immo uero doleo uicem tuam Aristoteles: q; tui libri subtilissimi tales aut nõ multũ meliores interpres habeãt: sortitiq; fuerint, nam (ut serio agã cũ hoc uiro) quid cani cũ balneo? quid rursus cũ canibus militi cui semper mens est in armis? ego nescio quibus cũ canibus ipse uenaretur: certe Aristotelis sentẽtiã nõ est uenatus. Parũq; præterea in uenationibus se exercitatũ demõstrat: cũ catulos ad uenationem admittat: nam uenaticũ canũ genus: prægrandi corpore est, ut Aristo. refert, quales sunt molossi. Græci tria canũ genera fecerũt: quosdã ichneutàs uocãt: q; uestigia ferarũ sagaciter odorẽtur: alios œcuròs, id est domesticos dicũt: seruãdis scilicet domibus aptos: tertios Melitæos quos domi uoluptatis causa nutriebãt. Notandum postremo est aliam esse Thaletis Milesij (qui primus ursam minorẽ inuenit) patriã Mileton: aliã autẽ insulã Meliten. Milesij enim à Phœnicibus oriundi erant: & Miletos Phœnicum colonia: ut Theon asserit in cõmẽtarijs super aratũ. Melite autẽ (ut Stephanus auctor est) insula est inter Epiron & Italiã, unde illi canes dicti fuerunt.

Philosophus particula qua de ijs agit: quæ mathematicam disciplinam cõcernũt: interrogat quare linea de angulo ad angulum ducta sola dimetiens appelletur: atque assignat pro causa q; figuram nõ corrũpat: quod aliæ lineæ faciunt. ego litterã affirmatiue lego, ut sit sensus: q; diameter figuram destruat. Nã tetragonũ in duo trigona dispartitur, quod aliæ lineæ rectæ à latere ductæ in latus nõ efficiunt. nam remanet semper figuræ genus quadratũ. Vel sic intelligo figuram non corrumpi à diame

tro, quia qua anguli biant, iã diuisa quodã modo sit. Sicut igitur nõ dicitur discerpere carnes coquus: qui per articulos secat, nec chironomus culpatur, qui prius ossiũ iũcturas frangit, nec fores confringere qui aperit qua patet scissura. Sic nec linea ducta per angulos oppositos figurã destruere debet putari: quia ea parte diuidit qua anguli interbiant, & ueluti debiscũt, & figura quodã modo aperiri uidetur. Vasa uero militaria (de quibus Arist. mẽtionẽ facit) fuisse opinor ex multis particulis cõstituta, & ferruminata: quae disiungi possent, & rursus (cũ usus posceret) cõnexae poculi speciẽ praeberent, sicuti nunc abacos, & mẽsas: & sellulas factitãt artifices, & architecti, quibus ad uitandã sarcinã in itineribus lõgis utuntur, quãdo autẽ ad hospitiũ uẽtum est, explicãt singula: & iuncturis coaptãt: & in proprijs armonijs coagmẽtãt: cũ uero abeundũ est colligũt, & dirimũt cõpagem: inq́; unum fascem cõponũt, quo melius portari possint. De huius modi autẽ uasorũ genere quibus milites uterẽtur, apud nullũ idoneũ scriptorẽ hactenus me legisse memini: praeterq́; apud unũ Plutarchũ, qui in Lycurgo cothonis Laconici meminit. Potoriũ id erat uas quod ad militias multum probaretur: eo q́ multos ambones, id est superemmentias & asperitates, & uerrucas (ut ita dixerĩ) obtineret: quibus limus illisus adhaeresceret, & aqua percolaretur: adeo ut nitidissima, & limpida appareret: detẽta in illis eminentijs seu collibus omni alga quae aquã turbidã uideri faceret. Posset etiã alius esse litterae sensus: ut scilicet diceretur figura nõ corrũpi à linea diagonali, quia adhuc õina utrinq́; latera retinet: ex quibus uno in alterum ducto figura tota resultat. apponensis lineã per angulos protractã, figurã nõ corrumpere arbitratur: quia figurã ueluti copulet: & robur ei afferat, si ex angulo ad angulum oppositum ducatur. Vnde (inquit) in tectis domorum fabri trabẽ producunt ex angulo ad angulum, qua ueluti disiunctos parietes cõnectãt, & stabilius opus effitiãt. Quin & auri (inquit fusores in coronis regũ, aut deorum bracteas quasdam aureas, & fimbrias producũt ex diuersis partibus, quo nectãt opus firmiusq́; euadat. Haec est apponensis expositio quae quãtum habeat erroris, nullus (opinor) dubitabit: nec putabit causam quam reddit, Aristotele dignam, qui fuerit totius matheseos peritissimus, ut omnibus dubium esse nõ potest qui illius libros linealibus demõstrationibus & mathematica doctrina refertos uel semel tantum lectitauerit.

Nec Theodori tralatio uitijs omnino caret. uigesimo problematum segmẽto philosophus disquirit cur ex radicibus, germinibusq́; terrae hoĩes alia cruda deuorẽt: alia nisi coctione mollita non edant. Interpres latius ampliauit: q́ deceret. Cur (inquit) eorum quae terra gignit: alia cocta, alia cruda in cibos ueniant, in quo non est ut quis eum excuset. Nõ enim omniũ quae è tellure prodeũt: hominibus est alimẽtum: nec hoc

philoſophus abſolute enuntiauit, ſed pròs tà phytà, hoc eſt ad plantas rem cõſtrinxit, nec helleborum quis, aut agaricũ: aut ſcãmoniũ, aut caſtoreum, aut altercum, aut mandragoram, aut duris armatos aculeos & ſpinis carduos: & alias id genus noxias & lætales herbas: quas tellus alma educat: ſed neq; aurũ, atq; argẽtum, terræque metalla: uel arbores etiam ipſas quis crudas uel coctas eſitat, ſed herbarũ, fruticũ, & radicum molles cauliculos: partim alia quidem (ut comedãt) hoĩes coctura præmolliunt, alia autẽ per aſſationem domant: alia nuper lecta, recenterque decerpta, abſque ullo artis apparatu in epulas dulces accipiunt.

Quærit quoq; philoſophus cur Peſa lacus lauare ueſtes & abſtergere poſſit, cum dulciũ aquarum fontes lauare ſint nati: at amari latices abſtergãt. Quo in loco uult non omne quod amarum ſit, abſtergere: ſed id quod ceu quodam glutino uiſcoſitate participat & coniunctum eſt, nãq; lentor adhærere facit, at ſapor amarus ingrediens perpurgat: quod in illo ait lacu cõtingere. Interpres quod unius lacus proprium eſt, uniuerſaliter accepit, quem rogemus, nunquid omnes lacus abſtergere, & lauare ſorditiem ueſtium putet: quod ſi dicat, negabunt protinus fullones (quibus in hac parte maior fides adhibenda eſt) ueſteſque in lacus coniectas ſordidari: & maculis lutoque conſpergi, uel deierando aſſeuerabunt.

Vigeſſima nona particula philoſophorũ maximus interrogat, cur in iudicijs cũ ſiſtitur reus: ad dextrã prætoris iudicis ue collocetur: duasq; affert rationes: alterã, ut fauoris aliquid parti inferiori tribuant, & ut reus quodam modo aduerſario exæquetur, poſtremam quia rei ut plurimũ cauere conſueuerunt, hoc eſt obiectis reſpondere: & inimicorum calumnijs qui illos accuſant, & criminantur: quod melius facere poterunt, ſi reus ora teneat iudicis, & iudex uiciſſim pendẽtẽ lingua reum cõſpexerit. Nãq; oculos, & aures, mentemque magis ad dexteram obuertere ſolemus, & nos etiam melioribus quos honore afficere uolumus, honoris cauſa dextrã in deambulationibus damus. & filius apud patrem æternũ à dextris ſedere iubetur, donec hoſtes in ſtrata pedum ponantur: ſed nihil horum apponenſis animaduertit. Nulla enim cura eſt Hippoclidæ.

Non multo poſt philoſophus petit cur maiore in laude ponatur, ſi quis hoĩbus uita functis opem ferat, quàm uiuẽtibus, & rationem aſſignat, quia alteri tueri ſe poſſunt, alteri nequeunt refellere, nec redarguere quæ in illos quis inuidia motus falſa uel maledicta congeſſerit. Quamobrem antiqui manes ſacros putabant, & nõ minus nephas ab eo cõmitti qui mortuo maledixiſſet, q; qui diuos uiolaſſet, & cũ mortuorum umbris non niſi laruas luctari aiebant, non autem homines. Et ſummo dedecore ſi quando Græci quẽpiã afficere uellent, tymborychon appellabãt, hoc eſt qui

mortuorum thecas, & loculos, bustaque defoderent. Noster apponensis sic interpretatur. Cur magis cupimus diuitias cum consenuimus, nobis superesse: quàm dum integram ætatẽ agimus. Quid alij uel ipse cuperent ignoro, ego contra sentio, malim enim iuueni mihi opes quibus uterer, affatim superesse: seni uero non adeo has immodicas adesse mihi opes, ualde exoptem, quibus nec uti possem, & ingrato relinquerem hæredi, qui multis annis congesta nepotationibus exhauriret, atq; dissiparet. Unde lepidissimus Græcus poeta quòd iuuenis fuisset pauper, senex autem esset diues effectus: edito epigrammate se omnium miserrimũ exclamauit. Nã quis me est (inquit) in omni sorte miserior? qui quando uti poteram, egebam: nunc quando uti non datur, opes affatim suppetunt. Seni (me quidem iudice) uinum & massa abunde sufficiunt, quæ senem iubeant uel inuitum saltare. Nãq; (ut parœmia ait) uiro senescenti maxilla pro baculo est, plurimique eorum senectã aquilæ peragunt: ut qui potu magis quàm escis alãtur. Iuuenibus utiles sunt opes ad res arduas gerendas: nam plærisque obstitit paupertas ne grandia aggrederentur: & multis ne emergerẽt, fuit in causa rei familiaris inopia, & angustia quæ impedimentum attulit.

Non minus doctus Theodorus est lapsus in uertẽdo primo trigessimæ particulæ problemate, ut non iniuria hominem egregie doctum admiremur, quòd tam infeliciter in ea parte se habuerit. Quærit enim sollertissimus naturæ indagator, & interpres: cur omnes qui ingenio claruerunt, uel in administranda republica, uel pangendo carmine, uel legibus (quibus homines uiuant) cõdendis, præclari & præstantes fuerunt: atra bile laborauerint? profertq; mox exempla philosophus hæroum illorum quos Græcia concelebrat, & multorum aliorum, ut ijs tanq; testimonijs uerũ esse propositum ostendat. Et imprimis Herculem adducit: quem uitijs atræ bilis laborasse ex eo comprobat, quia sacer morbus hoc est comitialis Herculanus ab eo dictus sit, & quòd atræ huius bilis furijs agitatus natos interemerit (nã talẽ quandã atræ bilis speciẽ etiam medici prodũt, quã færinã appellãt, eo quòd hoĩes færos & immanes faciat) & quia ante mortẽ ulceribus tetris per cutem erumpentibus: & pessima psora fuerit deturpatus, quæ uitia ab atra bile ortum trahere certum est. Mox philosophus alios recenset quibus ulcera & pustulæ ante obitũ in corpore simili modo effloruerint. Interpres quod ad Herculis liberos occisos attinet: & ulcerum eruptionem quæ mortem præcessit (unde forte obijsse sit dictus induta tunica Nessi cẽtauri intincta sanguine) ad hunc modum peruertit. Quin & puerormm mentis motio hoc indicat, & ulcerum eruptio, quæ sepenumero mortem præcedere consueuit. in quo manifestius errauit, quàm ut quis illi audeat ferre suppetias. Nã quid de puerorum morbis inter medios heroas meminisse oportebat? aut quænam ætas mi-

nus quàm puerilis, atræ bilis uitijs eſt obnoxia? uel nunquid etiam omne genus mortalium ea ulcera infeſtant, aut ſaltem omnes atrabilioſos? Nos pueros crapulis, & ſatietatibus, & immodica plenitudine laborare interdum cognoſcimus: morbos uero ab atra bile procedentes ætatis declinantis proprios eſſe: & omniū qui ex ætate conſiſtentiæ decreſcere, & in ætatis autūnum uenire ceperunt. apponenſis in eas ſe coniecit anguſtias: ut uix uocem ſuam audiat, miſereberis homini: dum tam arte religatum conſpexeris: & in eos dilapſum laqueos: ut nullis ſe artibus explicare, & expedire queat. Porro per ecſtaſis uocabulū (quo utitur Ariſt. dum de Herculis furore in liberos agit, & Theodorus mentis motionem conuertit) nihil aliud uoluit ſignificare quod ingentē quendam & rapidum animi impetum extra rationis metas: quo ille lymphaticus, & in rabiem actus, in filiorum necem prorupit. Sane quod de atra bile ſcripſit etiam comprobat apud Gellium Phauorinus: qui melancholiam hæroicam affectionem appellauit, & quæ ueritates aliquando fortiter dicere faciat. non habita interim ratione aut temporis, aut modi, & melancholân Græci pro furere, & inſanire paſſim uſurpant. Vidit hunc errorem Politianus ipſe quoque in eo carpendus quòd ab apponenſe libros problematum uerſos fuiſſe fuerit opinatus, qui contra reclamat: & interpretationes uarias adducit, nec interdum ſcit, quam eligere potius conueniat. Veteres huic malo ſibi helleboro albo opitulabantur: quo Melāpus uates Præti regis filias furentes ſanauit, unāq; illarū duxit in uxorem. Philoſophus trigeſſima tertia ſectione (qua de ijs quæ attinent ad nares proſequitur) poſtulat cur ſpongiarij qui ſpōgotomi à Græcis dicuntur: hoc eſt ſpongiarum ſectores: qui ſcilicet ſpongias in mari piſcantur, quas nonnulli uiuere tradiderunt: quod dum ſecantur, uideantur retrahi. Petit inquam: cur ij aurium & narium extremas particulas crębris (ut ita dixerim) ſcarificationibus ſibi diſſecare ſoleant, atq; ideo putat, quia magis ita de aere cōuellere poſſint, quo nātes ſub gurgite, & exiſtētes ſub aqua plurimum indigeant: atque ad eam rem lebetem inanem magno impetu in undas impelli, ne aqua ſubeat, ut deducat illis ad imum, ſpiritum quem trahant. Interpres à uia regia declinauit, nec quicquam eſt conſecutus: auribus namq; apponi debere ſpōgias arbitratur à quibus frangātur. Et cū (ut Galenus refert undecimo de uſu partiū) molles & chartilaginoſas ut flecti uitiliū modo poſſint, aures induſtria opificis creauerit, atque concedentes, ut nec à caſſide ferrea, uel à galea quāuis nimium premerentur: patiantur, hic à molli ſpōgiarum adhæſu friari, & diuidi illas partes temere & inepte arbitratur. Quod ut aliquā habeat rationem, cur auribus applicari debeant: ne ſcilicet humor intus dilabatur, de naſo certe dici non poteſt, cui ſi admoueantur, ne quidquā iuuare poterunt. Quin ſi ita uelit, reſpirationis munus impediēt:

quam liberam maxime dum uersantur in alto: efficere moliuntur.

Particula quoque qua de ijs quæ ad nares, oculos, & aures philosophus perquirit: mihi insignem errorem admisisse apponesis uidetur, ut nullo farre litare, nec eluere quoquomodo aut expiare erratum possit, in quodam enim problemate quo quæritur cur utrumq; oculum sursum uel deorsum, uel ad latera conuertere possimus, alterum autem introrsum, alterum extrorsum, uel alterum sursum, alterum uero deorsum nequeamus obuoluere, ita subiungit. aliqui oculum & nigrum eius præcipue seu pupillam ad canthum seu angulum exteriorem conuertunt, ut maniaci & furiosi, alij autem oculos demittunt (inquit) & ad angulum internum qui est uersus nares, nigrū oculi inclinant, quod accidere ait grauibus hominibus, & seueris, & tragicis personis. nam tragœdi cum in scæna aut amphitheatro heroas uel regum antiquorum aliquē repræsentabant, ut Priamum uel Herculem, supra altos cothurnos ingrediētes: magna uoce intonabant: & supercilia demittebant, & passibus mollibus gradiebantur, & oculos uulgi declinabant: ut tā uoce graui quàm gestibus corporis, quàm tardo incessu, quàm habitu grauissimi uiderentur: & omnibus modis exprimerent regū illorum magnificentiam. Vnde tragodân apud Græcos de ijs dictitatur: qui grandia & magnifica, & calceo (quod aiunt) maiora: & sesquipedalia uerba loquebantur. Et atragodita, hoc est non tragica, propter à particulā priuatiuam dicuntur quæcunq; humilia sunt & tenuia. De hircinis autē faciebus nō uideo qui possit exponi, q̄ graues enim sint hirci, ipsi uiderint, q̄ si hoc illis demus qui hircis uolunt fauere, etiam non constabit sibi littera philosophi, cum non ad nares oculos uertere, sed oblique respicere, & transuersum tueri dicantur à poeta, adeo ut excusari non possit apponesis, qui de hircis exposuerit. Errādi occasionē habuisse interpres potuit. q̄ tragicà prósopa, id est tragicæ personæ Græce scriptū esset, quod hircina quoq; significat. Nā tragos hircus est, & tragici ab hirco qui antiquis tragædiarum actoribus præmium dabatur, dicti fuerunt. Porro illud ultimum sit personam hic accipi non pro larua seu facie scænica quam assumunt comœdi repræsentaturi, sed pro illis poni (quos Græce hypocritas nominant) qui mores & dicta aliorum in fabulis referunt, sed hic inhibere sermonem operæprecium est.

Hæc habui quæ tumultuarie nūc mihi cōscribere licuit, nō dubito autē quin si cēsurā acrius facere uoluissem, plura tanq; notha expūgerētur: & omnia uerubus deffigerētur: sed nos cōniuentibus oculis multa transmisimus. Forsitam aliquando curis liberati diligentiore calamo, omnia quæ lecturos poterūt morari, expurgabimus, nūc uero urgētibus alijs, quæ magis præmūt, & negotiū facessunt: ad illa passū cōuertā.

FINIS.

Registrum operis.

A B C D E F G H I K L M N O P.
omnes sunt quaterni præter O & P qui sunt terni.

IMPRESSA FVERVNT HAEC
OPERA ANTONII LODOVICI MEDICI
OLYSSIPPONENSIS, IN QVIBVS
MAXIMA ET OPTIMA PARS
MEDICINAE TOTIVS, ET
OMNINO DOCTRI-
NA EXQVISI-
TISSIMA ET
TRANS-
MARI-
NA
EX GALENI LIBRORVM IMMENSO THE-
SAVRO VNDIQVE CONGESTA CONTI-
NETVR, APVD LODOVICVM ROTO-
RIGIVM TYPOGRAPHVM, ANNO A
VIRGINEO PARTV M. D. XL.
MENSIS APRILIS, DIE DECI-
MAQVINTA IN SEM-
PER AVGVSTA
VRBE
OLYSSIPPONE.

Digito compesce labellum.

Melior est sapientia quam vasa bellica.

Nullus propheta sine honore, nisi in patria sua.

Occupatis nihil scribo meum.

colorchecker CLASSIC

calibrite